Społeczne, prawne i psychologiczne aspekty związane z przemocą seksualną wobec dzieci w internecie – część 2

FUNDACJA DAJEMY DZIECIOM SIŁĘ

Dziecko Krzywdzone

Vol. 25 Nr 2
2026

Teoria Badania Praktyka

ISSN 1644 - 6526

Fundusz Sprawiedliwości

Ministerstwo Sprawiedliwości

Kwartalnik „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” (ISSN: 1644-6526; eISSN: 2545-3475)

Wydawca:
Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, ul. Mazowiecka 12/25, 00-048 Warszawa
tel./faks 22 616 02 68, e-mail: redakcja@fdds.pl

Redaktorka naczelna:
Dr hab. Magdalena Szafranek, *Uniwersytet Warszawski*

Kolegium redakcyjne:
Grzegorz Całek, *Uniwersytet Warszawski*
Katarzyna Drabarek, *Uniwersytet Warszawski*
Dr Marta Flis-Świeczkowska, *Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Uniwersytet Gdański*
Dr Katarzyna Pilarczyk-Parchanowicz, *Uniwersytet SWPS w Poznaniu, Psychologiczno-seksuologiczny Ośrodek Rozwoju i Terapii PORT w Poznaniu*
Maria Keller-Hamela, *Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę*
Urszula Kubicka-Kraszyńska, *Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę*
Katarzyna Makaruk, *Biuro Rzecznika Praw Dziecka*
Renata Szredzińska, *Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę*
Dr Szymon Wójcik, *Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Uniwersytet Warszawski*

Redaktor statystyczny:
Dr Szymon Wójcik, *Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Uniwersytet Warszawski*

Sekretariat redakcji:
Joanna Kopycka, *Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę*

Rada naukowa:
Prof. dr hab. Maria Beisert, *Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu*
Prof. Kevin Browne, *University of Nottingham, Wielka Brytania*
Prof. dr hab. Anna Brzezińska, *Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu*
Elżbieta Czyż, *Helsińska Fundacja Praw Człowieka w Warszawie*
Renata Durda, *Instytut Psychologii Zdrowia*
Prof. Dorota Iwaniec, *profesor emerytowana Queen's University Belfast, Irlandia*
Prof. dr hab. Zbigniew Izdebski, *Uniwersytet Zielonogórski*
Dr hab. Ewa Jarosz, *Uniwersytet Śląski*
Teresa Jaśkiewicz–Obydzińska, *Instytut Ekspertyz Sądowych w Krakowie*
Dr hab. Maria Kolankiewicz, *Uniwersytet Warszawski*
Prof. Ingrid Leth, *profesor emerytowana University of Copenhagen, Dania*

Copyright © Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 3.0 Polska. Tekst licencji dostępny jest na stronie http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę.

Adres internetowy:
www.dzieckokrzywdzone.fdds.pl

Projekt graficzny okładki:
Katarzyna Dippel

Redakcja i korekta:
Lubimy Przecinki Agnieszka Rebelak

Skład:
Norbert Grzelka

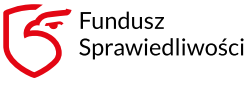

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Dziecko Krzywdzone
Teoria Badania Praktyka

Spis treści

9 **Wstęp**

16 **Od międzynarodowych zobowiązań do realnej ochrony prawnej. Instytucjonalne i legislacyjne odpowiedzi na cyberprzemoc wobec dzieci w Polsce**
Agata Szypulska, Katarzyna Wiśniewska

52 **Niewidzialna trauma w cyfrowym świecie – psychologiczne konsekwencje przemocy seksualnej online u dzieci i młodzieży oraz rola szkoły w profilaktyce i interwencji**
Katarzyna Nowicka-Pasternak

76 **Biegli powoływani w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni**
Katarzyna Staciwa

113 ***Online child grooming*, czyli nagabywanie dzieci przez internet w celach seksualnych. Ewolucja i przyszłość zjawiska w kontekście rozwoju technologii**
Zofia Cieślińska

146 ***Sharenting* a ochrona wizerunku i prywatności dziecka – potrzeby i perspektywy rozwoju polskiego ustawodawstwa**
Zuzanna Rożek

174 **Oszacowanie oddziaływania społecznego działań profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa dzieci w internecie metodą SROI**
Justyna Szołajska, Szymon Wójcik

200 **Cechy pozwalające przewidzieć narażenie na kontakt z materiałami przedstawiającymi wykorzystywanie seksualne dzieci oraz późniejsze intencjonalne oglądanie takich treści wśród próby badawczej obejmującej użytkowników internetu**
Sarah Skye Napier, Michael C. Seto, Judith Cashmore, Rita Shackel

Spis zawartości archiwalnych numerów kwartalnika
znajdą Państwo na stronie: www.dzieckokrzywdzone.fdds.pl

Dziecko Krzywdzone
Teoria Badania Praktyka

„Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” jest periodykiem wydawanym przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. Pismo ma charakter interdyscyplinarny. Jego celem jest poszerzanie wiedzy profesjonalistów — psychologów, pedagogów, lekarzy, prawników, polityków społecznych i innych — na temat różnych aspektów problemu krzywdzenia dzieci. W piśmie publikowane są najnowsze oraz klasyczne koncepcje teoretyczne, ustalenia empiryczne oraz informacje na temat innowacyjnych form działań diagnostycznych, terapeutycznych i prewencyjnych. Celem pisma jest stworzenie forum wymiany doświadczeń związanych z przeciwdziałaniem problemowi krzywdzenia dzieci oraz informacji na temat znaczących wydarzeń — konferencji, kongresów, szkoleń i publikacji — z zakresu tej problematyki. „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” współpracuje z międzynarodowymi periodykami zajmującymi się zagadnieniami krzywdzenia dzieci — „Child Abuse & Neglect” oraz „Child Maltreatment”.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje) działa od 1991 roku. Jest największą w Polsce organizacją pozarządową zajmującą się ochroną dzieci przed krzywdzeniem oraz pomocą dzieciom – ofiarom przemocy i wykorzystywania, a także ich rodzinom i opiekunom.

Więcej o działaniach Fundacji na www.fdds.pl

Dziecko Krzywdzone
Teoria Badania Praktyka

Table of contents

9 **Introduction**

50 **From international normative commitments to enforceable legal protection. Institutional and legislative responses to cyberviolence against children in Poland**
Agata Szypulska, Katarzyna Wiśniewska

75 **Invisible Trauma in the Digital Age: Online Sexual Abuse of Children and Adolescents and the School's Role in Prevention**
Katarzyna Nowicka-Pasternak

111 **Title of article in English: Experts appointed in criminal proceedings concerning the sexual abuse of children in cyberspace**
Katarzyna Staciwa

145 **Online child grooming – the solicitation of children on the internet for sexual purposes. The evolution and future of the phenomenon in the context of technological development**
Zofia Cieślińska

173 **Sharenting and the protection of a child's image and privacy – needs and prospects for the development of Polish legislation**
Zuzanna Rożek

198 **Estimating the Social Impact of Preventive Interventions for Children's Online Safety Using the SROI Method**
Justyna Szołajska, Szymon Wójcik

237 **Characteristics that predict exposure to and subsequent intentional viewing of child sexual abuse material among a community sample of Internet users**
Sarah Skye Napier, Michael C. Seto, Judith Cashmore, Rita Shackel

Dziecko Krzywdzone
Teoria Badania Praktyka

„Abused Child. Theory, Research and Practice” is the periodical published by Empowering Children Foundation. The quarterly magazine has an interdisciplinary character. Its main goal is to broaden knowledge of professionals, such as psychologists, educators, pediatricians and other medical professionals, lawyers, policy makers and others, about different aspects of child abuse. In the periodical the most relevant theoretical concepts, empirical data and information about innovative activities of diagnostic, therapeutical and preventing character are presented. The goal of the periodical is to establish form of sharing experiences concerning combating child abuse, sharing good practice and information about important events like conferences congresses, training and publications in this field. “Abused Child. Theory, Research and Practice” collaborates with international periodicals on the topic of child abuse — “Child Abuse & Neglect” and “Child Maltreatment”.

The Empowering Children Foundation (formerly Nobody’s Children Foundation) was established in 1991. It is Poland’s largest non-governmental organization working to protect children from abuse, as well as to provide support to child-victims of violence and abuse, their families and caregivers.

To find out more about the Foundation and its activities visit www.fdds.pl

Wstęp

Numer 2 kwartalnika „Dziecko Krzywdzone" w 2026 roku, podobnie jak numer 1, poświęcony jest społecznym, prawnym i psychologicznym aspektom związanym z przemocą seksualną wobec dzieci w internecie. Duże zainteresowanie autorów tą tematyką pokazuje, że zagadnienie to pozostaje istotnym problemem i kluczowym wyzwaniem dla rodziców, opiekunów oraz specjalistów. Współczesny świat cyfrowy stawia przed nimi szczególnie trudne zadania. Technologie towarzyszą dzieciom od najmłodszych lat, a środowisko online coraz silniej wpływa na ich funkcjonowanie, relacje i poczucie bezpieczeństwa. Twórcy gier, aplikacji i światów cyfrowych nie zawsze ułatwiają zachowanie równowagi między tym, co online, a tym, co poza ekranem. Wiele ekranowych gier i aplikacji zaprojektowano tak, aby wywołać szybką reakcję, co sprawia, że dzieci czują się podekscytowane i pobudzone. Ekrany kuszą niekończącym się źródłem rozrywki, a to może skutkować utratą poczucia czasu. W konsekwencji dzieci mogą spędzić przed ekranem wiele godzin. Ponad 5,5 godziny dziennie – tyle wynosi średni czas, jaki młodzi ludzie spędzają dziś aktywnie w sieci.

Numer otwiera tekst autorstwa **Agaty Szypulskiej** i **Katarzyny Wiśniewskiej** pt. *Od międzynarodowych zobowiązań do realnej ochrony prawnej. Instytucjonalne i legislacyjne odpowiedzi na cyberprzemoc wobec dzieci w Polsce*. Artykuł stanowi przegląd kluczowych instrumentów prawnych przyjętych w systemach Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy oraz Unii Europejskiej, dotyczących ochrony przed cyberprzemocą, a także przedstawia ewolucję tych regulacji i praktyki ich stosowania pod kątem uwzględniania specyfiki płci społeczno-kulturowej. W dalszej części Szypulska i Wiśniewska omawiają ramy prawne przeciwdziałania cyberprzemocy w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem środków przysługujących osobom pokrzywdzonym na drodze karnej. W końcowej części tekstu autorki dokonały podsumowania głównych luk i wyzwań dla skutecznego przeciwdziałania oraz zwalczania przemocy w środowisku cyfrowym wobec dzieci i dziewcząt. Przedstawiły także rekomendacje dla organów władzy publicznej w oparciu o wskazania międzynarodowych organów ochrony praw człowieka, które mogą być cennymi wskazówkami dla krajowych instytucji w tworzeniu systemowych rozwiązań, które dają dzieciom – w tym dziewczętom – wsparcie i realną ochronę przed przemocą, wykorzystywaniem i naruszeniami ich godności w środowisku cyfrowym. Jak piszą Szypulska

i Wiśniewska: „Należy więc wskazać na potrzebę opracowania skutecznej, kompleksowej i skoordynowanej polityki przeciwdziałania cyberprzemocy wobec dziewcząt i kobiet, która obejmowałaby wszystkie formy przemocy ujęte w Konwencji stambulskiej. Polityka ta powinna uwzględniać wieloaspektowy charakter cyberprzemocy, w tym okoliczności dotyczące strony przedmiotowej czynu, takie jak wiek sprawcy (np. w zakresie przemocy rówieśniczej), relacji pomiędzy sprawcą a ofiarą (osoby jej znane, ale i obce) czy sposób postępowania (np. natężenie i intensywność zachowań). Takie działania byłyby zgodne z postulatami GREVIO (2021, §36)".

Zachęcamy także do zapoznania się z treścią artykułu autorstwa **Katarzyny Nowickiej-Pasternak**, zatytułowanego *Niewidzialna trauma w cyfrowym świecie – psychologiczne konsekwencje przemocy seksualnej online u dzieci i młodzieży oraz rola szkoły w profilaktyce i interwencji*. Autorka przywołała w nim psychologiczne konsekwencje przemocy seksualnej w internecie oraz ukazała zmiany w funkcjonowaniu emocjonalnym, społecznym i szkolnym dzieci i młodzieży. Przedstawiła też krótkoterminowe i długoterminowe skutki psychiczne, takie jak objawy traumy i PTSD, depresja, lęk, zaburzenia obrazu siebie, poczucie winy i wstydu, a także ich możliwe konsekwencje w dorosłości. W swoim tekście autorka analizuje również sygnały ostrzegawcze widoczne w środowisku szkolnym – od wycofania społecznego i izolacji rówieśniczej po agresję, zachowania ryzykowne, autodestrukcyjne oraz trudności edukacyjne.

Podkreśla, że przemoc seksualna online wobec dzieci i młodzieży często objawia się subtelnymi zmianami w zachowaniu i funkcjonowaniu w środowisku szkolnym, które mogą być pierwszymi sygnałami ostrzegawczymi. Do najczęstszych oznak należą: wycofanie społeczne, izolacja, nasilenie agresji, podejmowanie zachowań ryzykownych oraz problemy edukacyjne, takie jak spadek osiągnięć szkolnych i trudności w koncentracji. Szczególną uwagę Nowicka-Pasternak poświęciła roli szkoły, a zwłaszcza specjalistów szkolnych w zakresie edukacji emocjonalnej i seksualnej, wczesnego rozpoznawania zagrożeń, prowadzenia interwencji kryzysowych oraz współpracy z rodzicami i instytucjami pomocowymi. Wskazała też na znaczenie budowania bezpiecznego środowiska szkolnego jako kluczowego elementu zapobiegania przemocy seksualnej online i skutecznego wsparcia dzieci i młodzieży doświadczających tej formy przemocy. Nowicka-Pasternak zaznacza, że: „Nauczyciele i personel szkolny odgrywają kluczową rolę we wczesnym wykrywaniu sygnałów ostrzegawczych oraz w zapewnieniu odpowiedniego wsparcia i interwencji. Regularne monitorowanie zachowań uczniów, utrzymywanie otwartego dialogu, a także edukacja w zakresie bezpiecznego korzystania z technologii mogą znacząco zmniejszyć ryzyko przemocy seksualnej online i jej długofalowych konsekwencji".

Publikujemy także tekst autorstwa **Katarzyny Staciwy**, który nosi tytuł *Biegli powoływani w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni*. Artykuł stanowi istotny głos w dyskusji nad skutecznością ochrony dzieci w cyberprzestrzeni poprzez podnoszenie kwalifikacji przez biegłych i dostosowywanie praktyk organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości do realiów współczesności. W swoim tekście autorka analizuje wyzwania systemu prawnego związane ze zjawiskiem seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni z perspektywy roli biegłych powoływanych w postępowaniach karnych. Staciwa podkreśla dynamiczny charakter zmian zachodzących w tej przestrzeni oraz wynikającą z tego potrzebę adaptacji stosowania przepisów prawa i wypracowanych praktyk do nowych form przestępczości. Wśród zagadnień dotyczących biegłych autorka uwzględnia wyjaśnienie pojęcia biegłego, kategorii biegłych, a także ich pozycji procesowej w postępowaniu karnym. Szczególną uwagę poświęciła często powoływanym biegłym: z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych, antropologii, seksuologii, psychiatrii oraz psychologii. Wśród aktualnych wyzwań Staciwa podaje przykłady braku jednolitych standardów opiniowania, metodologii oraz narzędzi, co może wpływać na jakość wydawanych opinii, a w konsekwencji – na ich przydatność dla organów procesowych. W artykule podkreślono potrzebę opracowania systemowych rozwiązań technologicznych, takich jak krajowa baza CSAM oraz narzędzi służących do wymiany informacji o wartościach *hash*, z której mogliby korzystać biegli. Wskazano także na konieczność realizacji zadań z zakresu identyfikacji osób pokrzywdzonych (ang. *victim identification*), powoływania biegłych we właściwej kolejności, a także na potrzebę indywidualnego podejścia do określania zakresu ich zadań – zwłaszcza poprzez formułowanie pytań uwzględniających kontekst danego postępowania karnego. Autorka podkreśla również znaczenie dbałości o dobrostan psychiczny biegłych, szczególnie w przypadku kontaktu z treściami przedstawiającymi wykorzystanie seksualne dziecka. We wnioskach Staciwa nawiązała do korzyści płynących ze współpracy biegłych z zakresu badań informatycznych/cyfrowych nośników danych, antropologii oraz seksuologii na gruncie opinii kompleksowej, a także ujednoliconego podejścia do powoływania biegłych z zakresu seksuologii w przypadku podejrzanego/oskarżonego o czyn zabroniony, związany z nacechowanymi seksualnie, potencjalnie niezgodnymi z prawem treściami z udziałem małoletniego. Autorka zasygnalizowała również konieczność wypracowania narzędzi wspierających badanie takich treści oraz możliwość wykorzystania wiadomości specjalnych biegłych innych specjalności, takich jak analiza kryminalna czy lingwistyka kryminalistyczna.

Kolejny tekst do prezentowanego numeru przygotowała ekspertka NASK Państwowego Instytutu Badawczego, Dział Reagowania na Nielegalne Treści w Internecie Dyżurnet.pl **Zofia Cieślińska**. Tekst ten nosi tytuł *Online child grooming, czyli nagabywanie dzieci przez internet w celach seksualnych. Ewolucja i przyszłość zjawiska w kontekście rozwoju technologii.* Cieślińska wyjaśnia, że nagabywanie dziecka przez internet w celach seksualnych jest procesem, podczas którego osoba dorosła – wykorzystując technologie komunikacyjne oraz techniki manipulacji – nawiązuje kontakt z dzieckiem z zamiarem wykorzystania seksualnego. Jak podkreśla autorka, na przestrzeni lat zjawisko to ulegało zmianom, związanym z rosnącą obecnością młodych osób w sieci oraz dynamicznym rozwojem narzędzi ułatwiających zdalny kontakt. Porównując badania sprzed kilkunastu lat z nowszymi danymi, można zauważyć przyspieszenie i globalizację procesu nagabywania. Obecnie dodatkowo pojawia się trend użycia narzędzi tzw. generatywnej sztucznej inteligencji, zarówno w obszarze tworzenia sztucznych obrazów seksualizujących małoletnich, jak i do rozmów z chatbotami, które mogą generować szkodliwe treści. Cieślińska prezentuje także wyniki badań empirycznych (analiza językowa), przeprowadzone przez Dział Reagowania na Nielegalne Treści w Internecie Dyżurnet.pl NASK PIB na przykładach pochodzących z akt 400 spraw karnych rozpoczętych w latach 2016–2021. Głównym celem badania było uchwycenie i opisanie tekstowych symptomów nagabywania, które występują w rozmowach przeprowadzanych w języku polskim – tymczasem większość analiz nad procesem nagabywania dziecka przez internet w celach seksualnych koncentruje się na danych anglojęzycznych. Na koniec autorka sformułowała wynikające z danych rekomendacje oraz wnioski, z których jednymi z ważniejszych jest potrzeba stałego monitoringu oraz przeprowadzenia pogłębionych badań omawianego zjawiska.

Zachęcamy do zapoznania się z tekstem autorstwa **Zuzanny Rożek**, który nosi tytuł *Sharenting a ochrona wizerunku i prywatności dziecka – potrzeby i perspektywy rozwoju polskiego ustawodawstwa*. Rożek w swoim tekście podejmuje problematykę zjawiska *sharentingu*, rozumianego jako upublicznianie przez rodziców informacji o dziecku oraz jego wizerunku w przestrzeni internetowej. Punktem wyjścia rozważań jest postępująca cyfryzacja życia społecznego, która sprzyja normalizacji ekspozycji sfery prywatnej, w tym dzieci, niezdolnych do samodzielnej oceny konsekwencji takich działań. Celem opracowania jest zbadanie, czy obowiązujące regulacje prawne, w szczególności na gruncie prawa polskiego oraz rozporządzenia RODO, zapewniają skuteczną ochronę wizerunku i prywatności małoletnich. Rożek zauważa, że dla ochrony dziecka szczególnie istotny jest motyw 38 RODO, który wyraźnie podkreśla potrzebę wzmocnionej ochrony małoletnich w środowisku cyfrowym ze

względu na mniejszą świadomość dziecka na ryzyka i konsekwencje w związku z przetwarzaniem danych osobowych. W prezentowanym artykule Rożek definiuje i omawia różne formy *sharentingu* oraz wskazuje przyczyny, dla których rodzice decydują się na upublicznianie wizerunku swoich dzieci w internecie. Ponadto przedstawia zagrożenia dla rozwoju psychicznego i tożsamościowego dziecka oraz jego bezpieczeństwa cyfrowego, w tym ryzyka kradzieży tożsamości i wykorzystania wizerunku przez narzędzia sztucznej inteligencji. Jak podkreśla Rożek: „W momencie publikacji zdjęcia, materiału wideo czy innych informacji o dziecku, rodzic tworzy cyfrowy ślad małoletniego, nad którym dziecko nie ma żadnej kontroli, a który to w istocie bardzo szybko wymyka się spod kontroli, także samych rodziców, (...) każda publikacja dokonana przez rodzica sprawia, że dziecko bezpowrotnie traci możliwość samodzielnego ukształtowania własnej biografii i sposobu jej przedstawienia w przyszłości". Warto dodać, że analiza prawna została uzupełniona przez Autorkę przeglądem rozwiązań przyjętych w wybranych państwach europejskich – we Francji, Włoszech i Hiszpanii. Postawiona przez Rożek teza badawcza zakłada, że obecne regulacje są niewystarczające dla ochrony podmiotowości dziecka, co stanowiło bezpośrednią przyczynę podjęcia niniejszej problematyki.

W numerze nie zabrakło też tekstu omawiającego wyniki badań własnych pt. *Oszacowanie oddziaływania społecznego działań profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa dzieci w internecie metodą SROI*. Jego autorami są **Justyna Szołajska** i **Szymon Wójcik**. Celem artykułu jest oszacowanie społecznego oddziaływania działań profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w internecie z wykorzystaniem metody społecznej stopy zwrotu z inwestycji (SROI). Punkt wyjścia stanowi analiza skali i charakteru zagrożeń online, obejmujących m.in. kontakt ze szkodliwymi treściami, przemoc rówieśniczą, wykorzystanie seksualne czy problemowe używanie internetu. W artykule autorzy omówili również rolę oraz skuteczność działań profilaktycznych, wskazując na ich znaczenie w ograniczaniu ryzykownych zachowań i wzmacnianiu kompetencji cyfrowych dzieci oraz ich opiekunów. Jak podkreślają Szołajska i Wójcik: „W obszarze przemocy rówieśniczej online skuteczność działań profilaktycznych została potwierdzona w licznych badaniach ewaluacyjnych. Metaanalizy wskazują, że szkolne programy przeciwdziałania cyberprzemocy prowadzą do redukcji sprawstwa o około 10–15% oraz wiktymizacji o około 14% (Gaffney i in., 2019). Szczególnie efektywne okazują się interwencje kompleksowe, które łączą rozwijanie kompetencji emocjonalnych, samoregulacji, umiejętności społecznych oraz wiedzy na temat bezpieczeństwa cyfrowego, a także oddziałują na klimat szkoły. Wyniki te sugerują, że działania profilaktyczne przynoszą najlepsze rezultaty wtedy, gdy mają charakter wielowymiarowy i długofalowy". Omawiane

w tekście badanie koncentruje się na programie „Dziecko w Sieci", realizowanym przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę, i stanowi próbę oszacowania jego wartości społecznej poprzez zastosowanie metodologii SROI. Analiza została przeprowadzona zgodnie z międzynarodowymi standardami, obejmując identyfikację interesariuszy, mapowanie rezultatów, przypisanie im wartości finansowych oraz obliczenie syntetycznego wskaźnika zwrotu. W artykule wskazano także na lukę badawczą w zakresie zastosowania SROI w obszarze bezpieczeństwa online dzieci, odwołując się do analogicznych badań z zakresu zdrowia publicznego i profilaktyki zdrowia psychicznego. W opinii autorów uzyskane wyniki pozwalają na oszacowanie relacji między nakładami ponoszonymi na działania profilaktyczne a generowaną przez nie wartością społeczną, podkreślając opłacalność inwestowania w profilaktykę. Artykuł dostarcza argumentów na rzecz rozwijania i skalowania programów edukacyjnych w obszarze bezpieczeństwa cyfrowego oraz wskazuje na użyteczność metod ekonomicznej ewaluacji w analizie działań społecznych.

Numer zamyka tekst autorstwa **Sarah Skye Napier**, **Michaela C. Seto**, **Judith Cashmore** i **Rity Shackel** pt. *Cechy pozwalające przewidzieć narażenie na kontakt z materiałami przedstawiającymi wykorzystywanie seksualne dzieci oraz późniejsze intencjonalne oglądanie takich treści wśród próby badawczej obejmującej użytkowników internetu*, stanowiący przedruk artykułu pierwotnie opublikowanego w czasopiśmie „Child Abuse & Neglect" 156/2024. Celem badania analizowanego w tekście przez zespół kanadyjskich i australijskich ekspertów jest wskazanie czynników predykcyjnych dotyczących kontaktu z materiałami CSAM i późniejszego intencjonalnego korzystania z takich materiałów wśród badanych. Autorzy zastosowali wielowymiarową analizę regresji logistycznej za pośrednictwem anonimowej ankiety przeprowadzonej wśród 5512 użytkowników internetu w danej społeczności oraz późniejszego intencjonalnego korzystania z materiałów CSAM w podgrupie 459 osób oglądających treści CSAM. Badanie wykazało, że cechy istotnie związane z kontaktem z materiałami CSAM charakteryzujące respondentów obejmowały: płeć męską, starszy wiek (25–34 lata i powyżej 55. roku życia w porównaniu z przedziałem wiekowym 18–24 lata), miejsce zamieszkania w Australii, Nowej Zelandii lub Kanadzie (w porównaniu z Wielką Brytanią), wcześniejszą ekspozycję na pornografię dla dorosłych (poniżej 14. roku życia), doświadczenie przemocy fizycznej lub zaniedbania w dzieciństwie, oglądanie pornografii przedstawiającej zoofilię z udziałem dorosłych, oglądanie pornografii przedstawiającej BDSM z udziałem dorosłych, prawdopodobieństwo (według własnych deklaracji) kontaktu seksualnego z dzieckiem oraz odwiedzanie pedofilskich forów internetowych. W podgrupie prawie połowa badanych (218 osób stanowiących 47,5%) ponownie intencjonalnie oglądała

materiały CSAM w następstwie pierwszego kontaktu. Prezentowane wyniki mają istotne znaczenie w kontekście zapobiegania pierwszemu kontaktowi z materiałami CSAM oraz dalszemu oglądaniu treści CSAM w następstwie pierwszego kontaktu.

Oddając numer do rąk Czytelników, chcemy podkreślić, że przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci powinno być adresowane także do sprawców. Badania wskazują, że w powstrzymywaniu ich przed krzywdzeniem dzieci kluczowa jest profilaktyka związana ze wzmacnianiem mechanizmów samokontroli wewnętrznej (empatii, autoregulacji emocjonalnej) i zewnętrznej (więzi i norm społecznych, poczucia przynależności). Dlatego też zachęcamy do zapoznania się z Programem profilaktyki wykorzystywania seksualnego dzieci **ReDirection** i rozpowszechnianiem wiedzy o nim. To anonimowy, dostępny online program pracy nad sobą dla osób mających zamiar skorzystać z materiałów przedstawiających wykorzystanie seksualne dzieci (CSAM), oparty na założeniach terapii behawioralno-poznawczej. Pomaga on uczestnikom w przyjęciu stylu życia, w którym nie ma miejsce na CSAM. Program uczy, jak zarządzać emocjami, myślami i zachowaniami, aby świadomie zmienić swoje życie i przestać sięgać po szkodliwe treści, co przekłada się na zwiększenie bezpieczeństwa dzieci. Jego uczestnicy dowiadują się, co prowadzi ich do korzystania z CSAM, dlaczego powinni zrezygnować z takich materiałów, a tym samym nie krzywdzić dzieci, oraz jak mogą zmienić swoje zachowanie, aby osiągnąć długotrwały efekt. Rozwiązanie stworzyła fińska organizacja Protect Children, a Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę jest odpowiedzialna za jego polską wersję. Więcej informacji na temat programu ReDirection można znaleźć tu www.redirectionprogram.com

Zapraszamy do lektury!

FUNDACJA DAJEMY DZIECIOM SIŁĘ

Dziecko Krzywdzone
Teoria Badania Praktyka

Od międzynarodowych zobowiązań do realnej ochrony prawnej. Instytucjonalne i legislacyjne odpowiedzi na cyberprzemoc wobec dzieci w Polsce

Agata Szypulska[a], Katarzyna Wiśniewska[b]

[a]*Okręgowa Rada Adwokacka w Warszawie*
[b]*Uniwersytet Warszawski, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji*

Przeciwdziałanie cyberprzemocy wobec dzieci jest obecnie jednym z kluczowych wyzwań dla systemów ochrony praw dziecka na całym świecie. Międzynarodowe standardy wyrażone w instrumentach Organizacji Narodów Zjednoczonych (w szczególności Konwencji o prawach dziecka oraz Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet) i Rady Europy (m.in. Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości, Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej), a także dynamicznie rozwijające się w ostatnim czasie ustawodawstwo unijne (Rozporządzenie w sprawie jednolitego rynku usług cyfrowych oraz zmiany dyrektywy w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej) coraz wyraźniej wskazują na zobowiązania władz publicznych w zakresie zapobiegania, reagowania i zapewniania adekwatnych środków ochrony przed przemocą w sieci. Jednak pomimo rosnącej liczby międzynarodowych inicjatyw i modeli polityk prewencyjnych, implementacja tych standardów w praktyce pozostaje na zróżnicowanym i często niewystarczającym poziomie.

Artykuł przedstawia międzynarodowe i europejskie ramy normatywne dotyczące cyberprzemocy wobec dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem ich ukierunkowania na potrzeby i ryzyka związane z doświadczaniem przemocy przez dziewczęta. Analizę uzupełnia porównanie ich z rozwiązaniami przyjętymi w polskim porządku prawnym oraz spostrzeżeniami organizacji pozarządowych, a także ocenami organów i ciał monitorujących co do ich efektywności.

 https://doi.org/10.63237/FDTX4482

W konkluzji Autorki przedstawiają wnioski i rekomendacje, których celem jest wzmocnienie strategii przeciwdziałania cyberprzemocy w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem skutecznej ochrony dziewcząt w zmieniającej się rzeczywistości społecznej.

Słowa kluczowe:
cyberprzemoc wobec dzieci; ochrona dzieci w środowisku cyfrowym; przemoc online; bezpieczeństwo dziewcząt w sieci; przemoc ze względu na płeć

Wstęp

Zapewnienie bezpieczeństwa dzieciom i młodzieży w przestrzeni cyfrowej stanowi obecnie jedno z najistotniejszych zadań stojących przed przedstawicielami władzy publicznej, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Cyberprzemoc wobec dzieci i młodzieży jest zjawiskiem wieloaspektowym, podlegającym ciągłym przeobrażeniom, co utrudnia ujęcie go w ramy definicyjne. Pojęcie to wywodzi się od słowa „cyberbullying", które oznacza przemoc z użyciem środków elektronicznych i atakowanie osoby za pomocą wiadomości e-mail, portali społecznościowych, forów, blogów, telefonów i wiadomości SMS (Barlińska, Szuster, 2014, s. 13; Król, Zawadzki, 2020, s. 181). Poza wykorzystaniem technologii wskazuje się także inne komponenty takich zachowań, tj.: cel w postaci skrzywdzenia innej osoby, intencjonalności zachowania osoby stosującej przemoc, powtarzalność takich sytuacji i brak równowagi sił między osobą pokrzywdzoną a sprawcą (Szafranek, 2026; Siemieniecka i in., 2020, s. 22 i 23).

Szeroko rozumiana cyberprzemoc to również zjawisko, w ramach którego krzyżują się różne wyzwania. Ryzyko nadużyć ze strony osób dorosłych (w tym nie tylko najbliższych, ale i spoza kręgu zaufania dziecka), stosowanie przemocy w relacjach rówieśniczych i kwestie związane ze społeczno-kulturowym wymiarem płci (ang. *gender*) sprawiają, że cyberprzemoc występuje w wielu formach. W rezultacie *child grooming*, *sextortion*, *sexcasting* ze strony dorosłych, *cyberbullying*, *happy slapping*, *flaming* czy *slam books*, pojawiające się w relacjach między rówieśnikami, a także „seksistowska mowa nienawiści" lub „niekonseksualne udostępnianie materiałów intymnych" w odniesieniu do dziewcząt to tylko kilka przykładów zagrożeń, z jakimi mogą mierzyć się dzieci i nastolatkowie korzystający z internetu (Król, Zawadzki, 2020, s. 181–182; NIK, 2017, s. 84; EIGE, 2017, s. 2; EIGE, 2022, s. 14–17).

Dynamiczny rozwój technologii i sztucznej inteligencji, a wraz z nim pojawianie się coraz to nowych form cyberprzemocy, trudności w przypisaniu odpowiedzialności

za te czyny, zacieranie się granic między sferami cyfrową i niecyfrową, a także tempo wymiany i upowszechniania treści w przestrzeni cyfrowej – wszystko to sprawia, że ograniczenie skali tego zjawiska wymaga współpracy wielu aktorów życia publicznego i operatorów usług internetowych. Oznacza to zatem konieczność ujęcia problemu w sposób interdyscyplinarny, który łączy perspektywę prawną i techniczną ze specjalistyczną wiedzą z zakresu socjologii, psychologii i pedagogiki.

Niniejszy artykuł składa się z trzech części. W pierwszej z nich przedstawiono przegląd kluczowych instrumentów prawnych przyjętych w systemach Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy oraz Unii Europejskiej, dotyczących ochrony przed cyberprzemocą, a także przeanalizowano ewolucję tych regulacji i praktyki ich stosowania pod kątem uwzględniania specyfiki płci społeczno-kulturowej. Drugą część poświęcono omówieniu ram prawnych przeciwdziałania cyberprzemocy w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem środków przysługujących osobom pokrzywdzonym na drodze karnej.

W trzeciej, końcowej części, dokonano podsumowania głównych luk i wyzwań dla skutecznego przeciwdziałania oraz zwalczania przemocy w środowisku cyfrowym wobec dzieci i dziewcząt. Zawarto w niej także rekomendacje dla organów władzy publicznej w oparciu o wskazania międzynarodowych organów ochrony praw człowieka. Mogą one być cennymi wskazówkami dla krajowych instytucji w tworzeniu systemowych rozwiązań, które dają dzieciom – w tym dziewczętom – wsparcie i realną ochronę przed przemocą, wykorzystywaniem i naruszeniami ich godności w środowisku cyfrowym.

Standardy ochrony przed cyberprzemocą w prawie międzynarodowym i europejskim

System ONZ

Aktem prawnym o fundamentalnym znaczeniu dla ochrony przed przemocą jest Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526, dalej jako „Konwencja o prawach dziecka”). Stanowi ona kluczowy międzynarodowy akt prawny, odnoszący się do bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w środowisku cyfrowym, który – mimo swojej specyfiki związanej z funkcjonowaniem tych samych przepisów w bardzo odmiennych warunkach społecznych, ekonomicznych i politycznych – jest cennym narzędziem zapewniającym realizację praw dzieci (Stadniczeńko, 2022, s. 324).

W odniesieniu do zagadnienia cyberprzemocy Konwencja o prawach dziecka z 1989 r. pierwotnie zawierała tylko dwa ogólne przepisy, które tworzyły podstawę prawną do wprowadzenia krajowych środków prawnych w obszarze ochrony dzieci i młodzieży w sieci. Należały do nich: obowiązek ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdzenia lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku (art. 19) oraz przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych – w szczególności dotyczącymi nakłaniania lub zmuszania dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych, wykorzystywania dzieci do prostytucji lub innych nielegalnych praktyk seksualnych czy w pornograficznych przedstawieniach i materiałach (art. 34). Zobowiązania te musiały i muszą również obecnie być interpretowane przez pryzmat zasad ogólnych Konwencji o prawach dziecka, tj.: obowiązku władz publicznych do konsekwentnego przyjmowania perspektywy małoletniego i przyjęciu zasady jak najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka we wszystkich działaniach na jego rzecz (art. 3), zasady niedyskryminacji (art. 2), niezbywalnego prawa do życia, zapewnienia mu warunków życia i rozwoju (art. 6) oraz prawa do swobodnego wyrażania poglądów (Stadniczeńko, 2022, s. 324–326).

Dalsza ewolucja tego instrumentu prawnego wynikała z coraz bardziej powszechnego korzystania z internetu. Po 10 latach od wejścia w życie Konwencji o prawach dziecka, w obliczu wzrastającej dostępności materiałów przedstawiających wykorzystywanie seksualne dzieci w internecie, przyjęto Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii z dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. z 2007 r., nr 76, poz. 494, dalej jako „Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka"). Istotną zmianą było sięgnięcie po instrumenty prawa karnego – strony zdecydowały bowiem o wprowadzeniu obowiązku objęcia sankcją prawnokarną sprawców handlu lub wykorzystania seksualnego dzieci (art. 3 ust. 1 Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka); wskazano także, że „wiele szczególnie narażonych grup, w tym dziewczynki, stoi w obliczu większego ryzyka wykorzystywania seksualnego, jak również, że dziewczynki stanowią zdecydowaną większość wśród osób wykorzystywanych seksualnie".

W 2019 r., mając na uwadze trudności państw-stron w zwalczaniu nadużyć, Komitet Praw Dziecka wydał dokument zawierający praktyczne wytyczne dotyczące wdrażania Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka, które stanowią jedną z pierwszych prób wprowadzenia do neutralnych genderowo postanowień Konwencji perspektywy płci społeczno-kulturowej (ang. *gender dimension*). W szczególności wskazano na konieczność uwzględniania jej w obszarach poradnictwa

zapewnianego dziewczynkom i chłopcom, w szkoleniach dla specjalistów (tak by uwrażliwić ich na kwestie płci) oraz w procesach gromadzenia danych zdezagregowanych według płci (Committee on the Rights of the Child, 2019, par. 17, 29 lit. a, 40 lit. c, 96 lit. b i c).

W 2021 roku Komitet Praw Dziecka doprecyzował zobowiązania konwencyjne, by sprostać najnowszym wyzwaniom w obszarze przeciwdziałania cyberprzemocy. W Komentarzu Ogólnym Nr 25 z dnia 2 marca 2021 r. w sprawie praw dziecka w środowisku cyfrowym do Konwencji o prawach dziecka członkowie podkreślili pozytywne aspekty związane z rozwojem nowych technologii, tj. możliwość swobodnej wymiany informacji, opinii i poglądów politycznych, potencjał nowych kanałów komunikacji i przeciwdziałania wykluczeniu dzieci znajdujących się w niekorzystnej lub szczególnie wrażliwej sytuacji (Committee on the Rights of the Child, 2021, §50, §58, §64) Jednocześnie jednak Komitet Praw Dziecka odnotował szereg cyfrowych zagrożeń dla bezpieczeństwa dzieci – zarówno ze strony osób zaufanych, jak i obcych – m.in.: cyberagresję, nękanie oraz groźby naruszenia reputacji, niekonsensualne tworzenie lub rozpowszechnianie treści o charakterze seksualnym, takich jak teksty lub obrazy wytwarzane przez samo dziecko w wyniku nakłaniania i/lub przymusu (Committee on the Rights of the Child, 2021, §80–81). W rekomendacjach Komitet Praw Dziecka wskazał, że państwa-strony Konwencji obowiązane są ująć te zagrożenia w ramy prawne i regulacyjne, a także je regularnie przeglądać i aktualizować. Państwa-strony powinny także wprowadzić środki bezpieczeństwa i ochrony przed wszelkimi formami przemocy w środowisku cyfrowym, w tym m.in. przemocą ze względu na płeć i cyberatakami, zgodnie z rozwijającymi się zdolnościami dzieci (Committee on the Rights of the Child, 2021, par. 82).

Podczas gdy opisane powyżej instrumenty ujmowały problematykę cyberprzemocy wobec dziewcząt w ograniczonym zakresie, inny instrument przyjęty w ramach systemu uniwersalnego – tj. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z dnia 18 grudnia 1979 r. (Dz.U. z 1982 r., nr 10, poz. 71, dalej jako „Konwencja CEDAW") – wskazał na pilną potrzebę uwzględniania w analizie perspektywy płci społeczno-kulturowej. Ciało nadzorujące wykonanie Konwencji CEDAW w Zaleceniu ogólnym nr 35 dotyczącym przemocy wobec kobiet ze względu na płeć, aktualizującym zalecenie ogólne nr 19, argumentowało, że jest to konieczne ze względu na fakt, iż źródłami przemocy, której doświadczają kobiety i dziewczęta w sieci i poza nią, są czynniki uwarunkowane płcią, takie jak „ideologia męskiego poczucia uprzywilejowania i dominacji nad kobietami, normy społeczne dotyczące męskości oraz potrzeba afirmowania męskiej kontroli lub władzy, egzekwowania ról płciowych albo zapobiegania, zniechęcania lub karania zachowań kobiet

uznawanych za nieakceptowalne" (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2017, §19).

Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (dalej jako „CEDAW") wskazał również, że głównym zobowiązaniem państw-stron jest „prowadzenie, wszelkimi odpowiednimi środkami i bez zwłoki, polityki eliminowania dyskryminacji wobec kobiet, w tym przemocy ze względu na płeć wobec kobiet" (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2017, §21). W kontekście cyberprzemocy istotne znaczenie miało powtórzenie, że obejmuje ono odpowiedzialność za działania lub zaniechania zarówno organów państwowych, jak i podmiotów niepaństwowych. Wynika to z zasady należytej staranności (ang. *due diligence*), zgodnie z którą braki w obszarze działań prewencyjnych i naprawczych oraz niedostateczna reakcja prawna wobec przypadków przemocy ze względu na płeć stanowią „milczące przyzwolenie lub zachętę do popełniania aktów przemocy ze względu na płeć wobec kobiet" (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 1992, §9; Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2017, §21).

System Rady Europy

Powyższe standardy ochrony przed przemocą, wytyczone w ramach systemu uniwersalnego, znalazły swoje rozwinięcie i konkretyzację w regionalnych instrumentach Rady Europy, takich jak Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych z dnia 25 października 2007 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 608, dalej jako „Konwencja z Lanzarote"). Jednym z impulsów do jej opracowania były konkluzje z działalności Komitetu Praw Dziecka, które wskazywały na poważne luki w krajowych ustawodawstwach karnych dotyczących nadużyć w internecie (Council of Europe, 2007b, §7).

Konwencja z Lanzarote jest dokumentem, który w swojej specyfice daleko wykracza poza regulacje Konwencji o prawach dziecka. Normy w niej zawarte koncentrują się na stworzeniu strategii zwalczania różnych zagrożeń w świecie cyfrowym specyficznie dla dzieci, co jest zobowiązaniem szerszym niż obowiązek kryminalizacji posiadania, tworzenia, dystrybucji i udostępniania „pornografii dziecięcej", o którym mowa w art. 9 ust. 1 w Konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości z dnia 23 listopada 2001 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 728)[1]. Jest także pierwszym aktem

1 Zgodnie z Konwencją Rady Europy o cyberprzestępczości, poza obowiązkiem wskazanym powyżej, państwa-strony zobowiązane są do kryminalizacji czynów, takich jak: nielegalny dostęp do całości lub części systemu komputerowego (art. 2), przechwycenie transmisji danych przesyłanych w sieci

prawa międzynarodowego, w całości poświęconym dzieciom, który powstał, by „zapobiegać i zwalczać seksualne wykorzystywanie oraz seksualne nadużycia wobec dzieci" oraz gwarantować „ochronę praw dzieci będących ofiarami tych czynów" (Council of Europe, 2007b, §37).

Cele Konwencji z Lanzarote realizowane są w oparciu o model „4P", który kategoryzuje treści normatywne w czterech kluczowych obszarach działań: zapobiegawczych (ang. *prevention*), ochrony pokrzywdzonych (ang. *protection*), dyrektyw ścigania sprawców (ang. *prosecution*) oraz dziedzinie współpracy krajowej i międzynarodowej (ang. *promotion of national and international cooperation*) (Council of Europe, 2007a, s. 3). Przepisy prawa karnego materialnego Konwencji z Lanzarote są bardziej szczegółowe i mają szerszy zakres niż normy Konwencji o prawach dziecka. Poza normami dotyczącymi wykorzystania seksualnego (art. 18), rekrutacji i zmuszania dzieci do udziału, korzystania z „prostytucji dziecięcej" i produkcji oraz dystrybucji takich materiałów (art. 19–21) Konwencja z Lanzarote reguluje także sytuacje, gdy dziecko jest jedynie świadkiem obcowania seksualnego lub czynności seksualnych (art. 22). Co więcej, jest to pierwszy instrument prawa międzynarodowego, który kryminalizuje zjawisko *online grooming* (art. 23), czyli sytuacji, w których osoba dorosła składa dziecku za pośrednictwem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych propozycje spotkania w celu popełnienia powyższych przestępstw (Rutai, 2020). Jak trafnie wskazuje A. Pasek-Gilarska, ten akt prawny rozpoznaje również – kluczową, jak się wydaje – potrzebę współpracy z przedstawicielami sektora prywatnego, w tym ICT, zachęcając ich nie tylko do brania udziału w „opracowywaniu i wdrażaniu polityk mających na celu zapobieganie seksualnemu wykorzystywaniu dzieci oraz nadużyciom seksualnym wobec nich", ale także do tworzenia „norm wewnętrznych w drodze samoregulacji lub współregulacji" (2015, s. 20).

Mimo tych istotnych regulacji perspektywa płci w Konwencji z Lanzarote pojawiła się dopiero na późniejszym etapie i wynikała z aktywnej działalności Komitetu Stron, który systematycznie nadzoruje, w jaki sposób państwa-strony Konwencji skutecznie wdrażają jej postanowienia w ustawodawstwie oraz politykach publicznych (art. 39)[2].

komputerowej (art. 3), modyfikowanie, usuwanie, niszczenie lub blokowanie danych komputerowych (art. 4), zakłócanie działania systemu komputerowego (art. 5). Zakazane powinny być także: produkcja, sprzedaż lub użycie narzędzi służących do popełniania cyberprzestępstw (art. 6), fałszowanie danych komputerowych w celu popełnienia oszustwa lub szkody materialnej (art. 7) i oszustwa popełniane przy użyciu systemów komputerowych, prowadzące do szkody majątkowej (art. 8).

2 Zob. np. rekomendację Komitetu Stron do gromadzenia danych na temat dzieci pokrzywdzonych przemocą w podziale na płeć (Lanzarote Committee, 2015, s. 23).

Podobnie stopniowo proces ten przebiegał w odniesieniu do rozwoju orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej jako „Trybunał" lub „ETPC"), wypracowanego na kanwie Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (dalej jako „Europejska Konwencja Praw Człowieka" lub „EKPC"). Obowiązki państwa w zakresie ochrony przed cyberprzemocą i odpowiednie standardy odpowiedzialności państw za brak ich spełnienia Trybunał wyinterpretował głównie z treści art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, który gwarantuje prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego.

Punktu wyjścia do odpowiedzi na pytanie, jakie dokładnie wymogi wobec systemów krajowych stawia system EKPC w tym zakresie, należy szukać w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wyselekcjonowanym na podstawie czterech podstawowych kryteriów: dwóch o charakterze przedmiotowym i dwóch o charakterze podmiotowym. W pierwszej kolejności bazą musi być orzecznictwo wypracowane w sprawach dotyczących przemocy między osobami prywatnymi, w tym przemocy domowej. Następnie, aby sformułować wiarygodne wnioski, niezbędne jest sięgnięcie do spraw, w których Trybunał oceniał czyny popełniane za pomocą środków wykorzystujących (nowe) technologie. Wreszcie należy zwrócić uwagę na podejście interpretacyjne stosowane przez Trybunał w sprawach dotyczących dzieci lub młodych dorosłych, a następnie w sprawach kobiet.

Zasadność uzupełnienia dotychczasowych analiz o ten wątek wynika z faktu, że Europejska Konwencja Praw Człowieka wraz z jej interpretacją dokonywaną przez Trybunał tworzą ponadnarodowy mechanizm, który umożliwia ocenę wywiązywania się przez państwo ze swoich zobowiązań w konkretnych sprawach. Dzięki temu Trybunał może przywrócić jednostce poczucie sprawiedliwości w sytuacjach, w których organy państwa zawiodą, a także nałożyć na państwo konkretne obowiązki, zmierzające zarówno do zmiany sytuacji osoby, która doświadczyła cyberprzemocy (m.in. poprzez obowiązek wznowienia postępowania), jak i do zmian o charakterze generalnym w zakresie prawa bądź praktyki organów krajowych na skutek obowiązków wynikających z art. 46 Konwencji (Bodnar, 2018, s. 167–176). Uwzględnienie tej perspektywy w niniejszym tekście wynika z faktu, że w Polsce kontrola sprawowana przez Europejski Trybunał Praw Człowieka wciąż uznawana jest za jeden z najefektywniejszych mechanizmów międzynarodowych, co udowadnia liczba skarg kierowanych z Polski i spraw zawisłych obecnie przed Trybunałem.

Analiza ta musi być jednak poprzedzona zastrzeżeniem, że Trybunał w sprawach, w których pojawiają się zagadnienia przemocy i cyberprzemocy, odwołuje się również do wcześniej wspomnianych aktów o charakterze międzynarodowym i europejskim. Kształtują one bowiem zobowiązania państw w ramach systemu europejskiego

i międzynarodowego. Takie podejście jest zgodne z praktyką Trybunału także w innych obszarach tematycznych, w których Trybunał wskazuje, że jego orzecznictwo nie może być wydawane w próżni prawnej, ignorując porządek międzynarodowy stanowiący część prawa państw-stron Konwencji (K.U. przeciwko Finlandii, ETPC, 2008, §22–31). Tym samym rozwój innych instrumentów międzynarodowych i europejskich wpływa na orzecznictwo strasburskiego Trybunału i pośrednio kształtuje przyjmowaną przez niego interpretację. Z punktu widzenia niniejszego opracowania i wcześniej poczynionych analiz istotne jest również wskazanie, że Trybunał w sprawach dotyczących dzieci wielokrotnie odwoływał się do Konwencji o prawach dzieciach, czerpiąc z jej dorobku i interpretacji.

W swoim orzecznictwie dotyczącym przemocy, w tym przemocy domowej, Trybunał podkreśla, że

> wynikający z art. 1 Konwencji obowiązek zapewnienia wszystkim osobom podlegającym jurysdykcji Wysokich Umawiających się Stron praw i wolności określonych w Konwencji, w połączeniu z art. 3, wymaga od państw podjęcia środków mających na celu zapewnienie, aby osoby podlegające ich jurysdykcji nie były poddawane torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu, nawet jeśli są one stosowane przez osoby prywatne" (Opuz przeciwko Turcji, ETPC, 2009, §159, Bălşan przeciwko Rumunii, ETPC, 2017, §57; Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §60).

Pozytywne obowiązki dotyczące ochrony ofiar przemocy interpretowane są przez Trybunał nie tylko na gruncie art. 2 i 3, ale również art. 8 Konwencji, co w kontekście niniejszego artykułu ma największe znaczenie (Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §60).

Trybunał podkreśla zarazem, że system konwencyjny nakłada konkretne obowiązki przede wszystkim wobec dzieci i innych osób wymagających szczególnej opieki – do których zaliczają się ofiary przemocy domowej – przyjmuje bowiem, że zwłaszcza te grupy mają prawo oczekiwać efektywnej ochrony państwa w postaci skutecznych środków odstraszających przed poważnymi naruszeniami integralności osobistej (Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §60).

Analizując sprawy, w których pojawiają się czyny popełniane z użyciem nowych technologii, w pierwszej kolejności warto przywołać sprawę K.U. przeciwko Finlandii, która jako jedna z pierwszych dotknęła problemu przestępstw przeciwko dzieciom w cyberprzestrzeni (K.U. przeciwko Finlandii, ETPC, 2008). Skarga dotyczyła przypadku podszycia się pod tożsamość 12-letniego chłopca i publikacji bez jego wiedzy i zgody ogłoszenia o rzekomej chęci nawiązania intymnej relacji z innym mężczyzną.

Chłopiec dowiedział się o ogłoszeniu dopiero wtedy, kiedy otrzymał e-mail od zainteresowanego. Dostawca usługi odmówił podania danych osoby odpowiedzialnej, argumentując, że byłoby to naruszeniem poufności, a sądy krajowe stwierdziły, że dostawca usług nie mógł być prawnie zobowiązany do ujawnienia tego rodzaju informacji. Trybunał uznał, że Finlandia naruszyła art. 8 Konwencji, bo ustawodawca powinien był zapewnić regulacje prawne umożliwiające godzenie poufności usług internetowych z zapobieganiem zakłóceniom porządku i przestępczości oraz ochroną praw i wolności innych osób, w szczególności dzieci i innych osób podatnych na zagrożenia (ETPC, Ochrona małoletnich, 2019).

Precedensowy i uniwersalny charakter tej sprawy dostrzegła Helsińska Fundacja Praw Człowieka, która złożyła w postępowaniu przed Trybunałem opinię przyjaciela sądu. Podkreśliła w niej znaczenie opisanej sprawy dla ustalenia relacji pomiędzy ochroną prywatności, honoru i reputacji a korzystaniem z wolności wypowiedzi. Dodała, że „niniejsza sprawa daje Trybunałowi możliwość zdefiniowania pozytywnych obowiązków państwa w tej dziedzinie, a tym samym promowania wspólnych standardów korzystania z Internetu we wszystkich państwach członkowskich". Zwróciła również uwagę, że

> internet jest bardzo szczególnym środkiem komunikacji, a jedną z podstawowych zasad jego użytkowania jest anonimowość. Wysoki poziom anonimowości sprzyja swobodzie wypowiedzi i wyrażaniu różnych poglądów. Z drugiej strony internet jest potężnym narzędziem zniesławiania lub obrażania ludzi lub naruszania ich prawa do prywatności. Ze względu na anonimowość internetu ofiara naruszenia znajduje się w trudnej sytuacji. W przeciwieństwie do tradycyjnych mediów ofiara nie może łatwo zidentyfikować osoby zniesławiającej, ponieważ ta można ukryć się pod pseudonimem lub nawet używać fałszywej tożsamości (K.U. przeciwko Finlandii, ETPC, 2008, §33–34).

Złożenie opinii przez polską organizację zajmującą się ochroną praw człowieka podkreśliło również znaczenie rozstrzygnięcia Trybunału dla polskich realiów.

Z czasem uzasadnienia wyroków ETPC wzbogaciły się o szersze analizy z perspektywy płci skarżących. Wynika to, jak podkreślono już powyżej, również z faktu, że Trybunał chętnie odwołuje się do dorobku innych organów ochrony praw człowieka i instytucji europejskich. Potwierdził to wyrok w sprawie Buturugă przeciwko Rumunii, w którym Trybunał oparł swoje rozważania na raportach sporządzonych przez CEDAW (Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §35) i odwołał się do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzonej w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (dalej

jako „Konwencja stambulska") (Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §37–39). Szczególnie istotne było wskazanie w tym judykacie, że

> cyberprzemoc jest obecnie uznawana za jeden z aspektów przemocy wobec kobiet i dziewcząt i może przybierać różne formy, w tym naruszenie prywatności w sieci, włamanie do komputera ofiary oraz przechwytywanie, udostępnianie i manipulowanie danymi i obrazami, w tym danymi prywatnymi (Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §74).

Trybunał zauważył, że zarówno w prawie rumuńskim, jak i międzynarodowym zjawisko przemocy domowej nie jest postrzegane jako ograniczające się wyłącznie do przemocy fizycznej, ale obejmuje między innymi przemoc psychiczną i stalking (Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §74). Na kanwie tej sprawy Trybunał potwierdził, że państwa mają pozytywny obowiązek kryminalizacji, ścigania i powstrzymywania przemocy ułatwianej przez technologie. ETPC podkreślił w szczególności, że „przemoc w internecie, czyli «cyberprzemoc», jest ściśle powiązana z przemocą poza internetem, czyli «w prawdziwym życiu», i należy ją traktować jako kolejny aspekt złożonego zjawiska przemocy domowej" (Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §49). Podstawą do stwierdzenia naruszenia Konwencji była sprawa, w której skarżąca sformułowała zarzuty przemocy domowej i naruszenia poufności korespondencji elektronicznej przez jej byłego męża. Podniosła w nich niedociągnięcia w systemie ochrony ofiar tego rodzaju przemocy, w szczególności nieskuteczność postępowania karnego. Wskazała również, że organy krajowe nie zadbały odpowiednio o jej bezpieczeństwo osobiste oraz odmówiły rozpoznania skargi w zakresie naruszenia przez jej byłego męża poufności korespondencji (Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §43).

Istotnym rozdziałem w rozwoju orzecznictwa strasburskiego dotyczącego cyberprzemocy był wyrok w sprawie Volodina przeciwko Rosji (nr 2), wydany przez Trybunał we wrześniu 2021 r. (Volodina przeciwko Rosji (nr 2), ETPC, 2021). Skarga w tej sprawie dotyczyła niezapewnienia skarżącej przez władze rosyjskie ochrony przed powtarzającymi się aktami cyberprzemocy. Kobieta przyznała, że były partner wykorzystał jej imię i nazwisko, dane osobowe oraz intymne zdjęcia do utworzenia fałszywych profili w mediach społecznościowych, umieścił w jej torebce urządzenie śledzące GPS oraz groził śmiercią za pośrednictwem mediów społecznościowych. Takie zachowania nie spotkały się z odpowiednią reakcją organów krajowych, ponieważ nie przeprowadzono skutecznego dochodzenia w sprawie tych zarzutów. ETPC uznał, że

> zasada skuteczności oznacza, że władze krajowe nie mogą w żadnym wypadku dopuścić do tego, aby wyrządzone cierpienia fizyczne lub psychiczne pozostały bezkarne. Ma to zasadnicze znaczenie dla utrzymania zaufania społeczeństwa do praworządności i poparcia dla niej oraz dla zapobiegania wszelkim przejawom tolerancji lub zmowy władz wobec aktów przemocy" (Volodina przeciwko Rosji (nr 2), ETPC, 2021, §67).

Ponadto Trybunał wskazał, że brak odpowiedniego działania i „wynikająca z tego bezkarność wystarczyły, aby podać w wątpliwość zdolność aparatu państwowego do wywarcia wystarczającego efektu odstraszającego w celu ochrony kobiet przed przemocą w sieci" (Volodina przeciwko Rosji (nr 2), ETPC, 2021, §67).

Kolejną okazją do sprecyzowania obowiązków państw-stron Konwencji była sprawa M.Ș.D. przeciwko Rumunii (M.S.D. przeciwko Rumunii, ETPC, 2024). Dotyczyła ona 18-letniej kobiety, która za pośrednictwem mediów społecznościowych poznała 20-letniego partnera. Przez krótki czas pozostawali w związku, utrzymywali też kontakt w sieci. Po rozstaniu skarżąca doświadczyła cyberprzemocy ze strony byłego partnera. Mężczyzna założył fałszywe konta na jednym z portali społecznościowych, aby udostępniać otrzymane podczas trwania relacji intymne zdjęcia, opublikował je również na stronach internetowych wraz z jej danymi osobowymi. W efekcie do skarżącej zaczęły zgłaszać się osoby poszukujących usług seksualnych.

M.Ș.D. złożyła zawiadomienie do organów ścigania, jednak dochodzenie w sprawie nękania, naruszenia jej prywatności i fałszerstwa komputerowego było prowadzone nieefektywnie. Ostatecznie prokurator zakończył postępowanie w sprawie zarzutów molestowania ze względu na przedawnienie. Ponadto prokuratura uznała, że były partner nie naruszył prywatności skarżącej, ponieważ otrzymał intymne zdjęcia za jej zgodą. Sprawę dotyczącą fałszerstwa komputerowego również umorzono, ponieważ prokuratura argumentowała, że jej kontynuowanie zaszkodziłoby ofierze, zmuszając ją do ponownego przeżywania przeszłych wydarzeń, a dalsze ściganie byłoby nadmierne dla drugiej strony. Za wystarczającą karę uznano publiczne przeprosiny i prace społecznej. Pomimo późniejszego wznowienia śledztwa sprawę zakończono z powodu przedawnienia (M.S.D. przeciwko Rumunii, ETPC, 2024, §5–70).

Po rozpoznaniu sprawy Trybunał potwierdził w niej, że zarówno interes publiczny, jak i interes osób doświadczających przemocy, potrzebujących szczególnej ochrony przed przestępstwami naruszającymi ich integralność fizyczną lub psychiczną, wymagają zapewnienia na gruncie krajowym środka umożliwiającego identyfikację sprawcy i postawienie go przed sądem (M.Ș.D. przeciwko Rumunii, ETPC, 2024, §125). Trybunał uznał, że akty przemocy w internecie – w tym udostępnianie intymnych zdjęć bez zgody osoby fotografowanej i z zamiarem poniżenia tej osoby – są

na tyle poważne, że wymagają reakcji organów krajowych. Postępowanie, aby było skuteczne, należy przeprowadzić szybko i dokładnie, a organy muszą podjąć wszelkie uzasadnione kroki w celu zabezpieczenia dowodów dotyczących danego zdarzenia – w tym dowodów kryminalistycznych (Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §43; M.Ș.D. przeciwko Rumunii, ETPC, 2024, §138; Volodina (nr 2) przeciwko Rosji, ETPC, 2021, §62).

Nieprzeprowadzenie z należytą starannością postępowania dotyczącego aktów przemocy w internecie może pociągać za sobą odpowiedzialność organów za niezapewnienie możliwości postawienia sprawców takich czynów przed sądem (M.Ș.D. przeciwko Rumunii, ETPC, 2024, §138; Buturugă przeciwko Rumunii, ETPC, 2020, §43). Na gruncie tej sprawy Trybunał przesądził również, że fakt, iż jednostka mogła wszcząć postępowanie cywilne przeciwko sprawcy, nie może być uznany za odpowiedni substytut wymogu dotyczącego efektywnego dostępu do drogi karnej.

Jak dowodzą powyższe sprawy, stanowisko Trybunału rozwija się na przestrzeni lat, podkreślając i dookreślając obowiązki pozytywne państw-stron Konwencji w zakresie ochrony przed cyberprzemocą. Pomimo to niektórzy przedstawiciele doktryny wciąż podkreślają, że istnieje przestrzeń na doprecyzowanie tych obowiązków w sprawach, w których osobami doświadczającymi cyberprzemocy są kobiety lub dziewczęta. Catherine Van de Heyning (2025) wskazuje, że w ostatnim z przywołanych powyżej orzeczeń Trybunał zachował daleko idącą powściągliwość zarówno w zakresie skonkretyzowania pozytywnych obowiązków państwa dotyczących zwalczania przemocy ze względu na płeć na gruncie art. 8 EKPC, jak i w odniesieniu do analizy dotyczącej płci ofiary. Autorka zauważyła, że chociaż z perspektywy abstrakcyjnej ETPC odwołał się do swojego wcześniejszego orzecznictwa, uznając przemoc w internecie za formę przemocy ze względu na płeć, to przy ocenie braku skutecznego śledztwa nie odniósł się już do stereotypów płciowych, mechanizmów obwiniania ofiary ani do znaczenia płci skarżącej przy ocenie faktów sprawy. Podkreśla, że argumentacja Trybunału ograniczyła się w tym zakresie do przywołania ustaleń sądu krajowego dotyczących stronniczości oskarżenia oraz pogardliwego stosunku wobec skarżącej, bez wyjaśnienia, że uchybienia te mogły wynikać z jej płci.

Przedstawiona uwaga nie pozbawia jednak znaczenia dotychczasowych postępowań przed Trybunałem w egzekwowaniu obowiązków państw w ochronie kobiet i dziewcząt doświadczających cyberprzemocy. Wręcz przeciwnie – obecne orzecznictwo i prowadzona na jego bazie dyskusja wraz z rozwijającymi się innymi instrumentami europejskimi i międzynarodowymi umacniają tę drogę ochrony i można spodziewać się dalszego rozwoju orzecznictwa w tym zakresie.

Drogę do stopniowego wypełnienia identyfikowanych braków stanowi między innymi Zalecenie ogólne nr 1 dotyczące cyfrowego wymiaru przemocy wobec kobiet, przyjęte 20 października 2021 r., które wskazuje na obowiązki wynikające z Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z dnia 11 maja 2011 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 961) w odniesieniu do przeciwdziałania przemocy motywowanej płcią w ich wymiarze cyfrowym. Grupa ekspertów ds. przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (dalej jako: „GREVIO") wskazuje w nim, że chociaż internetowa przemoc i nadużycia w relacjach interpersonalnych dotykają przedstawicieli różnych płci, to kobiety i dziewczęta znacznie częściej doświadczają powtarzających się i poważnych form przemocy fizycznej, psychicznej lub emocjonalnej oraz ponoszą ich poważne konsekwencje. Jednocześnie cyberprzemoc, będąca przedmiotem tego opracowania, stanowi w ocenie GREVIO „continuum przemocy, której kobiety i dziewczęta doświadczają z przyczyn związanych z ich płcią, (...) jakiej kobiety i dziewczęta doświadczają również poza środowiskiem online" (2021, §1). Z tego względu użycie nowych technologii „może stanowić przedłużenie przemocy fizycznej i seksualnej, stalkingu oraz nękania albo je poprzedzać" lub służyć zintensyfikowaniu skutków przemocy (§25).

Rekomendacja ta doprecyzowuje konieczne kierunki działań, stanowiąc istotny punkt odniesienia dla dalszego rozwoju krajowych regulacji i praktyki stosowania prawa. Dla zwiększenia bezpieczeństwa dziewcząt ważne są rekomendacje dotyczące działań prewencyjnych, tj. zwalczania postaw seksistowskich będących źródłem przemocy i włączania kompetencji cyfrowych oraz bezpieczeństwa online do podstaw programowych i programów nauczania na wszystkich etapach edukacji. Kluczowe jednak wydają się rekomendacje kierowane pod adresem sektora technologii informacyjno-komunikacyjne oraz pośredników internetowych „do podejmowania aktywnych działań na rzecz unikania uprzedzeń ze względu na płeć w projektowaniu inteligentnych produktów, aplikacji mobilnych i gier wideo, a także w rozwoju sztucznej inteligencji" oraz „tworzenia wewnętrznych mechanizmów monitorujących", które uwzględniają perspektywę osób pokrzywdzonych (GREVIO, 2021, §51 lit. i).

System Unii Europejskiej

Na poziomie Unii Europejskiej podstawą prawną działań na rzecz bezpieczeństwa dzieci w sferze cyfrowej są normy jej prawa pierwotnego, w szczególności traktatowy obowiązek poszanowania praw człowieka i wspierania ochrony praw dziecka (art. 2 zd. pierwsze oraz art. 3 ust. 3 zd. czwarte Traktat o Unii Europejskiej,

Dz.U. z 2004 r., nr 90, poz. 864/30 z późn. zm.), zapewnienia dziecku koniecznej dla jego dobra ochrony i opieki oraz kierowania się we wszystkich działaniach władz publicznych i instytucji prywatnych najlepszym interesem dziecka (art. 24 ust. 1 i 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej; t.j. Dz.U. UE. C. z 2016 r., nr 202, s. 389). Realizując te zobowiązania, w ostatnich latach instytucje Unii Europejskiej podjęły prace na rzecz zwiększenia gwarancji bezpieczeństwa w środowisku cyfrowym za sprawą dyrektyw harmonizujących prawo karne i standardy ochrony ofiar w państwach członkowskich, a także prawodawstwa unijnego w obszarze prawa usług cyfrowych i ochrony danych osobowych.

Obecnie głównym aktem unijnym, przyjętym w celu zwalczania przemocy komercyjnej wobec dzieci, jest dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz. Urz. UE L 335 z dnia 17 grudnia 2011, s. 1., dalej jako „Dyrektywa 2011/92/UE"). Jest to instrument harmonizujący krajowe regulacje prawnokarne, który ustanawia minimalne normy dotyczące określania przestępstw i kar dotyczących niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci, pornografii dziecięcej oraz nagabywania dzieci dla celów seksualnych. Dyrektywa 2011/92/UE nakłada ponadto na państwa obowiązek zapewnienia skutecznych mechanizmów ścigania i karania sprawców, w tym ustanowienia odpowiedniej jurysdykcji oraz stosowania sankcji proporcjonalnych do wagi czynów. Istotnym elementem regulacji są również środki prewencyjne, obejmujące działania edukacyjne, szkoleniowe i programy interwencyjne, a także rozwiązania wzmacniające ochronę ofiar w toku postępowania karnego, w szczególności w zakresie poszanowania prywatności dziecka i minimalizacji wtórnej wiktymizacji. Obecnie trwa proces nowelizacji Dyrektywy 2011/92/UE, podyktowany potrzebą dostosowania jej przepisów do nowej rzeczywistości społecznej – tj. przestępczości popełnianych wobec dzieci w internecie, np. *livestreamingu* z udziałem dzieci, materiałów generowanych przez sztuczną inteligencję i tzw. *deepfake'ów* (2024/0035(COD)).W literaturze wskazuje się, że pewne rozczarowanie może budzić tempo prac nad rewizją, które rozpoczęto konsultacjami w 2021 r. i nadal ich nie ukończono (Katana, 2025), choć ostatnio zapowiedziano wznowienie negocjacji, która ma stanowić priorytet prezydencji cypryjskiej (Euractiv, 2026).

Wśród kluczowych zmian ostatnich lat wymienić należy także przyjęcie Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2065 z dnia 19 października 2022 r. w sprawie jednolitego rynku usług cyfrowych oraz zmiany dyrektywy 2000/31/WE (Akt o usługach cyfrowych) (Dz. Urz. UE L 277 z dnia

27 października 2022, s. 1., dalej jako „Akt o usługach cyfrowych" lub „DSA"). Wymaga ono od dostawców platform internetowych, z których mogą korzystać dzieci, stworzenia dodatkowych mechanizmów gwarantujących „wysoki poziom prywatności, bezpieczeństwa i ochrony małoletnich w ramach świadczonych przez siebie usług" (art. 28 ust. 1).

W kontekście cyberprzemocy wobec małoletnich DSA tworzy spoczywający na dostawcach bardzo dużych platform internetowych i bardzo dużych wyszukiwarek internetowych obowiązek przeprowadzenia oceny ryzyka związanego z oferowanymi usługami (art. 34 ust. 1). Z perspektywy tego opracowania ważne jest, że do tej grupy zaliczono m.in.: ryzyko rozpowszechniania szeroko rozumianych nielegalnych treści, wystąpienia faktycznych lub przewidywalnych negatywnych skutków dla wykonywania praw podstawowych, takich jak prawo do godności ludzkiej, niedyskryminacji i praw dziecka lub odnoszących się do przemocy ze względu na płeć, ochrony zdrowia publicznego i małoletnich, oraz poważnych negatywnych skutków dla fizycznego i psychicznego dobrostanu osób (art. 34 ust.1 lit. a, b i d). Z oceną skorelowany jest również obowiązek wprowadzenia rozsądnych, proporcjonalnych i skutecznych środków zmniejszających stwierdzone ryzyko, które może objąć m.in. zmiany w funkcjonowaniu usług, warunków korzystania z usług i ich egzekwowania, dostosowanie procesów moderowania treści, w tym szybkości i jakości rozpatrywania zgłoszeń związanych z określonymi rodzajami nielegalnych treści, oraz – w stosownych przypadkach – szybkiego usuwania zgłaszanych treści lub uniemożliwiania dostępu do nich, a także podejmowanie ukierunkowanych działań w celu ochrony praw dziecka (art. 35 ust. 1).

Jednak, choć proponowane przez Akt o usługach cyfrowych rozwiązania określone w art. 34, 35 i 37 wydają się pożądaną zmianą dla osiągnięcia większej przejrzystości działania bardzo dużych platform i wyszukiwarek internetowych, skuteczność tych mechanizmów zależeć będzie z jednej strony od woli dostawców, a z drugiej -– od spójnej i efektywnej implementacji tych obowiązków przez państwa członkowskie UE (Stringhi, 2024). Na kluczową rolę platform internetowych w ochronie praw dziewcząt i kobiet wskazują także analizy Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn, zalecające m.in. włączenie perspektywy płci do procesu tworzenia polityk oraz procedur moderacji, gromadzenia danych zdezagregowanych na płeć i tworzenia procedur niezwłocznej reakcji w odpowiedzi na zgłoszenia szkodliwych treści (EIGE, 2024, s. 16).

Kolejnym ważnym osiągnięciem ostatnich lat było przystąpienie przez Unię Europejską do Konwencji stambulskiej w 2023 r., dające asumpt do przyjęcia pierwszego unijnego instrumentu o przemocy wobec kobiet i dziewcząt, tj. Dyrektywy

Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Dz. Urz. UE L, 2024/1385 z dnia 24 maja 2024, dalej jako „Dyrektywa 2024/1385"), która szczególną uwagę poświęca przemocy w środowisku cyfrowym. Wskazuje na to już jej preambuła, której zapisy wskazują z jednej strony na brak

> zharmonizowanych definicji przestępstw i kar w odniesieniu do niektórych form cyberprzemocy, w przypadku gdy przemoc jest nierozerwalnie związana z wykorzystywaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych (zwanych dalej „ICT"), a technologie te są wykorzystywane do znacznego nasilenia szkodliwych skutków przestępstwa, przez co zmieniają jego charakterystykę,

a także na konsekwencje związane z korzystaniem przez sprawców nowych technologii np. okoliczność, że

> korzystanie z ICT wiąże się z ryzykiem łatwego, szybkiego i powszechnego nasilenia niektórych form cyberprzemocy, któremu towarzyszy wyraźne ryzyko wyrządzenia ofierze głębokiej i długotrwałej szkody lub zwiększenia takiej szkody (motyw 17 i 18 Dyrektywy 2024/1385).

W ramach głównych środków zaradczych Dyrektywa 2024/1385 wymaga od państw członkowskich przyjęcia spełniających jej normy minimalne przepisów, mających na celu zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. W odniesieniu do cyberprzemocy znaczenie mają przede wszystkim przepisy art. 5–9, które ujmują w ramy prawne cztery formy cyberprzemocy. Zgodnie z art. 5 wymagane jest, aby państwa członkowskie objęły kryminalizacją zjawiska niekonsensualnego udostępniania materiałów intymnych lub tworzenie kompromitujących *deepfake'ów*. Penalizacji podlegać powinno także *sextortion*, tj. grożenie zachowaniami mającymi na celu „zmuszenie osoby do wykonania określonej czynności, przyzwolenia na nią lub powstrzymania się od niej".

Kolejne przepisy Dyrektywy 2024/1385 postulują objęcie kryminalizacją cyberstalkingu (art. 6), cybernękania w czterech typach zachowań sprawczych, tj. kierowania wobec osoby powtarzających się „lub ciągłych gróźb, zniewag, przesyłania jej niepożądanych materiałów przedstawiających genitalia lub udostępniania jej danych osobowych w celu wyrządzenia jej szkody" (art. 7). Listę tę zamykają kwestia seksistowskiej mowy nienawiści i przemocy motywowanych płcią, tj.

> umyślnego nawoływanie do przemocy lub nienawiści skierowanej przeciwko grupie osób, którą definiuje się według płci, lub przeciwko członkowi takiej grupy przez

> publiczne rozpowszechnianie za pomocą ICT treści zawierających takie nawoływanie podlegało karze jako przestępstwo,

oraz artykuł 9, który precyzuje kwestie odpowiedzialności karnej za wybrane formy zjawiskowe (tj. podżeganie do czynu z art. 3–6 i art. 7 akapit pierwszy lit. b oraz pomocnictwo do czynów z art. 3 akapit pierwszy lit. a i art. 4–8,) i stadialne (usiłowanie popełnienia czynów z art. 3 i 4 Dyrektywy 2024/1385).

Poza powyższymi regulacjami o charakterze karnym ważne zobowiązania nałożone na państwa członkowskie Unii Europejskiej wynikają z art. 14 ust. 1 Dyrektywy 2024/1385, który przewiduje znaczne odformalizowanie procedury zgłaszania cyberprzestępstw, a także dysponowanie systemem pozwalającym na gromadzenie statystyk dotyczących przemocy wobec kobiet lub przemocy domowej, zdezagregowanych według kluczowych zmiennych, takich jak płeć, wiek i relacja między ofiarą a sprawcą (art. 44 ust. 1–2).

Standardy ochrony przed cyberprzemocą w Polsce

Opisany powyżej dynamiczny rozwój międzynarodowych i unijnych standardów ochrony przed przemocą w internecie w ostatnich latach przełożył się także na zauważalny wzrost zainteresowania tą problematyką przedstawicieli władz publicznych na forum krajowym. Taki kierunek działań jest w pełni uzasadniony w świetle alarmujących wniosków z badań. Raport *Nastolatki 3.0* (Lange i in., 2023) wskazuje, że środowisko cyfrowe jest sferą głównej aktywności młodzieży – korzysta ona z internetu średnio 5 godzin 36 minut w dni powszednie (rok wcześniej o prawie o godzinę krócej, tj. 4 godziny 50 minut), a w dni wolne od zajęć szkolnych ten czas wydłuża się do średnio 6 godzin i 16 minut. Wysoce niepokojący jest również średni odsetek nastolatków, stykających się w sieci z zachowaniami o znamionach cyberprzemocy, które można zaklasyfikować jako hejting. Z odpowiedzi młodych ludzi wynika, że blisko połowa z nich była świadkiem atakowania i wyzywania ich znajomych (44,6%). Powszechne wydają się także przypadki ośmieszania i poniżania kogoś w sieci, które obserwował co trzeci nastolatek (odpowiednio 33,2% i 29,6%), oraz braku reakcji i dzielenia się z innymi informacją o doświadczaniu przemocy (38,5%) (s. 7). Dane te potwierdza również raport *Agresja i przemoc seksualna w internecie* (Ładna i in., 2025). Zgodnie z nim 45,5% uczestników badania było poszkodowanych w wyniku zdarzenia, które można by zakwalifikować jako przemoc o charakterze seksualnym w cyberprzestrzeni, a blisko 30% doświadczyło dwóch lub więcej rodzajów cyberagresji na tle seksualnym (s. 27–28).

Z danych przedstawionych w raporcie *Internet dzieci. Raport z monitoringu obecności dzieci i młodzieży w Internecie* (2025), opracowanym przez Instytut Cyfrowego Obywatelstwa oraz Państwową Komisję do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15, wynika z kolei, że rozkład płci internautów w wieku 15–18 jest taki sam jak w całej populacji 7–75 lat i kobiety stanowią w nim 51%, mężczyźni zaś – 49%. Znaczna przewaga płci żeńskiej występuje natomiast w grupie najmłodszych użytkowników sieci: 53% (1,45 mln) z nich stanowią dziewczynki, a 47% (1,28 mln) – chłopcy. Z dostępnych analiz wynika, że płeć nie różnicuje wyboru urządzenia czy czasu poświęconego na aktywność w internecie. Zarówno chłopcy, jak i dziewczynki najchętniej sięgają po urządzenia mobilne i z nich korzystają najdłużej (s. 31).

Powyższe dane dotyczące skali cyberprzemocy w Polsce rodzą zatem pytanie o dostępność efektywnych środków ochrony prawnej dla pokrzywdzonych, wymaganych przez wskazane powyżej wiążące Polskę akty prawne. Niezbędne jest zatem prześledzenie, w jaki sposób na gruncie krajowym są one realizowane tak na poziomie ustawodawczym, jak i instytucjonalnym.

Analizując poziom legislacyjny, w pierwszej kolejności należy wskazać, że krajowe regulacje nie posługują się wprost pojęciem „cyberprzemoc”[3], a mieszczące się w jej ramach zachowania spotykają się z różną reakcją ustawodawcy. Obecnie pokrzywdzonym przysługują środki na gruncie prawa karnego oraz prawa cywilnego. Szczególną uwagę należy przypisać przepisom karnym, do których zaliczyć możemy: art. 190Kodeksu karnego (dalej: k.k.), penalizujący groźby karalne, art. 190a §1 i §2 k.k., odnoszące się do uporczywego nękania (stalkingu) i kradzieży tożsamości, art. 191a §1 k.k., przewidujący odpowiedzialność karną za utrwalanie lub publikowanie wizerunku nagiej osoby lub w trakcie czynności seksualnej bez zgody, art. 212 k.k., dotyczący zniesławienia, a także art. 216 k.k., odnoszący się do zniewagi. Warto w tym kontekście wspomnieć również o odpowiedzialności wykroczeniowej na podstawie art. 107 Kodeksu wykroczeń (dalej: k.w.), która dotyczy złośliwego niepokojenia drugiej osoby. Ze względu na zakres niniejszego opracowania i chęć zwrócenia szczególnej uwagi na cyberprzemoc wobec kobiet i dziewcząt należy podkreślić, że wskazane powyżej przepisy są neutralne płciowo i nie odnoszą się do płci ani ofiary, ani sprawcy.

3 Warto jednak wskazać, że odwołanie do „cyberprzestrzeni” jest znane polskiemu ustawodawstwu, chociażby w Ustawie z dnia 25 czerwca 2025 r. o krajowym systemie certyfikacji cyberbezpieczeństwa (Dz.U. z 2025 r., poz. 1017), Ustawie z dnia 2 grudnia 2021 r. o szczególnych zasadach wynagradzania osób realizujących zadania z zakresu cyberbezpieczeństwa (Dz.U. z 2021 r., poz. 2333) i Ustawie z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa (Dz.U. z 2018 r., poz. 1560).

Aktualny kształt regulacji stanowi wynik coraz większego dostrzegania czynów popełnianych w cyberprzestrzeni przez polskiego ustawodawcę, co z jednej strony jest konsekwencją wcześniej opisanych zmian na poziomie europejskim i międzynarodowym, a z drugiej – rosnącej skali tego zjawiska w kraju oraz udokumentowanych badań (Siemaszko, 2010; Mozgawa, Budyń-Kulik, 2012). Przełomowe w kontekście rozwoju regulacji w omawianym zakresie były lata 2009–2011, w których dodano do Kodeksu karnego kluczowe dla odpowiedzialności za cyberprzemoc art. 190a i art. 191a k.k., jako czyny godzące w wolność człowieka. Ta perspektywa czasowa pozwala stwierdzić, że choć regulacje te już od blisko 15 lat obowiązują w Polsce, to wciąż podnoszone są głosy o ich niewystarczającej efektywności (Helsińska Fundacja Praw Człowieka, 2017; Groszkowska, 2022).

Dynamika zjawiska cyberprzemocy, a także podnoszona publicznie nieefektywność obecnych rozwiązań powodują, że w dyskursie publicznym zwraca się uwagę na nowe, upowszechniające się zjawiska, które powinny zostać poddane analizie ustawodawcy pod kątem ich penalizacji. Przykładem takiej inicjatywy jest wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO) z dnia 11 września 2025 r. do Ministra Sprawiedliwości, dotyczące zjawiska określanego jako nękanie zbiorowe (*gang stalking*, *group stalking*), ze szczególnym uwzględnieniem jego przejawów w środowisku cyfrowym oraz mediach społecznościowych (RPO, 2025). Rzecznik wskazał, że osoby publikujące obraźliwe wpisy i przesyłające agresywne wiadomości za pośrednictwem portali społecznościowych czy poczty elektronicznej najczęściej nie działają wspólnie, w ramach formalnego porozumienia. Mają jednak zazwyczaj świadomość udziału w masowym ataku internetowym, którego efektem jest wywołania u osoby atakowanej poczucia zagrożenia i upokorzenia. Ze względu na charakter i skalę działania te stanowią poważną ingerencję w jej sferę prywatną. Rzecznik w swoim wystąpieniu zaproponował nowelizację art. 190a poprzez dodanie §1a o treści:

> Tej samej karze podlega, kto bierze czynny udział w uporczywym nękaniu innej osoby lub osoby dla niej najbliższej wiedząc, że jego uczestnicy wspólnymi siłami wzbudzają u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia lub istotnie naruszają jej prywatność.

Przedmiot inicjatywy RPO pozytywnie oceniła Rzeczniczka Praw Dziecka (RPD), która wskazała, że potrzeba zmian w tym zakresie wynika również z doświadczeń jej biura. Podkreśliła, że

> w praktyce postępowań przygotowawczych prowadzonych pod kątem przestępstwa uporczywego nękania indywidualne ujęcie takich czynów – bez szerszego kontekstu

> ich masowości – często prowadzi do przedwczesnej i niezasadnej decyzji o umorzenia na podstawie art. 17 par. 1 pkt. 2 k.p.k. wobec stwierdzenia braku znamion czynu zabronionego (RPD, 2025).

W odpowiedzi na propozycję RPO Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego (KKPK) działająca przy Ministrze Sprawiedliwości wskazała, że w pełni zgadza się z oceną sformułowaną przez RPO co do szkodliwości zbiorowego nękania w sieci, zwłaszcza gdy pokrzywdzonymi są małoletni. Komisja zadeklarowała zajęcie się zasygnalizowanym zagadnieniem i przygotowanie odpowiednich przepisów po przeprowadzeniu własnych analiz (KKPK, 2026).

Rozważając zachodzące w ostatnich latach zmiany i zgłaszane postulaty, wynikające zarówno z rozwoju zobowiązań międzynarodowych, jak i wzrostu świadomości prawodawców, należy również zauważyć nowelizację ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (dalej: u.o.p.d.), uchwaloną w marcu 2023 r.[4] Doprowadziła ona do sprecyzowania, że pojęcie „przemoc domowa" należy rozumieć jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, a także „istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej".

Zmiana ta spotkała się z pozytywną oceną doktryny (Spurek, 2023), ale dostrzeżono też związane z nią możliwe praktyczne trudności (Piskozub, 2023). Jako uzasadnienie potrzeby nowelizacji ustawy wskazano upowszechnienie się zjawiska cyberprzemocy. Podkreślono, że

> jest to nowe zjawisko, które nasila się w wyniku bardziej intensywnego korzystania z internetu i narzędzi informatycznych. Często jest rozszerzeniem przemocy, której osoby doznają poza internetem. Wskazówkę interpretacyjną dotyczącą intensywności naruszeń dóbr osobistych, które uznać można za przemoc psychiczną, stanowi element definicji, wymagający, aby u osoby doznającej przemocy powstały poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia lub – alternatywnie – aby stopień naruszenia prywatności był istotny (większy niż znikomy)[5].

4 Art. 1 pkt. 3, Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 535).

5 Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2799, dostępne pod adresem: https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2799

Konsekwencją tej zmiany jest przyjęcie na gruncie ustawowym dodatkowej ochrony, którą precyzuje art. 11aa ust. 2 u.o.p.d., wskazując, że:

> Osoba doznająca przemocy domowej może żądać wydania zakazu kontaktowania się z nią także, gdy osoba stosująca przemoc domową nęka ją za pomocą środków komunikacji elektronicznej na odległość, wzbudzając u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia lub istotnie narusza jej prywatność[6].

Należy jednak zaznaczyć, że rozwiązania te ograniczone są podmiotowo tylko do osób doświadczających przemocy domowej (art. 2 ust. 1 pkt 2 u.o.p.d.). Pozostałe ofiary cyberprzemocy nie mogą skorzystać z tego rozwiązania.

Wraz z obowiązkiem implementacji przez Polskę Aktu o usługach cyfrowych pojawiła się szansa na wprowadzenie dodatkowych instrumentów ochrony przed przemocą w sieci, w szczególności dzieci, oraz włączenie do tego sytemu nowych instytucji i procedur. Jak już wskazano powyżej, celem tych zmian na poziomie europejskim – a w konsekwencji: krajowym – jest skuteczniejsze moderowanie treści oraz efektywniejsze reagowanie na zgłoszenia dotyczące materiałów nielegalnych i szkodliwych. Poparcie dla ustawy wyraziła Rzeczniczka Praw Dziecka, wskazując, że DSA

> stanowi istotny krok w kierunku uporządkowania przestrzeni cyfrowej oraz zwiększenia odpowiedzialności dostawców platform internetowych. Z perspektywy interesu publicznego na szczególną uwagę zasługuje fakt, że DSA wzmacnia mechanizmy ochrony użytkowników najbardziej narażonych na negatywne zjawiska w sieci, w tym szczególnie osób małoletnich (RPD, 2026).

Również środowisko organizacji pozarządowych poparło kierunek ustawy i dostrzegło jego szczególne znaczenie dla tworzenia bezpieczniejszej przestrzeni internetowej dla dzieci (Panoptykon, 2025). W ustawie przewidziano między innymi uprawnienie do uniemożliwienia dostępu do nielegalnych treści w przypadku, gdy ich rozpowszechnianie może wypełniać znamiona przestępstw określonych w: art. 190a §2 k.k., art. 191a §1 k.k., art. 200 §3 k.k., art. 200 §5 k.k., art. 200a k.k. (Panoptykon, 2025; art. 11a ust. 1 Ustawy z dnia 18 grudnia 2025 r. o zmianie ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną oraz niektórych innych ustaw).

Ustawa z dnia 18 grudnia 2025 r. o zmianie ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną oraz niektórych innych ustaw (nr druku sejmowego 1757) została jednak zawetowana przez Prezydenta (Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, 2026).

6 Art. 11aa ust. 2, Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2023 r., poz. 535.

Głównym argumentem przeciwko ustawie, zarówno podnoszonym w przestrzeni publicznej, jak i wskazanym przez prezydenta we wniosku o ponowne rozpoznanie tej ustawy, był rzekomy wpływ nowych regulacji na wolność słowa w internecie i brak spełnienia, w ocenie prezydenta, konstytucyjnych warunków jej ograniczenia.

W ostatnim czasie niepowodzeniem zakończyła się również kolejna inicjatywa zmiany przepisów Kodeksu karnego, które zapewniłyby ochronę prawną dziewczętom i kobietom przed seksistowską mową nienawiści i przemocą motywowaną płcią, tak jak wymaga tego Dyrektywa 2024/1385. Rządowy projekt ustawy (nr druku sejmowego 876), który przewidywał m.in. dodanie przesłanki płci do znamion przestępstwa określonego w art. 119 §1, art. 256 §1 oraz art. 257 k.k., został przyjęty przez Sejm 6 marca 2025 r., a przez Senat bez poprawek – 26 marca 2025 r. Prezydent RP skierował jednak ustawę do Trybunału Konstytucyjnego w celu zbadania jej zgodności z Konstytucją. W wyroku z dnia 30 września 2025 r. (sygn. akt Kp 3/25) obecny Trybunał Konstytucyjny uznał, że ustawa jest niezgodna z Konstytucją jako sformułowana zbyt szeroko i nieprecyzyjnie. Luki w ochronie prawnej przed seksistowską mową nienawiści nie zapełniają środki przewidziane na drodze postępowania cywilnego, tj. w przedmiocie naruszenia dóbr osobistych, takich jak godność, dobre imię czy wizerunek (art. 23 i 24 w zw. z art. 448 k.c.). W jego ramach można dochodzić przeprosin, odszkodowania lub zadośćuczynienia. Wpływ na dostępność i efektywność tej drogi w praktyce mają jednak trudności w identyfikacji sprawców, którzy korzystają z anonimowości w internecie. Z tego względu prowadzone są ożywione dyskusje o możliwości wprowadzenia instytucji tzw. ślepego pozwu[7], które nie doprowadziły jednak do zmian prawnych. Podczas prowadzonych prac legislacyjnych nad projektem poselskim podnoszono brak uwzględnienia w jego ramach perspektywy cyberprzemocy ze względu na płeć (Amnesty International, 2024).

Ze względu na zakres niniejszego opracowania konieczne jest także na koniec rozważań wskazanie ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (dalej: k.r.o.; Dz.U. z 2023 r., poz. 1606), nazywanej także „ustawą Kamilka", która stanowi jeden z najistotniejszych aktów prawnych przyjętych w ostatnich latach w obszarze ochrony praw dziecka w Polsce. W pewnym zakresie wypełniła ona również luki wskazywane przez wyżej wymienione organy monitorujące. Jej szczególne znaczenie wynika przede

7 W 2024 r. odrzuceniem projektu w pierwszym czytaniu zakończyła się jedna z inicjatyw legislacyjnych w tym zakresie; https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/23BCB9304DF9F279C1258BE1005492C0/%24File/864.pdf; https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/10EF92921409C77CC1258BF9004ABB3A/%24File/864-006.pdf

wszystkim z wprowadzenia nowych obowiązków po stronie instytucji oraz podmiotów prowadzących działalność z udziałem małoletnich lub na ich rzecz. Regulacje te mogą przyczynić się do wzmocnienia systemu ochrony dzieci także przed zjawiskiem cyberprzemocy, zwłaszcza poprzez ustanowienie obowiązku wdrożenia tzw. standardów ochrony małoletnich (dalej jako „SOM"), obejmujących procedury zapobiegania krzywdzeniu dzieci, reagowania na zagrożenia oraz zapewnienia im bezpieczeństwa również w środowisku cyfrowym. W standardach wprowadzanych w placówce należy określić między innymi: wymogi dotyczące bezpiecznych relacji między małoletnimi, a w szczególności zachowania niedozwolone, zasady korzystania z urządzeń elektronicznych z dostępem do sieci Internet, procedury ochrony dzieci przed treściami szkodliwymi i zagrożeniami w sieci Internet oraz utrwalonymi w innej formie (art. 22 b). Analiza treści tej regulacji pokazuje jednak, że to dopiero odpowiednia praktyka tworzenia i funkcjonowania SOM przyczyni się do wzmocnienia ochrony dzieci w cyberprzestrzeni. Pozytywne wpływ tych obowiązków na tworzenie bezpieczniejszej przestrzeni w internecie dostrzeżono w Raporcie Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, opublikowanym w 2025 r. (Wójcik, Szołajska, Kopycka, 2025, s. 88). Niewątpliwie bardziej pogłębiona ocena skutków tej regulacji, prowadzona zarówno przez organy krajowe, organizacje pozarządowe, jak i ciała monitorujące, będzie możliwa po dłuższym okresie obowiązywania wskazanego aktu.

Podsumowanie

Artykuł 9 Konstytucji RP stanowi, że Rzeczpospolita Polska przestrzega dotyczącego jej prawa międzynarodowego. Stąd też omówione powyżej instrumenty międzynarodowe i europejskie postrzegać należy jako rozbudowaną sieć zobowiązań normatywnych, które wiążą Polskę jako stronę umowy międzynarodowej lub państwo członkowskie organizacji i wspólnot ponadnarodowych, takich jak Rada Europy lub Unia Europejska. Wypracowane przez organy międzynarodowe standardy mają zatem olbrzymie znaczenie dla poprawy ochrony prawnej dzieci przed cyberprzemocą. Z jednej strony działają normotwórczo i wskazują władzom publicznym kierunek koniecznych zmian prawnych i prowadzonej polityki. Z drugiej zaś – w toku współpracy z organami monitorującymi i kontrolującymi ich wdrożenie deklaratywne zobowiązania zestawia się z praktyką stosowania prawa i funkcjonowaniem krajowych mechanizmów ochronnych, przez co treść normatywna ulega dalszej konkretyzacji, także w odniesieniu do nowych i dynamicznie rozwijających się zjawisk społecznych.

Omówione powyżej zobowiązania międzynarodowe doprowadziły w ostatnich latach do licznych zmian w krajowym porządku prawnym. Jak wskazuje się w literaturze, obejmowały one zarówno wprowadzenie nowych czynów zabronionych dotyczących wolności seksualnej małoletnich lub doprecyzowanie ich znamion (zob. np. art. 199 §3 k.k., art. 202 k.k., art. 202 §4c), jak i zmiany dotyczące przedawnienia karalności przestępstwa stypizowanego przez art. 189a §1 k.k. oraz innych czynów określonych w rozdziale XXV, wskazując, że ich przedawnienie karalności, gdy pokrzywdzonym jest małoletni, nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 30. roku życia (Pasek-Gilarska, 2015, s. 12–16). Nowelizacje nie ominęły także przepisów procedury karnej, które doprowadziły do przełomowych zmian w obszarze przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego lub świadka, tak by maksymalnie zminimalizować ryzyko powtórnej wiktymizacji (Horna, 2014, s. 11–12).

W świetle powołanego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – a zwłaszcza wyroków zapadłych na kanwie skarg wniesionych przez kobiety, które doznały krzywdy ze strony byłych partnerów – pozytywnie należy ocenić również wprowadzenie aspektu cyberprzemocy do przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Pozwala to ostrożnie przypuszczać, że ustawodawca zaakceptował tezę, iż nowe technologie mogą ułatwiać stosowanie przemocy motywowanej płcią i nasilać jej dolegliwość. Powyższa analiza wskazuje, że instrumenty prawa międzynarodowego wywarły pozytywny wpływ na polskie regulacje, co dostrzegły organy monitorujące wykonanie Konwencji stambulskiej i Konwencji CEDAW. Jako przykład mogą posłużyć pozytywne uwagi GREVIO, dotyczące m.in. wprowadzenia art. 190a k.k. i faktu, że nie jest on ograniczony do świata rzeczywistego, ale obejmuje również niektóre poważne przejawy takich zachowań w świecie online (2021, par. 201).

Chociaż polskie przepisy prawne przewidują pewne mechanizmy ochrony, w tym odpowiedzialność karną za niektóre formy cyberprzemocy, wciąż w niewystarczającym stopniu uwzględniają specyfikę przemocy wobec dziewcząt i kobiet. Należy więc wskazać na potrzebę opracowania skutecznej, kompleksowej i skoordynowanej polityki przeciwdziałania cyberprzemocy wobec dziewcząt i kobiet, która obejmowałaby wszystkie formy przemocy ujęte w Konwencji stambulskiej. Polityka ta powinna uwzględniać wieloaspektowy charakter cyberprzemocy, w tym okoliczności dotyczące strony przedmiotowej czynu, takie jak wiek sprawcy (np. w zakresie przemocy rówieśniczej), relacji pomiędzy sprawcą a ofiarą (osoby jej znane, ale i obce) czy sposób postępowania (np. natężenie i intensywność zachowań). Takie działania byłyby zgodne z postulatami GREVIO (2021, §36), które zaleciło zintensyfikowanie przez władze krajowe działań

> w celu określenia najlepszych praktyk w zakresie wdrażania przepisów prawa karnego dotyczących nękania poprzez wzmacnianie zdolności organów ścigania i sądów uwzględniania uwarunkowania zjawiska nękania płcią społeczno-kulturową i powagi przejawów nękania kobiet, w tym w jego cyfrowej formie, oraz stosowanie środków operacyjno-zapobiegawczych, takich jak procedury oceny ryzyka i nakazy ochronne, w celu zapobiegania recydywie (pkt 201).

Zapewnienie efektywnej ochrony przed seksistowską mową nienawiści wymaga również ponownego podjęcia problematyki zmian w Kodeksie karnym i opracowania regulacji, które nie będą budzić wątpliwości natury konstytucyjnej. Istotne jest również, aby w toku debaty nad ostatecznym kształtem regulacji uwzględnić szczególne narażenie kobiet i dziewcząt na cyberprzemoc w Polsce, która jest osobistym doświadczeniem co trzeciej respondentki, podobnie jak bycie świadkiem wyzwisk, obelg i poniżania, obrażania (37%) (European Fem Institute, 2024, s. 23, 44). Powszechne są także praktyki polegające na tworzeniu memów, grafik, fotomontażu o wulgarnym wydźwięku z wizerunkiem kobiet, tworzonych i upublicznionych bez ich zgody i wiedzy (26%), budowanie fałszywych profili w social mediach, mających na celu ośmieszenie ofiar (23%), albo udostępnianie prywatnych informacji dotyczących konkretnych kobiet (26%) (European Fem Institute, 2024, s. 44). Należy też uwzględnić, że powszechność cyberprzemocy dotyczy szczególnie młodych dziewcząt – kobiety w wieku 18–24 lat doświadczają jej w 17,8% przypadków, a więc niemal dwukrotnie częściej niż populacja ogólna (9,5%). Jednocześnie aż 38,2% młodych dziewczyn zetknęło się z cyberprzemocą w swoim otoczeniu jako świadkowie (Amnesty International Polska, 2023).

W tym kontekście należy wskazać, że kwestia skutecznego przeciwdziałania cyberprzemocy wobec dziewcząt i kobiet będzie także przedmiotem oceny Komitetu CEDAW w obecnym cyklu monitorującym Polskę. Świadczy o tym treść pytań przekazanych Rządowi RP przed wizytą w Polsce, m.in. o

> przyjęcie kompleksowej strategii zapobiegania i eliminowania wszelkich form przemocy wobec kobiet, w tym przemocy ekonomicznej oraz przemocy ze względu na płeć ułatwionej przez technologie, wraz z mechanizmami koordynacji i monitorowania (...)

oraz o

> środki podjęte w celu harmonizacji ustawodawstwa z Dyrektywą (UE) 2024/1385 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, w tym przepisy szczególne dotyczące

przemocy ze względu na płeć ułatwionej przez technologie oraz nękania w sieci (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2025 §10 lit. a i b).

Ostatnią rekomendacją jest podniesienie standardów metodologicznych gromadzenia danych statystycznych (w tym administracyjnych i populacyjnych), dotyczących wszystkich form przemocy motywowanej płcią, które stoją na drodze do skutecznego przeciwdziałania cyberprzemocy w Polsce, a ograniczony dostęp do rzetelnych, systematycznie gromadzonych danych statystycznych zdezagregowanych na płeć, wiek i relację między osobą pokrzywdzoną a sprawca utrudnia planowanie polityk publicznych. W konsekwencji ciężar diagnozy skali i charakteru zjawiska cyberprzemocy w dużej mierze spoczywa na organizacjach pozarządowych, co – mimo ich wysokiej wartości poznawczej – nie może zastępować kompleksowego monitoringu realizowanego przez instytucje publiczne, które dysponują środkami z budżetu państwa. Sytuację dziewcząt i kobiet pokrzywdzonych cyberprzemocą dodatkowo komplikuje brak karnoprawnej ochrony przed mową nienawiści oraz przemocą motywowaną płcią, których status prawny po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego pozostaje niepewny, co pogłębia luki w systemie ochrony ofiar i utrudnia skuteczne egzekwowanie odpowiedzialności sprawców.

Na koniec naszych rozważań warto wyrazić nadzieję, że rok 2026 będzie czasem szczególnie pogłębionej refleksji na temat praktycznej realizacji zobowiązań międzynarodowych dotyczących ochrony dzieci w Polsce, w tym w świecie cyfrowym. W tym roku przypadają bowiem rocznice kluczowych regulacji prawnych dla omawianego w tekście zagadnienia, tj. 35-lecie ratyfikacji i wejścia w życie w Polsce Konwencji o prawach dziecka oraz 5. rocznica przyjęcia w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych Komentarza Ogólnego nr 25 w sprawie praw dziecka w środowisku cyfrowym. Taka perspektywa czasowa powinna sprzyjać z jednej strony upowszechnieniu tych instrumentów i ponownemu zwróceniu na nie uwagi, a z drugiej – krytycznej refleksji nad ich praktycznym znaczeniem na gruncie krajowym.

E-maile autorek:
agata.szypulska@gmail.com (Agata Szypulska)
ka.wisniewska7@uw.edu.pl (Katarzyna Wiśniewska)

Bibliografia

Amnesty International Polska. (2023, 30 marca). *Cyberprzemoc krzywdzi naprawdę. Prawie co piąta młoda dziewczyna doświadczyła cyberprzemocy*. Amnesty International Polska. https://www.amnesty.org.pl/badania-prawie-co-piata-mloda-dziewczyna-doswiadczyla-cyberprzemocy/

Amnesty International Polska. (2024). *Opinia do poselskiego projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, druk 864 https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/10EF92921409C77CC1258BF9004ABB3A/%24File/864-006.pdf

Amnesty International Polska. (2025). *Poland. Submission to the UN Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 93rd Pre-Sessional Working Group, 7–11 July 2025, List Of Issues Prior To Reporting*. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCEDAW%2FICS%2FPOL%2F63315&Lang=en

Barlińska, J., Szuster, A. (2014). *Cyberprzemoc. O zagrożeniach i szansach na ograniczenie zjawiska wśród adolescentów*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Bigaj, M., Ciesiołkiewicz, K., Mikulski, K., Miotk, A., Przewłocka, J., Rosa, M., Załęska, A. (2025). *Internet dzieci. Raport z monitoringu obecności dzieci i młodzieży w internecie. Warszawa: Fundacja „Instytut Cyfrowego Obywatelstwa" oraz Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15*. https://higienacyfrowa.pl/publikacje/internet-dzieci/

Bodnar, A. (2018). *Wykonywanie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce. Wymiar instytucjonalny*, Wydawnictwo Wolters Kluwer.

Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW). (2014). *Concluding observations on the combined seventh and eighth periodic reports of Poland Adopted by the Committee at its fifty-ninth session, meeting from 20 October to 7 November 2014*. [. United Nations. https://docs.un.org/en/CCPR/C/POL/CO/7

Euractiv Polska. (2026, 20 stycznia). *UE zaostrza walkę z deepfake'ami i wykorzystywaniem seksualnym dzieci w sieci*. https://euractiv.pl/section/meet-your-mep/news/ue-zaostrza-walke-z-deepfakeami-i-wykorzystywaniem-seksualnym-dzieci-w-sieci/

European Fem Institute. (2024). *Cyberprzemoc wobec kobiet w Polsce: Raport z badań*. https://www.feminstitute.eu/wp-content/uploads/2024/09/raport-cyberprzemoc-EFI.pdf

European Institute for Gender Equality (EIGE). (2017). *Cyber violence against women and girls (ISBN 978-92-9493-896-1; DOI 10.2839/876816)*. Publications Office

of the European Union. https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/cyber_violence_against_women_and_girls.pdf

European Institute for Gender Equality (EIGE). (2022). *Combating cyber violence against women and girls*. Publications Office of the European Union. https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/combating-cyber-violence-against-women-and-girls

European Institute for Gender Equality (EIGE) (2024). *Tackling cyber violence against women and girls: The role of digital platforms*. Publications Office of the European Union. https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/tackling-cyber-violence-against-women-and-girls-the-role-of-digital-platforms_.pdf

Groszkowska, K. (2022). *Cyberprzemoc* (2022), https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/AF7C4E154156DC27C12587DB0032DA66/$file/Infos_293.pdf

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). (2021). *General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women (Istanbul Convention)*. Council of Europe. https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). (2021). *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Poland*. Council of Europe. https://rm.coe.int/grevio-baseline-report-on-poland/1680a3d20b

Hedlund, N. (2024). The ECHR and the positive obligation to criminalise domestic psychological violence. *Human Rights Law Review*, *24*(3), ngae019. Jankowska-Gilber M. (2009), Zakres obowiązków pozytywnych państwa na tle aktualnego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. *PWPM*, 7, 191.

Katana, K. (2025). Wyzwania prawnej ochrony dzieci w aspekcie przemocy seksualnej online. *Dziecko Krzywdzone*. *Teoria*, *badania*, *praktyka*, 24(2), 124–149. https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/view/963

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego, Stanowiska Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego w odpowiedzi na pismo Rzecznika Praw Obywatelskich w przedmiocie potrzeby wprowadzenia przestępstwa zbiorowego stalkingu do kodeksu karnego, https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/opinie-komisji-kodyfikacyjnej-prawa-karnego2

Król, K., Zawadzki, A. (2020). Zjawisko cyberprzemocy w kontekście bezpieczeństwa dzieci w sieci. *Edukacja Terapia Opieka*, 2, 179–197. https://bibliotekanauki.pl/articles/2087380.pdf

Lange, R., Wrońska, A., Ładna, A., Kamiński, K., Błażej, M., Jankiewicz, A., Rosłaniec, K. (2023). *Nastolatki 3.0: Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców*. NASK – Państwowy Instytut Badawczy. https://www.nask.pl/media/2024/10/Thinkstat_RAPORT_nastolatki-3_0_ONLINE-2.pdf

Ładna, A., Kamiński, K., Lange, R., Rosłaniec, K., Jankiewicz, A., Błażej, M., Nawrot, M. (2025). *Agresja i przemoc seksualna w internecie (wyd. I)*. NASK – Państwowy Instytut Badawczy. https://www.nask.pl/media/2025/09/Thinkstat_RAPORT_Agresja-i-przemoc-seksualna-w-internecie.pdf

Mozgawa M., Budyń-Kulig, M. (2012). Prawnokarne i kryminologiczne aspekty zjawiska nękania. *Themis Polska Nova*, 2(3), s. 15–54.

Najwyższa Izba Kontroli. (2017). *NIK o cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży* [Raport z kontroli]. https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-cyberprzemocy-wsrod-dzieci-i-mlodziezy.html

Panoptykon. (2025). *Tak dla ochrony Polek i Polaków w sieci – nie dla interesów globalnych korporacji*. Opinia do projektu ustawy, https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/senatinicjatywypliki/16581/4/547panoptykon.pdf.

Pasek-Gilarska, A. (2015). Zmiany prawne w zakresie ochrony dzieci przed komercyjnym wykorzystywaniem seksualnym – implementacja dyrektyw UE i ratyfikacja Konwencji z Lanzarote. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*. 14(2), 9–22. https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/view/474/340

Piskozub, P., Wrona G. (2023). *Przeciwdziałanie przemocy domowej – analiza zmian*. Wydawnictwo C.H. Beck.

Prezydent RP. (2026). Powiadomienie z dnia 9 stycznia 2026 r. o odmowie podpisania przez Prezydenta ustawy z dnia 18 grudnia 2025 r. – o zmianie ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną oraz niektórych innych ustaw, https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/FDF965B64850451EC1258D86002B5BFF/%24File/2171.pdf

Rzecznik Praw Dziecka (2025). *Odpowiedź Rzecznika Praw Dziecka z dnia 27 września 2025 r. na wystąpienie RPO do Ministra Sprawiedliwości*, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2025-10/Odpowiedz_RPD_internet_stalking_27_09_2025.pdf

Rzecznik Praw Dziecka (2026), *List do Prezydenta RP z dnia 9 stycznia 2026 r. w sprawie wdrożenia w Polsce Aktu o usługach cyfrowych*, https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2026/01/List-z-opinia-RPD-i-Rady-Mlodziezowej-nt.-DSA_podpisany-1.pdf

Rzecznik Praw Obywatelskich (2025), *Wystąpienie RPO z 11 września 2025 r. dnia 2025 do Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie zbiorowego stalkingu*, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2025-09/Do_MS_internet_stalking_11_09_2025_wymazany.pdf

Rutai, Z. (2020). The Lanzarote Committee: Protecting children from sexual violence in Europe and beyond. *Pécs Journal of International and European Law*, I, 24. https://www.researchgate.net/publication/342170798_The_Lanzarote_Committee_protecting_children_from_sexual_violence_in_Europe_and_beyond

Siemieniecka, D., Skibińska, M., Majewska, K. (2020). *Cyberagresja – zjawisko, skutki, zapobieganie*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. https://wydawnictwo.umk.pl/upload/files/OPEN%20ACCESS/DOI/Cyberagresja%20%E2%80%93%20zjawisko%2C%20skutki%2C%20zapobieganie.pdf

Smętek, J., Warso, Z. (2017). *Cyberprzemoc wobec kobiet*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, https://hfhr.pl/upload/2022/01/cyberprzemoc-wobec-kobiet-raport.pdf.

Siemaszko A. (red.), Gruszczyńska B., Marczewski M., Ostaszewski P., Woźniakowska-Fajst D. (2010). Stalking w Polsce. Rozmiary – Formy – Skutki. Raport z badania nt. uporczywego nękania. *Archiwum Kryminologii*, XXXII, 45–80. https://czasopisma.inp.pan.pl/plugins/generic/pdfJsViewer/pdf.js/web/viewer.html?file=https%3A%2F%2Fczasopisma.inp.pan.pl%2Findex.php%2Fak%2Farticle%2Fdownload%2F134%2Fsiemaszko_wozniakowska-fajst_g_7420AK2010C.pdf%2F1092

Spurek, S. (2023). *Przeciwdziałanie przemocy domowej. Komentarz*, wyd. VI, Wolters Kluwer.

Stadniczeńko, D. (2022). Children's rights in the digital environment under the Convention on the Rights of the Child. *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*, 15(2), 321–331. https://doi.org/10.32084/tkp.4794

Stringhi, E. (2024). The due diligence obligations of the Digital Services Act: a new take on tackling cyber-violence in the EU? *International Review of Law, Computers & Technology*, 38(2), 215–229. https://doi.org/10.1080/13600869.2023.2295101

Szafranek, M. (2026). *Przemoc wobec dzieci w sieci. Cyberprzemoc jako forma przemocy*. Uniwersytet Warszawski. https://www.gops.gminagrybow.pl/files/files/artyku%E2%94%BC%C3%A907_%20Przemoc%20w%20sieci_Szafranek.pdf

Wójcik, S., Kopycka J., Szołajska, J. (2025). *Wdrażanie Standardów Ochrony Dzieci w Polsce. Raport z badań 2025*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. Wdrażanie Standardów Ochrony Dzieci w Polsce. Raport z badań 2025

Van de Heyning, C. (2025). *Strasbourg's consolidation on technology-facilitated gender -based violence: M.Ș.D. v. Romania*. Strasbourg Observers. https://strasbourgobservers.com/2025/04/22/strasbourgs-consolidation-on-technology-facilitated-gender-based-violence-m-s-d-v-romania/

Akty prawne

Committee on the Rights of the Child (2008). *Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography*.

Committee on the Rights of the Child. (2021). *General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment* (CRC/C/GC/25). United Nations.

Committee on the Elimination of Discrimination against Women. (1992). *General recommendation No. 19: Violence against women* (CEDAW/C/1992/19). United Nations.

Committee on the Elimination of Discrimination against Women. (2017). *General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19* (CEDAW/C/GC/35). United Nations.

Council of Europe. (2007a). *Council of Europe Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse: Lanzarote Convention. A global tool to protect children from sexual violence. Building a Europe for and with children*.

Council of Europe. (2007b). *Explanatory report to the Council of Europe Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse (Lanzarote Convention)*

Council of Europe. (2017). *1st implementation report: Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The framework* (Lanzarote Committee, Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse). https://rm.coe.int/1st-implementation-report-protection-of-children-against-sexual-abuse-/16808ae53f

General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19 https://docs.un.org/en/CEDAW/C/GC/35.

Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse Lanzarote, 25.X.2007.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz.U.UE.C.2016.202.389).

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284).

Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz.U. z 2015 r., poz.728).

Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 608).

Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r. (Dz.U. z 1982 r., nr 10, poz. 71).

Lanzarote Committee (2015). *1st implementation report: Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The framework* (T-ES (2015)05 final). Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Council of Europe.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. (2026, 9 stycznia). *Trzy ustawy zawetowane przez Prezydenta RP*. https://www.prezydent.pl/prawo/ustawy-zawetowane/trzy-ustawy-zawetowane-przez-prezydenta-rp,112918 (prezydent.pl)

Lanzarote Committee. (2022). *Implementation report: The protection of children against sexual exploitation and sexual abuse facilitated by information and communication technologies (ICTs): Addressing the challenges raised by child self-generated sexual images and/or videos.* Committee of the Parties to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. https://rm.coe.int/lanzarote-ict-report-2022/1680a6e3f4

Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. z 2007 r., nr 76, poz. 494).

Traktat o Unii Europejskiej (Dz.U.2004.90.864/30).

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 110).

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 535).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1673).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz.383).

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 734).

Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1606).

Ustawa z dnia 18 grudnia 2025 r. o zmianie ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną oraz niektórych innych ustaw (nr druku sejmowego 1757).

Ustawa o ratyfikacji Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzonej w Lanzarote w dniu 25 października 2007 r. z dnia 26 września 2014 r. (Dz.U. z 2014 r., poz. 1623).

Wyroki

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC), (2008, 2 grudnia). Wyrok w sprawie *K.U. przeciwko Finlandii*, skarga nr 2872/02.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC), (2020, 11 lutego). Wyrok w sprawie *Buturugă przeciwko Rumunii*, skarga nr 56867/15.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC), (2021, 14 września). Wyrok w sprawie *Volodina przeciwko Rosji (nr 2)*, skarga nr 40419/19.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC), (2024, 3 grudnia). Wyrok w sprawie *M.Ș.D. przeciwko Rumunii*, skarga nr 28935/21.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC), (2009, 9 czerwca). Wyrok w sprawie *Opuz przeciwko Turcji*, skarga nr 33401/02.

Europejskie Trybunał Praw Człowieka (ETPC), (2017, 23 maja). Wyrok w sprawie *Bălşan przeciwko Rumunii*, skarga nr 49645/09.

From international normative commitments to enforceable legal protection. Institutional and legislative responses to cyberviolence against children in Poland

Countering cyberviolence against children is currently one of the key challenges for child protection systems worldwide. International standards, as expressed in United Nations instruments (in particular, the Convention on the Rights of the Child and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) and Council of Europe instruments (including the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the Budapest Convention on Cybercrime, the Lanzarote Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, and the Istanbul Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence), as well as the rapidly evolving European Union legislation (Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on the Digital Services Act and amendments to Directive 2000/31/EC, Directive 2024/1385 on combating violence against women and domestic violence), increasingly highlight the obligations of public authorities to prevent, respond to, and ensure adequate protection against online violence. Despite the growing number of international initiatives and preventive policy models, the implementation of these standards in practice remains uneven and often insufficient.

This article presents the international normative frameworks addressing cyberviolence against children, with particular attention to their focus on the needs and risks associated with girls' experiences of violence. The analysis is complemented by a comparison with solutions adopted in the Polish legal system and observations from non-governmental organizations regarding their effectiveness.

In conclusion, the authors offer findings and recommendations aimed at strengthening strategies to counter cyberviolence in Poland, with particular emphasis on the effective protection of girls in a rapidly changing social and digital environment.

Keywords:
cyberviolence against children; child protection in digital environments; girls' safety online; gender-based violence against women and girls; technology-facilitated violence against women and girls

Cytowanie:
Szypulska, A., Wiśniewska, K. (2026). Od międzynarodowych zobowiązań do realnej ochrony prawnej. Instytucjonalne i legislacyjne odpowiedzi na cyber-przemoc wobec dzieci w Polsce. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 25(2), 16–51.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

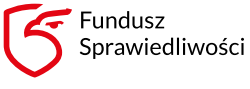

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Niewidzialna trauma w cyfrowym świecie – psychologiczne konsekwencje przemocy seksualnej online u dzieci i młodzieży oraz rola szkoły w profilaktyce i interwencji

Katarzyna Nowicka-Pasternak

Centrum Psychoterapii i Szkoleń CONSILIA we Wrocławiu

W artykule omówiono przemoc seksualną online wobec dzieci i młodzieży, która stanowi jedno z najpoważniejszych i jednocześnie najmniej widocznych zagrożeń współczesnego świata cyfrowego. Przywołano psychologiczne konsekwencje przemocy seksualnej w internecie oraz zmian w funkcjonowaniu emocjonalnym, społecznym i szkolnym dzieci i młodzieży. Przedstawiono krótkoterminowe i długoterminowe skutki psychiczne, takie jak objawy traumy i PTSD, depresja, lęk, zaburzenia obrazu siebie, poczucie winy i wstydu, a także ich możliwe konsekwencje w dorosłości. Artykuł analizuje również sygnały ostrzegawcze widoczne w środowisku szkolnym – od wycofania społecznego i izolacji rówieśniczej po agresję, zachowania ryzykowne, autodestrukcyjne oraz trudności edukacyjne. Szczególną uwagę poświęcono roli szkoły, specjalistów szkolnych w zakresie edukacji emocjonalnej i seksualnej, wczesnego rozpoznawania zagrożeń, prowadzenia interwencji kryzysowych oraz współpracy z rodzicami i instytucjami pomocowymi. Podkreślono znaczenie budowania bezpiecznego środowiska szkolnego jako kluczowego elementu zapobiegania przemocy seksualnej online i skutecznego wsparcia dzieci i młodzieży doświadczających tej formy przemocy.

Słowa kluczowe:
przemoc seksualna online; profilaktyka przemocy seksualnej; rola szkoły

 https://doi.org/10.63237/CWQJ6402

Wstęp

Rozwój technologii cyfrowych i internetu przyniósł wiele korzyści, ale stworzył też przestrzeń dla nowej formy krzywdzenia dzieci – seksualnego wykorzystywania z użyciem urządzeń umożliwiających kontakt online (TA-CSA, ang. *technology-assisted child sexual abuse*), takich jak smartfon, tablet czy komputer. Zjawisko to oraz jego konsekwencje psychologiczne nadal nie są w pełni zbadane, a dostępne analizy wskazują na bagatelizowanie tego problemu zarówno przez profesjonalistów, jak i same osoby krzywdzone. Choć internet oferuje dzieciom i młodzieży wiele możliwości rozwoju, to jednocześnie naraża je na treści i doświadczenia, na które nie są emocjonalnie gotowe. W warunkach powszechnego dostępu do mobilnego internetu szczególnego znaczenia nabiera rola dorosłych (rodziców i szkoły) w edukowaniu dzieci, rozmowie o zagrożeniach, posiadania rzetelnej wiedzy dotyczącej niebezpieczeństw i zapewnianiu im bezpieczeństwa w sieci (Beisert, Izdebska, 2012; Hamilton-Giachritsis i in., 2017; Płonka, 2021).

W artykule autorka podejmuje problem przemocy seksualnej online wobec dzieci i młodzieży, stanowiącego jedno z najpoważniejszych, a zarazem najmniej widocznych zagrożeń świata cyfrowego. Omawia psychologiczne konsekwencje, w tym krótko- i długoterminowe skutki dla funkcjonowania emocjonalnego, społecznego i szkolnego młodych ludzi. Zwraca także uwagę na sygnały ostrzegawcze widoczne w środowisku szkolnym, a także podkreśla kluczową rolę szkoły i specjalistów szkolnych w profilaktyce oraz wczesnym rozpoznawaniu przemocy i udzielaniu wsparcia.

Wprowadzenie – przemoc seksualna online jako współczesne zagrożenie

Definiowanie pedofilii i jej złożoność pojęciowa

Definiowanie pedofilii jest problematyczne ze względu na współistnienie ujęć klinicznych, prawnych i społecznych, które prowadzą do odmiennych interpretacji. W klasyfikacjach diagnostycznych (DSM-5, ICD-10, ICD-11) pedofilia ujmowana jest jako zaburzenie preferencji seksualnych. Część definicji ma charakter włączający i obejmuje wszelkie formy seksualnego wykorzystania dzieci, niezależnie od motywów sprawcy. Szeroką definicję proponują Finkelhor i Araji (1986), określając pedofilię jako każdy kontakt seksualny dorosłego z dzieckiem przed okresem dojrzewania, zarówno z kontaktem fizycznym, jak i bez niego (Beisert, 2012; Finkelhor i Araji, 1986; Płonka, 2021; Sajkowska, 2002; Włodarczyk i Sajkowska, 2013).

W analizie przemocy seksualnej wobec dzieci kluczowe jest rozróżnienie pedofilii jako klinicznej preferencji seksualnej od szerszego zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci, które może występować niezależnie od takiej preferencji (Heitzman i in., 2014). Nie każdy sprawca wykazuje trwałą preferencję pedofilską i nie każda osoba z taką diagnozą dopuszcza się czynu zabronionego. Dlatego termin „sprawca" uznaje się za nadrzędny wobec określenia „pedofil", przy czym wyróżnia się sprawców preferencyjnych i sytuacyjnych (Skierkowska, 2025).

Definiowanie przemocy seksualnej wobec dzieci

W literaturze dotyczącej włączania dziecka w aktywność seksualną stosuje się różne terminy – m.in.: wykorzystywanie, molestowanie, krzywdzenie czy nadużycie seksualne (Ożarowska, 2011). Zróżnicowanie to wynika z odmiennych perspektyw klinicznych, prawnych i społecznych, które akcentują wiele aspektów zjawiska (Beisert i Izdebska, 2012; Włodarczyk i Sajkowska, 2013). W przeciwieństwie do pojęcia pedofilii, odnoszącego się do preferencji sprawcy, terminy opisujące wykorzystywanie seksualne koncentrują się na dziecku jako ofierze przemocy, przy czym termin „ofiara" zastępowany jest określeniem „małoletni pokrzywdzony przemocą seksualną" (Beisert, 2008; Lew-Starowicz, 1992; Płonka, 2021; Skierkowska, 2025).

Pojęcie „przemoc seksualna wobec dzieci" ma charakter szeroki i zgodnie ze stanowiskiem WHO obejmuje wykorzystywanie i wyzyskiwanie seksualne, nękanie oraz przestępstwa seksualne, także internetowe, zarówno z kontaktem fizycznym, jak i bez niego. Podkreślenie wieku małoletniego wskazuje na szczególną ochronę osób poniżej 18. roku życia. Należy jednak zaznaczyć, że w polskim porządku prawnym zasadnicza granica wieku w kontekście czynów seksualnych wyznaczona jest na poziomie 15 lat, podczas gdy w postępowaniach kanonicznych przyjmuje się próg 18 lat (Skierkowska, 2025).

Definiowanie wykorzystania seksualnego dziecka

Wykorzystywanie seksualne dziecka obejmuje dwie podstawowe kategorie: komercyjną seksualną eksploatację (ang. *child sexual exploitation*), polegającą na angażowaniu dziecka w aktywności seksualne w zamian za korzyści, oraz niekomercyjne wykorzystywanie (ang. *child sexual abuse*), którego celem jest gratyfikacja seksualna sprawcy. W tej drugiej formie dziecko włączane jest w aktywności seksualne poprzez przemoc, manipulację lub nadużycie relacji zależności. Każdy kontakt

seksualny z dzieckiem poniżej wieku przyzwolenia prawnego stanowi wykorzystanie, niezależnie od zastosowanego przymusu (ECPAT, 2017; Sajkowska, 2017; Staciwa, 2024a).

Zgodnie z definicją WHO wykorzystywanie seksualne oznacza włączanie dziecka w aktywność seksualną, której nie rozumie, na którą nie jest rozwojowo gotowe ani nie może wyrazić prawnie ważnej zgody, zwłaszcza w relacji władzy, opieki lub zależności (Sajkowska, 2002). Zjawisko obejmuje zarówno formy kontaktowe, jak i bezkontaktowe, takie jak werbalne molestowanie, ekspozycja na pornografię czy *grooming*, coraz częściej realizowane z wykorzystaniem internetu (Sajkowska, 2017).

W ujęciu społecznym zakres pojęcia rozszerza się wraz ze wzrostem świadomości, obejmując różne formy włączania dziecka w aktywności seksualne, choć niektóre zachowania – np. komercyjne relacje między nastolatkami – nadal rzadko są postrzegane jako wykorzystywanie (Włodarczyk i Sajkowska, 2013).

Przemoc seksualna wobec dzieci w internecie

Upowszechnienie internetu sprawiło, że dzieci coraz wcześniej i intensywniej funkcjonują w przestrzeni cyfrowej, co zwiększa ich ekspozycję na zagrożenia seksualne. Fałszywe poczucie anonimowości oraz łatwość nawiązywania kontaktów sprzyjają podejmowaniu zachowań ryzykownych i ułatwiają sprawcom docieranie do małoletnich (GUS, 2025; Jabłonko, 2022).

Przemoc seksualna online obejmuje m.in. *cybergrooming*, nakłanianie do przesyłania treści intymnych (ang. *sexting*, *web-cam sexting*), szantaż materiałami seksualnymi oraz produkcję i rozpowszechnianie treści przedstawiających seksualne wykorzystywanie dzieci. Działania te mogą łączyć sferę online i offline, a mimo braku bezpośredniego kontaktu fizycznego często wypełniają znamiona przestępstw (Lew-Starowicz, 1992; Płonka, 2021).

Aspekty prawne przemocy seksualnej wobec dzieci

W polskim systemie prawnym przestępstwa seksualne wobec małoletnich regulowane są przede wszystkim przez art. 200 Kodeksu karnego (dalej: k.k.), który penalizuje obcowanie płciowe oraz inne czynności seksualne wobec osoby poniżej 15. roku życia, niezależnie od relacji ze sprawcą. Odpowiedzialność karna obejmuje również prezentowanie małoletniemu treści o charakterze seksualnym w celu zaspokojenia seksualnego sprawcy (Płonka, 2021).

Uzupełniająco art. 200a k.k. reguluje uwodzenie małoletnich w internecie – penalizuje nawiązywanie kontaktu z osobą poniżej 15. roku życia za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej w celu popełnienia przestępstwa seksualnego, a także składanie propozycji czynności seksualnych lub udziału w tworzeniu treści pornograficznych. Przepisy te obejmują zarówno działania prowadzące do spotkania offline, jak i przestępstwa realizowane wyłącznie w przestrzeni cyfrowej (Izdebska i Pilarczyk, 2019; Kwaśnik, 2023).

J. Warylewski (2016) podkreśla, że przestępstwa seksualne polegają na przekroczeniu zakazów ukształtowanych w toku rozwoju cywilizacyjnego i kulturowego ludzkości. Jednocześnie wskazuje, że kanon przestępstw seksualnych nie jest niezmienny i ewoluuje wraz ze zmianami poglądów na temat seksualności. W kontekście środowiska cyfrowego wniosek ten jest szczególnie istotny, ponieważ zarówno międzynarodowe, jak i krajowe regulacje prawne, w tym prawo karne, mają trudności z nadążaniem za dynamicznymi zmianami technologicznymi. W praktyce oznacza to, że cyfrowe środowisko może stwarzać sytuacje, w których czyny związane z życiem seksualnym nie zostały jeszcze objęte zakazem prawnym lub ich skutki nie są odpowiednio uregulowane (Staciwa, 2024b).

Skala przemocy seksualnej online i niewidzialność zjawiska

Określenie rzeczywistej skali przemocy seksualnej wobec dzieci w środowisku online pozostaje poważnym wyzwaniem badawczym. Znaczna część przypadków nie zostaje ujawniona z powodu lęku, wstydu, zależności od sprawcy lub braku wsparcia ze strony dorosłych. Dodatkową barierę stanowią różnice definicyjne oraz tabu wokół seksualności, co prowadzi do niedoszacowania zjawiska (Skierkowska, 2025; Włodarczyk i Sajkowska, 2013).

Według danych Childlight-Global Child Safety Institute z czerwca 2024 r. (za: Staciwa, 2024a) ponad 300 mln dzieci do 18. roku życia doświadczyło wykorzystywania seksualnego w internecie, a 1 na 8 było narażone na nagabywanie lub niekonsensualne treści seksualne, co eksperci określają jako globalną pandemię szkodliwych zachowań w cyberprzestrzeni.

W Polsce dane administracyjne (policyjne i sądowe) obejmują jedynie zgłoszone przypadki i nie oddają rzeczywistej skali problemu. W ostatnich latach obserwuje się wzrost liczby przestępstw związanych z wykorzystywaniem seksualnym dzieci w środowisku cyfrowym, w tym *groomingu* oraz przestępstw związanych z materiałami przedstawiającymi seksualne wykorzystywanie dzieci (NASK, 2016; Sajkowska, 2017).

Badania populacyjne wskazują na znacznie wyższą skalę zjawiska. Ogólnopolska diagnoza przemocy wobec dzieci z 2012 r. wykazała, że 12,4% młodzieży w wieku 11–17 lat doświadczyło co najmniej jednej formy wykorzystywania seksualnego, w tym 8,9% bez kontaktu fizycznego, często w środowisku online (Włodarczyk i Sajkowska, 2013). Nowsze badanie FDDS (Makaruk i in., 2023) pokazuje, że 26% nastolatków doświadczyło przemocy seksualnej bez kontaktu fizycznego, a 8% – z kontaktem fizycznym.

Raport NASK (Ładna i in., 2025) potwierdza wysoki poziom cyberprzemocy seksualnej: 26,8% młodych osób otrzymało niechciane treści seksualne, a 25,8% – propozycje przesłania intymnych materiałów. Jednocześnie ponad 70% osób krzywdzonych nie informuje nikogo o swoich doświadczeniach, co potwierdza znaczną „niewidzialność" zjawiska i utrudnia skuteczne przeciwdziałanie.

Wysoki odsetek nieujawnianych przypadków, normalizacja zachowań seksualizujących wśród rówieśników oraz lęk przed reakcją dorosłych sprawiają, że przemoc seksualna online pozostaje problemem o znacznie większej skali, niż wynika to z oficjalnych statystyk.

Zachowania seksualne angażujące dziecko, w których nie dochodzi do kontaktu fizycznego, nie zawsze są mniej traumatyczne, a ich skutki psychiczne mogą być istotne (Sajkowska, 2017). Wiele nastolatków ujawnia swoje doświadczenia przede wszystkim rówieśnikom, co podkreśla znaczenie edukacji profilaktycznej i rozmów na temat sytuacji kolegów i koleżanek (McElvaney, 2015; Sajkowska, 2017).

Formy przemocy seksualnej online wobec dzieci i młodzieży

Termin TA-CSA odnosi się do każdego rodzaju wykorzystywania seksualnego dzieci z udziałem technologii, który ułatwia kontakt sprawcy z osobą krzywdzoną i zwiększa zakres doświadczanych przez dziecko szkód (Hamilton-Giachritsis i in. 2021; Płonka, 2021). Poniżej omówiono formy przemocy seksualnej online wobec dzieci i młodzieży:

Grooming*/*cybergrooming – to proces zachodzący w przestrzeni online, polegający na zdobywaniu zaufania dziecka przez dorosłego w celu jego późniejszego seksualnego wykorzystania. Jest formą manipulacji emocjonalnej realizowanej za pomocą internetu i technologii cyfrowych, która może prowadzić do kontaktu w świecie rzeczywistym. Sprawcom coraz łatwiej jest zdobywać informacje o dzieciach i poznawać ich zainteresowania dzięki komunikatorom, portalom społecznościowym, e-mailom, czatom, aplikacjom do wysyłania zdjęć i platformom gier. Zjawisko to występuje na różnych platformach internetowych, zarówno w komunikacji synchronicznej, jak

i asynchronicznej, i umożliwia sprawcom jednoczesne nawiązywanie relacji z wieloma dziećmi (Machowska, 2016; Pilarczyk-Parchanowicz, 2023; Płonka, 2021; Ronatowicz, 2014; Wójcik, 2017).

Szczególną uwagę należy zwrócić na długotrwały proces *groomingu*, który charakteryzuje się sekwencyjnością i może być podzielony na poszczególne etapy (Fenik, 2008 za: Kwaśnik, 2023):

1. znalezienie i wybór osoby krzywdzonej oraz nawiązanie kontaktu, często podczas pozornie niewinnej rozmowy;
2. zaprzyjaźnienie się z dzieckiem i budowanie przyjacielskiej relacji w celu zdobycia zaufania;
3. zbudowanie bliskiej i emocjonalnej więzi, wprowadzenie wątków erotycznych, namawianie na wysyłanie zdjęć oraz prezentowanie treści pornograficznych;
4. kontrolowanie dziecka i izolowanie go od przyjaciół i rodziny, sprawdzanie, czy ujawnia relację innym;
5. uzyskanie kontroli psychologicznej nad dzieckiem i dążenie do spotkania lub wykorzystania go w świecie rzeczywistym.

Sexting – polega na dobrowolnym przesyłaniu za pomocą technologii cyfrowych intymnych zdjęć, nagrań wideo, a także wiadomości tekstowych o charakterze erotyzującym lub seksualizującym narrację. Zjawisko to często wynika z niedojrzałości emocjonalnej, braku świadomości długofalowych konsekwencji oraz potrzeby akceptacji, ciekawości czy budowania relacji. *Sexting* może pełnić funkcję flirtu, zabawy lub rozrywki, pozwala wyrazić zainteresowanie drugą osobą lub przeżywać pierwsze doświadczenia i fascynacje seksualne. Materiały bywają wysyłane na prośbę bliskiej osoby lub w formie żartu (Kwaśnik, 2023; Makaruk, 2017; Pilarczyk-Parchanowicz, 2023; Ronatowicz, 2014; Wójcik, 2017;).

Zjawisko to wiąże się z poważnymi zagrożeniami. Może prowadzić do niekontrolowanego rozpowszechniania materiałów, wykorzystania wizerunku małoletnich, wtórnej wiktymizacji oraz zaburzeń w nawiązywaniu relacji intymnych. W Polsce w 2014 r. co dziewiąty nastolatek wysłał, a niemal jedna trzecia otrzymała nagie lub prawie nagie zdjęcia, przy czym 58% badanych dostrzegało tego rodzaju zjawisko wśród rówieśników (Jabłonko, 2022; Makaruk i in., 2017; Płonka, 2021; Ronatowicz, 2014; Wojtasik, 2014). Przeprowadzone przez NASK badanie *Nastolatki 3.0* wykazało, że 42% młodych ludzi w wieku 15–18 lat otrzymało kiedyś nagie, intymne materiały od innej osoby, a 13% wysłało swoje zdjęcia lub filmy (Kamieniecki i in., 2017; Kwaśnik, 2023).

Większość młodych osób nie zdaje sobie sprawy z konsekwencji, jakie mogą wynikać z podejmowania ryzykownych zachowań seksualnych online. Produkcja i upublicznienie materiałów intymnych mogą prowadzić do utraty kontroli nad własnym wizerunkiem, wykorzystywania ich w środowisku szkolnym jako narzędzia cyberprzemocy, a w skrajnych przypadkach – do postawienia zarzutów prawnych o rozpowszechnianie treści pornograficznych z udziałem osób małoletnich. Szczególnie niebezpieczne są przypadki *revenge porn*, gdy treści trafiają do sieci lub bliskiego otoczenia osoby krzywdzonej, wrzucane po zerwaniu związku lub znajomości. Coraz częściej pojawiają się również spreparowane materiały w technologii *deepfake*, które realistycznie odtwarzają wizerunek i głos osoby i mogą być tworzone łatwo przy użyciu dostępnych aplikacji (Kwaśnik, 2023; Ronatowicz, 2014; Wojtasik, 2014; Wójcik, 2017).

Web-cam sexting – jest formą *sextingu* realizowaną z użyciem kamerki internetowej, wymagającą jednoczesnej obecności obu osób online. W przeciwieństwie do klasycznego *sextingu* angażuje również słuch. Przekaz na żywo może zostać nagrany lub utrwalony, a więc wiąże się z podobnymi zagrożeniami, co przesyłanie zapisanych materiałów intymnych (Ronatowicz, 2014).

Sextortion – polega na szantażowaniu osoby krzywdzonej groźbą ujawnienia jej intymnych materiałów w celu wymuszenia określonych korzyści, takich jak pieniądze lub kolejne treści o charakterze seksualnym. Zjawisko to często wynika z *sextingu*, a dobrowolnie przesłane materiały mogą zostać wykorzystane przeciwko ofierze po zdobyciu jej zaufania przez sprawcę (Kwaśnik, 2019). Proces *sextortion* obejmuje pozyskanie materiałów od osoby krzywdzonej, a następnie wymuszenie okupu lub dodatkowych treści pod groźbą ich ujawnienia lub dalszego rozpowszechniania (Kwaśnik, 2023). Sprawcami mogą być zarówno osoby poznane online, jak i znane ofierze w świecie rzeczywistym, które zwykle zdobywają pierwsze materiały poprzez flirt lub dłuższą relację. Kolejne materiały powstają już pod presją, groźbą lub szantażem, w sposób zbliżony do procesu uwodzenia dziecka (Kwaśnik, 2023; Pilarczyk-Parchanowicz, 2023).

Dynamiczny charakter tego obszaru sprawia, że wciąż identyfikowane są nowe zjawiska oraz terminologia opisująca czynności związane z wykorzystywaniem dzieci w środowisku cyfrowym (Skierkowska, 2025).

Raport WeProtect Global Alliance (2023) wskazuje na rosnącą skalę wykorzystywania seksualnego dzieci w cyberprzestrzeni, zwracając uwagę na nowe formy zagrożeń, takie jak finansowe wymuszenia seksualne oraz nasilające się zjawisko *groomingu*. Z raportów wynika, że średni czas wciągnięcia dziecka w ryzykowną rozmowę wynosi 45 minut, a w przypadku gier online może skrócić się nawet do 19 sekund (Staciwa, 2024a).

Psychologiczne konsekwencje przemocy seksualnej online

Badania jednoznacznie wskazują, że seksualne wykorzystywanie dzieci wiąże się z poważnymi konsekwencjami psychologicznymi i społecznymi, zarówno w krótkim, jak i długim okresie. Do najczęściej wymienianych należą: depresja, lęk, PTSD, agresja, zaburzenia zachowania, zwiększone ryzyko rewiktymizacji, nadużywanie substancji psychoaktywnych, zaburzenia odżywiania, myśli samobójcze, samookaleczenia, trudności w nawiązywaniu relacji oraz brak zaufania do innych osób (Beisert i Izdebska, 2012; Hamilton-Giachritsis i in., 2017; Gardner i in., 2019; Izdebska i Pilarczyk, 2019; Kim i in., 2009).

Badania wskazują, że doświadczenie wykorzystania seksualnego znacząco zwiększa ryzyko zachowań autodestrukcyjnych u nastolatków. W *Diagnozie krzywdzenia dzieci w Polsce 2023* nastolatki, które doświadczyły wykorzystania seksualnego bez kontaktu fizycznego, miały ponad dwuipółkrotnie wyższe ryzyko samookaleczeń i prawie trzykrotnie wyższe ryzyko prób samobójczych niż osoby bez takich doświadczeń. W przypadku wykorzystania z kontaktem fizycznym ryzyko prób samobójczych wzrastało prawie czterokrotnie, szczególnie jeśli młodzież nie otrzymała pomocy od dorosłych. Wyniki te potwierdzają, że brak wsparcia znacząco pogłębia skutki traumatycznych doświadczeń (Pilarczyk-Parchanowicz i in., 2023).

W literaturze podkreśla się również mniej widoczne konsekwencje, takie jak poczucie winy, wstydu czy negatywny obraz siebie. W przypadku przemocy seksualnej online dodatkowo nasilają się poczucie utraty kontroli, lęk przed rozpowszechnieniem materiałów w sieci oraz izolacja społeczna. Jednocześnie zauważa się istotny niedobór badań dotyczących wykorzystania seksualnego dziecka z udziałem technologii oraz brak systematycznych porównań między przemocą offline a online, co ogranicza pełne zrozumienie konsekwencji emocjonalnych, społecznych i edukacyjnych.

U osób krzywdzonych nie obserwuje się jednego charakterystycznego syndromu; objawy mają zróżnicowany i często niespecyficzny charakter, co utrudnia identyfikację przypadków (Ożarowska, 2011). Mogą one obejmować zarówno symptomy somatyczne, jak i psychologiczne, zaburzenia zachowania oraz specyficzne objawy seksualne (Beisert, 2004; Ożarowska, 2011). Beisert (2004), w oparciu o badania Kendall-Tackett oraz Lew-Starowicza, zaproponował klasyfikację objawów wykorzystania seksualnego dziecka:

- objawy somatyczne specyficzne: urazy narządów płciowych, urazy okołoodbytnicze, przerwanie błony dziewiczej, infekcje, ciąża;
- objawy somatyczne niespecyficzne: bóle głowy, bóle brzucha, nudności, wymioty;

- objawy psychologiczne uogólnione: zaburzenia snu, koszmary, lęki, fobie, depresja, niska samoocena;
- zaburzenia zachowania: agresja, przestępczość, problemy szkolne, nadpobudliwość, izolacja, zachowania autodestrukcyjne;
- zaburzenia seksualne: erotyzacja, patologiczna masturbacja, zachowania prowokujące, twórczość erotyczna, specyficzne słownictwo;
- objawy złożone: kombinacja symptomów psychicznych, somatycznych i behawioralnych.

Taka klasyfikacja pozwala uwzględnić szeroki wachlarz skutków wykorzystywania seksualnego zarówno w sferze fizycznej, psychicznej, jak i społecznej, oraz podkreśla potrzebę interdyscyplinarnego podejścia diagnostycznego i terapeutycznego (Beisert, 2004; Ożarowska, 2011).

Krótkoterminowe i długoterminowe skutki psychiczne przemocy seksualnej online u dzieci i młodzieży

Kontakt dzieci i młodzieży z materiałami pornograficznymi oraz doświadczenie przemocy seksualnej online wywierają destrukcyjny wpływ na ich funkcjonowanie psychiczne. W krótkim okresie obserwuje się między innymi:

- nasilone reakcje stresowe, lęk, depresję, dysocjację oraz poczucie wstydu i winy;
- zaburzenia snu, koszmary senne, problemy z koncentracją i nauką, często wynikające z absencji szkolnej;
- izolację społeczną, trudności w relacjach interpersonalnych oraz obniżone zaufanie do innych osób;
- zachowania autodestrukcyjne, w tym samookaleczenia i myśli samobójcze (Hamilton-Giachritsis i in., 2017; Joleby i in., 2020; Płonka, 2021).

Badania jakościowe wskazują, że osoby pokrzywdzone przemocą seksualną online doświadczają również długotrwałego strachu związanego z rozpowszechnionymi materiałami, trudności w akceptowaniu własnej cielesności oraz poczucia winy i wstydu (Joleby i in., 2020; Płonka, 2021). Technologie cyfrowe dodatkowo nasilają te skutki, sprzyjając milczeniu osób krzywdzonych oraz wielokrotnemu udostępnianiu materiałów, co zwiększa ryzyko wtórnej wiktymizacji (Hamilton-Giachritsis i in., 2017; Hanson, 2017).

Długotrwałe konsekwencje wykorzystywania seksualnego w dzieciństwie obejmują:

- utrwalone zaburzenia emocjonalne, takie jak przewlekła depresja, poczucie wstydu, winy oraz niska samoocena;
- trudności w tworzeniu i utrzymywaniu bliskich relacji w dorosłości, ograniczone zaufanie do innych;
- zwiększone ryzyko zachowań autodestrukcyjnych, w tym samouszkadzania i prób samobójczych;
- zaburzenia funkcjonowania seksualnego, problemy w postrzeganiu ciała i seksualności (Hamilton-Giachritsis i in., 2017; Joleby i in., 2020; Płonka, 2021).

Dostęp dzieci i młodzieży do treści pornograficznych stanowi dodatkowe zagrożenie psychiczne i rozwojowe. Oglądanie pornografii może prowadzić do:

- zaburzonego postrzegania seksualności i utrwalania stereotypowego obrazu relacji między płciami;
- podejmowania ryzykownych lub przemocowych zachowań seksualnych;
- dysfunkcji seksualnych, kryzysów w związkach, kompleksów związanych z wyglądem ciała oraz negatywnego postrzegania kobiet (Jabłonko, 2022; Makaruk i in., 2017).

Jednocześnie efekt eskalacji treści pornograficznych, poszukiwanie coraz bardziej ekstremalnych materiałów, może nasilać zaburzenia emocjonalne i ryzykowne zachowania seksualne, przemocowe, dodatkowo komplikując procesy edukacyjne i społeczne młodych ludzi.

Sygnały ostrzegawcze przemocy seksualnej online w środowisku szkolnym

Przemoc seksualna online wobec dzieci i młodzieży często objawia się subtelnymi zmianami w zachowaniu i funkcjonowaniu w środowisku szkolnym, które mogą być pierwszymi sygnałami ostrzegawczymi. Do najczęstszych należą: wycofanie społeczne, izolacja, nasilenie agresji, podejmowanie zachowań ryzykownych oraz problemy edukacyjne, takie jak spadek osiągnięć szkolnych i trudności w koncentracji (Kwaśnik, 2023).

Ponieważ aktualna wiedza nie pozwala na wyodrębnienie jednego, jednoznacznego zestawu symptomów, trafne rozpoznanie oznak seksualnego wykorzystywania dziecka jest szczególnie trudne (Badura-Madej, 2022). Dzieci i nastolatki, których

intymne materiały, takie jak zdjęcia czy filmy, zostały rozpowszechnione, są narażone na agresję, ośmieszenie i kompromitację zarówno w przestrzeni cyfrowej, jak i w realnym życiu, np. ze strony rówieśników. Osobom krzywdzonym często towarzyszą silne emocje, takie jak wstyd, lęk i poczucie upokorzenia, a w skrajnych przypadkach mogą pojawić się próby samobójcze (Kwaśnik, 2023).

Specyficzne zachowania mogące wskazywać na proces uwodzenia online obejmują m.in.:

- spędzanie dużej ilości czasu na rozmowach z osobami nieznanymi w rzeczywistości;
- unikanie rozmów o kontaktach online;
- ograniczenie dotychczasowych znajomości i izolacja od rówieśników;
- posiadanie nowych gadżetów, sprzętów, kosmetyków, gier lub doładowań bez wyraźnej przyczyny;
- zmiany w zachowaniu, takie jak zamknięcie w sobie, wycofanie czy zachowania różniące się od zwyczajnych;
- otrzymywanie lub przeglądanie materiałów pornograficznych;
- poruszanie tematów związanych z seksualnością oraz używanie języka charakterystycznego dla osób dorosłych.

W przypadku zauważenia u dziecka takich objawów istotne jest reagowanie w sposób empatyczny i wspierający. Należy stworzyć komfortową i bezpieczną atmosferę do rozmowy, wyrażać troskę oraz zrozumienie. Nawet jeśli dziecko nie chce od razu rozmawiać, należy utrzymywać wsparcie i cierpliwe podejście, aby mogło ujawnić sytuację przemocy. Odpowiedzialność za nadużycia zawsze spoczywa na sprawcy, a nie na dziecku (Kwaśnik, 2023).

Nauczyciele i personel szkolny odgrywają kluczową rolę we wczesnym wykrywaniu sygnałów ostrzegawczych oraz w zapewnieniu odpowiedniego wsparcia i interwencji. Regularne monitorowanie zachowań uczniów, utrzymywanie otwartego dialogu, a także edukacja w zakresie bezpiecznego korzystania z technologii mogą znacząco zmniejszyć ryzyko przemocy seksualnej online i jej długofalowych konsekwencji (Kwaśnik, 2023).

Rola szkoły i specjalistów szkolnych w przeciwdziałaniu przemocy

Kluczowym elementem przeciwdziałania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci jest profilaktyka pierwszorzędowa, obejmująca działania edukacyjne i informacyjne adresowane zarówno do dzieci, rodziców jak i całego społeczeństwa (Sajkowska, 2013; 2017). Edukacja dzieci powinna uwzględniać rozpoznawanie i unikanie zagrożeń online, w tym *sextingu* i *groomingu*. Pomimo wysokiego poparcia społecznego dla takich działań wciąż występują kontrowersje dotyczące wieku, treści i formy zajęć (Sajkowska, 2017). Badania wskazują, że wiele młodych osób nie otrzymuje wystarczającej edukacji w tym zakresie; jedynie około połowa dzieci w wieku 9–11 lat oraz 69% w wieku 15–17 lat rozmawiało z rodziną o zagrożeniach seksualnych (Sajkowska, 2017). Mimo istnienia mocnych dowodów na skuteczność programów zapobiegania przestępstwom (Letourneau i in., 2022) w polskiej debacie publicznej dominuje podejście oparte na karze i winie, wzmacniane przez społeczne przekonanie o nieuchronności takich zdarzeń, co sprzyja fatalizmowi, a niekiedy prowadzi do przerzucania odpowiedzialności na dziecko, zamiast koncentrowania się na możliwości zapobiegania przemocy (Skierkowska, 2025).

Rola szkoły, psychologów i pedagogów szkolnych jest nieoceniona w edukacji emocjonalnej i seksualnej oraz interwencji kryzysowej. Specjaliści szkolni mogą wspierać dzieci w rozpoznawaniu ryzykownych sytuacji online, a także pełnić funkcję mediatorów w kontaktach z rodzicami i instytucjami. Ważnym aspektem jest również udzielanie wsparcia psychologicznego osobom krzywdzonym, w tym pomoc w radzeniu sobie z poczuciem winy, wstydu, izolacji społecznej i zagrożeniem emocjonalnym wynikającym z rozpowszechniania intymnych materiałów. Edukacja szkolna powinna wyraźnie adresować problem *sekstingu*, uwzględniając jego powiązania z seksualizacją, oraz uwarunkowania płciowe i kulturowe. Programami profilaktycznymi należałoby także obejmować seksualną agresję rówieśniczą, przy jednoczesnym przełamywaniu oporu nauczycieli wobec edukacji seksualnej. Młodzież preferuje zajęcia oparte na realnych przykładach, dialogu i wspólnym ustalaniu zasad, a skuteczność działań zwiększa dostosowanie formy do doświadczeń dziewcząt i chłopców oraz znajomość środowiska cyfrowego uczniów (Kwaśnik, 2023; Phippen, 2012 za: Wojtasik, 2014).

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, w tym znowelizowaną ustawą o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich z dnia 13 maja 2016 r. (Dz.U. z 2024 r., poz. 560), każda instytucja pracująca z dziećmi, w tym szkoły i placówki oświatowe, jest prawnie zobowiązana do

opracowania i wdrożenia standardów ochrony małoletnich. Placówki miały obowiązek wprowadzenia ich w życie do 15 sierpnia 2024 r. Wdrożenie standardów stanowi istotną i nowoczesną zmianę w systemie ochrony dzieci. Pojęcie „standardy ochrony małoletnich" należy rozumieć dwojako: w szerszym ujęciu – jako całość polityki państwa mającej na celu ochronę dzieci przed krzywdzeniem, a w węższym – jako dokument określający zasady i procedury, które dana placówka wdraża, aby chronić powierzonych jej podopiecznych (Nowicka-Pasternak, 2025).

Standardy ochrony małoletnich powinny obejmować m.in. procedury reagowania na sytuacje zagrożenia przemocą lub wykorzystywaniem seksualnym, zasady bezpiecznej rekrutacji pracowników, politykę antydyskryminacyjną oraz regulacje dotyczące relacji między dziećmi. Istotnym elementem jest jednoznaczne określenie zachowań niedopuszczalnych, w tym zakaz wszelkich form przemocy rówieśniczej, także seksualnej. Według wytycznych Ministerstwa Edukacji i Nauki (2023) w standardach należy uwzględnić następujące rodzaje przemocy rówieśniczej: werbalną, relacyjną, fizyczną, materialną, cyberprzemoc oraz wykorzystanie seksualne, a także przemoc wynikającą z norm i stereotypów związanych z płcią, pochodzeniem, orientacją seksualną lub wyznawaną religią (Nowicka-Pasternak, 2025).

Wdrażanie standardów ochrony małoletnich w szkołach obejmuje m.in. określenie zasad korzystania z urządzeń podłączonych do internetu, wyznaczenie osób odpowiedzialnych za monitorowanie sieci oraz powołanie koordynatora standardów, odpowiedzialnego za przyjmowanie zgłoszeń, prowadzenie interwencji i udzielanie wsparcia. W kontekście przemocy seksualnej – zarówno w relacjach dziecko–dziecko, jak i nauczyciel–dziecko – placówki powinny jasno określić zachowania niedopuszczalne i zakazane. Szkoły mają obowiązek szybkiego reagowania na incydenty, dokumentowania zdarzeń oraz zapewnienia osobom krzywdzonym dostępu do odpowiedniego wsparcia psychologicznego. Wszystkie działania muszą być prowadzone zgodnie z obowiązującymi procedurami i pod nadzorem wyznaczonych osób (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023; Szwed, 2025; MEiN, 2023; Nowicka-Pasternak, 2025).

Działania prewencyjne powinny obejmować edukację rodziców, nauczycieli i opiekunów w zakresie kontroli rodzicielskiej, bezpieczeństwa w sieci i reagowania na zagrożenia. Badania pokazują, że już od 3.–4. roku życia dzieci potrafią przyswajać podstawowe informacje o bezpieczeństwie, choć skuteczność zależy od kompetencji dorosłych (FDDS, 2017; Sajkowska, 2017). Jednocześnie edukacja musi uwzględniać ryzyka wynikające z korzystania z mediów społecznościowych, w tym kontaktów z nieznajomymi i udostępniania materiałów o charakterze seksualnym (Kwaśnik, 2023).

W przypadku ujawnienia zagrożenia lub przemocy seksualnej online działania powinny obejmować: rozmowę z dzieckiem w celu uzyskania informacji, zapewnienie wsparcia emocjonalnego, zabezpieczenie dowodów przestępstwa, zgłoszenie sprawy odpowiednim organom (Policja, administratorzy serwisów internetowych), ograniczenie kontaktu z potencjalnym sprawcą oraz wsparcie psychologiczne dla dziecka i rodziny (Kwaśnik, 2023). Należy również zwrócić uwagę na prawo do bycia zapomnianym w sieci, które pozwala ograniczyć dostępność intymnych materiałów w wyszukiwarkach internetowych (Kwaśnik, 2023).

Ponadto skuteczne przeciwdziałanie przemocy seksualnej dzieci wymaga systemowych działań edukacyjnych, obejmujących kampanie społeczne, programy edukacyjne i współpracę z instytucjami państwowymi i pozarządowymi (Heitzman i in., 2014; Sajkowska, 2017). Szkoła odgrywa tu rolę nie tylko edukacyjną, ale również interwencyjną, umożliwiając szybką reakcję na sygnały zagrożenia i minimalizując konsekwencje psychologiczne dla dzieci.

Współpraca z rodzicami i instytucjami pomocowymi

Skuteczna ochrona dzieci przed przemocą seksualną online wymaga ścisłej współpracy szkoły z rodzicami oraz instytucjami zewnętrznymi. Kluczowe znaczenie ma komunikacja na linii szkoła–rodzina, umożliwiająca szybkie reagowanie na sygnały ryzykownych zachowań. Istotną rolę odgrywają instytucje oferujące wsparcie i interwencję w sytuacjach kryzysowych, w tym: Dyżurnet.pl, Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży (116 111) oraz Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka (800 121 212) (Kwaśnik, 2023). Wiedza rodziców i nauczycieli na temat zagrożeń online jest niezbędna, a wsparcie edukacyjne oferują m.in. Akademia NASK, Safer Internet, kampania „Nie zagub dziecka w sieci", „Nigdy byś się nie spodziewał", Cybernauci i Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Profilaktyka pierwszorzędowa obejmuje edukację dzieci, rodziców i profesjonalistów w zakresie zagrożeń w sieci oraz metod ich unikania. Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich (2020) została powołana w celu monitorowania postępowań sądowych, uczestniczenia w procesach karnych, kierowania wniosków do Prokuratora Generalnego oraz prowadzenia działań edukacyjnych i prewencyjnych. Ważne jest, by współpraca szkoły z komisją i instytucjami pomocowymi umożliwiała budowanie spójnej sieci wsparcia dla dziecka.

Edukacja dzieci w zakresie bezpieczeństwa online powinna obejmować zasady korzystania z internetu i mediów społecznościowych, rozpoznawania ryzykownych kontaktów, ochrony prywatnych danych, umiejętności odmawiania w sytuacjach

zagrażających bezpieczeństwu oraz komunikowania swoich granic. Całościowe kształcenie w obszarze rozwoju seksualności i relacji interpersonalnych wspiera odporność dzieci na manipulację i wykorzystywanie seksualne (BZgA, 2010; Kwaśnik, 2023).

Budowanie bezpiecznego środowiska szkolnego – profilaktyka i dobre praktyki

Tworzenie bezpiecznego środowiska szkolnego wymaga zarówno budowania kultury bezpieczeństwa, jak i systematycznych działań prewencyjnych. Istotne jest również wzmacnianie odporności psychicznej uczniów poprzez edukację w zakresie rozpoznawania zagrożeń, radzenia sobie w sytuacjach ryzykownych oraz kształtowania poczucia własnej wartości i pewności siebie. Programy edukacyjne powinny obejmować wiedzę o rozwoju dziecka i jego seksualności, a także umiejętności komunikacji, asertywności i odmowy w sytuacjach naruszających granice osobiste ucznia (BZgA, 2010; Kwaśnik, 2023).

Od wczesnych lat należy dzieciom przekazywać wiedzę o ich własnym ciele, w tym o tzw. strefach prywatnych, których ochrona jest obowiązkowa. Wypracowanie odpowiedniego słownictwa dotyczącego intymności oraz ustalenie jasnych granic pomaga przeciwstawiać się niebezpiecznym propozycjom, również w środowisku online. W okresie dorastania edukacja powinna uwzględniać różnice w rozwoju i postrzeganiu seksualności w zależności od płci, a także promować wartości, takie jak szacunek, empatia i odpowiedzialność w relacjach interpersonalnych (Kwaśnik, 2023).

W praktyce bezpieczeństwa online szkoła i rodzice mogą wspierać się narzędziami technologicznymi. Programy antywirusowe, zapory sieciowe, oprogramowanie filtrujące treści oraz narzędzia kontroli rodzicielskiej zwiększają bezpieczeństwo danych i ograniczają dostęp do nieodpowiednich stron, w tym pornograficznych. Edukacja dzieci w zakresie korzystania z mediów społecznościowych – m.in. ustawień prywatności, ochrony loginów i haseł oraz konsekwencji udostępniania intymnych materiałów – jest równie istotna. Dodatkowo proste działania, jak zakrywanie kamerek internetowych, zmniejszają ryzyko przechwycenia obrazu przez osoby nieuprawnione. Takie połączenie edukacji i środków technicznych wspiera profilaktykę przemocy seksualnej online w środowisku szkolnym (Kwaśnik, 2023).

Nowy, realizowany jako nieobowiązkowy przedmiot „edukacja zdrowotna", wprowadzony od roku szkolnego 2025/2026, obejmuje zagadnienia istotne z punktu widzenia przeciwdziałania przemocy seksualnej dzieci i młodzieży, w tym tematykę granic osobistych, relacji interpersonalnych, bezpieczeństwa w sieci oraz

świadomego korzystania z mediów społecznościowych (MEN, 2025; ORE, 2025). Program przewiduje naukę rozpoznawania ryzykownych sytuacji online, zasad zgody, wskazuje miejsca, w których dzieci mogą szukać wsparcia, a także obejmuje edukację dotyczącą zdrowia psychicznego, radzenia sobie ze stresem i presją rówieśniczą. Zakres ten może wspierać profilaktykę zarówno przemocy seksualnej w relacji dorosły–dziecko, jak i przemocy rówieśniczej, w tym z wykorzystaniem technologii cyfrowych.

Jednocześnie wdrażaniu przedmiotu towarzyszyła intensywna debata publiczna i spór polityczny, koncentrujące się głównie na kwestiach światopoglądowych, co mogło wpłynąć na społeczne postrzeganie programu oraz poziom uczestnictwa uczniów, przesuwając uwagę z jego merytorycznych i profilaktycznych założeń. W roku szkolnym 2025/2026 w zajęciach uczestniczyło około 30% uprawnionych uczniów (najwięcej w szkołach podstawowych – około 40%), co ogranicza skalę oddziaływania profilaktycznego. Przedmiot zastąpił WDŻ, w którym w ostatnich latach obserwowano systematyczny spadek frekwencji.

W Polsce funkcjonują różne inicjatywy edukacyjne i prewencyjne mające na celu ochronę dzieci przed zagrożeniami online, w tym przemocą seksualną, takie jak działania realizowane przez Polish Safer Internet Centre czy programy szkolne – np. GADKI, RÓWIEŚNICY (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023). Przygotowywany Krajowy Plan Przeciwdziałania Przestępczości Seksualnej wobec Dzieci na lata 2023–2026 obejmuje działania edukacyjne, kampanie informacyjne, wsparcie dla osób krzywdzonych w sieci oraz działania legislacyjne i interwencyjne (Biuro Rzecznika Praw Dziecka, luty 2024). Plan przewiduje m.in. tworzenie wykazu punktów specjalistycznej pomocy, upowszechnianie informacji o dostępnych formach wsparcia, konsultacje z dziećmi i młodzieżą, gromadzenie danych statystycznych oraz opracowywanie badań dotyczących przestępczości seksualnej wobec małoletnich, także w internecie. Został podzielony na sześć obszarów: politykę i zarządzanie, działania organów ścigania, wsparcie osób krzywdzonych i ich rodzin, profilaktykę ogólnospołeczną, przeciwdziałanie przestępczości w sektorze gospodarki i usług oraz etyczny przekaz medialny. Jego realizacja ma na celu skuteczniejszą ochronę dzieci i młodzieży oraz rozwój sieci pomocy dla pokrzywdzonych. Mimo to w Polsce nie istnieje jeden kompleksowy, ogólnopolski program profilaktyczny, koncentrujący się wyłącznie na przeciwdziałaniu przemocy seksualnej online, co wskazuje na potrzebę jego wprowadzenia i systemowego wdrożenia.

Kluczowe dla systemu przeciwdziałania przemocy i przestępczości seksualnej wobec dzieci w cyberprzestrzeni są krajowe organy ścigania i wymiar sprawiedliwości, w tym utworzone w strukturach Policji Centralne Biuro Zwalczania

Cyberprzestępczości (CBZC), które od 12 stycznia 2022 r. realizuje zadania w całym kraju, choć rozproszenie zadań w tym obszarze utrudnia stosowanie systemowych narzędzi technologicznych do weryfikacji treści audiowizualnych i wymiany informacji między jednostkami (Staciwa, 2024b).

Podsumowanie i wnioski

Przemoc seksualna online wobec dzieci wywołuje skutki zbliżone do przemocy offline, jednak dodatkowe czynniki, takie jak trwałość materiałów w sieci, szantaż i wtórna wiktymizacja, nasilają poczucie winy i traumę. Dzieci często nie rozumieją zagrożeń i boją się zgłosić je dorosłym, nastolatki częściej rozmawiają o przemocy z rówieśnikami, a granica między światem online a offline szybko zanika, co sprawia, że przemoc pozostaje „niewidzialna" dla otoczenia.

Efektywna prewencja wymaga edukacji dzieci w zakresie bezpieczeństwa online, uświadamiania zagrożeń oraz wsparcia ze strony rodziny i szkoły. Działania profilaktyczne obejmują rozmowy o granicach i prywatności, naukę bezpiecznych zachowań online, stosowanie ustawień prywatności i kontroli rodzicielskiej oraz informowanie dzieci i młodzieży o konieczności zgłaszania niepokojących treści.

Doświadczenie wykorzystywania seksualnego w dzieciństwie pozostawia trwałe konsekwencje psychiczne, których nasilenie zależy od wieku dziecka, relacji ze sprawcą, czasu trwania nadużycia i otrzymanego wsparcia. Może też zwiększać ryzyko wystąpienia podobnych zachowań w dorosłości.

Ze względu na łatwy dostęp dzieci i młodzieży do treści seksualnych w internecie szczególnie narażone są one na *grooming*, *sexting* i cyberprzemoc. Konieczne jest wdrożenie ogólnokrajowego programu profilaktycznego opartego na badaniach naukowych, realizowanego od wczesnych etapów edukacji i wspieranego przez nauczycieli oraz specjalistów, aby uczyć bezpiecznych zachowań online, przeciwdziałać wykorzystywaniu seksualnemu i skutecznie reagować na cyberprzemoc.

E-mail autorki: **k.nowicka-pasternak@consilia.com.pl**

Bibliografia

American Psychiatric Association (2013). *Desk Reference to the Diagnostic Criteria from DSM-5*. American Psychiatric Association.

Badura-Madej, W. (2022). *Sygnały wykorzystywania seksualnego wysyłane przez małoletnich*. W M. Cholewa, P. Studnicki (red.), *Wykorzystywanie seksualne osób małoletnich. Ujęcie interdyscyplinarne* (s. 27). Wydawnictwo Scriptum.

Beisert, M. (2008). *Kazirodztwo: rodzice w roli sprawców*. Wydawnictwo Naukowe „Scholar".

Beisert, M. (2012). *Pedofilia. Geneza i mechanizm zaburzenia*. GWP.

Beisert, M., Izdebska, A. (2012). Wykorzystywanie seksualne dzieci. Krzywdzenie dzieci. Analiza zjawiska. *Dziecko Krzywdzone*, 11(2), 48–66.

Biuro Rzecznika Praw Dziecka (2022). *Rekomendacje dotyczące reagowania na przemoc rówieśniczą w szkołach i placówkach oświatowych*. https://brpd.gov.pl

ECPAT Luxemburg (2016). *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*.

Finkelhor, D., Araji, S. (1986). Explanations of pedophilia: A four factor model. *Journal of Sex Research*, 22(2), 145–161.

FDN (2014). *Proste rozmowy na trudne tematy*. Niepublikowany komunikat z badań przeprowadzonych dla Fundacji Dzieci Niczyje (obecnie Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę) przez Millward Brown.

Gardner, M.J., Thomas, H.J., Erskine, H.E. (2019). Związek między pięcioma formami krzywdzenia dzieci a zaburzeniami depresyjnymi i lękowymi: przegląd systematyczny i metaanaliza. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 18(3), 117–156.

GUS. (2015). *Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2025 r.* https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2025-r-,1,19.html

Hanson, E. (2017). The impact of online sexual abuse on children and young people. *Online risk to children: Impact, protection and prevention*, 97–122.

Heitzman, J.P., Lew-Starowicz, M., Pacholski, M., Lew-Starowicz, Z. (2014). Wykorzystywanie seksualne dzieci w Polsce – analiza badań 257 sprawców, którzy popełnili przestępstwa seksualne wobec małoletnich. *Psychiatria Polska*, 48(1), 105–120.

Hamilton-Giachritsis, C., Hanson, E., Whittle, H., Beech, A. (2017). Everyone deserves to be happy and safe. *A mixed methods study exploring how online and offline child sexual abuse impact young people and how professionals*

respond to it. https://learning.nspcc.org.uk/research-resources/2017/impact-online-offline-child-sexual-abuse

Hamilton-Giachritsis, C., Hanson, E., Whittle, H., Alves-Costa, F., Pintos, A., Metcalf, T., Beech, A. (2021). Technology assisted child sexual abuse: Professionals' perceptions of risk and impact on children and young people. *Child Abuse & Neglect*, 119, 104651.

Federalne Biuro ds. Edukacji Zdrowotnej w Kolonii (BZgA). (2010). *Standardy edukacji seksualnej w Europie. Podstawowe zalecenia dla decydentów oraz specjalistów zajmujących się edukacją i zdrowiem.* https://whocc.bioeg.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/BZgA_Standards_Polish.pdf.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (2023). *Standardy ochrony dzieci w żłobkach i placówkach oświatowych* (K. Katana, A. Krawczak, U. Kubicka-Kraszyńska, K. Roguszewska, M. Skierkowska, A. Sotomska, oprac.). https://www.fdds.pl

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (2024). *Wytyczne dla mediów na temat wykorzystywania seksualnego dzieci.* https://ecpat.org/wp-content/uploads/2022/11/WYTYCZNE_TERMINOLOGICZNE_ECPAT_FDDS_FINAL.pdf

IBE (2015). *Opinie i oczekiwania młodych dorosłych (osiemnastolatków) oraz rodziców dzieci w wieku szkolnym wobec edukacji dotyczącej rozwoju psychoseksualnego i seksualności*. Raport z badania.

Izdebska, A., Pilarczyk, K. (2019). Wykorzystanie seksualne dziecka. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 18(3), 68–97.

Jabłonko, O. (2022). „W niewoli sieci"– współczesne zagrożenia dzieci i młodzieży. *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu*, 52(2), 43–59.

Joleby, M., Lunde, C., Landström, S., Jonsson, L.S. (2020). „All of me is completely different": Experiences and consequences among victims of technology-assisted child sexual abuse. *Frontiers in psychology*, 11, 606218.

Joleby, M., Landström, S., Lunde, C., Jonsson, L.S. (2021). Experiences and psychological health among children exposed to online child sexual abuse – a mixed methods study of court verdicts. *Psychology, Crime & Law*, 27(2), 159–181.

Kim, J., Talbot, N.L., Cicchetti, D. (2009). Childhood abuse and current interpersonal conflict: The role of shame. *Child Abuse & Neglect*, 33(6), 362–371.

Kwaśnik, A. (2023). *Sexting i nagie zdjęcia: twoje dziecko i ryzykowne zachowania online: poradnik dla rodziców*. NASK – Państwowy Instytut Badawczy.

Letourneau, E.J., Schaeffer, C.M., Bradshaw, C.P., Ruzicka, A.E., Assini-Meytin, L.C., Nair, R., Thorne, E. (2024). Responsible behavior with younger children: results

from a pilot randomized evaluation of a school-based child sexual abuse perpetration prevention program. *Child Maltreatment*, 29(1), 129–141.

Lew-Starowicz, Z. (1992). *Przemoc seksualna*. Ag. Wyd. Jacek Santorski and Co.

Lew-Starowicz, Z. (2003). *Seks w sieci i nie tylko…* Wydawnictwo Medyczne.

Ładna, A., Kamiński, K., Lange, R., Rosłaniec, K., Jankiewicz, A., Błażej, M., Nawrot, M. (2025). *Agresja i przemoc seksualna w internecie*. NASK – Państwowy Instytut Badawczy.

Machowska, E. (2015). „Sexting" jako ryzykowna forma ujawniania intymności w sieci. *Rzeszowskie Studia Socjologiczne*, 4, 50–60.

Machowska, E. (2016). Cybergrooming jako ryzykowne relacje internetowe podejmowane przez dzieci i młodzież. *Pedagogika Katolicka*, 2, 116–122.

Makaruk, K., Włodarczyk, J., Michalski, P. (2017). *Kontakt dzieci z pornografią*. Raport z badań. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Makaruk, K., Drabarek, K., Popyk, A., Wójcik, S. (2023). *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

McElvaney, R. (2015). Disclosure of child sexual abuse: Delays, non-disclosure and partial disclosure. What the research tells us and implications for practice. *Child Abuse Review*, 24(3), 159–169.

Miedzik, M. (2014). *Diagnoza zjawiska przemocy i możliwości uzyskania pomocy w sytuacji doświadczania przemocy w percepcji dzieci i młodzieży*. Raport z badań. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Międzynarodowa statystyczna klasyfikacja chorób i problemów zdrowotnych (ICD-10) (1998). Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius".

Ministerstwo Edukacji Narodowej (2025, 21 listopada). *Edukacja zdrowotna*. gov.pl. https://www.gov.pl/web/edukacja/edukacja-zdrowotna

Ministerstwo Edukacji Narodowej (2025, 13 listopada). *Edukacja zdrowotna – pierwszy rok wdrażania przedmiotu w szkole*. gov.pl. https://www.gov.pl/web/edukacja/edukacja-zdrowotna---pierwszy-rok-wdrazania-przedmiotu-w-szkole

NASK (2016). *Treści pornograficzne z udziałem dzieci. Zarys problematyki*. NASK.

Nowicka-Pasternak, K. (2025). Przemoc rówieśnicza a mediacje rówieśnicze – wsparcie budowania kultury dialogu w szkołach wprowadzających Standardy Ochrony Małoletnich. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 24(4), 108–134.

Ośrodek Rozwoju Edukacji. (2025, 18 sierpnia). *Edukacja zdrowotna – informacje*. ORE. https://ore.edu.pl/2025/08/edukacja-zdrowotna-informacje/

Ożarowska, M. (2011). Wykorzystywanie seksualne dziecka: istota zjawiska, objawy, skutki. *Horyzonty Psychologii i Nauk o Człowieku*, 1.

Pilarczyk-Parchanowicz, K. (2023). Wykorzystanie seksualne dziecka online. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 22(3), 79–93

Pilarczyk-Parchanowicz, K., Płonka, J., Izdebska, A. (2023). Wykorzystanie seksualne dziecka–wyniki Diagnozy przemocy wobec dzieci w Polsce 2023. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 22(4), 81–115.

Płonka, J. (2021). Wystarczy jedno kliknięcie – wykorzystywanie seksualne dzieci za pomocą technologii cyfrowych. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 605 (10), 41–52.

Ronatowicz, W. (2014). Ryzykowne zachowania seksualne dzieci, młodzieży i młodych dorosłych w kontekście korzystania z technologii cyfrowych. *Rocznik Lubuski*, 40(1), 129– 143.

Sajkowska, M. (2002). Wykorzystywanie seksualne dzieci. Ustalenia terminologiczne, skala zjawiska, oblicza problemu społecznego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 1(1), 5–28.

Sajkowska, M. (2017). Wykorzystywanie seksualne dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(1).

Skierkowska, M. (2025). Wyzwania i ustalenia dotyczące terminologii i elementów narracji przy opisywaniu problemu wykorzystywania seksualnego dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, *24*(1), 29–58.

Staciwa, K. (2024a). *Wykorzystywanie seksualne dzieci w cyberprzestrzeni*. Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości.

Staciwa, K. (2024b). *System przeciwdziałania przemocy seksualnej wobec małoletnich w środowisku cyfrowym: opis i kierunkowe rekomendacje działań* [Ekspertyza]. Kancelaria Sejmu – Biuro Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji.

Szwed, K. (2025). Obowiązek wprowadzenia standardów ochrony małoletnich w świetle art. 72 ust. 1 Konstytucji RP. *Studia Prawnoustrojowe*, (67).

Warylewski, J. (2016). Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. W J. Warylewski (red.), *System Prawa Karnego* (s. 625–629). C.H. Beck: Instytut Nauk Prawnych PAN

WeProtect Global Alliance. (2023). *Global threat assessment 2023: Assessing the scale and scope of child sexual exploitation and abuse online to transform the response.* https://www.weprotect.org/wp-content/uploads/Global-Threat-Assessment-2023-English.pdf

World Health Organization (2019). *International Classification of Diseases 11th Revision (ICD-11)*. https://icd.who.int/

Wojtasik, Ł. (2003). Pedofilia i pornografia w Internecie – zagrożenia dla dzieci. Raport z badań. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 2(4), 98–114.

Wojtasik, Ł. (2014). Seksting wśród dzieci i młodzieży. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 13(2), 79–98.

Wójcik, S., Makaruk, K. (2014). *Seksting wśród polskiej młodzieży. Wyniki badania ilościowego*. Fundacja Dzieci Niczyje.

Wójcik, S. (2017). Zagrożenia dzieci i młodzieży w internecie. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(1).

Włodarczyk, J., Sajkowska, M. (2013). Wykorzystywanie seksualne dzieci. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(3), 63–100.

Akty prawne

Kodeks karny. (1997). *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny* (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, Dz.U. z 2023 r., poz. 1304.

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, Dz.U. 2016 poz. 862 z późn. zm.

Invisible Trauma in the Digital Age: Online Sexual Abuse of Children and Adolescents and the School's Role in Prevention

The article discusses online sexual abuse of children and adolescents, which constitutes one of the most serious yet least visible threats in today's digital world. It highlights the psychological consequences of online sexual violence and the resulting changes in the emotional, social, and academic functioning of children and adolescents. Both short-term and long-term psychological effects are presented, including symptoms of trauma and PTSD, depression, anxiety, disturbances in self-image, guilt, and shame, as well as potential consequences in adulthood. The article also examines warning signs observable in the school environment, ranging from social withdrawal and peer isolation to aggression, risky or self-harming behaviors, and educational difficulties. Particular attention is given to the role of schools and school professionals in emotional and sexual education, early detection of risks, crisis intervention, and collaboration with parents and support institutions. The importance of creating a safe school environment is emphasized as a key element in preventing online sexual abuse and providing effective support to children and adolescents who experience this form of violence.

Keywords:
online sexual abuse; sexual abuse prevention; school role

Cytowanie:
Nowicka-Pasternak, K. (2026). Niewidzialna trauma w cyfrowym świecie – psychologiczne konsekwencje przemo cy seksualnej online u dzieci i młodzieży oraz rola szkoły w profilaktyce i interwencji. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 25(2), 52–75.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Biegli powoływani w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni

Katarzyna Staciwa

Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15

Artykuł analizuje wyzwania systemu prawnego związane ze zjawiskiem seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni z perspektywy roli biegłych powoływanych w postępowaniach karnych. Autorka podkreśla dynamiczny charakter zmian zachodzących w tej przestrzeni oraz wynikającą z tego potrzebę adaptacji stosowania przepisów prawa i wypracowanych praktyk do nowych form przestępczości.

Wśród zagadnień dotyczących biegłych uwzględniono wyjaśnienie pojęcia biegłego, kategorii biegłych, a także ich pozycji procesowej w postępowaniu karnym. Szczególną uwagę poświęcono często powoływanym biegłym z zakresu: badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych, antropologii, seksuologii, psychiatrii oraz psychologii. Wśród aktualnych wyzwań podano przykłady braku jednolitych standardów opiniowania, metodologii oraz narzędzi, co może wpływać na jakość wydawanych opinii, a w konsekwencji – na ich przydatność dla organów procesowych. Podkreślono potrzebę opracowania systemowych rozwiązań technologicznych, takich jak krajowa baza CSAM, oraz narzędzi służących do wymiany informacji o wartościach hash, *z której mogliby korzystać biegli. Wskazano także na konieczność realizacji zadań z zakresu identyfikacji osób pokrzywdzonych (ang.* victim identification*), powoływania biegłych we właściwej kolejności, a także na potrzebę indywidualnego podejścia do określania zakresu ich zadań – zwłaszcza poprzez formułowanie pytań uwzględniających kontekst danego postępowania karnego. Autorka podkreśla również znaczenie dbałości o dobrostan psychiczny biegłych, szczególnie w przypadku kontaktu z treściami przedstawiającymi wykorzystanie seksualne dziecka (ang.* Child Sexual Abuse Material, *dalej: CSAM).*

We wnioskach znalazło się nawiązanie zarówno do korzyści płynących ze współpracy biegłych z zakresu badań informatycznych/cyfrowych nośników danych, antropologii oraz seksuologii na gruncie opinii kompleksowej, jak i ujednoliconego podejścia do powoływania

 https://doi.org/10.63237/UTCN4124

biegłych z zakresu seksuologii w przypadku podejrzanego/oskarżonego o czyn zabroniony, związany z nacechowanymi seksualnie, potencjalnie niezgodnymi z prawem treściami z udziałem małoletniego. Zasygnalizowano również konieczność wypracowania narzędzi wspierających badanie takich treści oraz możliwość wykorzystania wiadomości specjalnych biegłych innych dziedzin, takich jak analiza kryminalna czy lingwistyka kryminalistyczna. Artykuł stanowi istotny głos w dyskusji nad skutecznością ochrony dzieci w cyberprzestrzeni poprzez podnoszenie kwalifikacji przez biegłych i dostosowywania praktyk organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości do wyzwań współczesności.

Słowa kluczowe:
biegły; CSAM; seksualne wykorzystywanie dzieci

Wstęp

Wśród badaczy i klinicystów przeważa opinia o tym, że seksualne wykorzystanie dziecka stanowi dla niego szkodliwe doświadczenie z powodu „braku gotowości rozwojowej dziecka na przyjęcie takiej formy kontaktu seksualnego, który należy do repertuaru doświadczeń osób dorosłych" (Beisert, Izdebska, 2012, s. 48). Doświadczenie to utożsamia się najczęściej w przestrzeni publicznej z czynem zabronionym, do którego cech należy cielesny kontakt o charakterze seksualnym osoby dorosłej z dzieckiem (Staciwa, 2024a, 2024b). Ostatnie lata przyniosły jednak znaczące zmiany w postrzeganiu zachowań z zakresu zjawiska seksualnego wykorzystywania, czego najlepszym dowodem jest wyrok Sądu Okręgowego w Tarnowie z lutego 2024 r.[1] Dotyczył on dwudziestoośmioletniego mężczyzny, który m.in. zmuszał do rejestrowania i przekazywania nacechowanych seksualnie treści osiem dziewczynek w wieku 10–17 lat, by potem szantażować je ich upublicznieniem w celu wymuszenia kolejnych zachowań (Senkowska, 2024)[2]. Wyrok obejmował m.in. uznanie oskarżonego za winnego popełnienia czynów z art. 197 §2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (dalej: k.k.)[3]. Zastosowanie w takich okolicznościach przepisu kojarzonego

1 https://www.rp.pl/prawo-karne/art39881041-sprawca-wirtualnego-gwaltu-nie-jest-bezkarny-potwierdza-to-najnowszy-wyrok

2 W pracy nad artykułem Autorka korzystała z narzędzia Microsoft 365 Copilot w celu formułowania, strukturyzowania oraz sprawdzania spójności napisanego przez nią tekstu. Wszystkie cytowane źródła zostały zweryfikowane przez Autorkę.

3 T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 383.

powszechnie z przestępstwem kontaktowym, do czynów dokonanych wyłącznie w cyberprzestrzeni, jest dowodem na to, że ustawę karną o ogólnym charakterze można zastosować także w nowych okolicznościach faktycznych.

Powyższy przykład pokazuje, jak skomplikowane mogą być postępowania karne dotyczące seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni i z jakimi wyzwaniami mierzą się aktualnie przedstawiciele organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Dynamiczny rozwój środowiska cyfrowego powoduje, że pojawiają się w nim zarówno nowe metody popełniania tradycyjnych przestępstw, jak i nieznane wcześniej rodzaje zachowań, co może powodować trudności natury konceptualnej przy opisie nowych stanów faktycznych. Wśród nich należy wskazać przede wszystkim trudności związane z przypisaniem znaczenia takich zachowań dla użytkowników cyberprzestrzeni, zwłaszcza na wczesnym etapie diagnozy, np. przy kwalifikacji prawnej. W dyskursie publicznym spotyka się zarówno stanowiska, zgodnie z którymi polskie prawo karne – mimo częstych zmian przepisów – nie zapewnia dzieciom wystarczającego poziomu ochrony przed seksualnym wykorzystaniem w cyberprzestrzeni (np. Skórzewska-Amberg, 2019), jak i poglądy określające kazuistyczne nowelizowanie przepisów, stanowiące próbę nadążania za rozwojem technologii, mianem „błędnego koła" (Gardocka, 2024).

Złożoność i interdyscyplinarność zjawiska seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni stwarza również wyzwania związane z pozyskiwaniem materiału dowodowego, w tym dowodów cyfrowych, służących ustaleniu faktów istotnych dla rozstrzygnięcia postępowania karnego. Specyfika tych postępowań powoduje nie tylko częstą konieczność rozstrzygania zagadnień wymagających „wiadomości wykraczających poza normalną, powszechną dla przeciętnego człowieka wiedzę", co wymusza konieczność zasięgnięcia opinii biegłego (SA we Wrocławiu, 2014), lecz także równie częstą potrzebę koncentrowania się przez biegłego zarówno na samym sprawcy czynu zabronionego, jak i na pozostawionych przez niego danych cyfrowych.

Celem artykułu jest przedstawienie wyzwań systemu prawnego związanych z przestępczością seksualną wobec dzieci w cyberprzestrzeni, ze szczególnym uwzględnieniem roli i kompetencji biegłych powoływanych w postępowaniach karnych z tego zakresu. W tym celu zastosowano metodę badawczą w postaci analizy literatury (źródeł wtórnych), uzupełnioną w pojedynczych przypadkach analizą orzecznictwa. Główny problem badawczy, który poddano diagnozie, dotyczy określenia wyzwań i potrzeb systemu prawnego oraz praktyki opiniodawczej w zakresie powoływania i współpracy biegłych w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni. Diagnozy dokonano poprzez analizę problemów szczegółowych, obejmujących specjalności biegłych

powoływanych w takich postępowaniach, ich kompetencje i zadania, a także główne trudności i luki – prawne oraz praktyczne – w zakresie opiniowania i współpracy interdyscyplinarnej. Szczególną uwagę poświęcono wybranym wyzwaniom towarzyszącym opiniowaniu sądowo-seksuologicznemu w sprawach dotyczących podejrzanych lub oskarżonych o czyny zabronione, obejmujących m.in. ocenę treści potencjalnie niezgodnych z prawem o charakterze seksualnym i z udziałem małoletnich, a także kolejność wypowiadania się biegłych oraz zakres opinii i kierowanych do nich pytań.

Biegli powoływani w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni

Uwagi ogólne

Termin „biegły" nie został zdefiniowany w żadnym przepisie dotyczącym postępowania karnego, dlatego w ustaleniu jego znaczenia pomocne będzie sięgnięcie do *Słownika Języka Polskiego* PWN. Zgodnie z tym źródłem biegły to „specjalista w danej dziedzinie" lub „mający dużą wprawę, doświadczenie w danej dziedzinie" (SJP, 2026). Z kolei „biegły sądowy" to „osoba powołana przez sąd do wydawania opinii w zakresie posiadanych wiadomości fachowych" (SJP, 2026). W tej części artykułu omówiono ogólne zagadnienia dotyczące kategorii i pozycji procesowej biegłych występujących w procesie karnym: biegłych sądowych, biegłych *ad hoc*, biegłych opiniodawców oraz biegłych konsultantów. Dodatkowo poruszono kwestię pozycji procesowej instytucji naukowych i specjalistycznych oraz biegłych prywatnych.

Przepisy dotyczące biegłych, będących w postępowaniu karnym pomocnikami organu procesowego, regulujące zwłaszcza ich powoływanie oraz zasady sporządzania opinii, zawarto w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego[4] (dalej: k.p.k.). W art. 193 §1 k.p.k. znajduje się podstawa powołania biegłego, którą jest „stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy", wymagające posiadania „wiadomości specjalnych". Przepisy nie definiują tego rodzaju wiadomości, poza doprecyzowaniem w §12 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2025 r. w sprawie biegłych sądowych[5], że są to zarówno wiadomości teoretyczne, jak i praktyczne „w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innej umiejętności". Nie będą nimi zatem „te

4 T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 46.

5 Dz.U. z 2005 r., nr 15, poz. 133.

wiadomości, które są dostępne dla dorosłego człowieka o odpowiednim doświadczeniu życiowym, wykształceniu i zasobie wiedzy ogólnej" (SA we Wrocławiu, 2014).

Opinia biegłego jest odrębnym i szczególnym środkiem dowodowym w postępowaniu; nie można jej zastąpić inną czynnością dowodową, np. przesłuchaniem świadka (SN, 1999 i 2007), podobnie jak nie jest możliwe korzystanie z zasobów wiedzy specjalnej członka składu orzekającego lub funkcjonariusza organu procesowego, prowadzącego postępowanie przygotowawcze, nawet jeśli taką wiedzę posiadają (SN, 1982). W literaturze przedmiotu można znaleźć ugruntowane stanowiska wskazujące, że po dowód z opinii biegłego należy sięgać jedynie wtedy, gdy jest to rzeczywiście celowe i niezbędne (Widła, 1992). Powoływanie biegłego jest zatem nieuzasadnione, gdyby jego wiedza miała służyć wyjaśnieniu kwestii o marginalnym znaczeniu dla rozstrzygnięcia sprawy (Hofmański, Zgryzek, Sadzik, 2007). Z drugiej zaś strony organ procesowy musi zasięgnąć opinii właściwego biegłego w przywołanych w art. 193 §1 okolicznościach, inaczej bowiem naraża się na wystąpienie w postępowaniu uchybień, np. ustalenia faktów bez wymaganych dowodów (Kłak, 2012).

Wspomniane powyżej rozporządzenie stanowi podstawę prawną działalności biegłych sądowych, w odróżnieniu od biegłych *ad hoc*. Do grona takich biegłych zaliczają się osoby dysponujące wiadomościami specjalistycznymi, wpisane na listę biegłych przez prezesa właściwego sądu okręgowego. Decyzję w sprawie powołania lub odmowy powołania na stanowisko biegłego sądowego podejmuje prezes sądu okręgowego w formie decyzji administracyjnej. W §12 pkt 1 tego aktu prawnego wymieniono kryteria, które powinna spełniać osoba ubiegająca się o ustanowienie biegłym sądowym. Może to być zatem osoba, która: 1) korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich; 2) ukończyła 25 lat życia; 3) posiada teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innej umiejętności, dla której ma być ustanowiona; 4) daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków biegłego; 5) wyrazi zgodę na ustanowienie jej biegłym. Po złożeniu przyrzeczenia osoba ustanowiona biegłym sądowym uzyskuje uprawnienia do sporządzania opinii na zlecenie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze w zakresie właściwej dziedziny nauki, techniki, sztuki, rzemiosła lub innych specjalistycznych umiejętności, dla której została powołana. Wydając opinię, biegły korzysta z tytułu biegłego sądowego wraz ze wskazaniem posiadanej specjalności oraz sądu okręgowego, przy którym go ustanowiono. Kadencja biegłego sądowego wynosi pięć lat i kończy się z upływem roku kalendarzowego, w którym upływa ten okres.

Drugą kategorię biegłych stanowią biegli *ad hoc*, wskazani w art. 195 k.p.k. Status takiego biegłego może uzyskać każda osoba niewpisana na listę biegłych sądowych, jeśli wiadomo, że ma „odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie". Ponadto przepis

ten mówi o zobowiązaniu takiej osoby do pełnienia czynności biegłego. Oznacza to, że sąd oraz organ prowadzący postępowanie przygotowawcze mogą według własnego uznania powoływać biegłych zarówno spośród osób wpisanych na listę biegłych sądowych, jak i spoza tej listy, pod warunkiem posiadania przez te osoby odpowiednich kwalifikacji zawodowo-specjalistycznych w danej dziedzinie oraz braku zastrzeżeń co do ich bezstronności. Dowód z opinii biegłego *ad hoc* traktowany jest równoważnie z dowodem z opinii stałego biegłego sądowego.

Według literatury przedmiotu biegły może odgrywać rolę zarówno opiniodawcy, jak i konsultanta w toku postępowania (np. Wilk, 2019, Jachimowicz, 2025). Pierwszy z nich samodzielnie przeprowadza czynności w ramach ekspertyzy, która polega na wykonaniu badań w oparciu o niezależnie wybrane metody badawcze i przedstawieniu opinii opartej na ich wynikach. W tym przypadku biegły jest samodzielnym źródłem dowodowym, a jego opinia, o ile wydano ją w oparciu o postanowienie organu procesowego, będzie traktowana jako środek dowodowy. Z kolei, według M. Jachimowicza (2025), biegły konsultant to osoba, której rolą jest wspieranie sądu lub organu odpowiedzialnego za postępowanie przygotowawcze. Odbywa się to poprzez udział w czynnościach dowodowych prowadzonych przez organy procesowe (np. eksperyment procesowy – art. 211 k.p.k., okazanie – art. 173 k.p.k.), udzielanie im pomocy i wskazówek dotyczących ich przebiegu, a także interpretowanie zgromadzonych wyników. W praktyce biegły konsultant pełni funkcję pomocnika organu procesowego, a nie odrębnego źródła dowodowego, nie przeprowadza czynności badawczych i nie opiniuje.

Poza biegłymi sądowymi oraz *ad hoc* możliwość wydania opinii mają również instytucje naukowe lub specjalistyczne (art. 193 §2 k.p.k.), zwłaszcza w sprawach wykraczających poza możliwości biegłych indywidualnych, przy czym ustawa procesowa nie zawiera definicji takich podmiotów. Jak podnosi M. Jachimowicz, dowód z ich opinii poczytywany jest za odmianę dowodu z opinii biegłego, co skutkuje obligatoryjnością uznania, iż sama instytucja jest rodzajem biegłego. Autor ten zauważa ponadto, że biegłym jest zawsze osoba fizyczna – również w sytuacji, gdy opinię wydaje instytucja naukowa lub specjalistyczna: „bezpośrednim wykonawcą badań i opiniującym jest określony ekspert lub eksperci" (2025, s. 86).

Wśród ogólnych informacji dotyczących biegłych powinna znaleźć się wzmianka na temat opinii prywatnych, będących ekspertyzami o charakterze pozasądowym. W przeciwieństwie do opinii przygotowywanej przez biegłego powołanego przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze opinia prywatna sporządzana jest na zamówienie jednej ze stron postępowania. Konsekwencją takiej sytuacji jest to, jak zasadnie przyjął Sąd Najwyższy, że „opinie prywatne, czyli pisemne

opracowania zlecone przez innych uczestników postępowania aniżeli uprawnione organy procesowe, nie są opiniami w rozumieniu art. 193 w zw. z art. 200 §1 k.p.k. i nie mogą stanowić dowodu w sprawie" (2008). W obowiązującym stanie prawnym nie wskazano kryteriów, które powinna spełniać osoba będąca biegłym prywatnym, zwana także *quasi*-biegłym, ani wymóg prowadzenia ich rejestru.

Specjalności biegłych powoływanych w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni

Ze względu na wysoki stopień złożoności postępowań karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni w ich przebiegu może uczestniczyć nawet kilku biegłych, posiadających specjalistyczną wiedzę z różnych dziedzin. Niniejsza część artykułu przedstawia omówienie specjalności biegłych najczęściej występujących w tego rodzaju postępowaniach wraz z uwagami dotyczącymi stosowanych przez nich metod i narzędzi oraz zakresu sporządzanych opinii.

Biegły z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych

Specyfika postępowania karnego dotyczącego seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni w pewnym stopniu determinuje kolejność wypowiedzi ekspertów wspierających organ procesowy w rozstrzygnięciu sprawy. Charakterystyczna dla początkowej fazy takiego postępowania konieczność zabezpieczenia cyfrowych nośników danych sprawia, że pierwszym z nich będzie najczęściej biegły zajmujący się technicznym pozyskiwaniem materiału dowodowego z tych nośników, w tym treści potencjalnie niezgodnych z prawem. Mając na uwadze różnorodne nazewnictwo spotykane w praktyce, na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto połączone określenie „biegły z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych", aby podkreślić merytoryczną właściwość obu specjalności kryminalistycznych dla analizowanego zagadnienia.

Specjalność tego biegłego zostanie omówiona na podstawie publicznie dostępnych informacji, w szczególności zamieszczonych na stronach internetowych Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji[6] (dalej: CLKP) oraz laboratoriów

6 Zgodnie z zarządzeniem Nr 61 Komendanta Głównego Policji z dnia 11 kwietnia 2022 r. w sprawie tymczasowego regulaminu organizacyjnego Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji (Dz. Urz. KGP z 2022 r., poz. 177) w strukturze organizacyjnej tej jednostki organizacyjnej Policji znajduje się komórka organizacyjna pod nazwą Wydział Badań Dokumentów i Informatyki Śledczej.

działających przy komendach wojewódzkich Policji (dalej: LK KWP)[7]. Zgodnie z treścią publikacji CLKP pt. *Zakres badań informatycznych* CLKP, 2026b) badania z zakresu informatyki śledczej stanowią „bardzo zróżnicowaną grupę czynności dowodowych zaliczanych do badań kryminalistycznych", przy czym zdaniem autorów różnorodność ta wynika z wielu rodzajów cyfrowych nośników danych badanych w policyjnych laboratoriach kryminalistycznych oraz z szerokiego zakresu spraw karnych, w których zabezpiecza się takie urządzenia. W dalszej części tej publikacji można przeczytać, że „głównym zadaniem informatyki śledczej, jako wyspecjalizowanej gałęzi nauk sądowych, jest odczytanie informacji zapisanych na badanych urządzeniach oraz odtworzenie aktywności użytkowników (zarówno pokrzywdzonych jak i podejrzanych)". Z zamieszczonego w tym samym miejscu wykazu badań, wykonywanych wyłącznie w CLKP, a także tych realizowanych zarówno w CLKP, jak i w LK KWP, można z kolei dowiedzieć się więcej o zakresie czynnościach wykonywanych przez policyjnego biegłego. Do pierwszej grupy należą: „analiza pamięci (memory forensic), odczyt nośników uszkodzonych oraz odczyt nośników zaszyfrowanych", natomiast do drugiej:

- zabezpieczanie danych z systemów informatycznych i cyfrowych nośników danych;
- wykonywanie kopii cyfrowych nośników danych;
- odczyt zawartości urządzeń mobilnych;
- odzysk danych usuniętych;
- odczyt nośników uszkodzonych (w zakresie posiadanych możliwości technicznych);
- badania sprzętu komputerowego i urządzeń peryferyjnych;
- ustalanie i analiza zawartości cyfrowych nośników danych za wyjątkiem: (...) ustalania płci i wieku osób zarejestrowanych w plikach oraz charakteru ich treści (np.: pornografia, erotyka, przemoc itp.)[8].

Charakterystykę wybranego profilu biegłego uzupełniają informacje o drugiej specjalności, tj. badania cyfrowych nośników danych. Z publikacji zamieszczonych na stronach internetowych Podkarpackiej i Łódzkiej Policji (Policja Podkarpacka, 2026), opracowanych na podstawie Decyzji nr 166 z dnia 29 czerwca 2018 r. Dyrektora CLKP[9], można się dowiedzieć, które czynności znajdują się

7 Dokumentacja dotycząca metodologii badań informatycznych oraz badań cyfrowych nośników danych wykonywanych przez biegłych policyjnych nie jest udostępniana publicznie, co uniemożliwiło jej uwzględnienie w niniejszym opracowaniu. Zdarzają się jednak publikacje biegłych pozapolicyjnych, w których opisano stosowane metody i narzędzia (np. Krać-Batyra, Sidor, Dejko, 2023).

8 https://clkp.policja.pl/clk/informatyka-sledcza-w-c/zakres-badan-informatyc/153024,Zakres-badan-informatycznych.html

9 Pełna treść tego dokumentu nie jest publicznie dostępna.

w zakresie biegłego tej specjalności, a które powinien wykonać tzw. certyfikowany specjalista. W pierwszym przypadku wymieniono:

- badania identyfikacyjne utrwalonych obiektów i miejsc na podstawie zapisów wizualnych (odzieży, pojazdów, numerów identyfikacyjnych, logo);
- badania identyfikacyjne urządzeń służących do utrwalania obrazu;
- badania zapisów wizualnych pod kątem określenia metod i śladów ingerencji w zarejestrowany obraz, badania mające na celu ustalanie wymiarów obiektów w oparciu o utrwalony obraz;
- dokonywanie innych ustaleń możliwych do stwierdzenia w oparciu o analizę zapisu wizualnego (np. selekcja materiału, ustalenie czasu rejestracji obrazu, miejsca rejestracji, sprzętu użytego do rejestracji);
- zakres czynności certyfikowanego specjalisty cyfrowych nośników danych[10].

W przypadku certyfikowanego specjalisty będą to:

- wykonywanie kopii obrazu z zapisów wizualnych;
- rejestracja czynności procesowych;
- wyodrębnianie z zapisów wizualnych kadrów i ich edycja;
- wykonywanie dokumentacji poglądowych;
- zabezpieczanie danych z nośników cyfrowych;
- wykonywanie kopii binarnych nośników cyfrowych;
- odczyt zawartości telefonów komórkowych;
- przeglądanie, wstępna selekcja i konwertowanie plików;
- zabezpieczenie zapisów z cyfrowych rejestratorów obrazów[11].

Dotychczas zaprezentowane informacje powinny potwierdzić, że w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni zastosowanie mieć będą czynności biegłego należące do obu specjalności – badań informatycznych oraz badań cyfrowych nośników danych. Podstawowe działania polegają na ujawnieniu informacji zapisanych na cyfrowych nośnikach, a następnie ich analizie pod kątem przydatności w danym postępowaniu. Wśród nich znajdą się zarówno informacje o samych nośnikach, jak i dane cyfrowe o zachowaniu i treściach użytkownika. Sprawdzenie, czy wśród pozyskanych danych znajdują się potencjalnie niezgodne z prawem treści z udziałem małoletnich, należy uznać za kluczową czynność,

10 https://clkp.policja.pl/clk/informatyka-sledcza-w-c/zakres-badan-informatyc/153024,Zakres-badan-informatycznych.html

11 Tamże.

którą biegły powinien wykonać. W przypadku ujawnienia zapisów wizualnych tego rodzaju istotne będzie przeprowadzenie dalszych badań identyfikacyjnych utrwalonych na nich obiektów i miejsc, dotyczących co najmniej selekcji wizerunków małoletniego oraz potencjalnego sprawcy czynu zabronionego, lokalizacji obojga, a także czasu i miejsca rejestracji zapisów. Pomocne będzie ponadto ustalenie informacji odnoszących się do używanego oprogramowania, posiadanych kont (zarówno w otwartej części internetu, jak i w tzw. darknecie), wraz z nazwami użytkownika i hasłami, a także danych o kontaktach, w tym tych związanych z płatnościami internetowymi.

Biegły z zakresu antropologii

Postęp technologiczny znacząco przyczynił się do możliwości przechowywania ogromnych ilości danych na zabezpieczonych nośnikach cyfrowych, co z jednej strony umożliwia organom ścigania i organom procesowym dostęp do bogatego materiału dowodowego w formie wizualnej, a z drugiej – rodzi konieczność jego właściwego zabezpieczenia i kompleksowego opracowania (Brzozowski, 2023). Zapisy wizualne, odczytane lub odzyskane przez biegłego z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych, mogą dotyczyć wielu obiektów, w tym osób różnej płci i wieku. Zawężenie tego zbioru do konkretnej płci oraz stopnia dojrzałości płciowej będzie możliwe dzięki wykorzystaniu specjalistycznej wiedzy eksperta z zakresu antropologii, przy czym im dokładniejszy i wyraźniejszy jest wizerunek danej osoby, tym większą wartość zyskują przeprowadzone przez niego badania.

Zgodnie z literaturą przedmiotu spośród metod badawczych stosowanych przez wskazanego biegłego jedynie dwie uznaje się za samodzielne: metodę foto-antropometryczną oraz morfologiczno-opisową. Pierwsza opiera się na dokonywaniu pomiarów w oparciu o wizerunki fotograficzne, natomiast druga polega na klasyfikacji cech morfologicznych osoby zarejestrowanej na zdjęciu lub filmie oraz przyporządkowaniu ich do odpowiednich kategorii opisowych zgodnie z wytycznymi antroposkopii kryminalistycznej (Brzozowski, 2023, CLKP, 2026a). W tym miejscu warto wspomnieć, że system klasyfikacji cech budowy ciała oraz jego poszczególnych elementów na potrzeby kryminalistyki został opracowany już w XIX w. przez francuskiego policjanta i naukowca Alphonse'a Bertillona (1893) i od tego czasu stał się fundamentem rozwoju nowoczesnych metod identyfikacji osób, wielokrotnie udoskonalanym i adaptowanym do potrzeb współczesnych badań kryminalistycznych.

W postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni biegli z zakresu antropologii często sięgają po Skalę Oceny Dojrzewania Płciowego (ang. *Sexual Maturity Rating*, dalej: skala Tannera). Opracowali

ją w latach 60. XX wieku J. Tanner i współpracująca z nim A. Marshall na podstawie długoterminowych obserwacji klinicznych. Jest to pięciostopniowy system klasyfikacji służący do oceny etapów dojrzewania płciowego u dzieci i młodzieży. Ocenia się w nim rozwój zewnętrznych narządów płciowych, owłosienia łonowego oraz w przypadku dziewcząt rozwój piersi, a u chłopców – powiększanie się jąder i prącia (Marshall, Tanner, 1966; Marshall, Tanner, 1970). Należy jednak wziąć pod uwagę, że skala Tannera służy wyłącznie do oceny stadium dojrzewania płciowego, a nie do precyzyjnego określania wieku chronologicznego (liczonego w latach) (np. Kaplowitz, Oberfield, 1999).

Warto podkreślić, że okoliczności uzasadniających powołanie biegłego z tego zakresu w kontekście tematyki opracowania jest więcej. Może na przykład zaistnieć potrzeba porównania wizerunków fotograficznych w celu identyfikacji osoby lub określenia stopnia podobieństwa między poszczególnymi postaciami. Zdarza się też powołanie biegłego z zakresu antropologii do oceny etapu dojrzewania płciowego osoby przedstawionej na zdjęciach przesyłanych podejrzanemu lub oskarżonemu, co może mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia, czy działał on w błędnym przekonaniu co do wieku osoby, z którą się komunikował.

Biegli z zakresu seksuologii, psychiatrii i psychologii

Choć specjalności biegłych wymienione w tytule reprezentują różne dziedziny nauki, w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni mogą pojawić się sytuacje wymagające ich współpracy. Ramy niniejszej pracy nie pozwalają na szczegółowe omówienie opiniowania w ramach każdej z tych specjalności z osobna, dlatego w tej części przedstawiono sytuacje wymagające wspólnego działania.

Seksuologia sądowa jest interdyscyplinarną dziedziną wyodrębnioną z seksuologii klinicznej, charakteryzującą się stosunkowo szerokim zastosowaniem we wspieraniu organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. A. Depko i A. Krasowska wskazują, że w sferze potrzeb praktyki sądowej, obok opiniodawstwa sądowo-seksuologicznego, znajdują się również leczenie i opieka specjalistyczna wobec preferencyjnych sprawców przestępstw seksualnych oraz – coraz częściej – opracowywanie profilu kryminalnego nieznanego sprawcy w sprawach o przemoc seksualną (Depko, Krasowska, 2023b). W przypadku potrzeby wymienionej jako pierwsza, zgodnie ze wspólnym stanowiskiem Polskiego Towarzystwa Seksuologicznego i konsultanta krajowego w dziedzinie seksuologii A. Depki w sprawie kwalifikacji seksuologów wydających opinie seksuologiczne w postępowaniach sądowych, za takich specjalistów mogą być uznani tylko

lekarze specjaliści seksuolodzy oraz psycholodzy specjaliści psychoseksuolodzy (PTS, 2025). Pierwszy z nich musi posiadać dyplom lekarza specjalisty seksuologa – numer tej specjalizacji w wykazie to 0758. W zakresie jego wypowiedzi znajdą się problemy seksualne o podłożu medycznym – np. wyjaśnia on motywy i zachowania badanej osoby w kontekście postawionych jej zarzutów, wykonuje bądź zleca badania specjalistyczne w celu przeprowadzenia diagnostyki różnicowej analizowanego problemu (Depko, 2023a). Z kolei psycholog specjalista psychoseksuolog to według informacji podanych w przywołanym stanowisku psycholog, który zgodnie z ustawą z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia[12] uzyskał specjalizację z psychoseksuologii, o której mowa w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 13 czerwca 2017 r. w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia[13]. Głównym zadaniem tego biegłego jest przeprowadzenie diagnozy psychologiczno-seksuologicznej danej osoby. Warto jednak zauważyć, że „diagnoza psychologiczna ma w stosunku do diagnozy medycznej charakter komplementarny, nie zaś konkurencyjny czy alternatywny", a jej wartością dodaną jest możliwość odwołania się do struktury osobowości, zaburzeń w jej funkcjonowaniu, motywacji, sposobów adaptacji, radzenia sobie z problemami oraz funkcjonowania w systemach społecznych (Czerederecka i in., 2023, s. 917). W kontekście analizowanego zagadnienia szczególną wagę będzie mieć precyzyjna diagnoza osobowości, „uwzględniająca zarówno jej aktualnie funkcjonujące mechanizmy, zaburzenia w realizowaniu integracyjnych, adaptacyjnych zadań, jak i szczegółową, rozwojową analizę kształtowania się aktualnie funkcjonujących zmiennych psychologicznych" (s. 991). Przywołany tutaj podział wskazuje, że biegłych seksuologów nie należy traktować jako specjalistów o jednakowych kompetencjach. Choć dysponują oni wspólnym zasobem wiedzy z zakresu seksuologii, ich zróżnicowane specjalizacje pozwalają uwzględnienie – odpowiednie do zakresu tych kompetencji – szerszego tła czynu oraz jego sprawcy[14].

W przypadku roli psychiatry wobec podejrzanego/oskarżonego opinia tego specjalisty powinna zawierać ocenę:

- poczytalności w chwili popełnienia czynu;
- aktualnego stanu zdrowia psychicznego;
- zdolności do udziału w czynnościach procesowych;

12 T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 342.

13 Dz.U. z 2023 r., poz. 1771.

14 Zagadnienia te zostały szeroko omówione w nowej edycji dwutomowej *Seksuologii*, red. M. Grabski, M. Lew-Starowicz, M. Beisert, PZWL, która ukazała się po zakończeniu pracy nad publikacją (27.02.2026).

- czy stan zdrowia psychicznego pozwala na prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny;
- czy w przypadku stwierdzenia zaburzeń psychicznych, upośledzenia umysłowego, uzależnienia od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych czy anomalii osobowości sprawcy, które wymagają odpowiedniego postępowania leczniczo-terapeutycznego, powinien on odbywać ewentualną karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym;
- czy w przypadku stwierdzenia niepoczytalności określonej w art. 31 §1 k.k. oraz ustalenia sprawstwa podejrzanego/oskarżonego niezbędne jest umieszczenie go w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym (Gałecki, 2022).

W postępowaniach karnych dotyczących omawianej problematyki podstawowe zadania biegłego z zakresu seksuologii – w odniesieniu do potencjalnego sprawcy czynu zabronionego o podłożu seksualnym – dotyczą postawienia bądź wykluczenia rozpoznania zaburzeń preferencji seksualnych lub/oraz dokonania oceny prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przez niego w przyszłości czynu zabronionego przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej innych osób. Szczegółowe omówienie tych zadań wykracza poza zakres tej pracy. Warto jednak wspomnieć, że w przypadku szacowania ryzyka powrotności do przestępstwa, jak wskazuje D. Baran (2023), opiera się ono na identyfikowaniu występowania różnorodnych czynników ryzyka recydywy, zmieniających się w czasie i wzajemnie powiązanych, „co do których empirycznie potwierdzono związek pomiędzy ich wystąpieniem a zwiększonym prawdopodobieństwem powrotu do przestępstwa", przy czym znaczenie ma również ustalenie zakresu i siły ich oddziaływania oraz cech pozwalających na kontrolę tego zagrożenia (s. 57). Wglądu w podejście do wykonania tych zadań dostarcza obserwacja A. Depki (2022), który wskazuje, że „istotną cechą opiniowania sądowo-seksuologicznego w sprawach karnych jest rozkład akcentów pracy biegłego". Autor ten podkreśla wieloetapowość opiniowania, składającego się z następujących czynności:

- szczegółowa analiza akt sprawy;
- badanie podmiotowe, przedmiotowe i diagnostyczne;
- wywód logiczny;
- wnioski (s. 271).

Zgodnie z normą wyrażoną w art. 202 §3 k.p.k. biegły lekarz seksuolog jest powoływany do udziału w wydaniu opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego w zakresie zaburzeń preferencji seksualnych. Jest to jedna z nielicznych sytuacji, w których k.pk. jednoznacznie określa specjalność biegłych koniecznych do ustalenia istotnych

okoliczności wymagających rozstrzygnięcia w toku postępowania karnego, a zarazem jeden z przykładów łączenia specjalności biegłych. Zgodnie z §1 tego artykułu opinię dotyczącą stanu zdrowia psychicznego oskarżonego powinni sporządzać co najmniej dwaj biegli lekarze psychiatrzy, przy czym dodatkowo, na ich wniosek – zgodnie z §2 – możliwe jest powołanie biegłego lub biegłych innych specjalności. Biegły lekarz seksuolog, podobnie jak biegły psycholog seksuolog, może również zostać powołany do wydania opinii ustnej przed orzeczeniem środka zabezpieczającego, o którym mowa w art. 93a §1 k.k., albo nakazów i zakazów wskazanych w art. 39 pkt 2–3 k.k. (art. 354a §1 pkt 3 k.p.k), a także przed udzieleniem warunkowego przedterminowego zwolnienia wobec skazanych za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej z art. 197–203 k.k., popełnionych w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych (art. 162 §1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy; dalej: k.p.w.[15]). Obu specjalistów ustawodawca wymienia ponadto w art. 11 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi, stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób[16]. Na gruncie tego przepisu ich zadaniem jest uczestnictwo w ustaleniach dotyczących osób z zaburzeniami preferencji seksualnych.

Na zakończenie należy wspomnieć, że biegły z zakresu seksuologii może zostać powołany także do wydania opinii dotyczącej potencjalnie niezgodnych z prawem treści z udziałem małoletnich, ujawnionych na cyfrowych nośnikach danych. Zagadnienie to zostanie szerzej omówione w dalszej części publikacji.

Aspekty praktyczne – dyskusja

Perspektywa biegłych

Wyzwania związane z brakiem rozwiązań systemowych

Na gruncie analizowanego w tej pracy zagadnienia szczególnie widoczny jest brak rozwiązań systemowych, opartych zwłaszcza na dostępnych możliwościach technologicznych. Autorka niniejszego artykułu wielokrotnie wypowiadała się na temat dwóch z nich, tj. krajowej bazy CSAM i wymiany informacji o wartościach *hash*[17], wskazując

15 T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 911.

16 T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1689.

17 Wartość *hash* jest unikalna dla każdego pliku. W dużym uproszczeniu jest ona wynikiem operacji matematycznej (funkcja skrótu) i ma postać ciągu znaków, różniącego się w zależności od zastosowanej funkcji (Staciwa, 2024b).

na liczne korzyści, które ze sobą niosą (Staciwa, 2021a, 2021b, 2024a, 2024b, 2024c). O ile możliwość korzystania z funkcjonalności krajowej bazy CSAM powinna być zastrzeżona wyłącznie na potrzeby organów ścigania, o tyle drugie z proponowanych rozwiązań może znaleźć zastosowanie w środowisku biegłych, zwłaszcza w przypadku wypowiadania się przez nich co do treści należących do tej kategorii. W dużym uproszczeniu rozwiązanie to polega na przesłaniu binarnego zapytania „tak/nie?", czy dany materiał jest wcześniej sklasyfikowanym i skategoryzowanym CSAM, co należy do zadań analityków infolinii zrzeszonych w stowarzyszeniu INHOPE(2026), niektórych formacji policyjnych oraz moderatorów zatrudnionych w sektorze prywatnym. Opisywana komunikacja odbywa się bez konieczności przesyłania danego pliku, ponieważ nadana mu wartość *hash* jest porównywana za pośrednictwem dedykowanego interfejsu ze zbiorem lub zbiorami takich wartości, tworzonymi przez wyspecjalizowane, w tym odpowiednio przeszkolone podmioty (np. zbiór policyjny, zbiór infolinii). Biegły, którego zadanie polegałoby np. na wypowiedzeniu się co do zawartości dostarczonych do badania nośników cyfrowych, mógłby w ten sposób otrzymać informacje odnośnie do znanych treści, co pozwoliłoby mu skupić się na materiałach nowych, jeszcze niesklasyfikowanych i nieskategoryzowanych. W obecnej sytuacji, kiedy takiej możliwości nie ma, biegły jest narażony na ryzyko wielokrotnego kontaktu z treściami, które były już analizowane przez innego specjalistę, a nawet przez niego samego.

Brak rozwiązań systemowych przekłada się również na to, że w praktyce czynności biegłych z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych koncentrują się przede wszystkim na wsparciu organu procesowego w ustaleniu, czy zachowanie podejrzanego/oskarżonego wyczerpuje znamiona art. 202 k.k. Dotyczy to zwłaszcza zachowań opisanych w §3, §4, §4a, czyli produkowania, utrwalania lub sprowadzania, przechowywania lub posiadania w celu rozpowszechnienia treści pornograficznych z udziałem małoletniego albo ich rozpowszechniania lub prezentowania, utrwalania, przechowywania, posiadania lub uzyskiwania dostępu. Priorytetem powinno być natomiast takie określenie zadań biegłego, aby wyniki jego badania posłużyły do ustalenia, kogo przedstawiają zapisy wizualne. Zgodnie z zakresem czynności obowiązującym biegłych policyjnych nie powinni oni wypowiadać się co do płci ani wieku takich osób; czym innym jest jednak ujawnienie przez nich charakterystycznych obiektów, które mogą mieć kluczowe znaczenie w przypadku badań porównawczych, prowadzonych np. przez biegłego z zakresu antropologii (Europol, 2026)[18]. Takie badania

18 Przykładem działań z zakresu *victim identification* jest inicjatywa Trace an Object, realizowana przez Europejskie Centrum ds. Walki z Cyberprzestępczością.

mogą dotyczyć wyselekcjonowanych ze zdjęć lub wideo przedmiotów lub elementów odzieży celem porównania ich z pomieszczeniem, w którym przebywało dziecko, lub z odzieżą potencjalnego sprawcy czynu zabronionego.

W tym miejscu należy zauważyć, że biegli wydający opinie w sprawach dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni są narażeni na przeciążenie emocjonalne i psychiczne (Slane i in., 2018; Mitchell i in., 2023; Gullon-Scott, Johnson, 2024). Wynika ono przede wszystkim z konieczności obcowania z materiałami o szczególnym charakterze. Ekspozycja (zwłaszcza długotrwała) na obrazy i opisy przemocy seksualnej wobec dziecka może prowadzić do nasilonych reakcji stresowych, obniżenia nastroju, zaburzeń snu czy poczucia odrętwienia emocjonalnego, a w skrajnych przypadkach – do pojawienia się objawów zbliżonych do zespołu stresu pourazowego. Z tego względu niezwykle istotnym elementem ich pracy powinna być systematyczna dbałość o własny dobrostan psychiczny. Pomocne może być w tym zakresie wypracowanie rytuału ochronnego, którego istotą jest wyraźne oddzielanie pracy od innych aktywności (np. College of Policing, 2019).

Wyzwania związane z opinią dotyczącą nacechowanych seksualnie, potencjalnie niezgodnych z prawem treści z udziałem małoletniego

Omówienie wyzwań przywołanych w tytule tej części opracowania należy rozpocząć od wyjaśnienia pojęcia „treści pornograficzne". W polskim Kodeksie karnym ustawodawca nie zawarł jego definicji, tym samym pozostaje ono ocenne. Zamiast tego w niektórych przypadkach określił znamiona odnoszące się ich różnych kategorii: „z udziałem małoletniego", „związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem" albo przedstawiające „wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej". Wyjaśnienia pojęcia „treści pornograficzne" w rozumieniu art. 202 k.k. dokonał Sąd Najwyższy w wyroku z 2010 r., zgodnie z którym takie treści

> to zawarte w utrwalonej formie (np. film, zdjęcia, czasopisma, książki i obrazy) lub nie (np. pokazy na żywo), prezentacje czynności seksualnych człowieka (zwłaszcza ukazywanie organów płciowych człowieka w ich funkcjach seksualnych), i to zarówno w wymiarze niesprzecznym z ich biologicznym uwarunkowaniem, jak i czynności seksualnych człowieka sprzecznych z przyjętymi w społeczeństwie wzorcami zachowań seksualnych (SN, 2010).

Jedna z jego tez dotyczyła ponadto istoty pornografii, którą zdaniem sądu jest „przekaz określonej idei (treści), a nie jedynie udokumentalizowanej rejestracji

określonego wydarzenia faktycznego" (SN, 2010). Późniejszy wyrok z 2017 r., dotyczący przepisu art. 202 k.k. i pojęcia „treści pornograficzne", wskazywał na cechy, „których łączne występowanie pozwala na uznanie treści ocenianego przekazu za pornograficzny", tj. 1) przedstawianie płciowości i życia płciowego człowieka, 2) koncentrowanie się wyłącznie na technicznych aspektach płciowości i życia płciowego z pominięciem wszelkiej warstwy intelektualno-personalitycznej, 3) ukazywanie ludzkich narządów płciowych w ich funkcjach seksualnych, 4) przebijająca z treści przekazu główna intencja twórcy, jaką jest wywołanie podniecenia seksualnego u odbiorcy (SN, 2017). Dla omawianego zagadnienia istotne będzie ponadto wyjaśnienie pojęcia „pornografia dziecięca[19]", które można znaleźć w postanowieniach Sądu Najwyższego z 2020 i 2021 r. Zgodnie z ich treścią pojęcie to oznacza „jakikolwiek materiał, który wizualnie przedstawia dziecko uczestniczące w rzeczywistej lub udawanej czynności wyraźnie seksualnej lub jakiekolwiek przedstawianie narządów płciowych dziecka w celach głównie seksualnych" (SN, 2020 i 2021).

Ustalenia przedstawione powyżej mogą rodzić pytania zarówno o sposób podejścia do oceny opisanych treści, jak i metody oraz narzędzia wykorzystywane w takiej ocenie. Jak wcześniej wspomniano, w tego rodzaju sprawach może zostać powołany biegły z zakresu seksuologii, choć w praktyce zdarza się to rzadko (Bogacki, 2023). Z tej perspektywy konieczne wydaje się doprecyzowanie, że – zgodnie z wykładnią przedstawioną przez Sąd Najwyższy – zadaniem tego biegłego jest dokonanie charakterystyki potencjalnie niezgodnych z prawem treści z udziałem małoletniego z seksuologicznego punktu widzenia, a więc ustalenie, w jakim stopniu dany materiał może wywoływać pobudzenie seksualne u odbiorcy lub określonej grupy odbiorców. Jak wskazał Sąd Najwyższy w swojej interpretacji:

> biegły seksuolog posiada wiadomości specjalne jedynie w zakresie ustalenia hipotetycznego wpływu danej prezentacji na potencjalnego odbiorcę w płaszczyźnie jego reakcji emocjonalnych, w tym seksualnych. Żaden biegły, w tym i biegły seksuolog, nie jest w stanie zastąpić Sądu w ocenie istnienia tego znamienia w danej prezentacji (SN, 2010).

Sąd stwierdził ponadto, że znamię „treści pornograficzne", użyte w dyspozycji art. 202 §3 k.k., jest pojęciem prawnym, a nie medycznym czy seksuologicznym

19 Posługiwanie się terminem „pornografia dziecięca" jest obecnie krytykowane jako stygmatyzujący i krzywdzący dla poszkodowanych dzieci przekaz. Pornografię należy zaliczyć do przemysłu rozrywkowego przeznaczonego dla osób dorosłych, w którym udział – poza przypadkami naruszenia prawa – odbywa się za ich świadomie wyrażoną zgodą. Materiały przedstawiające seksualne wykorzystywanie dzieci stanowią dowody popełnienia czynów zabronionych na ich szkodę i tak należy je traktować (Staciwa, 2024a).

(SN, 2010). Podobne stanowisko prezentuje J. Warylewski (2019), który wskazuje, że „powoływanie biegłych seksuologów dla oceny pornograficzności określonych treści nie ma żadnego racjonalnego uzasadnienia, jest błędem i do błędów w postępowaniu karnym może prowadzić". Rozróżnienie to ma zasadnicze znaczenie, dlatego nie można uznać za prawidłowe sformułowania w postanowieniu o powołaniu biegłego pytania w rodzaju: „Czy na cyfrowych nośnikach danych znajdują się treści pornograficzne z udziałem małoletniego?". Nieprawidłowe będzie również sformułowanie „przeprowadzono ocenę treści pornograficznych z udziałem małoletniego", stosowane przez biegłych, gdyż – podobnie jak wskazane powyżej pytanie – zakłada ono *a priori* istnienie tego znamienia w danej prezentacji.

Warylewski zauważa również, że wymienione wcześniej „kwalifikowane treści pornograficzne" są podzbiorami „treści pornograficznych", które stanowią ich nadzbiór. Mieszczą się w nich wszystkie wyróżnione kategorie, z wyjątkiem „treści pornograficznych przedstawiających wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej", gdzie zachodzi stosunek rozłączności. Autor ten zaznacza także, że dla właściwego stosowania wymienionych nazw (znamion typów czynów zabronionych z art. 202 k.k.) konieczna jest wiedza, jakie są desygnaty (elementy) każdego z tych zbiorów oraz wskazuje ich przykłady (s. 113). Z perspektywy tematyki niniejszej pracy istotne będzie przywołanie zaproponowanych przez niego desygnatów nadzbioru treści pornograficznych, a także treści pornograficznych z udziałem małoletniego oraz treści pornograficznych zawierających wizerunek małoletniego. Są one następujące:

> pkt 1.: treści pornograficzne – obcowanie płciowe hetero- i homoseksualne, stosunki oralne, analne i waginalne oraz niektóre inne czynności seksualne[20], takie jak: masturbacja, penetracja z użyciem przedmiotów, defekacja, ejakulacja lub mikcja na inną osobę. Treści pornograficzne mogą ukazywać realnie istniejące osoby dorosłe w trakcie wyżej wskazanych czynności lub ich wytworzony albo przetworzony wizerunek (np. „gry" komputerowe). Treści pornograficzne dotyczą nie tylko obrazów (zdjęcia, filmy, rzeźby, rysunki, malowidła, prezentacje „na żywo", przedstawienie teatralne, rewiowe, kabaretowe), ale również słów drukowanych – pism, druków (książki, czasopisma, afisze) i przekazu fonicznego (wykład, piosenka, audiobooki). Muszą się charakteryzować brakiem jakiegokolwiek kontekstu poza seksualnym. Nie są treścią

20 Autor zauważa, że pojęcie „innych czynności seksualnych" jest tak szerokie (obejmuje m.in. pocałunek w usta, obejmowanie, dotykanie i poklepywanie osoby ubranej), że nie można uznać prezentacji wszelkich innych od obcowania płciowego czynności seksualnych za treści pornograficzne i przywołuje uchwałę SN z dnia 19 maja 1999 r., I KZP 17/99, OSNKW 1999, nr 7–8, poz. 37.

> pornograficzną takie treści, które ukazują wyłącznie nagą osobę lub osoby (włącznie z prezentacją genitaliów; piersi – dot. kobiet) w kontekście zachowań innych niż ewidentnie seksualne, np. grupa tzw. nudystów (naturystów) w czasie gry w siatkówkę plażową, w czasie kąpieli, zabawy, opalania się;
>
> pkt 2.: treści pornograficzne z udziałem małoletniego – to, co pkt 1, lecz z udziałem małoletniego, czyli osoby poniżej 18. roku życia. Małoletni nie może być jedynie obecny, konieczny jest jego udział w obcowaniu płciowym lub niektórych innych czynnościach seksualnych. Mogą to być treści z udziałem wyłącznie małoletniego, wyłącznie małoletnich lub małoletniego (małoletnich) i osób (osoby) dorosłych (powyżej 18. roku życia). Problemy z ustaleniem wieku małoletniego, który musi istnieć w rzeczywistości, rozstrzygnąć mogą np. opinie medyczne na temat budowy morfologicznej i rozwoju narządów płciowych oraz piersi (u dziewcząt); (…)
>
> pkt 4.: treści pornograficzne z wizerunkiem małoletniego – to, co w pkt 1, 3 albo 4[21] (z wyłączeniem pkt 2), zawierające wytworzony (rysunek, obraz, kreacja, komiks, animacja, sceny odgrywane przez osoby dorosłe ucharakteryzowane na małoletnie) wizerunek małoletniego lub wizerunek przetworzony, czyli z wykorzystaniem jako źródła rzeczywistego małoletniego, którego obraz został przetworzony, w szczególności zniekształcony, wyretuszowany w sposób uniemożliwiający identyfikację małoletniego lub przetworzony w inny sposób (np. z użyciem filtrów w programie graficznym – m.in. pastelizacja) (s. 114–115).

Jednym z wyzwań w analizowanym obszarze jest brak standardów opiniowania sądowo-seksuologicznego w przypadku podejrzanego/oskarżonego o czyn związany z nacechowanymi seksualnie, potencjalnie nielegalnymi treściami z udziałem małoletniego. Tymczasem, jak zauważa P. Bogacki (2023), pominięcie na etapie gromadzenia dowodów opinii biegłego z zakresu seksuologii

> nie pozwala ustalić faktów istotnych z punktu widzenia zastosowania odpowiedniej terapii w warunkach wolnościowych w przypadku wymierzenia kar wolnościowych, jak również zastosowania programu resocjalizacyjno-terapeutycznego w warunkach zakładu karnego w przypadku skazania na karę bezwzględną pozbawienia wolności (s. 58–59).

Autor ten proponuje nawet wprowadzenie do k.p.k. przepisu nakazującego obligatoryjnie opiniowanie seksuologiczne sprawców przestępstw wykorzystania

21 W pkt 3 autor wskazał przykładowe desygnaty treści pornograficznych związanych z prezentowaniem przemocy, a w pkt 4 – z posługiwaniem się zwierzęciem.

seksualnego małoletniego, co „pozwoliłoby również objąć sprawców przestępstw wykorzystania treści pornograficznych w różnych odmianach czynności wykonawczej z udziałem dziecka" (s. 64).

Do istotnych luk należy także zaliczyć brak ujednoliconej metodologii – obejmującej zarówno metody, jak i narzędzia – umożliwiającej dokonanie opisu takich treści. Biegli, którzy są powoływani w takich przypadkach, sięgają po własne rozwiązania[22] lub narzędzia opisane w literaturze, czego przykładem jest 10-stopniowa skala opracowana w ramach projektu COPINE (ang. *COmbating Paedophile Information in Europe*, dalej: skala COPINE) (Quayle, 2008, 2005). Jak jednak zauważa J. Warylewski (2019), miała ona służyć do kategoryzacji treści a nie klasyfikacji pornografii (treści pornograficznych). Jego zdaniem była to próba „obiektywizacji oceny treści z udziałem małoletniego pod kątem ich potencjalnej szkodliwości" i wbrew jej pierwotnemu przeznaczeniu „zaczęła też być wykorzystywana jako wskaźnik szkodliwości popełnianych czynów, a nawet wskaźnik niebezpieczeństwa sprawcy" (s. 120–121).

Perspektywa organów procesowych

Kolejność wypowiadania się biegłych

Spostrzeżenie o tym, że specyfika postępowania karnego w sprawach seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni do pewnego stopnia determinuje kolejność wypowiedzi ekspertów z różnych dziedzin, należy uzupełnić o to, że kolejność ta wpływa na dokonywane przez nich ustalenia. Przykładem takiej sytuacji może być ta, w której biegły z zakresu seksuologii prowadzi badanie wcześniej lub równolegle (bez konsultacji) z biegłym z zakresu badań informatycznych/cyfrowych nośników danych. Prowadzi to do wydania opinii bez uwzględnienia danych cyfrowych, których znaczenie zostanie omówione w dalszej części pracy, a ich analiza „może powiedzieć więcej o podejrzanym/oskarżonym, niż on sam, zwłaszcza kiedy nieuchronność kary nie jest dla niego czynnikiem motywującym do składania wyjaśnień" (Staciwa, 2024a).

Odpowiedzią na przywołane tutaj wyzwania może być zaproponowany poniżej model powoływania biegłych w postępowaniach karnych z zakresu seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni, dotyczących zwłaszcza podejrzanego o czyn zabroniony, związany z nacechowanymi seksualnie, potencjalnie niezgodnymi z prawem

22 Autorce znane jest podejście opracowane i wykorzystywane w Zakładzie Medycyny Sądowej Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w Opolu.

treściami z udziałem małoletniego. W jego centralnym punkcie znajduje się rekomendacja powoływania – w celu wydania opinii kompleksowej – zespołu biegłych z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych, antropologii oraz seksuologii. Rozwiązanie to, w przeciwieństwie do powszechnie stosowanego modelu współpracy psycholog–psychiatra–seksuolog, pozostaje obecnie rzadko praktykowane, choć wspólne działanie tych biegłych w ramach jednego zespołu mogłoby przyczynić się do pogłębienia odpowiedzi na pytania postawione przez organ procesowy poprzez uwzględnienie szerszego kontekstu sprawy. W zaproponowanym podejściu istotne jest analizowanie profilu potencjalnego sprawcy czynu zabronionego z uwzględnieniem jego aktywności w cyberprzestrzeni z perspektywy zróżnicowanej i interdyscyplinarnej, a nie przez pryzmat każdej specjalizacji z osobna. W tym miejscu warto przypomnieć, że na gruncie art. 193 §3 k.p.k. w przypadku powołania biegłych z zakresu różnych specjalności to organ procesowy rozstrzyga o tym, czy mają oni przeprowadzić badania wspólnie i wydać jedną wspólną opinię, czy opinie odrębne.

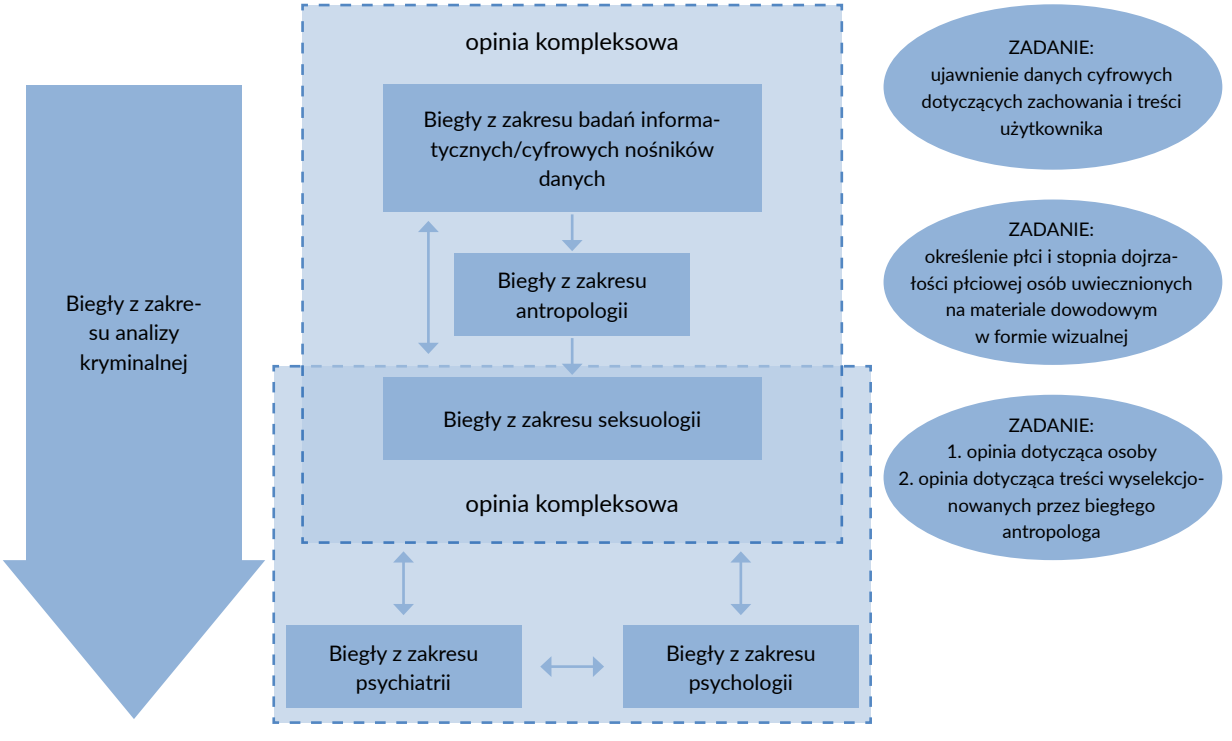

Rys. 1. Schemat współpracy biegłych w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni ze wskazaniem na opinie kompleksowe

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z zaprezentowanymi wcześniej informacjami w pierwszej kolejności wypowiada się biegły z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych, ujawniający dane cyfrowe oraz analizujący je pod kątem przydatności w postępowaniu karnym. Zakres wykonywanych przez niego badań wymaga jednak bieżących konsultacji z biegłym z zakresu seksuologii. Wyselekcjonowane przez niego potencjalnie niezgodne z prawem treści z udziałem małoletniego powinny następnie trafić do biegłego z zakresu antropologii, co pozwoli zawęzić ten zbiór według konkretnej płci oraz stopnia dojrzałości płciowej prezentowanej osoby. Rolą biegłego z zakresu seksuologii będzie w tym przypadku analiza ich przekazu w kontekście potencjalnego oddziaływania na odbiorcę lub odbiorców.

Z punktu widzenia poprawy efektywności czynności prowadzonych przez organ procesowy należy ponadto zauważyć, że potencjał ujawnionych danych mógłby zostać lepiej wykorzystany poprzez powoływanie w charakterze biegłego osoby dysponującej specjalistyczną wiedzą w zakresie interpretacji danych, w szczególności z zakresu analizy kryminalnej. Podstawowym zadaniem tego biegłego powinno być co najmniej zbadanie znaczników czasowych i relacyjnych aktywności podejrzanego/oskarżonego w cyberprzestrzeni, w tym udzielenie odpowiedzi na pytania: kto?, co?, gdzie?, kiedy?, dlaczego? i jak? (a także: jak często?, jak długo? itp.). Doświadczony biegły musi również zwrócić uwagę na postępowanie sprawcy z potencjalnie niezgodnymi z prawem treściami, w tym na sposób ich katalogowania, opisywania, usuwanie, przywracanie, zabezpieczanie dostępu. W odniesieniu do statusu procesowego tego biegłego należy przywołać interpretację W. Filipkowskiego (2025), zgodnie z którą obecny stan prawny pozwala na traktowanie tej osoby jako specjalisty, biegłego lub świadka. Autor wskazuje na lukę prawną, tj. brak bezpośrednich przepisów w Kodeksie postępowania karnego dotyczących analityka kryminalnego i analizy kryminalnej jako dowodu, co prowadzi do niekonsekwentnego stosowania i wątpliwości co do mocy dowodowej. Uregulowanie pozycji analityka kryminalnego z pewnością przyczyniłoby się do częstszego wykorzystywania jego wiedzy przez organy procesowe, co mogłoby przynieść wymierne korzyści dla toczących się postępowań, zwłaszcza w omawianym obszarze. W kontekście przedstawionych powyżej informacji warto też rozważyć wartość dodaną, którą mogliby wnieść biegli reprezentujący inne dziedziny, na przykład lingwistykę kryminalistyczną, zwłaszcza w zakresie analizy korespondencji prowadzonej między podejrzanym/oskarżonym a poszkodowanym dzieckiem.

Zakres opinii i pytania kierowane do biegłych

Zaprezentowane dotychczas analizy nie powinny pozostawiać wątpliwości co do tego, że elementów niezbędnych do skompletowania materiału dowodowego,

w tym składających się na profil potencjalnego sprawcy czynu zabronionego, należy poszukiwać wśród danych cyfrowych. Z tej perspektywy niezwykle istotne będzie prawidłowe określenie zakresu opinii oraz pytań zawartych w postanowieniu o powołaniu biegłego. W sytuacji, gdy pytania kierowane do biegłych są nieprecyzyjne lub (zwłaszcza) wykraczają poza zakres ich specjalności, może to prowadzić do obniżenia przydatności informacji przekazanych sądowi o okolicznościach mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (Staciwa, 2023).

W tym miejscu warto przywołać obserwację Autorki o tym, że szczególna uwaga powinna zostać poświęcona pytaniom kierowanym do biegłego z zakresu badań informatycznych/cyfrowych nośników danych. Wyjaśnia ona, że:

> sposób formułowania pytań w postanowieniu o powołaniu biegłego tej specjalności może decydować o kierunkach dalszego przebiegu postępowania karnego, a zwłaszcza o tym, czy w postępowaniu zostaną zebrane informacje pozwalające na ustalenie kompletnego profilu aktywności sprawcy w cyberprzestrzeni (s. 54).

Niewłaściwe określenie zadań dla tego biegłego już na wczesnym etapie postępowania karnego może skutkować pominięciem istotnych dowodów. Przykładem może być sytuacja, w której biegły ujawni jedynie informacje dotyczące przechowywania lub posiadania potencjalnie niezgodnych z prawem treści z udziałem małoletnich, lecz nie wskaże już danych mogących świadczyć o ich rozpowszechnianiu. Zdaniem Autorki pytania zawarte w postanowieniu o powołaniu biegłego powinny odzwierciedlać indywidualny charakter postępowania, co – oprócz zwiększenia przydatności sporządzonej opinii – może prowadzić również do ujawnienia danych cyfrowych istotnych dla innych specjalistów, np. z zakresu seksuologii. Jako wadliwą praktykę wskazała powielanie pytań kierowanych do biegłego z innych postępowań, zbyt ogólny opis przedmiotu ekspertyzy lub nadmierne zawężanie jej zakresu. Za przykład takiego zawężenia uznała pytanie: „Czy na zabezpieczonych nośnikach cyfrowych znajdują się treści pornograficzne z udziałem małoletniego poniżej 15. roku życia?". W jej ocenie pytanie to wyklucza możliwość ujawnienia treści pornograficznych z udziałem małoletnich w wieku od 15. do 18. roku życia, które — poza tym, że ich posiadanie jest również zabronione — mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, na przykład jako uzupełniające źródło informacji o preferencjach seksualnych posiadającej je osoby (Staciwa, 2024a).

W procesie diagnostyki osób podejrzanych/oskarżonych w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni szczególne znaczenie ma kompleksowe zestawianie informacji pochodzących z różnych etapów badania – podmiotowego, przedmiotowego oraz specjalistycznego.

Spostrzeżenie to należy jednak uzupełnić o wskazanie, że uzyskane w ten sposób informacje powinny być każdorazowo konfrontowane z materiałem dowodowym zgromadzonym w aktach sprawy, obejmującym zwłaszcza dane cyfrowe ujawnione w toku czynności procesowych. Dopiero tak ujęte, wieloźródłowe podejście umożliwia pełniejsze odtworzenie kontekstu zachowań, ocenę wiarygodności wyjaśnień oraz właściwą interpretację wyników badań specjalistycznych, szczególnie w sytuacji, kiedy „biegły seksuolog zazwyczaj nie może liczyć na rzetelną współpracę z opiniowanym, zatem każdy szczegół odnoszący się do jego zachowania zawarty w aktach sprawy może okazać się kluczowy dla rozpoznania" (Depko, 2022, s. 271). Zasadność tego podejścia potwierdzają również wypowiedzi dotyczące zdiagnozowanych ograniczeń standardowych czynności biegłego. Jak dalej zauważa A. Depko, wywiad seksuologiczny w przypadku badania sądowego

> nie daje (…) rękojmi rzetelności z uwagi na postawę obronną występującą u większości badanych. (…) Takie osoby mają świadomość, że ujawniane przez nie informacje mogą być dla nich obciążające, zwłaszcza gdy odnoszą się do zachowań dewiacyjnych lub objętych zarzutami. Udzielają wówczas odpowiedzi zbywających lub skąpych, zaprzeczają faktom albo pomijają pytanie milczeniem (s. 272).

W podobnym tonie wypowiada się P. Gałecki, który dodatkowo wskazuje, że „biegli powinni przykładać ogromną wagę do weryfikowania wypowiedzi badanego z wywiadem środowiskowym, danymi z akt sprawy, dostępną dokumentacją medyczną, a także z obserwacją badanego w trakcie badania ambulatoryjnego" (2022, s. 207). W sytuacjach, w których podejrzany/oskarżony może nie podawać prawdziwych informacji w wywiadzie albo w ogóle nie chcieć współpracować, jego profil użytkownika cyberprzestrzeni, na który składają się zachowania oraz treści wizualne, dostarcza bezcennego wglądu w jego osobowość, preferencje seksualne, fantazje i pragnienia. Dane cyfrowe mogą szczególnie uzupełnić istotne charakterystyki związane z relacjami społecznymi. Wśród tych, o których wiedza bywa przydatna dla organu wydającego postanowienie w sprawie karnej dotyczącej popełnionego przestępstwa przeciwko wolności seksualnej, W. Oronowicz-Jaśkowiak i T. Gorajski (2018) wyróżniają system wartości, przekonań oraz postaw, a także stosunek do otoczenia społecznego wyrażający się poprzez wrogość lub ufność. Jako przykład istotnego wpływu na kształt ostatecznej opinii autorzy podają frustrację potrzeby akceptacji społecznej stwierdzoną u sprawcy w okresie poprzedzającym dokonanie czynu przestępczego. Ich zdaniem niezwykle istotne będą również „informacje o funkcjonowaniu poznawczym opiniowanej osoby, określenie jej poziomu funkcjonowania społecznego czy też historii nawiązywanych

bliskich związków romantycznych". Inną obserwacją tych autorów jest ta dotycząca znaczenia wywiadu seksuologicznego, który – jak wskazano – „może być niedoszacowany przez biegłych opiniujących w sprawach o przestępstwa seksualne" (s. 29). Spostrzeżenie to odnosi się również do znaczenia informacji ujawnianych na cyfrowych nośnikach danych.

W świetle powyższych rozważań Autorka proponuje przykładowe brzmienie pytań kierowanych do powołanych w ramach opinii kompleksowej biegłych z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych, antropologii oraz seksuologii:

- *Czy na nośnikach cyfrowych znajdują się potencjalnie niezgodne z prawem treści z udziałem małoletnich, tj. jakikolwiek materiał, który wizualnie przedstawia małoletniego uczestniczącego w rzeczywistej lub udawanej czynności wyraźnie seksualnej lub jakiekolwiek przedstawianie jego narządów płciowych w celach głównie seksualnych?* Takie pytanie pozwala na ujawnienie zbioru danych cyfrowych, który następnie powinien zostać zweryfikowany przez biegłego z zakresu antropologii. Pytanie nie zawiera określenia „treści pornograficzne z udziałem małoletniego", gdyż – zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego – istnienie znamienia „treści pornograficzne" zostanie ocenione przez sąd.
- *Czy na ujawnionych zapisach wizualnych znajdują się informacje pozwalające na identyfikację osoby lub miejsca?* Takie pytanie pozwala na zebranie informacji przydatnych w badaniach porównawczych.
- *Czy na ujawnionych zapisach wizualnych znajdują się wizerunki potencjalnych małoletnich, na których widoczne są uszkodzenia ciała?* Takie pytanie pozwala na zebranie informacji przydatnych w badaniach seksuologicznych i – zgodnie z wiedzą i doświadczeniem Autorki – należy do zadawanych bardzo rzadko.
- *Czy na ujawnionych zapisach wizualnych znajdują się wizerunki osób, których etap dojrzewania płciowego wskazuje na wiek poniżej 18. roku życia, w tym poniżej 15. roku życia?* Takie pytanie pozwala na ujawnienie danych cyfrowych dotyczących małoletnich we wskazanych przedziałach wiekowych bez niepotrzebnego zawężenia zakresu badania.
- *Czy możliwe jest ustalenie hipotetycznego wpływu wyselekcjonowanych treści z udziałem małoletnich na potencjalnego odbiorcę w płaszczyźnie jego reakcji emocjonalnych, w tym seksualnych?* Takie pytanie jest skierowane do biegłego z zakresu seksuologii.

Wnioski

W dostępnej literaturze przedmiotu można znaleźć opracowania poruszające zagadnienia dotyczące weryfikacji faktycznych kwalifikacji biegłych (np. Depko, 2023a), w tym weryfikacji „wiadomości specjalnych" biegłych sądowych oraz „odpowiednich wiadomości" w przypadku biegłych *ad hoc*. Z tego powodu we wnioskach zawarto jedynie zagadnienia uzupełniające ten obszar.

Nadrzędnym wnioskiem podsumowującym przeprowadzoną analizę jest stwierdzenie, że w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni pozyskiwany materiał dowodowy powinien być bezwzględnie uzupełniany o wypowiedzi biegłych oparte na danych cyfrowych. Kluczowe znaczenie ma w tym przypadku określenie zakresu czynności biegłego z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych, który najczęściej jako pierwszy wypowiada się co do ich charakteru i zawartości. To właśnie ten biegły – o ile zostanie właściwie ukierunkowany pod względem powierzonych zadań – może pozyskać informacje niezwykle istotne z punktu widzenia biegłych innych specjalności.

Przedstawione w niniejszej pracy obserwacje z perspektywy organów procesowych mogą znaleźć zastosowanie w metodyce prowadzenia postępowań karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni. Zarówno wskazana kolejność powoływania biegłych, jak i ścisła współpraca (na przykład w ramach opinii kompleksowych) ekspertów z zakresu badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych, antropologii oraz seksuologii powinny być częściej stosowane w praktyce.

W odniesieniu do wyzwań związanych z brakiem rozwiązań systemowych zmiany w tym obszarze można upatrywać na gruncie projektu ustawy o krajowym systemie przetwarzania, analizy i klasyfikacji treści przedstawiających seksualne wykorzystywanie małoletnich (KPRM, 2025). Opis tego projektu nawiązuje do problemów, które wskazywała w swoich pracach Autorka, w tym tego, że „nie ma możliwości automatycznego sprawdzenia, czy dany materiał był już wcześniej zidentyfikowany w Polsce jako CSAM". Ponadto, jak podkreślono w projekcie, „brak wspólnego systemu prowadzi do powielania pracy, co wydłuża i multiplikuje postępowania karne, obciąża budżet państwa, a przede wszystkim utrudnia efektywną ochronę małoletnich". Odnośnie do funkcjonalności proponowanego rozwiązania, ważną informacją będzie ta, że każdy plik zawierający treści CSAM, zapisany w bazie zobrazowań, otrzyma w bazie *hash* jedynie wpis obejmujący jego wartość oraz zestaw informacji dodatkowych, w tym sygnaturę (sądu, prokuratury lub policji) wskazującą

postępowanie karne, w ramach którego dana treść została zabezpieczona i sklasyfikowana, a także dane identyfikujące biegłego wydającego opinię dotyczącą danego materiału, klasyfikację CSAM zgodną z polskim prawem karnym oraz metadane opisujące nośnik źródłowy, z którego plik pochodzi.

Kolejnym wnioskiem jest potrzeba zmiany w zakresie zadań powierzanych biegłym z obszaru badań informatycznych/badań cyfrowych nośników danych, tak aby ich priorytetami stały się identyfikacja i jak najszybsze dotarcie z pomocą do krzywdzonego dziecka (ang. *victim-centered approach*). Szczególnie biegli posiadający wiadomości specjalne z tej drugiej dziedziny dysponują unikalnymi możliwościami, takimi jak analiza zapisów wizualnych pod tym kątem. Wydaje się, że właśnie biegli policyjni – z racji swojego umiejscowienia w formacji, w której zasobach najprawdopodobniej znajdzie się krajowa baza CSAM – mogliby tworzyć podwaliny nowej specjalności kryminalistycznej, zajmującej się identyfikacją krzywdzonych dzieci. Co więcej, zadania z obszaru badań identyfikacyjnych już obecnie mieszczą się w przywołanych wcześniej zakresach wykonywanych przez nich czynności. Do uregulowania pozostają zatem kwestie praktyczne, tak aby ich badania wspierały utworzony – na przykład na poziomie centralnym tej samej formacji – interdyscyplinarny zespół dysponujący kompetencjami dochodzeniowo-śledczymi (zob. Staciwa, 2021). Biorąc pod uwagę omówiony wcześniej projekt ustawy, tego rodzaju współpraca odbywałaby się w ramach połączonych systemów teleinformatycznych, znajdujących się w zasobach Policji.

Na gruncie zaprezentowanych w tej pracy ustaleń szczególnie widoczna jest potrzeba wypracowania ujednoliconego podejścia do powoływania biegłych z zakresu seksuologii w przypadku podejrzanego lub oskarżonego o czyn zabroniony, związany z nacechowanymi seksualnie, potencjalnie niezgodnymi z prawem treściami z udziałem małoletniego. W tym zakresie należy uwzględnić spostrzeżenia P. Bogackiego (2023), który uważa, że „kwestia zbadania przez biegłego seksuologa sprawcy tej kategorii przestępstw jest istotna z punktu widzenia orzeczenia wobec niego środka zabezpieczającego pod postacią terapii dla preferencyjnych sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej" (s. 62). Ponadto szczególnie zauważalny jest brak literatury podejmującej te zagadnienia, która mogłaby stanowić podstawę do wypracowania takiego podejścia, w tym w zakresie metod i narzędzi wspierających biegłego z zakresu seksuologii przy ocenie wpływu danej prezentacji na potencjalnego odbiorcę. Brak ujednoliconego podejścia w tym obszarze przekłada się także na dostępność oferty szkoleniowej oraz systemu certyfikacji specjalistów posiadających wiadomości specjalne z tego zakresu (Staciwa, 2024a).

Jak już wiadomo, zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego wykładnia znamienia „treści pornograficznych" powinna być każdorazowo dokonywana przez organ procesowy stosujący prawo, a zadaniem biegłego jest udzielenie w tym zakresie pomocy w oparciu o posiadane wiadomości specjalne. Na gruncie przedstawionych w tej pracy rozważań można zaryzykować stwierdzenie, że stosowanie skali COPINE w polskim porządku prawnym może mieć niską przydatność, a nawet być uznane za wadliwe, o ile biegły poprzestanie na kategoryzacji treści i nie wypowie się w zakresie wskazanym przez Sąd Najwyższy. Istotnej poprawy sytuacji należy zatem w pierwszej kolejności upatrywać w opracowaniu narzędzia, które mogłoby znaleźć praktyczne zastosowanie w polskim porządku prawnym. Zadanie to nie jest łatwe, o czym świadczą zarówno publikacje dotyczące zbliżonych zagadnień praktycznych (np. Kloess i in., 2019, 2021), jak i wieloletnie wysiłki międzynarodowej społeczności, skupionej wokół infolinii należących do stowarzyszenia INHOPE. Zgromadzone doświadczenia, w tym opracowanie uniwersalnego schematu klasyfikacji i kategoryzacji (ang. *Universal Classification Schema*), który ma wspierać interesariuszy mających kontakt z treściami dotyczącymi małoletnich potencjalnie niezgodnymi z prawem w ramach wykonywanych obowiązków, mogą stanowić wartościowy punkt odniesienia dla dalszej dyskusji w tym obszarze (INHOPE, 2025).

Wnioski płynące z przedstawionych analiz wskazują, że opiniowanie w sprawach dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni wymaga od biegłych poszerzenia tradycyjnej perspektywy specjalistycznej. Konieczne jest nie tylko korzystanie z wiedzy właściwej dla danej dyscypliny, lecz także uwzględnianie specyfiki środowiska cyfrowego, w tym nowych form zachowań i treści. Wymóg ten wiąże się z potrzebą ustawicznego podnoszenia kwalifikacji, gdyż zarówno dynamiczny rozwój technologii, jak i zmieniające się metody działania sprawców powodują, że wiedza biegłych powinna być systematycznie aktualizowana, aby odpowiadała współczesnym standardom. Braki w znajomości mechanizmów funkcjonowania cyberprzestrzeni mogą negatywnie wpływać na jakość sporządzanych opinii, co przejawia się zarówno na stosowanie niepoprawnej terminologii (np. określenia „pornografia dziecięca"), jak i ryzyko nieuwzględnienia elementów istotnych z punktu widzenia rozstrzygnięcia sprawy. Równocześnie postępująca cyfryzacja i coraz powszechniejsze wykorzystanie narzędzi opartych na sztucznej inteligencji rodzą nowe wyzwania dla praktyki opiniodawczej. Zjawiska takie jak treści generowane za pomocą sztucznej inteligencji i przedstawiające seksualne wykorzystanie dzieci, zautomatyzowane techniki uwodzenia w cyberprzestrzeni czy możliwość wykorzystania promptów (poleceń kierowanych do AI) jako dowód w sprawie wymagają opracowania nowych, adekwatnych metodologii opiniowania.

Formułując wnioski dotyczące rozwiązań systemowych oraz podejścia ukierunkowanego na identyfikację osoby pokrzywdzonej i sprawcy, nie można zapomnieć o dbałości o dobrostan psychiczny osób, które wykonują zadania z tego zakresu. Jak już wspomniano, praca biegłych opiniujących w sprawach dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni wiąże się z podwyższonym ryzykiem przeciążenia emocjonalnego oraz wtórnej traumatyzacji, wynikających z konieczności wielokrotnej ekspozycji na materiały o niezwykle obciążającym charakterze. Odpowiedzialność za ochronę zdrowia psychicznego tych biegłych spoczywa nie tylko na nich samych, lecz także na instytucjach powołujących ich do wykonywania opinii. Z tego powodu zasadne jest sformułowanie postulatu objęcia ich dedykowanymi szkoleniami, a nawet systemem superwizji, co stanowi warunek utrzymania wysokiej jakości opinii oraz długoterminowej zdolności do pracy w obszarze obarczonym istotnym ryzykiem przeciążenia i wypalenia zawodowego.

Na zakończenie należy wspomnieć o toczących się pracach nad ustawą o biegłych sądowych i instytucjach opiniujących, która ma kompleksowo uregulować kwestie związane z naborem, weryfikacją kompetencji, tworzeniem centralnych list oraz prawami i obowiązkami biegłych w postępowaniach karnych i cywilnych (Tomaszewski, 2025). Wprowadzenie takich regulacji niewątpliwie może przyczynić się do poprawy jakości opiniowania oraz zwiększy przejrzystość pracy biegłych.

E-mail autorki: **katarzyna.staciwa@pkdp.gov.pl**

Bibliografia

Baran, D. (2023). Ocena prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przestępstwa. W A. Depko & A. Krasowska (red.), *Seksuologia sądowa III. Opiniowanie seksuologiczne w praktyce* (s. 19–57). PZWL Wydawnictwo Lekarskie.

Beisert, M., Izdebska, A. (2012). Wykorzystanie seksualne dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka*, 2(39), 48–66.

Bertillon, A. (1893). *Identification anthropométrique: Instructions signalétiques*. Melun Imprimerie Administrative.

Bogacki, P. (2023). Problematyka opiniowania zaburzeń preferencji seksualnych sprawców przestępstw wykorzystywania treści pornograficznych z udziałem małoletniego. *Przegląd Sądowy*, 1, 58–65.

Brzozowski, J. (2023). Ekspertyza antropologiczna – analiza obrazu i nagrań wideo. W M. Kała, D. Wilk, J. Wójcikiewicz, D. Zuba (red.), *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane* (s. 131–153). Wolters Kluwer.

College of Policing. (2019). Supporting the wellbeing of Internet Child Abuse Teams (ICAT). Introduction and guidance. https://www.oscarkilo.org.uk/media/396/download?inline

Depko, A. (2022). Opinia seksuologiczna. W K. Eichstaedt, P. Gałecki, A. Depko (red.), *Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa w sprawach karnych, nieletnich oraz wykroczeń* (s. 267–320). Wolters Kluwer.

Depko, A. (2023a). Podstawy prawne opiniowania sądowo-seksuologicznego. W A. Depko, A. Krasowska (red.), *Seksuologia sądowa II. Opiniowanie w sprawach karnych* (s. 3–37). PZWL Wydawnictwo Lekarskie.

Depko, A., & Krasowska, A. (2023b). Wstęp. W A. Depko, A. Krasowska (red.), *Seksuologia sądowa III. Opiniowanie seksuologiczne w praktyce* (s. XV–XVII). PZWL Wydawnictwo Lekarskie.

Depko, A., (2023c). Błędy w opiniowaniu sądowo-seksuologicznym. Rodzaje i przyczyny. W A. Depko, A. Krasowska (red.), *Seksuologia sądowa III. Opiniowanie seksuologiczne w praktyce* (s. XV–XVII). PZWL Wydawnictwo Lekarskie.

Filipkowski, W., Staciwa, K. (2025). *Quo vadis, analityku?* Prezentacja wygłoszona podczas konferencji CINTiA, Kraków.

Gałecki, P. (2022). Opinia psychiatryczna. W K. Eichstaedt, P. Gałecki, A. Depko (red.), *Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa w sprawach karnych, nieletnich oraz wykroczeń* (s. 185–230). Wolters Kluwer.

Gardocka, T. (2024). Wypowiedź w artykule Senkowska, N. (2024). *Sprawca „wirtualnego gwałtu" nie jest bezkarny. Potwierdza to najnowszy wyrok*.

https://www.rp.pl/prawo-karne/art39881041-sprawca-wirtualnego-gwaltu-nie-jest-bezkarny-potwierdza-to-najnowszy-wyrok

Gullon-Scott, P., Johnson, D. (2024). *UK-based digital forensic investigators and the impact of exposure to traumatic material*. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 11(3), 209–222. https://doi.org/10.1108/JCRPP-08-2023-0047

Hofmański, P., Zgryzek, K., Sadzik, E. (2007). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz* (t. 1, s. 912–915). Wydawnictwo C. H. Beck.

Jachimowicz, M. (2025). Kategorie biegłych w postępowaniu karnym. *Problemy Współczesnej Kryminalistyki*, 28, 81–135. https://doi.org/10.52097/pwk.9582

Kalinowski, S. (1975). *Opinia biegłego w postępowaniu karnym*. Wydawnictwo Prawnicze.

Kaplowitz, P.B., Oberfield, S.E. (1999). Reexamination of the age limit for defining when puberty is precocious in girls in the United States: Implications for evaluation and treatment. *Pediatrics*, 104(4), 936–941. https://doi.org/10.1542/peds.104.4.936

Kloess, J.A., Woodhams, J., Whittle, H., Grant, T., Hamilton-Giachritsis, C.E. (2017). The challenges of identifying and classifying child abuse material. Sexual Abuse, 31(2), 173–196. https://doi.org/10.1177/1079063217724768 (Original work published 2019)

Kloess, J., Woodhams, J., Hamilton-Giachritsis, C. (2021). The challenges of identifying and classifying child sexual exploitation material: Moving towards a more ecologically valid pilot study with digital forensics analysts. *Child Abuse & Neglect*, 118, 105166. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105166

Kłak, C. (2012). Pełność, jasność i niesprzeczność jako kryteria oceny dowodu z opinii biegłego w polskim procesie karnym (art. 201 k.p.k.). *Studia Prawnicze KUL*, 4, 48.

Krać-Batyra, A., Sidor, T., Dejko, P. (2023). W poszukiwaniu nielegalnych treści pornograficznych – zakres badań informatycznych i antropologicznych. W D. Wilk (red.), *Kryminalistyka w zmieniającym się świecie* (s. 233–246). Wydawnictwo Naukowe FNCE.

Marshall, W.A., Tanner, J.M. (1969). Variations in pattern of pubertal changes in girls. *Archives of Disease in Childhood*, 44(235), 291–303. https://doi.org/10.1136/adc.44.235.291

Marshall, W.A., Tanner, J.M. (1970). Variations in the pattern of pubertal changes in boys. *Archives of Disease in Childhood*, *45*(239), 13–23. https://doi.org/10.1136/adc.45.239.13

Mitchell, K.J., Gewirtz-Meydan, A., Finkelhor, D., O'Brien, J.E., Jones, L.M. (2023). The mental health of officials who regularly examine child sexual abuse

material: Strategies for harm mitigation. *BMC Psychiatry*, 23, 940. https://doi.org/10.1186/s12888-023-05445-w

Oronowicz-Jaśkowiak, W., Gorajski, T. (2018). Diagnoza zaburzeń preferencji seksualnych oraz szacowanie ryzyka powrotności do przestępstwa w opiniowaniu sprawców przestępstw przeciw wolności seksualnej przez polskich psychologów-seksuologów. *Przegląd Seksuologiczny*, 1(53), 27–34.

Quayle, E. (2008). The COPINE Project. *Irish Probation Journal*, 5, 65–83.

Quayle, E. (2005). Pornografia dziecięca w Internecie. Działania prewencyjne i terapeutyczne wobec sprawców. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 4(4), 1–25.

Senkowska, N. (2024, 22 lutego). Sprawca „wirtualnego gwałtu" nie jest bezkarny – potwierdza to najnowszy wyrok. *Rzeczpospolita*. https://www.rp.pl/prawo-karne/art39881041-sprawca-wirtualnego-gwaltu-nie-jest-bezkarny-potwierdza-to-najnowszy-wyrok

Skórzewska-Amberg, M. (2019). *Prawnokarna ochrona dziecka przed seksualnym wykorzystaniem w cyberprzestrzeni*. Poltex.

Slane, A., Martin, J., Rymer, J., Eke, A., Sinclair, R., Charles, G., Quayle, E. (2018). *Professionals' perspectives on viewing child sexual abuse images to improve response to victims*. Canadian Review of Sociology, 55(4), 579–596. https://doi.org/10.1111/cars.12223

Staciwa, K. (2021a). Technologia na służbie. *Gazeta Policyjna*, numer specjalny (2).

Staciwa, K. (2021b). Krajowa koncepcja rozwiązań systemowych w obszarze zwalczania wykorzystywania seksualnego dzieci. *Problemy Kryminalistyki*, 4, 18–28.

Staciwa, K. (2023). *Wykorzystywanie seksualne dzieci w cyberprzestrzeni: analiza akt postępowań karnych ze szczególnym uwzględnieniem roli biegłych powoływanych w tych postępowaniach. Cz. 1: Teoretyczna*. Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości.

Staciwa, K. (2024a). Wykorzystywanie seksualne dzieci w cyberprzestrzeni. W A. Depko, A. Krasowska (red.), *Seksuologia sądowa V. Wiktymologia* (s. 157–192). PZWL Wydawnictwo Lekarskie.

Staciwa, K. (2024b). Zapobieganie i zwalczanie wykorzystywania seksualnego dzieci w cyberprzestrzeni z perspektywy cyberkryminologii i cyberbezpieczeństwa. W P. Łabuz, I. Malinowska B. Błaszczak (red.), *Wybrane problemy kryminologii stosowanej i kryminalistyki* (s. 256–287). Pomorska Szkoła Wyższa.

Staciwa, K. (2024c). *System przeciwdziałania przemocy seksualnej wobec małoletnich w środowisku cyfrowym – opis i kierunkowe rekomendacje działań*. Kancelaria Sejmu – Biuro Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji.

https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2025/12/System-przeciwdzialania-przemocy-seksualnej-wobec-maloletnich-w-srodowisku-cyfrowym-Katarzyna-Staciwa.pdf

Tomaszewski, T. (2025). Reforma prawa o biegłych sądowych. Kluczowy problem: certyfikacja. *Prokuratura i Prawo*, 3, 77–106.

Czerederecka, A., Gierowski, J. K., Jaśkiewicz-Obydzińska, T., Wach, E., (2023). Ekspertyza psychologiczna. W M. Kała, D. Wilk, J. Wójcikiewicz, D. Zuba (red.), *Ekspertyza sądowa. Zagadnienia wybrane* (s. 889–1012). Wolters Kluwer.

Warylewski, J.K. (2019). Pornografia dziecięca w świetle prawa krajowego, międzynarodowego i unijnego. *Państwo i Prawo*, 9, 112–127.

Widła, T. (1992). *Ocena dowodu z opinii biegłego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Wilk, D. (2019). Biegły konsultant w procesie karnym. *Prokuratura i Prawo*, 7–8, 60–80.

Orzecznictwo

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu (2014, 28 stycznia). Wyrok, II AKa 430/13. LEX nr 1467019.

Sąd Najwyższy (1982, 3 maja). Wyrok, I KR 319/81. OSNPG, 11, poz. 149.

Sąd Najwyższy (1999, 24 listopada). Wyrok, I CKN 223/98. LEX nr 39411.

Sąd Najwyższy (2007, 17 maja). Postanowienie, II KK 331/06. LEX nr 301131.

Sąd Najwyższy (2008, 24 stycznia). Postanowienie, II KK 290/07. LEX nr 346651.

Sąd Najwyższy (2010, 23 listopada). Wyrok, IV KK 173/10. LEX nr 667510.

Sąd Najwyższy (2017, 11 stycznia). Wyrok, III KK 188/16. LEX nr 2321853.

Sąd Najwyższy (2020, 15 stycznia). Postanowienie, V KK 655/19. LEX 2777419.

Sąd Najwyższy (2021, 18 stycznia). Postanowienie, IV KK 251/20. LEX 3111703.

Akty prawne

Decyzja nr 166 z dnia 29 czerwca 2018 r. Dyrektora Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2025 r. w sprawie biegłych sądowych, Dz.U. z 2005 r., nr 15 poz. 133.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 czerwca 2017 r. w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, Dz.U. z 2023 r., poz. 1771.

Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1689.

Ustawa z dnia 24 lutego 2017 r. o uzyskiwaniu tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 342.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy, T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 911.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 383.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 46.

Zarządzenie Nr 61 Komendanta Głównego Policji z dnia 11 kwietnia 2022 r. w sprawie tymczasowego regulaminu organizacyjnego Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji, Dz. Urz. KGP z 2022 r., poz. 177.

Źródła internetowe

CLKP (2026). *Badania antroposkopijne*. Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji. https://clkp.policja.pl/clk/badania-i-projekty/langnodata/badania-antroposkopijn/10436,BADANIA-ANTROPOSKOPIJNE.html

CLKP (2026). *Zakres badań informatycznych*. Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji. https://clkp.policja.pl/clk/informatyka-sledcza-w-c/zakres-badan-informatyc/153024,Zakres-badan-informatycznych.html

Europol (2026). *Stop Child Abuse – Trace an Object*. https://www.europol.europa.eu/stopchildabuse

INHOPE (2025). *Launching Version 3 of the Universal Classification Schema*. https://www.inhope.org/articles/launching-version-3-of-the-universal-classification-schema

INHOPE (2026). *The global network fighting child sexual abuse material online*. https://www.inhope.org/

KPRM (2025). *Projekt ustawy o krajowym systemie przetwarzania, analizy i klasyfikacji treści przedstawiających seksualne wykorzystywanie małoletnich*. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-krajowym-systemie-przetwarzania-analizy-i-klasyfikacji-tresci-przedstawiajacych-seksualne-wykorzystywanie-maloletnich

LK KWPŁ (2026). *Pracownia badań cyfrowych nośników danych*. Laboratorium Kryminalistyczne KWP w Łodzi. https://lk-lodzka.policja.gov.pl/el8/struktura/sekcja-dokumentow/pracownia-badan-cyfrowych-nosn/606,Pracownia-Badan-Cyfrowych-Nosnikow-Danych.html

Policja Podkarpacka (2026). *Badania cyfrowych nośników danych*. https://podkarpacka.policja.gov.pl/rze/komenda-wojewodzka/laboratorium-kryminalis/specjalnos/45265,Badania-cyfrowych-nosnikow-danych.html

PTS (2025). *Wspólne stanowisko PTS i konsultanta krajowego w dziedzinie seksuologii dr n. med. Andrzeja Depko w sprawie kwalifikacji seksuologów wydających opinie seksuologiczne w postępowaniach sądowych*. Polskie Towarzystwo Seksuologiczne. https://pts-seksuologia.pl/sites/strona/157/wspolne-stanowisko-pts-i-konsultanta-krajowego-w-dziedzinie-seksuologii-dr-n-med-andrzeja-depko-w-sprawie-kwalifikacji-seksuologow-wydajacych-opinie-seksuologiczne-w-postepowaniach-sadowych

Słownik Języka Polskiego PWN (2026). *Biegły*. https://sjp.pwn.pl/slowniki/bieg%C5%82y.html

Title of article in English: Experts appointed in criminal proceedings concerning the sexual abuse of children in cyberspace

The article examines the challenges faced by the legal system in addressing the phenomenon of child sexual abuse in cyberspace from the perspective of the role of experts appointed in criminal proceedings. The author highlights the dynamic nature of changes occurring in this area and the resulting need to adapt the application of legal provisions and established practices to new forms of criminal activity.

Among the issues concerning expert witnesses, the article discusses the definition of an expert, categories of experts, and their procedural position in criminal proceedings. Particular attention is given to experts who are most frequently appointed, including those specializing in computer forensics/digital evidence analysis, anthropology, sexology, psychiatry, and psychology. Current challenges include, inter alia, the lack of uniform standards for expert opinions, methodologies, and tools, which may affect the quality of expert reports and, consequently, their usefulness for judicial authorities. The need to develop systemic technological solutions is emphasized, such as a national CSAM database and tools for exchanging hash values that could be used by experts.

The article also points to the necessity of carrying out tasks related to victim identification, appointing experts in an appropriate sequence, and adopting an individualized approach to defining the scope of their tasks – particularly through the formulation of questions that take into account the context of specific criminal proceedings. The author further underscores the importance of safeguarding the mental well-being of experts, especially when they are exposed to materials depicting child sexual abuse (Child Sexual Abuse Material, hereinafter: CSAM).

The conclusions refer to the benefits of cooperation among experts in computer forensics/digital evidence analysis, anthropology, and sexology in the context of comprehensive expert opinions, as well as to a standardized approach to appointing sexology experts in cases involving suspects or defendants accused of offenses related to sexually explicit, potentially unlawful content involving minors. The article also signals the need to develop tools supporting the examination of such content, as well as the potential use of specialized knowledge from other expert fields, such as criminal analysis and forensic linguistics.

Overall, the article constitutes an important contribution to the discussion on the effectiveness of protecting children in cyberspace by enhancing experts' qualifications and adapting the practices of law enforcement agencies and the justice system to contemporary challenges.

Keywords:
expert witness; Child Sexual Abuse Material; CSAM; child sexual abuse

Cytowanie:
Staciwa, K. (2026). Biegli powoływani w postępowaniach karnych dotyczących seksualnego wykorzystywania dzieci w cyberprzestrzeni. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 25(2), 76–112.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Online child grooming, czyli nagabywanie dzieci przez internet w celach seksualnych. Ewolucja i przyszłość zjawiska w kontekście rozwoju technologii

Zofia Cieślińska

NASK – Państwowy Instytut Badawczy, Dyżurnet.pl

Nagabywanie dziecka przez internet w celach seksualnych (ang. online child grooming, *OCG) jest procesem, podczas którego osoba dorosła – wykorzystując technologie komunikacyjne oraz techniki manipulacji – nawiązuje kontakt z dzieckiem z zamiarem wykorzystania seksualnego. Na przestrzeni lat zjawisko to ulegało zmianom, związanym z rosnącą obecnością młodych osób w sieci oraz z dynamicznym rozwojem narzędzi ułatwiających zdalny kontakt. Porównując badania sprzed kilkunastu lat z nowszymi danymi, można zauważyć przyspieszenie i globalizację procesu nagabywania. Obecnie dodatkowo pojawia się trend użycia narzędzi tzw. generatywnej sztucznej inteligencji – zarówno w obszarze tworzenia sztucznych obrazów seksualizujących małoletnich, jak i do rozmów z chatbotami – które mogą generować szkodliwe treści. Artykuł, po omówieniu ww. kontekstów, prezentuje badania empiryczne (analiza językowa) przeprowadzone przez Dział Reagowania na Nielegalne Treści w Internecie Dyżurnet.pl NASK PIB, na przykładach pochodzących z akt 400 spraw karnych rozpoczętych w latach 2016–2021. W końcowej części sformułowano wynikające z danych rekomendacje i wnioski, a jednym z ważniejszych jest potrzeba stałego monitoringu oraz przeprowadzenia pogłębionych badań omawianego zjawiska.*

Słowa kluczowe:
seksualne wykorzystywanie dzieci; komunikacja internetowa; media społecznościowe; generatywna sztuczna inteligencja; zagrożenia online

 https://doi.org/10.63237/BCTU1338

Wstęp

Wśród polskiej młodzieży widoczne jest ogromne zaangażowanie w świat wirtualny i powszechność prowadzenia interakcji internetowych. Korzystanie z telefonu odgrywa u dzieci ważną rolę w budowaniu relacji społecznych, pozwalając utrzymywać nieomal ciągły kontakt z bliskimi osobami oraz poznawać ludzi o podobnych zainteresowaniach. Ułatwiają to powszechnie używane platformy społecznościowe, komunikacyjne i rozrywkowe. Jednocześnie ciągła obecność w internecie może eksponować dziecko na cyberprzemoc i nagabywanie w celach seksualnych (ang. *online child grooming*, OCG). Przebieg takiego zjawiska jest badany już od ponad 20 lat, co pozwala zaobserwować, że wraz z rozwojem technologii komunikacyjnych zmieniają się nie tylko żądania i mechanika działania sprawców, ale też reakcje młodzieży.

W ostatnich latach Dział Reagowania na Nielegalne Treści w Internecie Dyżurnet.pl NASK PIB przeanalizował konwersacje z 400 spraw karnych dotyczących czynów z art. 200a §2 Kodeksu karnego (dalej: k.k.). Badane materiały początkowo miały postać zanonimizowanych, papierowych wydruków, które po wstępnej kwalifikacji ilościowo-jakościowej poddano procesowi digitalizacji i klasyfikacji. Głównym celem tych prac było uchwycenie i opisanie tekstowych symptomów nagabywania występujących w rozmowach przeprowadzanych w języku polskim – większość badań nad procesem OCG koncentruje się bowiem na danych anglojęzycznych. Na tej podstawie omówiono najnowsze trendy związane z rozwojem technologii, zwłaszcza tzw. generatywnej sztucznej inteligencji, oraz działalność zorganizowanych grup sprawców wykorzystywania seksualnego małoletnich. Na bazie badań teoretycznych, analizy realnych dialogów oraz monitoringu trendów sformułowano rekomendacje oraz wnioski istotne dla bezpieczeństwa dzieci w internecie.

Teoretyczne wprowadzenie do analizy zjawiska *groomingu*

Aby ustalić kontekst, w którym przyglądamy się zjawisku nagabywania seksualnego dziecka z użyciem internetu, należy przytoczyć podstawowe definicje. Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO; za Sajkowska, 2002) wykorzystanie seksualne dziecka to

> włączanie dziecka w aktywność seksualną, której nie jest ono w stanie w pełni zrozumieć i udzielić na nią świadomej zgody, i/lub na którą nie jest dojrzałe rozwojowo i nie może zgodzić się w ważny prawnie sposób, i/lub która jest niezgodna z normami

> prawnymi lub obyczajowymi danego społeczeństwa. Z wykorzystywaniem seksualnym mamy do czynienia, gdy taka aktywność wystąpi pomiędzy dzieckiem a dorosłym lub dzieckiem a innym dzieckiem, jeśli te osoby ze względu na wiek bądź stopień rozwoju pozostają w relacji opieki, zależności, władzy. Celem takiej aktywności jest zaspokojenie potrzeb innej osoby. Aktywność taka może dotyczyć: 1) namawiania lub zmuszania dziecka do angażowania się w prawnie zabronione czynności seksualne; 2) wykorzystywania dziecka do prostytucji lub innych prawnie zakazanych praktyk o charakterze seksualnym; 3) wykorzystywania dziecka do produkcji materiałów lub przedstawień o charakterze pornograficznym.

Opracowane po raz pierwszy w 2016 r. przez Międzyagencyjną Grupę Roboczą powołaną przez ECPAT *Wytyczne dotyczące terminologii w dziedzinie ochrony dzieci przed wyzyskiwaniem seksualnym i wykorzystywaniem seksualnym* (dalej: *Luxembourg Guideline*, ECPAT 2016, 2025), w sekcji H pt. *Nagabywanie dzieci w celach seksualnych* (ang. *Solicitation of children for sexual purposes*) zawierają omówienie wiążących aktów prawnych oraz instrumentów niewiążących, a także uwagi terminologiczne i terminy powiązane, które prowadzą do zaproponowania najbardziej adekwatnych pojęć.

Obok ocenionego jako neutralne i powszechnie akceptowane „nagabywania dzieci w celach seksualnych" (ang. *solicitation of children for sexual purposes*), *Wytyczne* (wydanie drugie) wymieniają ponadto powiązane terminy: uwodzenie dzieci w celach seksualnych (ang. *grooming of children for sexual purposes*), wabienie seksualne dzieci w internecie (ang. *sexual enticement of children online*), szantaż seksualny wobec dzieci (ang. *sexual extortion of children*). Samo zjawisko – nazwane wówczas „nakłanianiem" (ang. *inducement*) – zostało przywołane już w Konwencji o Prawach Dziecka (1989), natomiast określeniem „nagabywanie" (ang. *solicitation*) posłużono się w Konwencji z Lanzarote (2007), która osiem lat później (2015), w komentarzu do art. 23, odnoszącego się do nagabywania, zaproponowała termin „uwodzenie" (ang. *grooming*).

Polski Kodeks karny, w którym zaimplementowano instrumenty prawa międzynarodowego, penalizuje ten rodzaj aktywności przestępczej w artykule 200a, którego obecne brzmienie przytoczono poniżej:

> §1. Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 §3 pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim (...).

> §2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji (…).

Już te kilka przykładów zaczerpniętych z dokumentów rangi międzynarodowej oraz polskiej ustawy karnej pokazuje, że nagabywanie dzieci w celach seksualnych w internecie to zjawisko niejednorodne i podlegające definicyjnym zmianom. Dlatego też niezbędna jest weryfikacja i aktualizacja zarówno regulacji prawnych, jak i modeli badawczych.

Badania dotyczące modeli przebiegu *groomingu*

Jeden z pierwszych teoretycznych modeli zjawiska OCG ukazał się już w 2003 roku (O'Connell, 2003). Rachel O'Connell wyróżniła siedem podstawowych etapów, które pojawiają się podczas interakcji internetowej pomiędzy osobą małoletnią i osobą dorosłą. Zaproponowała też typową kolejność, podkreślając jednocześnie, że nie wszystkie etapy muszą koniecznie wystąpić w jednej konwersacji, a ich porządek nie zawsze jest stały. Potwierdzili to także kolejni badacze (Black i in., 2015).

Wyszczególnienie zaproponowanych etapów było efektem pięcioletnich badań. Polegały one na skonstruowaniu i prowadzeniu na publicznych czatach fikcyjnych profili dziewczynek. Autorka prowadziła konwersacje jako osamotniona 8-, 10- lub 12-latka, która znalazła się w nowym środowisku szkolnym, a jej rodzice borykają się z problemami małżeńskimi. Jest to modelowy (a zatem uproszczony) profil dziecka, które może stać się celem dla sprawców *groomingu* (Boland, Worthington, 2023; Whittle i in., 2014). Badaczka podzieliła przebieg procesu nagabywania dziecka w celach seksualnych na następujące etapy (w jej publikacji brak opisu metody ich wyszczególnienia):

6. Budowanie znajomości – na tym etapie występują prośby o zdjęcia twarzy, o podstawowe informacje o dziecku.
7. Budowanie bliskiej relacji – sprawca rozmawia z dzieckiem o jego życiu codziennym, szkole, zainteresowaniach. Stara się zbudować pozytywną relację, bazując na neutralnych tematach.
8. Ocena ryzyka kontaktu z dzieckiem – następują tu pytania na temat innych użytkowników komputera, z którego pisze dziecko. Sprawca szacuje prawdopodobieństwo odkrycia rozmowy przez osobę opiekującą się dzieckiem.

9. Budowanie wyłączności kontaktu – sprawca stara się przedstawiać relację z dzieckiem jako pełną zaufania i bardzo bliską. Przekonuje dziecko, że można z nim rozmawiać o wszystkim.
10. Etap seksualizujący – w tym momencie rozpoczynają się pytania o charakterze intymnym, próby zainteresowania dziecka seksualnością oraz zbadania jego doświadczeń już na gruncie bliskiej, zbudowanej relacji. Granice dziecka są przekraczane w mniej lub bardziej inwazyjny sposób. Sprawca może przedstawiać siebie jako autorytet w sferze seksualnej, może też żądać seksualnych zdjęć.
11. Odtworzenie fantazji seksualnych – przejście do *sekstingu* oraz opisywania swoich fantazji przez sprawcę. Mogą też wystąpić elementy wymuszeń, nachalność i agresja, próby przejęcia kontroli nad działaniami dziecka.
12. Ograniczenie szkód – czasami występują pochwały i wyrażane uczucia wobec dziecka, interpretowane jako próba zmniejszenia prawdopodobieństwa ujawnienia rozmowy osobom trzecim.

Zebrane dane pozwoliły na sformułowanie wielu rekomendacji dotyczących przyszłych legislacji, edukacji oraz metod zgłaszania i ograniczania występowania niepokojących rozmów. Miały one stanowić podstawę pierwszych zmian w prawie, które uwzględniają różnice między uwodzeniem dzieci z użyciem internetu a uwodzeniem „na żywo". Autorka zwracała uwagę na konieczność budowania świadomości o tym zjawisku zarówno wśród policji czy sądów, jak i rodziców, nauczycieli i samych dzieci.

Należy jednak zauważyć, że model zaproponowany przez O'Connell powstał niemal ćwierć wieku temu. W tamtym okresie funkcjonowanie społeczności internetowych dopiero się kształtowało. Za punkt odniesienia niech posłuży fakt, że wprowadzane wówczas do użytku MMS-y, które umożliwiały przesyłanie zdjęć (w tym tych o charakterze intymnym), postrzegano jako nowe zagrożenie dla dzieci. Wiele powszechnych dziś urządzeń elektronicznych, z których obecnie korzysta znaczny odsetek najmłodszych użytkowników, czy dostępne o każdej porze w większości miejsc na świecie media społecznościowe oraz platformy komunikacyjne jeszcze niemal nie istniały.

Niezależnie jednak od ograniczeń opisywanego modelu, położył on istotne podwaliny pod odpowiednie legislacje oraz walkę ze zjawiskiem OCG. Internet przeszedł daleko idące zmiany. Różne opcje ścieżek dostępu do dziecka przez potencjalnych sprawców OCG są znacznie szersze niż tylko anonimowe czaty, a młodzież narażona na niechciane kontakty ma o wiele bardziej zróżnicowane profile osobowościowe niż wybrany przez autorkę profil samotnej dziewczynki.

Wiele z innych istniejących badań nad OCG bazuje także na dialogach pomiędzy sprawcami a osobami dorosłymi prowadzącymi konwersację jako dzieci. Wynika to bezpośrednio z braku innych danych. Przykładem dostępnej powszechnie bazy tego typu konwersacji jest zbiór tekstów pozyskanych w ramach działalności fundacji Perverted Justice (Perverted-Justice.com, b.d.).

Zebrane przez fundacje konwersacje pochodzą z lat 2003–2016, przy czym zdecydowania większość datowana jest na okres przed 2010 rokiem. Były one prowadzone w języku angielskim, często też zawierały elementy slangu, skrótów językowych czy mowy potocznej. Fundacja przerwała swoją działalność oficjalnie w 2019 roku ze względu na spadek popularności anonimowych czatów i utrudnienia w podszywaniu się pod dziecko na serwisach społecznościowych.

Metaanalizę istniejących modeli zawiera publikacja z 2020 roku (Forni i in., 2020), w której opisane są różne sformułowania standardowego przebiegu OCG oraz różnice w języku i strategiach używanych przez sprawców „szybkich" oraz „wolnych". Na poziomie wypowiedzi sprawcy dążący do jak najszybszego zdobycia materiałów seksualnych od dziecka będą przykładowo częściej używać seksualizujących komplementów, natomiast ci, którzy dążą do wytworzenia relacji romantycznej z dzieckiem, postarają się raczej doceniać jego osobowość. Sprawców można więc podzielić na tych skupionych na seksualności oraz tych zorientowanych na bliskość relacji (Broome i in., 2024),. Badacze zauważają też, że dzieci poszukujące przyjacielskiej lub romantycznej relacji stają się celem innego typu sprawców niż dzieci skłonne od razu podjąć seksualizujące interakcje.

Według niektórych badań obok OCG można dziś mówić o oddzielnym zjawisku, dotyczącym napastowania seksualnego online (ang. *online sexual solicitation*), czyli przesyłania pojedynczych wiadomości bez prób budowania bliskiej relacji (Greene-Colozzi i in., 2020). Zdaniem innych ekspertów nie jest to nowość, a kolejna odsłona istniejącego od wielu lat rodzaju aktywności przestępczej. Skrócenie czasu trwania większości opisywanych powyżej modelowych etapów, czy nawet pominięcie większości z nich, jest następstwem przyśpieszenia samych sposobów komunikacji – od listu w kopercie do wiadomości błyskawicznych (ang. IM, *instant messaging*). Proces nagabywania dziecka przyspieszył w porównaniu do sytuacji sprzed ery internetu czy sieci 5G, a obecnie skraca się jeszcze bardziej (Black i in., 2015), natomiast wciąż charakteryzują go te same podstawowe mechanizmy psychologiczne i cele sprawców.

Badania dotyczące OCG w Polsce

W Polsce od wielu lat prowadzone są cykliczne badania dotyczące aktywności i zagrożeń młodzieży i dzieci w cyberprzestrzeni. Wyniki tych sondaży mogą stanowić kontekst dla informacji uzyskanych z badań aktowych. Z uwagi na przyjęty okres analizy konwersacji *groomingowych* (głównie lata 2016–2021), omówione na wstępie dane stanowią jedynie tło ukazujące dynamikę tego niebezpiecznego trendu, który dotyka coraz młodsze dzieci.

Wgląd w stopień zagrożenia polskiej młodzieży nagabywaniem seksualnym online mogą dać wyniki badań sondażowych mierzących ich aktywność w internecie. Analiza *Nastolatki. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców*, bazująca na informacjach z 2024 roku (Ładna i in., 2025), zajmuje się środowiskiem młodych osób z ostatnich dwóch klas szkoły podstawowej i pierwszych dwóch klas szkoły średniej (zatem w wieku około 12–16 lat). Wyniki wskazują, że średnio na nastolatka przypada 6,5 posiadanego konta w mediach społecznościowych (najczęściej wskazywaną wartością jest 5 kont), a zaledwie 3% osób nie posiada żadnego konta. Jednocześnie rodzice szacują, że ich dzieci mają średnio 3,4 konta, ponadto o ponad godzinę zaniżają dzienny czas spędzany przez nie w mediach społecznościowych. To niedoszacowanie pokazuje skalę nieświadomości rodziców w kwestii tego, jak funkcjonują ich dzieci w internecie i jak intensywnie korzystają z różnorodnych form kontaktu z innymi. Niestety, jednocześnie powoduje to większe narażenie na nieodpowiednie zachowania innych osób, przy czym wiekowe ograniczenia dostępu nie są postrzegane pozytywnie przez młodzież, a bywa, że są ignorowane także przez rodziców, którzy zakładają konta w imieniu dzieci lub wskazują im, jak ominąć weryfikację wieku (5Rights Foundation, 2021). Z kolei według raportu opublikowanego przez NASK, bazującego na sondażu przeprowadzonym w 2022 roku, młodzież spędza w sieci średnio blisko 5 godzin (uczniowie szkół podstawowych) i ponad 6 godzin (uczniowie szkół ponadpodstawowych), a pierwszy telefon dostają w wieku niecałych 9 lat (Lange i in., 2023). Przynajmniej jedno konto w mediach społecznościowych ma 90% badanych osób, a połowa ankietowanych używa od 5 do 16 różnych portali. Zazwyczaj są to Messenger, TikTok i YouTube, ale często także Instagram i Snapchat. Facebooka używa już tylko 1 na 4 nastolatków. Według badań 1 na 3 nastolatków sprawdza stan swoich kont społecznościowych tuż po przebudzeniu.

Część młodych osób doświadcza różnych rodzajów cyberprzemocy, ale aż 40% poszkodowanych nie podejmuje żadnych działań (w kolejnej edycji badania z 2024 roku było to już 47%). Ponad połowa nie obawia się kontaktu z nieznajomym online, a zagrożenie w takim rodzaju aktywności dostrzega jedynie 25%. W kwestii

obaw przed kontaktem z osobą o skłonnościach pedofilskich, wyrażanych przez młodzież w 2022 roku, deklarowała je prawie połowa badanych, ale aż 40% nie obawiało się takiego kontaktu. Jednocześnie niemal 1 na 5 młodych osób (częściej chłopcy i uczniowie technikum) spotkała się na żywo z dorosłym poznanym w internecie. Dla porównania, według badań przeprowadzonych 10 lat temu liczba ta wynosiła 25% badanych. Z kolei sondaże z roku 2024 wskazały znaczący spadek w tym obszarze (11% młodych osób). Liczba rodziców potwierdzających wiedzę na temat takiego spotkania oscylowała w granicy 1%, natomiast 4% rodziców nie potrafiło jednoznacznie odpowiedzieć. Wskazuje to na wciąż aktualny rozdźwięk między doświadczeniami młodych osób w obszarze cyberbezpieczeństwa i narażenia na nagabywanie a wiedzą rodziców na ten temat.

Z OCG wiąże się bezpośrednio zjawisko przesyłania zdjęć intymnych pomiędzy rozmówcami. Tu w badaniach sondażowych także wyraźnie widoczna jest rozbieżność między wiedzą rodziców a faktycznym stanem zachowań młodzieży – 1/3 badanych w 2022 roku nastolatków (i aż 1 na 4 siódmoklasistów) otrzymała tzw. nudesy, czyli nagie zdjęcia od innych osób, jednak tylko 6% rodziców uważa, że ich dziecko znalazło się w takiej sytuacji. W 2022 roku Zespół Dyżurnet.pl we współpracy z SW Research przeprowadził badanie na ten temat (Dyżurnet.pl, 2022), z którego można wyciągnąć kilka istotnych wniosków. Młodzież często nie widzi nic złego w przesyłaniu takich materiałów pomiędzy osobami w relacji romantycznej, ale otrzymanie niechcianego seksualnego zdjęcia budzi negatywne emocje. Jednak ze względu na powszechność otrzymywania tego typu zdjęć od obcych wśród młodzieży, część badanych wyraziła „wyuczone" zobojętnienie wobec podobnych treści. W innych badaniach pojawia się informacja, że propozycja wysłania intymnych zdjęć kierowana do młodej osoby pochodziła najczęściej od anonimowego nieznajomego lub od nieznanej dorosłej osoby – jedynie 1 na 20 młodych osób otrzymała taką propozycję od znanej osoby dorosłej (Lange i in., 2022).

Statystyki prowadzone przez Policję do 2023 roku pokazują, że od kilku lat corocznie pojawia się od 300 do 600 sytuacji stwierdzonego przestępstwa uwodzenia małoletniego przez internet, co zobrazowano na rysunku 1 (Policja, 2023). Liczba zgłoszonych spraw przestała drastycznie rosnąć od 2017 roku, a jednoznaczne ustalenie powodów tego zjawiska wymaga osobnego badania. Mogły na to wpłynąć zmiany w świadomości młodzieży i jej postawie wobec różnych interakcji, zmiany w podejściu do cyberbezpieczeństwa ze strony platform internetowych i rodziców, a także szersze społeczne zrozumienie tematu.

Szczególnie interesujące może być zestawienie zgłoszeń z ostatnich kilku lat, związanych z tzw. Pandora Gate (koniec 2023 roku). W wyniku tych zdarzeń kilkoro

znanych twórców internetowych oskarżono o kontakty seksualne z małoletnimi oraz ich seksualnie nagabywanie przez internet. Szczegóły sprawy zostały nagłośnione w materiale udostępnionym w serwisie YouTube (WATAHA, 2023), a jego twórcy skierowali sprawę do prokuratury. Postępowanie jest obecnie w toku. Zdarzenia te stały się inspiracją do zmiany narracji wokół przestępstwa nagabywania – Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę w swojej kampanii społecznej zwróciła uwagę, że sprawcy mogą być także młodymi dorosłymi, idolami dziecka „znanymi" z mediów społecznościowych (FDDS, 2024).

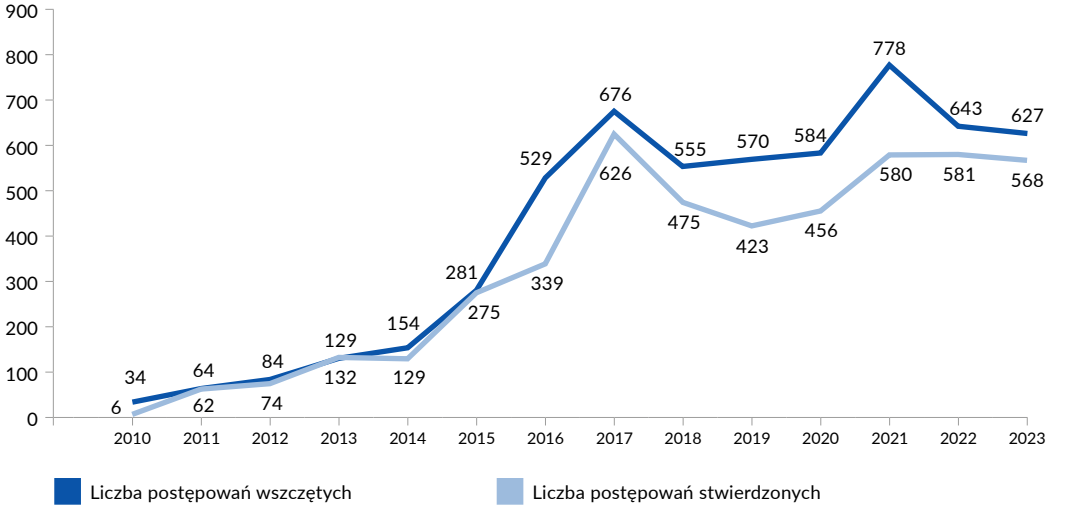

Rys. 1. Porównanie liczby postępowań wszczętych i stwierdzonych przestępstw z art. 200a k.k. (Policja, 2023)

Obraz OCG w Polsce w latach 2016–2021

Dodatkowym źródłem informacji o przebiegu OCG w Polsce mogą być badania przeprowadzone przez Dział Reagowania Na Nielegalne Treści w Internecie Dyżurnet.pl NASK PIB. Dialogi pochodziły ze spraw karnych o czyn z art. 200a §2 kk. Łącznie badaniem objęto 400 postępowań, przekazanych w ramach porozumienia z Prokuraturą Krajową, bazującego na art. 156 §5 k.p.k. Materiały do badań miały pierwotnie postać papierowych wydruków, które poddano anonimizacji. W korpusie tekstów znalazły się konwersacje prowadzone z wykorzystaniem

najpopularniejszych komunikatorów zagranicznych (np. Messenger, Instagram), a także wielu mniejszych, krajowych (np. GG, czateria.pl).

W badaniu skupiono się na lingwistycznych symptomach *groomingu*. Pominięto pozostałe aspekty – tj. demografię (np. wiek czy wykształcenie osób pokrzywdzonych oraz sprawców) czy czas (data lub długość prowadzenia rozmowy), przy czym w odniesieniu do pewnego zbioru konwersacji, dzięki zachowaniu metadanych (znaczniki czasu występujące wraz z wiadomością), możliwa była obserwacja częstotliwości czy też intensywności wymiany odpowiedzi. Z tekstu mogły również czasami wynikać – na poziomie deklaratywnym – takie informacje, jak wiek, wykształcenie czy miejsce zamieszkania.

Teksty rozmów poddano analizie jakościowo-ilościowej. Na tej podstawie wyodrębniono zestaw cech charakterystycznych (kodów) – np. typ rozmówców, charakter zachowań czy rodzaje interakcji. Kodowanie danych w pełni przeprowadzono na 192 rozmowach. O ile było to możliwe – z uwzględnieniem powyżej opisanych zastrzeżeń – oznaczono również wiek rozmówców, datę roczną oraz przybliżoną długość prowadzenia rozmowy, a ponadto płeć pokrzywdzonego/sprawcy i platformę komunikacji (na podstawie szaty graficznej i elementów wizualnych, jak układ „chmurek" wiadomości).

Zastosowana metodyka pozwoliła przede wszystkim odfiltrować rozmowy niewykazujące cech OCG lub bez widocznych wypowiedzi sprawcy lub dziecka. Ostatecznie pozostało 170 spraw, spośród których 19 stanowiły potwierdzone prowokacje osób dorosłych podających się za dzieci, a 27 – rozmowy pomiędzy więcej niż 2 osobami (konwersacje grupowe lub kilka dialogów z udziałem tej samej osoby).

Dialogi nie są w pełni reprezentatywne, a część z nich wykazuje braki pod względem kompletności lub ciągłości. Są to rozmowy zgłoszone albo przez samo dziecko (w momencie, kiedy *grooming* eskalował), albo przez opiekuna, który odkrył, w jaką konwersację został zaangażowany jego podopieczny. Warto nadmienić, że badacze nie wiedzą, ilu tego rodzaju rozmów nie zgłoszono (tzw. ciemna liczba przestępstw). Jednoznaczne stwierdzenie skali tego typu zachowań przestępczych w sieci może być trudne do oszacowania. Wśród możliwych powodów braku zgłoszenia przestępstwa OCG są: 1) zignorowanie i/lub zakończenie przez dziecko w początkowej fazie próby nawiązania niepożądanego kontaktu; 2) ukrywanie tego typu doświadczeń z powodu strachu lub wstydu; 3) brak zainteresowania dorosłych i/lub organów ścigania tego typu zdarzeniami lub ich trywializowanie (do niczego nie doszło, to tylko pisanie w sieci); 4) brak możliwości potwierdzenia informacji przekazanych przez dziecko w cyfrowym materiale dowodowym (sprawca zabezpieczył się, np. wysyłając tzw. znikające wiadomości).

Ze względu na ograniczenia zaistniałe podczas przetwarzania, analizy i klasyfikacji tekstów warto przedmiotowe badania traktować jako wstępne i pilotażowe, a równocześnie pomocne w stawianiu dalszych hipotez badawczych sprawdzanych na pełnych danych.

W analizowanym zbiorze rok, w którym prowadzono rozmowę, kodowano jedynie w przypadku posiadania znaczników czasowych – np. metainformacji w postaci daty/czasu pojawiających się w konwersacji. Większość z nich odbyła się w latach 2016–2021.

Zdecydowana większość rozmów należy do dialogów krótkich – połowa z nich ma mniej niż 211 wersów tekstu, co odpowiada średnio około 70 wymienionym wiadomościom. Jedynie 10 rozmów liczyło więcej niż 1000 wersów, z czego jedna blisko 5000.

Mimo że nie było to przedmiotem analizy, należy wspomnieć, że blisko 40% analizowanych zestawów tekstów nie zawierało informacji, na podstawie której można by w sposób jednoznaczny zakodować czas trwania interakcji sprawcy z dzieckiem. Spośród tych, których czas trwania udało się oszacować, w sumie 58 rozmów obejmowało okres jednego dnia lub krótszy, a 1 na 5 rozmów trwała kilka dni. Dłużej niż tydzień toczyło się jedynie 7,6% rozmów.

Rozmowy najczęściej odbywały się na komunikatorze powszechnie używanym przez młodzież, tj. na Messengerze, który pojawił się w aż 60% spraw (102 sprawy). Warto zauważyć, że w 2024 roku wciąż aż 77% młodych osób wskazuje go jako jedno z najczęściej wykorzystywanych mediów społecznościowych (Ładna i in., 2025). W jednej trzeciej spraw wystąpiły wzmianki lub prośby dotyczące przejścia na inny komunikator. Jednak tylko połowa z nich zawierała także treść rozmowy, którą kontynuowano za pośrednictwem nowego kanału. W 14,1% spraw część rozmów toczyła się z użyciem SMS-ów, w 9,4% – na Instagramie, a tylko w 5,3% – na Snapchacie. Jedynie po dwie sprawy zawierały rozmowy prowadzone za pośrednictwem TikToka, Whatsappa lub na Discorda. Komunikatorami lokalnymi były Czateria (11 spraw), GaduGadu (7 spraw), a także pojedyncze wystąpienia platform takich jak 6obcy, Polfan, Fotka.pl czy Nasza Klasa. W jednym przypadku format otrzymanych danych nie pozwolił na określenie użytego komunikatora. Kilkukrotnie pojawiły się w sprawach gry: dwa razy rozmowy toczyły się w MovieStarPlanet, a w pojedynczych przypadkach – w Brawl Stars, The West i Robloksie.

Widoczna jest zatem stosunkowo niewielka reprezentacja komunikatorów takich jak TikTok, Snapchat lub Discord. Nie musi to jednak wynikać z mniejszej liczby przestępstw tam popełnianych, zwłaszcza biorąc pod uwagę obecną rosnącą popularność Snapchata wśród sprawców za granicą (Rahman-Jones, 2024) oraz

aż 71% nastolatków wskazujących TikTok jako jedną z najczęściej używanych aplikacji w 2024 roku (Ładna i in., 2025). Sporą popularnością wśród młodych ludzi cieszyły się również Instagram, Snapchat oraz Discord (odpowiednio 62%, 32% i 28% odpowiedzi). Konieczne jest zatem nieustanne aktualizowanie wiedzy na temat platform używanych przez młodzież i przebiegu interakcji na nich – na przykład TikTok zdobył prawdziwą popularność w Polsce dopiero w 2020 roku, zatem w końcówce zakresu czasowego badanych tekstów. Jeszcze później, pod koniec roku 2022, pojawiła się możliwość wysyłania wiadomości do dowolnego użytkownika, bez konieczności obustronnego „obserwowania" swoich kont.

Podsumowanie informacji o młodych osobach doświadczających OCG

W analizowanych sprawach, pomijając zidentyfikowane prowokacje, znalazło się ponad dziesięciokrotnie więcej dziewczynek niż chłopców (134 vs 13). W przypadku osób podających się za małoletnie w celu ujęcia sprawców *groomingu* zawsze podawano się za dziewczynki. W 5 przypadkach rozmowa nie pozwoliła na określenie płci dziecka, a w 70 analizowanych sprawach – jego wieku. Dzieci podające swój wiek w rozmowie określały, że mają od 6 do 23 lat. Osoby przypisujące sobie mniej niż 10 lub więcej niż 15 lat występowały stosunkowo rzadko, a najczęściej w sprawach pojawiała się młodzież w wieku od 11 do 14 lat, z przewagą dzieci 13-letnich. W wielu sytuacjach wiek nie był podany, jednak na podstawie analizy tekstu wychwycono m.in. zależność osoby od rodziców i fakt uczęszczania do szkoły, co sugerowało małoletniość jednego z rozmówców. W kilku przypadkach informacja o wieku pojawiała się w sposób opisowy, np.: „dziecko", „za młoda", niepełnoletnia – mniej niż 16 lub 18 lat.

Zatem w 12 przypadkach prawdopodobnie nie można mówić o uwodzeniu dziecka w rozumieniu prawnym – młoda osoba podaje się za starszą niż poniżej dozwolonej prawnie granicy 15 lat. W tym kontekście znacząca jest także nadreprezentacja podających się za 14-latki dorosłych wśród osób prowadzących konwersacje mające skutkować „ujęciem obywatelskim" sprawcy nagabywania. W tej grupie tekstów w aż 14 na 19 tego typu rozmów osoba podająca się za małoletnią określiła swój wiek na 14 lat. Jedynie w 22 sprawach możliwe było porównanie wieku deklarowanego do znanego wieku dziecka. Badanie motywacji dzieci, które zawyżają swój wiek w serwisach społecznościowych oraz komunikatorach, może być ważnym głosem w dyskusji dotyczącej bezpieczeństwa małoletnich w internecie, a najczęściej występujący zakres wiekowy może wskazywać, do jakiej grupy młodych osób warto kierować działania profilaktyczne.

Charaktery i reakcje dzieci są bardzo zróżnicowane, a dokładniejsze zbadanie każdej z dających się wyodrębnić grup może stanowić cenne źródło wiedzy o czynnikach ryzyka oraz cechach zwiększających lub zmniejszających odporność na seksualne wykorzystanie online. Poniższe statystyki mają za zadanie zobrazować zaobserwowaną różnorodność oraz podjąć próbę uchwycenia całego spektrum reakcji młodzieży, wpływających na pogorszenie ich dobrostanu. W tej części wykluczono z analizy rozmowy, w których występowało uzasadnione podejrzenie lub potwierdzony przypadek osoby dorosłej podającej się za małoletnią w celu ujęcia sprawcy *groomingu*. Ostatecznie w dalszej części badań uwzględniono 142 rozmowy. Przy analizach podjęto próbę podziału młodzieży przede wszystkim w trzech obszarach, możliwych do wywnioskowania na podstawie warstwy językowej konwersacji:

Uświadomienie seksualne – badano, czy dziecko rozumie, do czego odnosi się sprawca, czy zna wymieniane części ciała i działania, czy samo wspomina o nich, czy też sygnalizuje niewiedzę w tym temacie. W około 1 na 6 przypadków nie można było ocenić poziomu wiedzy dziecka na podstawie jego wypowiedzi. Jeszcze mniej dzieci (niecałe 15%) sygnalizowało brak jakiejkolwiek wiedzy w temacie, a zdecydowana większość, czyli ponad 2/3, wyrażała różny stopień zorientowania w tej tematyce.

Nastawienie do interakcji seksualnej – badano, czy dziecko zachowuje się neutralnie bądź niechętnie wobec propozycji zaangażowania w aktywność seksualną, czy też wykazuje zainteresowanie narzuconą przez dorosłego tematyką. W analizowanym zestawie rozmów nieco ponad ¼ dzieci podążyła za kierunkiem rozmowy wskazanym przez sprawcę. Ponad 60% nie było zainteresowanych nacechowaną seksualnie rozmową.

Sposób odmowy – badano, czy wystąpiła odmowa wobec żądań sprawcy oraz jaki miała charakter: agresywny (wulgaryzmy, obrażanie rozmówcy) czy też neutralny bądź nawet usprawiedliwiający (tłumaczenie się z powodów odmowy, przepraszanie za odmowę). Mniej niż 1 na 6 dzieci w analizowanych rozmowach nie odmawiało w żaden sposób sprawcy, 38% odmawiało bardzo zdecydowanie i obrażając rozmówcę, 60% robiło to w sposób neutralny, a 32% – w połączeniu z usprawiedliwieniami. W tym ostatnim przypadku zaobserwowano, że pojawiały się różne typ odmowy. Dwoje dzieci wprawdzie nigdy nie odmówiło sprawcy wprost, natomiast użyło wymijającego w tym kontekście zwrotu „nie wiem". Ten rodzaj odpowiedzi – jak wynika z szerszego kontekstu – nie sygnalizował rzeczywistej niewiedzy, a raczej niechęć do zobowiązania się lub zdecydowanego wyrażenia swoich odczuć. Z kolei 28 dzieci zastosowało ten zwrot w połączeniu z odmową, najczęściej neutralną lub przepraszającą.

Skupienie na tych trzech konkretnych elementach konwersacji, eksponowanych zwykle już na początku rozmowy, wynika także ze specyfiki otrzymanych danych. Przeważająca większość rozmów to krótka wymiana zdań, o długości kilkudziesięciu wiadomości. Pozwala to – w większości przypadków – zaobserwować tego typu podstawowe reakcje i przejawy wiedzy dziecka już na początku konwersacji.

Są to też znaczące informacje dotyczące różnego zakresu szkód wynikających dla dziecka z interakcji. Na tej podstawie warto zaplanować zróżnicowane scenariusze prewencji, a jeśli dojdzie już do wykorzystania – formy opieki i pomocy uwzględniające postawy i mechanizmy dające się zaobserwować u pokrzywdzonego dziecka. Młoda osoba, która dała się wciągnąć w tematykę seksualną, narzuconą przez sprawcę, może być na różnych etapach konwersacji szantażowana, z wykorzystaniem zdobytych kompromitujących materiałów lub informacji. Dziecko, którego inicjacja seksualna została wypaczona przez narrację obcego napotkanego w internecie, może mieć dodatkowe trudności w prawidłowym psychoseksualnym rozwoju, a także budowaniu relacji i bliskości. Jak wynika z przytoczonej we wprowadzeniu literatury, dziecko nieodrzucające seksualnych próśb i sugestii może być też celem innego typu sprawcy – bardziej bezpośredniego i monotematycznie skupionego na seksualności. Z kolei dziecko bardziej samotne, szukające przyjaciół, częściej przyciąga ostrożniejszego sprawcę, zorientowanego na długotrwały proces OCG.

Podsumowanie informacji o sprawcach OCG

W stereotypowym wyobrażeniu sprawca przemocy seksualnej wobec dziecka postrzegany jest jako starsza osoba, która podaje się za rówieśnika osoby uwodzonej. Jednak z obserwacji Dyżurnet.pl wynika, że może być to zarówno młody, jak i starszy dorosły (np. od 18 do 60 r.ż), który nie zawsze też zaniża swój wiek podczas rozmowy lub udaje dziecko. W prawie 40% przypadków analizowanych spraw sprawca mówił wprost o byciu osobą dorosłą, w 24 sprawach deklarował, że ma mniej niż 18 lat, a jakakolwiek informacja o wieku pojawiała się w 67 sprawach. W połowie analizowanych dialogów nie widać fragmentu rozmowy, w którym zostaje ujawniony wiek sprawcy. Czasami „dorosłość" manifestuje się w sposób opisowy, na przykład w formie wspomnienia o posiadaniu pracy, żony lub prawa jazdy, albo poprzez ocenę dziecka, które zapoznało się z głosem bądź wyglądem sprawcy („stary pan", zwracanie się per „pan"). Biorąc pod uwagę także te sytuacje, widzimy, że dalej ponad dwukrotnie częściej sprawca nie ukrywał skali różnicy wieku (ale niewykluczone, że podawał wiek nieco niższy niż rzeczywisty).

W większości spraw analizowanych przez Dyżurnet.pl – na podstawie poddanego analizie fragmentu rozmowy – nie można było stwierdzić, czy sprawca jest faktycznie zainteresowany niedojrzałością osoby, z którą rozmawia. Natomiast ponad ¼ sprawców potwierdza takie zainteresowanie. Pozostali albo nie mówią o tym wprost, albo wydaje się wręcz, że wiek rozmówcy jest im obojętny. Tutaj także widoczna jest wyraźna różnica pomiędzy rozmowami z rzeczywistymi dziećmi a osobami podającymi się za małoletnie – większość ujętych przez prowokatorów sprawców nie okazuje większego zainteresowania „nielegalnym" wiekiem dziecka. Cztery osoby wręcz wprost wyrażały preferencję do interakcji z osobą dorosłą i obawy dotyczące prawnych konsekwencji wynikających ze spotkania z dzieckiem. Tymczasem wszyscy prowokatorzy udawali dziecko świadome seksualności i chcące kontynuować interakcję, co wśród prawdziwych dzieci występowało rzadko.

W 12 przypadkach, kiedy na prośbę dorosłego doszło do przesłania zdjęcia z wizerunkiem dziecka, sprawca wyrażał wątpliwości związane z jego wiekiem lub tożsamością. Komunikował to, mówiąc, że małoletni nie wygląda na swój wiek bądź że współpracuje z policją, ewentualnie wprost wyrażał obawę, czy to nie prowokacja. Należy jednak zaznaczyć, że takie prośby miały również wydźwięk manipulacyjny, mający skłonić dziecko do wysłania odważniejszych zdjęć, które „potwierdzą" jego wiek.

Sygnałem mogącym wskazywać na niepokojące preferencje seksualne sprawcy mogły być też sytuacje, w których następowała seksualizacja relacji dziecka z innymi osobami. Sprawca dopytywał o doświadczenia o charakterze seksualnym w pierwszych relacjach romantycznych dziecka lub nawet z własnym rodzeństwem. Zdarzało się też, że wspominał o własnych interakcjach seksualnych z rówieśnikami dziecka. W 12 sprawach dorosły rozmówca nawiązywał do swoich przeszłych przestępstw, a w 5 – starał się wpłynąć na istniejące relacje dziecka lub zmienić ich postrzeganie. W czterech przypadkach, wraz z informacjami o swoich poprzednich interakcjach seksualnych z małoletnimi osobami, sprawca przekazywał „wiedzę seksualną" lub instruował dziecko, w jaki sposób wykonywać samodzielnie czynności seksualne. Aż 21 sprawców przedstawiało się jako „mentor" czy „nauczyciel" w tym obszarze, ale bez wspominania dzieci, które poprzednio wykorzystał.

Sprawca często próbował wpływać na dziecko poprzez szantaż emocjonalny, oparty na groźbie utraty nawiązanej z nim relacji, którą przedstawiał jako wyjątkową i bliską. Poza manipulacjami emocjonalnymi występowały też próby wiążących transakcji, np. wymiana czynności za czynność, zdjęcia za zdjęcie czy zrobienie czegoś jako pierwszy lub pierwsza. Zaobserwowano także bezpośrednie groźby i szantaż istniejącymi lub domniemanymi intymnymi materiałami, a nawet samymi potencjalnie kompromitującymi informacjami o dziecku.

W ponad jednej trzeciej przypadków wystąpiła jedna z tych form wywierania presji na młodej osobie – najczęściej były to próby manipulacji emocjonalnej lub „wymiany" (aż 46 spraw), a w siedmiu przypadkach zastosowano bezpośredni szantaż z wykorzystaniem materiałów lub gróźb. W pięciu sprawach sprawca był wprost agresywny, wulgarny i napastliwy. W części rozmów agresja pojawiała się łącznie z jakąś formą szantażu, ale mogła być także wyrazem frustracji po niespełnieniu prośby. Częściej za to sprawca próbował zdobyć przychylność dziecka w sposób łagodniejszy – komplementował je (prawie 40% spraw) lub oferował nagrody rzeczowe i pieniężne w zamian za spotkanie lub przesłanie zdjęcia (niecałe 18% spraw). W większości przypadków nie stosowano obu tych strategii naraz. W jednej trzeciej spraw sprawca używał w stosunku do dziecka zdrobnień i określeń pieszczotliwych typowych dla osób będących w relacji (kotku, kochanie, skarbie etc.). Stosunkowo często pojawiały się deklaracje stworzenia długotrwałej relacji. Warto jednak nadmienić, że opisane sytuacje nie zawsze współwystępowały razem.

Jak widać, sprawcy używają bardzo różnorodnego zestawu metod wywierania presji na dziecko, jednak cel ich dążeń jest podobny. W oparciu o cytowaną literaturę oraz analizę danych z badań Dyżurnet.pl można wyróżnić główne zamierzenia sprawców, sygnalizowane na poziomie językowym. Są to jednocześnie typowe rodzaje szkodliwych zachowań, na które może natrafić młoda osoba w cyberprzestrzeni:

1. **Pozyskanie materiałów audiowizualnych** przedstawiających dziecko (zdjęcia lub nagrania wideo). Nie muszą być to od razu zdjęcia intymne – niektórzy sprawcy zaczynają od próśb o neutralne zdjęcia twarzy, aby stopniowo przesuwać granice zaufania dziecka. Prośby lub żądania dotyczące przesłania dowolnego typu zdjęć lub nagrań pojawiały się w odpowiednio 64% i 8% spraw. Warto zauważyć, że w dobie generatywnej AI neutralne zdjęcie, przedstawiające twarz lub sylwetkę osoby małoletniej, może zostać wykorzystane do wytworzenia nieprawdziwych materiałów, ukazujących dziecko bez ubrań lub w kompromitującej, seksualizującej sytuacji[1,2]. Analogicznie, otrzymane od rozmówcy zdjęcie wcale nie musi być prawdziwe. Już chociażby z tego względu ślad cyfrowy dziecka (w postaci zdjęć czy filmów) powinien być elementem szczególnie chronionym.

1 Można tu przytoczyć niedawny skandal z udziałem narzędzia AI dostępnego na platformie X, które w prosty sposób można było skłonić do generowania nieomal nagich wersji zdjęć, także dzieci: https://incidentdatabase.ai/cite/1329/

2 Wykorzystanie zmanipulowanego nagrania w celu szantażu chłopca: https://incidentdatabase.ai/cite/1241/

2. **Rozmowa wideo**. Sprawcy zachęcali dziecko do rozmowy „na żywo" za pomocą komunikatora wideo (często w celu wymuszenia na dziecku wykonywania konkretnych czynności, np. obnażenia lub onanizacji). Takie zachowanie pojawiło się w jednej trzeciej analizowanych rozmów. Rzadziej (w jednej czwartej rozmów) pojawiły się prośby o rozmowę telefoniczną lub głosową przez komunikator internetowy.
3. **Spotkanie na żywo**. Sprawcy dążyli do zdobycia informacji o miejscu zamieszkania dziecka i proponowali spotkanie pod pozorem bliższego poznania się bądź wprost nawiązania kontaktów seksualnych. Wystąpiło to w 38% spraw. Jest to często postrzegane jako główne zagrożenie wynikające z OCG. Jednak badania wyraźnie podkreślają, że pozostałe, niewykraczające poza ramy świata wirtualnego działania sprawców, mogą być równie szkodliwe dla dobrostanu dziecka.
4. **Erotyczne czatowanie**. Sprawcy opisywali i wyrażali swoje seksualne pragnienia nie tylko w kontekście szczegółowego opisu wymuszanych zdjęć bądź deklarowanych czynności do wykonania na przyszłym spotkaniu, ale też jako formę samodzielnej aktywności seksualnej. Seksualne fantazje zaobserwowano w blisko połowie wszystkich rozmów.
5. **Ekshibicjonizm**. Niektórzy sprawcy przejawiali wyraźną chęć samoobnażenia. Dorosły prosił o atencję dziecka, równocześnie nie wymagając oglądania nagiego dziecka lub jakiejkolwiek interakcji z nim. Inni dążyli do wymiany (transakcja „zdjęcie za zdjęcie"). Część sprawców przesyłała dziecku materiały pornograficzne w celu „edukacji" i obniżenia wrażliwości dziecka na tego typu treści. Różne materiały intymne, w tym zdjęcia opisywane jako własne, przesłał dziecku 1 na 3 sprawców. W 8% spraw tendencje ekshibicjonistyczne pojawiły się razem z propozycjami spotkania na żywo. Znacznie częściej współwystępowały one z prośbami o rozmowę wideo lub próbami uzyskania materiałów intymnych od dziecka – co może stanowić podstawę do przyszłych szerszych badań nad różnymi typami sprawców OCG.

Nowe zagrożenia związane z OCG

W ostatnich latach na zjawisko OCG wpłynęły gwałtowny rozwój i popularyzacja narzędzi generatywnej sztucznej inteligencji (ang. *GenAI*) oraz coraz szersze zastosowanie głębokiego uczenia maszynowego w wielu obszarach. W ten sposób obserwowany już wcześniej proces „masowego" OCG, uwydatniający się przy zobojętnieniu młodzieży wobec otrzymywanych bez zgody treści intymnych (por. badania *Nie na pokaz*) oraz w danych dostępnych Dyżurnet.pl, staje się jeszcze bardziej wyraźny.

Proces nagabywania, napastowania seksualnego czy też „uwodzenia" ewoluuje od modelu „chałupniczego" do produkcji masowej, bazującej na zaawansowanych technologiach. Efektem może być wiele krótszych interakcji (przypomina to tzw. trałowanie, czyli zarzucanie sieci w celu masowego połowu), masowe (ang. *bulk*) rozsyłanie nieodpowiednich i niebezpiecznych treści, wytwarzanych lub udostępnianych z wykorzystaniem niedostatecznie zabezpieczonych narzędzi, a nawet powstawanie wyspecjalizowanych w *groomingu* zorganizowanych grup przestępczych.

Grupy przestępcze

Grupy takie jak *764* czy *Yahoo Boys* skupiają się na masowym, ustrukturyzowanym szantażu na tle seksualnym. Pierwsza z nich działa w celu wymuszania na młodych osobach przesyłania kolejnych materiałów, a także popełniania działań przestępczych, druga zaś ma na celu przede wszystkim wyłudzanie pieniędzy od chłopców. Obie grupy instruują dokładnie swoich członków, jak nawiązać, podtrzymywać i eksplorować znajomość z dzieckiem, aby zaplanowany od początku szantaż okazał się skuteczny.

Badacze opisują *764* jako grupę nihilistyczną, skupioną na przemocy oraz starannie typującą swoje ofiary wśród osób, które wykazują specyficzne cechy i potencjalną podatność na techniki manipulacji i wymuszeń (Institute for Strategic Dialogue, 2025). Pokrzywdzonymi mogą stać się w szczególności osoby aktywne w społecznościach internetowych związanych z samookaleczaniem, zaburzeniami odżywiania oraz zaburzeniami psychicznymi. Podobnie jak w klasycznie rozumianym, eskalowanym do szantażu OCG, młode osoby są manipulowane tak, by miały poczucie, że same są sprawcami przestępstw, a nie potrzebującymi wsparcia ofiarami. Twórcy cytowanego raportu podkreślają, jak istotne jest dotarcie do takich osób, a następnie uświadomienie im, że na każdym etapie mogą zwrócić się o pomoc do władz lub odpowiednich organizacji.

Inną cechą działalności ww. grup jest przenoszenie się pomiędzy różnymi platformami. Dla nastolatków naturalnym jest posiadanie kont na wielu komunikatorach i stronach społecznościowych, z których każda ma inne zastosowania i mechanikę działania. Grupy takie jak *764* wykorzystują to, by zbierać informacje o wytypowanej osobie – najpierw tam, gdzie częściej przebywa lub udostępnia o sobie więcej danych, istotnych z punktu widzenia przestępców. Następnie – po nawiązaniu kontaktu – rozmowy przenoszone są na kanały bardziej zdecentralizowane, o słabszej i utrudnionej moderacji lub niepodlegające monitoringowi organów ścigania czy powołanych w tym celu instytucji. Takie mechanizmy działania były widoczne

w sprawach karnych badanych przez Dyżurnet.pl, są również opisywane szczegółowo w cytowanych raportach.

Sprawcy masowo wysyłają wiadomości wielu celom naraz, wykorzystując efekt skali – nawet niewielki odsetek pożądanych reakcji przekłada się na znaczącą liczbę wykorzystanych osób, z których dalszy ułamek będzie długofalowo szantażowany. Świadomie ustanawiają swoją ciągłą obecność w życiu pokrzywdzonych, korzystając z rozmaitych mechanizmów manipulacji, mających przedłużyć obecność wykorzystywanych osób w sieci *764* i skłonić ich do samookaleczenia bądź spełnienia innych żądań, związanych z przemocą lub produkcją CSAM.

Obecnie grupa *764* jest skupiona w anglojęzycznej części internetu i wydaje się, że nie zdobywa popularności w Polsce – warto jednak wykazać daleko posuniętą ostrożność oraz podjąć działania profilaktyczne, dzięki którym można zapobiec krzywdom zanim się jeszcze wydarzą. Potwierdzeniem, że grupa *764* (czy inne jej podobne) nie jest tylko fikcyjną opowieścią o zagrożeniach daleko od Polski, niech będzie fakt, iż Dyżurnet.pl otrzymał już jedno dotyczące jej zgłoszenie, w którym podana była informacja, że dziecko trafiło na nią na anglojęzycznym serwerze.

Inny model działania ma grupa *Yahoo Boys* (Raffile i in., 2024). To nie przemoc, lecz pieniądze są głównym celem sprawców – ta sama grupa wcześniej zajmowała się oszustwami w stylu „nigeryjskiego księcia", a obecnie rozszerzyła swoją działalność na wykorzystanie małoletnich. Badacze wskazują, że zauważony dziesięciokrotny wzrost liczby przypadków szantażu na tle seksualnym w latach 2022–2023 jest skutkiem rozpowszechniania przez tę grupę przestępczą instrukcji zachęcających innych do zaangażowania się w szantaż i opisujących, jak dokładnie go przeprowadzić, korzystając z gotowych skryptów.

Przestępcy najczęściej zdobywali wrażliwe materiały od małoletnich chłopców za pomocą aplikacji takie jak Instagram, Snapchat i Wizz, co niestety w przynajmniej dwóch przypadkach stało się bezpośrednią przyczyną samobójstwa szantażowanych dzieci. Sprawcy używają zaawansowanych socjotechnik i wykorzystują specyfikę konkretnych platform, by zdobyć zaufanie swoich celów, a następnie masowo kierują groźby, co ma na celu przytłoczenie małoletnich.

Cytowany raport wskazuje też, że *Yahoo Boys* stosowali narzędzia generatywnej sztucznej inteligencji, by tworzyć realistycznie wyglądające profile kobiet, za pomocą których zdobywali wrażliwe materiały, przede wszystkim od chłopców (tzw. *catfishing*). Po krótkiej rozmowie prowadzonej przez przestępcę według ustalonych, wypracowanych schematów, chłopiec jest skłaniany do przesłania swoich intymnych materiałów, a następnie szantażowany. Jest to odmienna strategia od sytuacji najczęściej obserwowanych przez Dyżurnet.pl oraz badaczy OCG, gdzie w wyniku

nagabywania poszkodowane są w przeważającej większości dziewczynki. Warto po raz kolejny podkreślić, że przestępcze użycie generatywnej AI sprawia, że do szantażu nie będą potrzebne już prawdziwe intymne materiały. Na podstawie zwykłego zdjęcia, np. z mediów społecznościowych, możliwe jest dziś stworzenie jego kompromitującej wersji.

W 2025 roku Dyżurnet.pl otrzymał aż 63 zgłoszenia dotyczące szantażu na tle seksualnym wobec osób małoletnich. Dla porównania, od początku działalności zespołu do 2023 roku włącznie pojawiło się ich jedynie 36 (Marańda i in., 2025), zatem widoczny jest skokowy wzrost popularności tego typu wykorzystania.

Zastosowanie rozwiązań sztucznej inteligencji

Wykorzystanie sztucznej inteligencji w celach krzywdzenia dzieci jest zarówno cechą zorganizowanej cyberprzestępczości, jak i sprawców indywidualnych. Przerabianie neutralnych zdjęć na treści o charakterze erotycznym lub w innych sposób kompromitującym osobę małoletnią stało się już faktem. Dostępność aplikacji typu *nudify* i brak pełnych zabezpieczeń takich narzędzi może łatwo prowadzić do cyberprzemocy, również ze strony rówieśników (Pitoń, 2025). Rodzi to jednocześnie dalsze pytania o przyszłość zjawiska szantażu na tle seksualnym oraz przemocy psychicznej w formie udostępniania kompromitujących materiałów. Obecnie AI może ten proceder ułatwiać – nawet przed otrzymaniem intymnych zdjęć sprawca jest w stanie wygenerować je samodzielnie na bazie publicznie dostępnych neutralnych fotografii. W niedalekiej przyszłości rosnąca liczba fotorealistycznych materiałów generowanych z użyciem AI grozi paraliżem systemów detekcji CSAM i procesu karnego, w których prawdziwość każdego zdjęcia musi zostać potwierdzona w celu podjęcia określonych działań.

Niepokojący jest także niski poziom świadomości młodych osób w kwestii istnienia tzw. deepfake'ów. Jedynie 28% młodych osób zna to pojęcie, a aż 73% o nim nie słyszało lub nie potrafiło jednoznacznie odpowiedzieć (Ładna i in., 2025). Świadomość tego zjawiska rośnie wraz z wiekiem osoby ankietowanej – poziom zaznajomienia z pojęciem sięga od jedynie 16% u dzieci w klasie VII szkoły podstawowej do 34% w klasie II szkoły średniej. Jednocześnie chłopcy ponad dwukrotnie częściej deklarowali znajomość zjawiska niż dziewczęta (odpowiednio 38% i 17% badanych).

Powyżej podane ryzyka związane z wykorzystywaniem AI do szantażu nie są jedynym zagrożeniem wynikającym ze skokowego ulepszenia i rozpowszechniania tych technologii. Sprawcy wykorzystania seksualnego dzieci mogą używać także

narzędzi do generowania tekstu, np. do automatycznego tłumaczenia swoich wiadomości lub generowania treści dla botów masowo manipulujących dziećmi czy też rozpowszechniających wrażliwe informacje[3,4].

Jak wykazują badania i alarmujące doniesienia podmiotów zaangażowanych w ochronę dzieci, wszechobecne dziś chatboty mogą posłużyć do odgrywania ról o nacechowaniu erotycznym. Dzięki chatbotom sprawca może realizować swoje fantazje seksualne związane z rozmową z dzieckiem – model odgrywa wówczas rolę osoby małoletniej[5,6]. Stanowi to analogiczny dylemat do kwestii wytwarzania syntetycznych materiałów przedstawiających seksualne wykorzystywanie dziecka. W teorii nie dochodzi w ten sposób do skrzywdzenia rzeczywistego małoletniego, jednak sam proces tworzenia i konsumowania tego typu treści może wywołać efekt desensytyzacji (odwrażliwienia) oraz potencjalnie zachęcać do prób wykorzystania uzyskanych „scenariuszy rozmowy" w świecie rzeczywistym. Należy mieć na uwadze, że cechą narzędzi LLM jest pomocność i skłonność do potwierdzania istniejących przekonań u użytkowników niż próba ich zmiany na inne, w tym przypadku mniej szkodliwe. Powtarzanie tego typu zachowań może więc prowadzić do pogłębienia zaburzonych tendencji sprawców, w tym do nieodpowiedniego postrzegania dziecka jako obiektu seksualnego. Warto odnotować, że przedmiotem ochrony w rozdziale XXV polskiego Kodeksu karnego jest zarówno dziecko, jak i seksualność oraz obyczajność, co należy ocenić pozytywnie. Penalizowanie zachowań godzących nie tylko w dobrostan jednostki, ale także w porządek społeczny, normy seksualne i dobro wspólne, umożliwia wielopoziomową ochronę prawną, pozwalającą reagować nawet na zmiany stechnologizowanej rzeczywistości.

Dzieci mogą również być narażone na seksualizację wynikającą z samodzielnego użytkowania chatbotów. Implementowane przez korporacje zabezpieczenia jak dotąd są stosunkowo proste do ominięcia, a młodzież może rozmawiać z botem na tematy seksualne – zwłaszcza w sytuacji, gdy w internecie, bez konieczności weryfikacji wieku, dostępne są boty stworzone z myślą o tej funkcji. Jeśli dzieci

3 Wykorzystanie deepfake'u do naruszenia prywatności i reputacji dziecka, https://incidentdatabase.ai/cite/900/

4 Generowanie zmanipulowanych treści wizualnych z użyciem AI wobec dziecka, https://incidentdatabase.ai/cite/916/

5 Automatyczne generowanie obraźliwych materiałów dotyczących dziecka przy użyciu systemów AI, https://incidentdatabase.ai/cite/1020/

6 Wykorzystanie chatbota do generowania treści seksualnych z udziałem dziecka, https://www.theguardian.com/technology/2025/sep/21/chatbot-site-depicting-child-sexual-abuse-images-raises-fears-over-misuse-of-ai

z ciekawości zaczną rozmowę z botem o konkretnym, erotycznym charakterze, łatwo mogą przekroczyć dopuszczalną, neutralną i naturalną dla swojego wieku granicę eksplorowania własnej seksualności[7,8], otrzymując informacje i zachowania pozostające poza granicami komfortu dziecka.

Powyższe obserwacje każą zastanowić się nad definicją *groomingu* – przecież w rozmowie z botem nie ma sprawcy dążącego do zaspokojenia swoich celów, a jedynie maszyna i algorytm tworzące ciągi znaków, wygenerowane z pewną losowością na podstawie danych treningowych, wcześniejszych poleceń (promptów systemowych) oraz zadawanych przez dziecko pytań. Seksualizacja rozmowy przez chatboty nie spełnia obecnie znamion „uwodzenia dziecka przez internet" z polskiego Kodeksu karnego. Po pierwsze, zgodnie z art. 1 §1 polskiego Kodeksu karnego: „Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia", a zgodnie z §3 cytowanego artykułu: „Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu". Po drugie, nawet najlepiej wytrenowany bot nie jest w stanie intencjonalnie „zmierzać do realizacji" opisywanych zachowań, tym bardziej w świecie rzeczywistym.

Mimo to pojawiają się przykłady sytuacji, w których dialog między dzieckiem a sztucznym rozmówcą przybrał niepokojący, a nawet tragiczny obrót[9]. Zbudowana w ten sposób „relacja" może też wpływać na dalsze trudności dziecka w rozmowach z prawdziwymi osobami – rozmowa z botem będzie łatwiejsza niż konfrontacja z człowiekiem, który ma własne pragnienia i cele[10]. Za wielce niepokojący należy uznać fakt, że aplikacje wykorzystujące modele językowe zaczynają być dodawane także do zabawek dla najmłodszych, co grozi ryzykiem nie tylko wycieku wrażliwych danych z rozmów oraz danych osobowych dziecka, ale także generowania nieodpowiednich, szkodliwych lub nielegalnych treści[11]. Taka zabawka może stanowić dalsze potencjalne zagrożenie i wektor ataku na dziecko, np. poprzez udostępnienie mu

7 Użycie chatbotów AI jako substytutu relacji społecznych dziecka, https://www.washingtonpost.com/lifestyle/2025/12/23/children-teens-ai-chatbot-companion/

8 Wykorzystanie AI do manipulacji i nękania dziecka online, https://incidentdatabase.ai/cite/1157/

9 Wykorzystanie technologii AI w kontekście zagrożeń dla bezpieczeństwa dziecka, https://www.bbc.com/news/articles/ce3xgwyywe4o

10 Wpływ technologii cyfrowych i AI na relacje społeczne dziecka, https://www.apa.org/monitor/2025/10/technology-youth-friendships

11 Naruszenie prywatności dziecka poprzez wyciek danych z urządzeń opartych na AI, https://www.wired.com/story/an-ai-toy-exposed-50000-logs-of-its-chats-with-kids-to-anyone-with-a-gmail-account/

treści, na które nie jest przygotowane, lub kradzież wrażliwych danych przez sprawców dążących do kontaktu z dzieckiem.

W przypadku dziecka szukającego wsparcia w rozmowie z chatbotem zbadano, że są one w niskim stopniu pomocne (Prosser i Edwards, 2024). Chatboty były skłonne błędnie interpretować manipulacyjne rozmowy jako konsensualny *seksting*, nie radziły też dziecku, by zwróciło się do bliskiej osoby dorosłej w celu uzyskania rzeczywistej pomocy. Uzasadniając swoje interpretacje podanych fragmentów rozmów, miały tendencje do halucynacji i przytaczania nielogicznych ciągów wnioskowania, a udzielane rady bywały ogólnikowe lub bez związku z właściwym tematem. Wskazuje to na problem z nadzorem sposobu trenowania modeli w obszarze związanym z zapobieganiem wykorzystaniu seksualnemu dzieci.

Jednocześnie, z badań przeprowadzonych w UK wynika, że aż 1 na 4 badanych dzieci w wieku 13–17 lat zwracało się do chatbota po pomoc i wsparcie, przy czym wśród dzieci poszkodowanych w wyniku przemocy było to aż 38% (Youth Endowment Fund, 2025). W połączeniu z możliwością stworzenia bliskiej „relacji" z botem może to prowadzić do narażenia młodych osób na seksualizujące lub w inny sposób nieodpowiednie czy wprowadzające w błąd odpowiedzi wirtualnych asystentów oraz oddalać od kontaktu z realną osobą.

Szanse związane z przyszłością prawa i technologii

Dynamiczny rozwój narzędzi związanych z głębokim uczeniem maszynowym powoduje także zainteresowanie wykorzystaniem ich w celu zwiększenia ochrony dzieci w internecie. Przykładem pozytywnego zastosowania są badania nad możliwościami klasyfikatorów opartych na uczeniu maszynowym w celu wczesnego wykrywania procesów związanych z OCG (Kim i in., 2025) oraz klasyfikacji całych konwersacji jako manipulacyjnych lub neutralnych (Xiao, 2025). Zastosowanie uczenia maszynowego w celu szybkiego wykrycia niepokojących wiadomości otrzymywanych przez dziecko, z poziomu choćby narzędzi kontroli rodzicielskiej, mogłoby zapobiec dalszemu rozwojowi szkodliwej konwersacji i ułatwić zgłaszanie sprawców do platformy. Wiele organizacji stworzyło podobne narzędzia[12,13,14] (najczęściej bazujące na języku angielskim), jednak na razie nie zyskują one szerszego rozgłosu i nie są powszechnie implementowane w popularnych wśród dzieci aplikacjach. Powstają

12 Narzędzie fundacji Thorn, https://safer.io/solutions/.

13 Narzędzie Guardii, https://www.guardii.ai/#solution

14 Narzędzie Uniwersytetu w Swansea, https://www.swansea.ac.uk/project-dragon-s/dragon-spotter/

także polskie narzędzia klasyfikujące potencjalnie szkodliwe teksty w internecie[15,16], które mogłyby być dalej ulepszane pod kątem wykrywania manipulacyjnych, seksualnych wiadomości.

Badane są też inne możliwości wykorzystania generatywnej sztucznej inteligencji w celach związanych ze zwalczaniem przestępstw wobec dzieci, w tym do wykrywania przypadków OCG (Silva i in., 2025). Autorzy artykułu wskazują zarówno na potencjał tej technologii, jak i na możliwe związane z nią problemy. Generatywna AI pozwala na zautomatyzowane wykrywanie materiałów CSAM oraz analizę treści tekstowych, obrazów i metadanych na dużą skalę, także w czasie rzeczywistym. Wprowadzenie tego typu rozwiązań może odciążyć analityków i przyspieszyć reakcję organów ścigania oraz wzmocnić działania prewencyjne przez skuteczną identyfikację potencjalnych sprawców wykorzystywania online dzięki rozpoznawaniu wzorców językowych i zachowań.

Należy jednak wyraźnie podkreślić, że takie rozwiązanie, o ile nie zostało zaprojektowane w myśl filozofii *safety by design*, ma co najmniej jedną poważną wadę. Algorytmy dziedziczą błędy z danych treningowych, co grozi niesprawiedliwym profilowaniem określonych grup osób, błędnymi klasyfikacjami lub nawet generowaniem fałszywych danych. Implementacja systemów AI może naruszać prywatność użytkowników; sam mechanizm działania tych algorytmów utrudnia ich zastosowanie w sądzie jako dowodu, a różnorodność przepisów między krajami komplikuje spójne i skoordynowane działania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Jednocześnie w wielu krajach powstaje coraz więcej inicjatyw wyrastających ze sprzeciwu wobec ignorowania obecności małoletnich w sieci przez tzw. big techy. W pierwszych tygodniach 2026 roku także i w Polsce pojawiła się dyskusja w temacie podwyższenia minimalnego wieku dostępu do platform (Strzelińska, 2026). Wiele ze stron wypowiadających się w tym temacie jednocześnie zauważa brak egzekwowania już istniejących restrykcji, które często opierają się jedynie na zaznaczeniu odpowiedniego pola w formularzu lub podania deklaratywnej daty urodzenia. Mimo braku ujednoliconych standardów i przepisów coraz więcej państw zaczyna zaostrzać prawo dotyczące obecności młodych osób w internecie i wywierać presję na korporacje, by egzekwowały własne regulaminy. Platformy, w obliczu kolejnych pozwów od rodziców skrzywdzonych dzieci, wprowadzają coraz to lepsze zabezpieczenia. Wiele gier skierowanych do dzieci już od dawna posiada zabezpieczenia przed wulgaryzmami i wykrywanymi próbami zmian platformy do rozmowy

15 Narzędzie HERBERT-PL-Guard, https://huggingface.co/NASK-PIB/HerBERT-PL-Guard

16 Narzędzie Bielik Guard – Kryptonim Sójka, https://guard.bielik.ai/

(np. cenzurowanie numerów telefonów, nazw platform), co jednak bywa możliwe do ominięcia przez zdeterminowane osoby. Rośnie też świadomość szkodliwości seksualnego wykorzystania online, na co wskazuje m.in. niedawny wyrok sądu – w 2024 roku uznano sprawcę wymuszającego wykonywanie i dokumentowanie czynności seksualnych na małoletnich za winnego gwałtu (Senkowska, 2024). Sąd zawyrokował, że do uznania zdarzenia za gwałt nie był konieczny fizyczny kontakt między sprawcą a osobami pokrzywdzonymi.

Rekomendacje

Wprawdzie zmieniają się kanały oraz tempo działań sprawców nagabywania, jednak stosowane przez nich mechanizmy oraz reakcje dzieci wciąż pozostają podobne. Potwierdziły to zarówno dane z przebadanych konwersacji, przegląd literatury przedmiotu, jak i obserwacje trendów widocznych w zgłoszeniach przesyłanych do Dyżurnet.pl. Zawsze aktualna więc pozostaje kwestia budowania bliskiej relacji z dzieckiem, która pozwala odpowiednio wcześnie zauważyć niepokojące sygnały i daje dziecku poczucie, że w razie problemów otrzyma od swoich bliskich wsparcie, nie zaś oceniające komentarze i kary. Nie mniej ważna jest edukacja – zarówno dzieci, jak i rodziców: ograniczenia i zabezpieczenia okażą się nieskuteczne, jeśli sami opiekunowie pomogą dzieciom je omijać, a dzieci po doznanych krzywdach nie uzyskają odpowiedniego wsparcia.

Ze względu na mnogość typów zachowań seksualizujących i krzywdzących, na które młoda osoba może się natknąć w cyberprzestrzeni, istotne jest przede wszystkim zwracanie uwagi na pierwsze znaki ostrzegawcze, które charakteryzują potencjalnie najbardziej szkodliwe interakcje. Na podstawie powyższych badań i obserwacji można wskazać typowe zachowania wskazujące na brak poszanowania dla granic dziecka, ciągłą seksualizację rozmowy oraz niektóre niepokojące cechy rozmówcy. Przede wszystkim sprawcy OCG często są bardzo nachalni w swoich prośbach – więcej niż połowa z nich powtarza je kilkukrotnie, domaga się uwagi, a także wymusza ciągłą obecność dziecka online. Wiąże się z tym brak akceptacji odmowy spełnienia próśb przez dziecko, co uwidacznia fakt, że sprawcy zależy na spełnieniu swoich własnych celów, a nie na zbudowaniu relacji lub dbaniu o dobrostan psychiczny młodej osoby. Warto zwracać szczególną uwagę na szkodliwość spełniania próśb sprawcy – osoba nieszanująca od początku rozmowy podmiotowości dziecka z całą pewnością nie uszanuje jego woli dotyczącej nierejestrowania i nieudostępniania dalej kompromitujących materiałów.

Jednocześnie, jeśli dziecko spełni pierwsze mniej lub bardziej niewinne żądania, sprawca zacznie domagać się kolejnych materiałów, a cały proces eskaluje. Przykładowo, aby zaspokoić swoje potrzeby seksualne, będzie instruować małoletniego, w jaki sposób ma pozować na zdjęciach, zażąda coraz to odważniejszych aktywności na nagraniach lub coraz to większej ich liczby i częstszego dostarczania. Skutkiem może być zaburzenie funkcjonowania dziecka poprzez ciągłą konieczność znajdowania czasu na spełnianie erotycznych życzeń sprawcy. Jednocześnie zwykle następuje to w połączeniu z różnymi technikami manipulacji i perswazji, mającymi na celu wzbudzenie w młodej osobie poczucia winy i nakłonienie jej do spełniania cudzych oczekiwań i pragnień. Bywa, że dziecko wprost wyraża swój dyskomfort, na co reakcją jest np. stwierdzenie: „Nie ma się czego wstydzić, przecież jesteś taka ładna". Sprawca stara się skłonić dziecko do przesunięcia jego granic komfortu poprzez negowanie emocji wstydu lub strachu, które informują je o nieodpowiedniości interakcji. Intensywne, wręcz natrętne, komplementowanie dziecka żyjącego w poczuciu niedocenienia przez bliskich sprzyja uległości wobec próśb i żądań sprawcy. Jednak komplementy takie mają zwykle charakter seksualizujący i uprzedmiotawiający, gdyż dotyczą najczęściej wyglądu.

Niektórzy sprawcy będą wprowadzać do rozmowy tematykę seksualną, zanim małoletni będzie na nią gotowy i jej świadomy. Część z młodszych dzieci może wręcz nie zdawać sobie sprawy z celu sprawcy (uzyskania satysfakcji seksualnej) i nie rozumieć, dlaczego ich wygląd, ubiór czy poprzednie doświadczenia romantyczne cieszą się takim zainteresowaniem. Jeśli dziecko potrafi rozpoznać konwersację o tematyce seksualnej, ważne jest, żeby jak najszybciej zablokowało rozmówcę, który wywołuje w nim dyskomfort, stara się pobudzić jego ciekawość lub pozuje na autorytet w tej dziedzinie. Prowadzenie „edukacji seksualnej" przez osobę dziecku nieznaną i niewyznaczoną do tej roli ma na celu wyłącznie spełnienie potrzeb seksualnych sprawcy. Trwanie w tej interakcji może zaburzyć prawidłowy rozwój dziecka. Tymczasem sprawca zazwyczaj koncentruje rozmowę na jednym, seksualnym temacie – w wielu przypadkach młoda osoba zauważa tę monotematyczność i wyraża irytację, zdziwienie lub zmęczenie tym faktem, jednak mimo to kontynuuje interakcję (być może z ciekawości bądź w nadziei, że rozmowa stanie się bardziej interesująca).

Także pojawiające się w rozmowie propozycje nawiązania relacji romantycznej często brzmią tak, jakby miały służyć legitymizacji pewnych działań i zachowań sprawcy – poprzez ustanowienie statusu relacji jako „związku" może on unikać rozmowy na temat preferencji i akceptowanych przez dziecko czynności, zamiast tego odnosząc się do wykorzystywania seksualnego jako naturalnej i wymaganej części relacji. Jednocześnie, z perspektywy dziecka, bycie w relacji w tak młodym wieku

zazwyczaj oznacza coś innego, a mianowicie bliskość emocjonalną i pierwsze próby bliskości fizycznej, nie zaś w pełni rozwiniętą seksualność. Widoczne jest to w szczególności w przypadku pojedynczych spraw, gdzie dzieci chcą utrzymać bliską relację ze sprawcą, jednak nie są zainteresowane tematyką seksualną ani nie mają o niej wiedzy. Warto uczulać młodzież na dyskutowanie o oczekiwaniach dotyczących związków i ostrożność w przypadku nowo poznanych autorytetów, którzy starają się przedstawiać niekomfortowe dla dziecka aktywności jako społeczną normę przyporządkowaną konkretnej społecznej etykiecie, takiej jak „chłopak" czy „związek".

Innym zachowaniem budzącym niepokój są prośby o zachowanie konwersacji w tajemnicy. Celem takiej osoby może być odseparowanie dziecka od bliskich i znajomych lub zminimalizowanie szansy na wykrycie jej bezprawnych działań. Sprawca może wykorzystywać nie tylko deklaracje bliskości, ale i groźby, aby zniechęcić młodą osobę do podzielenia się swoimi obawami i przeżyciami z innymi. Nawet jeśli sytuacja rodzinna dziecka jest trudna, warto je zachęcać do kontaktu z zaufanym dorosłym (psychologiem szkolnym, osobą z telefonu zaufania, ulubionym nauczycielem) w celu ograniczenia manipulacji i wykorzystywania.

Młode osoby muszą zachować wyjątkową ostrożność w przypadku nietypowych zachowań, takich jak dążenie osoby dorosłej do budowania z dzieckiem bliskiej relacji. Zwiększone zainteresowanie intymną relacją z obcym dzieckiem, młodszym o kilkanaście lub kilkadziesiąt lat, powinno budzić poważne wątpliwości i alarmować rodzinę, a nawet rówieśników dziecka. W szczególności utrzymywanie takiej relacji nie może być dla młodego człowieka powodem do dumy ani źródłem poczucia wyróżnienia dla młodzieży. Różnica wieku, przewaga doświadczenia czy pozostanie w stosunku władzy lub podległości mogą zostać wykorzystane zarówno do nadużyć emocjonalnych, jak i fizycznych.

Innym alarmującym sygnałem jest kontakt ze strony osoby obcojęzycznej, na co mogą wskazywać podawane wprost informacje o pochodzeniu lub wplecione w rozmowę fragmenty w innym języku. Pośrednimi wskazówkami będą: nietypowe, niepoprawne gramatycznie budowanie zdań, mylenie gramatycznej płci, a jednocześnie niewielka liczba błędów ortograficznych lub ich brak oraz niezrozumienie prostych błędów ortograficznych, skrótów lub slangu używanego przez dziecko. Są to sygnały wskazujące na korzystanie przez rozmówcę z automatycznego tłumacza – warto jednak mieć na uwadze, że dzięki rozwojowi modeli językowych jakość automatycznych tłumaczeń stale rośnie. Zadawanie seksualizujących, często niezrozumiałych dla dziecka, powtarzalnych pytań, próby nawiązania kontaktu przez wideo lub prośby o wysyłanie materiałów przez dziecko to sygnały sugerujące, że możemy mieć do czynienia z osobą działającą według scenariusza bądź skryptu. W przypadku

pokrzywdzenia dziecka przez takiego sprawcę odnalezienie go i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej może być utrudnione. Możliwe, że taka osoba, świadoma różnic legislacyjnych a także powolności postępowań transgranicznych, specjalnie szuka dzieci za granicą. Taki sprawca może być motywowany nie tylko seksualnie (zaspokojenie parafilii), ale i korzyścią finansową (szantaż treściami CSAM) lub sadyzmem (chęć wyrządzenia dziecku krzywdy).

Sprawcy mogą próbować zwiększać zasięg przestępczego działania poprzez pozyskanie kontaktu do znajomych dziecka. W ten sposób, nawet jeśli pierwsza młoda osoba wykaże się odpornością, jej znajomi i znajome mogą okazać się bardziej podatne. Przy kolejnych „niepowodzeniach" sprawca spróbuje przemieszczać się wśród znajomych dziecka, aż natrafi na kogoś, kogo łatwiej będzie mu skrzywdzić. Ten proceder można utrudnić lub przerwać przez zgłaszanie oraz blokowanie profilu na używanej platformie i bezpośrednie ostrzeganie znajomych o zaobserwowanych niepokojących zachowaniach. Ważne jest też, aby nie ignorować samych prób nawiązania kontaktu. Sprawca będzie szukał kontaktu i tak długo doskonalił swoje techniki manipulacji dopóty, dopóki nie zostanie powstrzymany przez organy ścigania i wymiar sprawiedliwości. Brak reakcji na tego typu zachowania może doprowadzić do sytuacji, w której sprawca wróci do dziecka później, kiedy będzie ono z jakiegoś powodu mniej czujne i bardziej podatne na manipulację (np. w kryzysie emocjonalnym), albo też znajdzie i skrzywdzi inne dziecko.

W kwestii możliwych reakcji dziecka na takie zachowania przede wszystkim rekomendowane jest natychmiastowe przerwanie rozmowy od razu po zauważeniu niepokojących sygnałów ze strony rozmówcy, a następnie zablokowanie i zgłoszenie go do moderacji serwisu. Warto też, aby dziecko podzieliło się informacją o zaistniałej sytuacji z zaufanym dorosłym, a także organami ścigania oraz Dyżurnet.pl. Ponadto w razie jakichkolwiek problemów związanych z nagabywaniem w celach seksualnych (ale nie tylko) dziecko może znaleźć pomoc u ogólnokrajowych lub lokalnych organizacji, na co dzień zajmujących się podobnymi sprawami – takich jak wspomniany Dyżurnet.pl, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Niebieska Linia – czy też u lokalnych specjalistów z zakresu wsparcia w kryzysie emocjonalnym, pedagogów, psychologów czy nauczycieli.

Podsumowanie

Mimo różnorodnych inicjatyw prawo nie jest w stanie w pełni nadążać za technologią. Krajobraz cyfrowy zmienia się dynamicznie: w skali miesięcy, a nawet tygodni powstają nowe platformy i narzędzia, a istniejące albo uodparniają się na ich

przestępcze wykorzystanie (głównie pod naciskiem rządów czy ruchów społecznych), albo wręcz przeciwnie – wprowadzają mechanizmy skuteczniej chroniące sprawców niż dzieci (por. dyskusje o wprowadzeniu E2EE). Powszechna obecność dzieci w cyberprzestrzeni przestaje jednak być ignorowana, a wiele organizacji postuluje przede wszystkim paradygmat *safety by design*, zamiast ograniczeń i zasad wprowadzanych *post factum*, głównie w wyniku nagłośnionych medialnie tragedii.

Dzięki porównywaniu przebiegu procesu nagabywania dzieci w internecie w różnych okresach możliwe jest wychwycenie pewnych powtarzalnych tendencji oraz zachowań, które pozwalają na sprawniejsze reagowanie oraz zmiany w podejściu prewencyjnym. Przedstawione dane stanowią zaczątek do pogłębionych badań zjawiska, wskazując możliwe kierunki dalszych analiz i testowania hipotez. Lepsze poznanie mechanizmów działania sprawców oraz typowych reakcji dzieci na przemoc stanowi pierwszy krok do tworzenia narzędzi pozwalających automatyzować proces moderacji i wykrywania niepokojących zachowań użytkowników platform.

Niezbędny jest także monitoring nowych zagrożeń, aby wzmocnić działania profilaktyczne, zanim nastąpi eskalacja ryzyka. Widząc powstające w anglojęzycznej części internetu zorganizowane grupy przestępcze oraz obserwując powszechny wzrost użytkowania nowych technologii w społeczeństwie, należy dążyć do przyspieszenia zmian legislacyjnych oraz nagłaśniania szkodliwości zjawisk, by móc wypracować system ochronny dla narażonych osób.

E-mail autorki: **zofia.cieslinska@nask.pl**

Bibliografia

5Rights Foundation. (2021). *But how do they know it is a child? Age Assurance in the Digital World*.

Black, P.J., Wollis, M., Woodworth, M., Hancock, J.T. (2015). A linguistic analysis of grooming strategies of online child sex offenders: Implications for our understanding of predatory sexual behavior in an increasingly computer-mediated world. *Child Abuse & Neglect*, 44, 140–149. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.12.004

Boland, L., Worthington, R. (2023). 'Catfishes: How do they reel us in?' Exploring adolescent vulnerabilities to online grooming. *Forensic Update*, 1(143), 12–22. https://doi.org/10.53841/bpsfu.2023.1.143.12

Broome, L.J., Izura, C., Davies, J. (2024). An investigation of the linguistic and deceptive characteristics of online grooming types. *Journal of Sexual Aggression*, 31(3), 378–395. https://doi.org/10.1080/13552600.2023.2300470

Dyżurnet.pl. (2022). *Analiza wyników badania dotyczącego treści intymnych publikowanych przez młodzież „Nie na pokaz"*. NASK. https://dyzurnet.pl/uploads/2022/02/Publikacja-Nie-na-pokaz.pdf

Forni, G., Pietronigro, A., Tiwana, N. (2020). Little red riding hood in the social forest. Online grooming as a public health issue: A narrative review. *Annali Di Igiene Medicina Preventiva e Di Comunità*, 3, 305–318. https://doi.org/10.7416/ai.2020.2353

FDDS (2024). *NIBY WIADOMO... Problem uwodzenia dzieci online (in. grooming) ma długą historię, a jego specyfika zmienia się wraz z dynamicznym rozwojem internetu*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, https://fdds.pl/kampanie-spoleczne/niby-wiadomo/

Greene-Colozzi, E.A., Winters, G.M., Blasko, B., Jeglic, E.L. (2020). Experiences and Perceptions of Online Sexual Solicitation and Grooming of Minors: A Retrospective Report. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(7), 836–854. https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1801938

Institute for Strategic Dialogue. (2025). *Networks of Harm: A Victim-Centric Resource on the 764 Network*. Institute for Strategic Dialogue. https://www.isdglobal.org/publication/networks-of-harm-a-victim-centric-information-resource-on-the-764-sextortion-network-2/

Kim, D., Kim, T., Yang, J. (2025). Early Detection of Online Grooming with Language Models. *Proceedings of the 40th ACM/SIGAPP Symposium on Applied Computing, SAC '25*, 963–970. https://doi.org/10.1145/3672608.3707796

Lange, R., Błażej, M., Konopczyński, F., Ładna, A. (2022). *Nastolatki wobec pornografii cyfrowej. Trajektorie użytkowania*. NASK. https://www.nask.pl/pl/raporty/raporty/5077,Raport-Nastolatki-wobec-pornografii-cyfrowej.html

Lange, R., Wrońska, A., Ładna, A., Kamiński, K., Błażej, M., Jankiewicz, A., Rosłaniec, K. (2023). *Nastolatki 3.0 Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i Rodziców*. NASK. https://www.nask.pl/pl/aktualnosci/5316,Co-robia-nasze-dzieci-w-sieci-czyli-Raport-z-najnowszego-badania-NASK-Nastolatki.html

Ładna, A., Kamiński, K., Rosłaniec, K., Wrońska, A., Błażej, M., Jankiewicz, A., Konopczyński, F., Nawrot, M. (2025). *Nastolatki: Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców: raport badawczy*. NASK.

Marańda, M., Danowska-Kisiel, M., Kulas, T., Dąbrowski, M. (2025). *Szantaż na tle seksualnym wobec małoletnich w cyberprzestrzeni*. NASK.

O'Connell, R. (2003). A typology of child cybersexploitation and online grooming practices. *Cyberspace Research Unit*, *University of Central Lancashire*, *22*.

Perverted-Justice.com – (b.d.). *The largest and best anti-predator organization online*. Pobrano 13 października 2023, z http://www.perverted-justice.com/

Pitoń, A. (2025, 10 grudnia). Jej fejkowe „nagie" zdjęcia mógł obejrzeć każdy w klasie. Policja: To AI, sprawy nie ma. *OKO.press*. https://oko.press/fejkowe-nagie-zdjecia-uczennicy-policja-to-ai-sprawy-nie-ma

Policja. (2023). *Elektroniczna korupcja seksualna małoletniego (art. 200a)*. Statystyka. https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6/64005,uwodzenie-maloletniego-ponizej-lat-15-z-wykorzystaniem-systemu-teleinformatyczne.html

Prosser, E., Edwards, M. (2024). Helpful or Harmful? Exploring the Efficacy of Large Language Models for Online Grooming Prevention. *Proceedings of the 2024 European Interdisciplinary Cybersecurity Conference, EICC '24*, 1–10. https://doi.org/10.1145/3655693.3655694

Rahman-Jones, I. (2024). *Snapchat most-used app for grooming, says NSPCC*. BBC News. https://www.bbc.com/news/articles/cze3p1j710ko

Raffile, P., Goldenberg, A., McCann, C., Finkelstein, J. (2024). *A Digital Pandemic: Uncovering the Role of 'Yahoo Boys' in the Surge of Social Media-Enabled Financial Sextortion Targeting Minors*. Network Contagion Research Institute.

Sajkowska, M. (2002). Wykorzystywanie seksualne dzieci. Ustalenia terminologiczne, skala zjawiska, oblicza problemu społecznego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka*, 1(1), 5–28.

Silva, F., Silva, R.R., Bernardino, J. (2025). A Survey of Generative AI for Detecting Pedophilia Crimes. *Applied Sciences*, 15(13), 7105. https://doi.org/10.3390/app15137105

Strzelińska, K. (2026, 22 stycznia). Sejmowa debata o ograniczeniach w mediach społecznościowych dla dzieci. *Gazeta Prawna*. https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/10629854,sejmowa-debata-o-ograniczeniach-w-mediach-spolecznosciowych-dla-dzieci.html

WATAHA (2023). *MROCZNA TAJEMNICA STUU I YOUTUBERÓW: PANDORA GATE (Boxdel, Dubiel, Fagata)*, Kanał YouTube WATAHA - Krulestwo, https://www.youtube.com/watch?v=p21jj8dYM4I

Whittle, H.C., Hamilton-Giachritsis, C.E., Beech, A.R. (2014). In Their Own Words: Young Peoples' Vulnerabilities to Being Groomed and Sexually Abused Online. *Psychology*, 05(10), 1185–1196. https://doi.org/10.4236/psych.2014.510131

Xiao, Y. (2025). Adapting Generative LLMs for High-Accuracy Online Grooming Detection. *2025 6th International Conference on Intelligent Computing and Human-Computer Interaction (ICHCI)*, 206–209. https://doi.org/10.1109/ICHCI67614.2025.11291960

Youth Endowment Fund (2025). *Children, Violence and Vulnerability 2025. Mental health and experiences of violence*. Youth Endowment Fund. https://youthendowment-fund.org.uk/wp-content/uploads/2025/12/CVV25_R3_Mental_health.pdf

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (art. 200a) (Dz.U. z 2024 r., poz. 17 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (art. 156 §5) (Dz.U. z 2024 r., poz. 37 ze zm.)

Online child grooming – the solicitation of children on the internet for sexual purposes. The evolution and future of the phenomenon in the context of technological development

The process of soliciting a child online for sexual purposes (OCG; online child grooming) is a process in which an adult establishes contact with a child via the internet with the intention of sexual exploitation. Over the years, it has undergone changes related to the growing presence of young people online and the dynamic development of tools facilitating remote communication — initially only through text messages, and now also through images and video calls. By comparing studies from more than a dozen years ago with more recent data, an acceleration and globalization of the grooming process can be observed. Currently, an additional trend is emerging involving the use of so-called generative artificial intelligence tools, both in the creation of artificial images sexualizing minors and in conversations with chatbots that may generate inappropriate and harmful content.

Keywords:
online child grooming; social media; generative artificial intelligence; digital risk; internet communication

Cytowanie:
Cieślińska, Z. (2026). Online child grooming, czyli nagabywanie dzieci przez internet w celach seksualnych. Ewolucja i przyszłość zjawiska w kontekście rozwoju technologii. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 25(2), 113–145.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Sharenting a ochrona wizerunku i prywatności dziecka – potrzeby i perspektywy rozwoju polskiego ustawodawstwa

Zuzanna Rożek

Studentka Uniwersytetu Śląskiego, Wydział Prawa i Administracji

Artykuł podejmuje problematykę zjawiska sharentingu, *rozumianego jako upublicznianie przez rodziców informacji oraz wizerunku dziecka w przestrzeni internetowej. Punktem wyjścia rozważań jest postępująca cyfryzacja życia społecznego, która sprzyja normalizacji ekspozycji sfery prywatnej, w tym dzieci, niezdolnych do samodzielnej oceny konsekwencji takich działań. Celem niniejszego opracowania jest zbadanie, czy obowiązujące regulacje prawne, w szczególności na gruncie prawa polskiego oraz rozporządzenia RODO, zapewniają skuteczną ochronę wizerunku i prywatności małoletnich. W artykule zdefiniowano i omówiono różne formy* sharentingu *oraz wskazano przyczyny, dla których rodzice decydują się na upublicznianie wizerunku swoich dzieci w internecie. Ponadto przedstawiono zagrożenia dla rozwoju psychicznego i tożsamościowego dziecka oraz dla jego bezpieczeństwa cyfrowego, w tym ryzyka kradzieży tożsamości i wykorzystania wizerunku przez narzędzia sztucznej inteligencji. Analiza prawna została uzupełniona przeglądem rozwiązań przyjętych w wybranych państwach europejskich. Postawiona teza badawcza zakłada, że obecne regulacje są niewystarczające dla ochrony podmiotowości dziecka, co stanowiło bezpośrednią przyczynę podjęcia niniejszej problematyki.*

Słowa kluczowe:
sharenting; wizerunek; prywatność; małoletni; RODO

 https://doi.org/10.63237/ZHBF3951

Wstęp

Postępująca transformacja cyfrowa doprowadziła do redefinicji relacji między jednostką a przestrzenią publiczną. Internet przestał być jedynie narzędziem przesyłu informacji, stając się odrębną płaszczyzną, w której użytkownicy „zakorzeniają się", realizując kluczowe potrzeby więzi i przynależności (Kuzior, Jańczyk, 2016). Wraz ze wzrostem znaczenia mediów społecznościowych pojawia się presja społeczna skłaniająca do dzielenia się w sieci szczegółami życia prywatnego (Kierzkowska, 2024). Proces ten jest dodatkowo potęgowany przez tzw. efekt rozhamowania w sieci – sprawia on, że w środowisku cyfrowym jednostki z większą łatwością ujawniają informacje prywatne, których prawdopodobnie nie zdecydowałyby się przekazać w bezpośrednim kontakcie twarzą w twarz (Jabłońska, 2018). Sprzyja to niemal nieograniczonej ekspozycji prywatności, co prowadzi do systematycznego zacierania granic między tym, co intymne, a tym, co publiczne. Jednym z najbardziej dostrzegalnych przejawów tej transformacji jest zjawisko *sharentingu*, polegające na upublicznianiu przez rodziców za pośrednictwem mediów społecznościowych wizerunku oraz informacji dotyczących ich dzieci. Działania te obejmują treści w postaci zdjęć, nagrań wideo i wpisów (Brosch, 2018). Trwałość opublikowanych treści, możliwość ich kopiowania oraz brak kontroli nad cyfrowym obiegiem informacji sprawiają, że dobro dziecka, w tym ochrona jego wizerunku i prywatności, podlega szczególnej podatności na naruszenia. Na potrzeby rozważań niniejszej pracy przyjęto rozumienie dobra dziecka, będącego klauzulą generalną, jako ogół warunków niezbędnych do harmonijnego rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego dziecka (Arczewska, 2017). Zgodnie z art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka dobro dziecka stanowi nadrzędne kryterium wszelkich działań podejmowanych przez ustawodawcę wobec małoletnich, a tym samym wymaga każdorazowego uwzględnienia indywidualnej sytuacji dziecka, przede wszystkim ze względu na jego bezpieczeństwo oraz prawo do kształtowania własnej autonomii.

W artykule najpierw dokonano zdefiniowania i klasyfikacji pojęcia *sharentingu*, uwzględniając jego odmiany, takie jak *oversharenting*, *parental trolling* czy *sharenting* komercyjny. Następnie, opierając się na badaniach i danych statystycznych, wskazano powody, dla których rodzice decydują się na udostępnianie wizerunku dzieci w internecie. Kolejnym krokiem była identyfikacja zagrożeń dla dzieci, obejmujących zarówno rozwój psychiczny i emocjonalny, jak i bezpieczeństwo cyfrowe, w tym ryzyka kradzieży tożsamości i wykorzystania materiałów w narzędziach sztucznej inteligencji. Analizę uzupełnia przegląd kluczowych przepisów prawnych na poziomie krajowym i międzynarodowym, w tym regulacji rozporządzenia Parlamentu

Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (RODO) w celu oceny skuteczności ochrony prywatności i wizerunku małoletnich w środowisku cyfrowym. Celem niniejszego artykułu pozostaje analiza zjawiska *sharentingu*, natomiast omawiana teza badawcza brzmi: Obecne regulacje zapewniają jedynie ograniczoną ochronę, co wymaga doprecyzowania ustawowego celem ochrony dobra dziecka. Na tej podstawie zaproponowano także wnioski oraz postulaty *de lege ferenda* dla zweryfikowanych luk.

Zakres pojęciowy oraz skala zjawiska

Pojęcie *sharenting* powstało z połączenia angielskich słów *share* (udostępniać, dzielić się) oraz *parenting* (rodzicielstwo). Już na tym etapie można wskazać rysujący się zakres podmiotowy i przedmiotowy zjawiska. Po pierwsze, pojęcie rodzicielstwa odsyła do relacji rodzice–dziecko, a więc mowa jest tutaj o dzieleniu się rodziców treściami odnoszącymi się do ich dzieci oraz sfery ich życia. Po drugie, element *share* wskazuje na czynność udostępniania tych treści w przestrzeni publicznej, w szczególności w mediach społecznościowych, co przesądza o charakterze ich dalszego rozpowszechniania (Lendvai, 2024). Tym samym *sharenting* obejmuje praktyki polegające na rozpowszechnianiu wizerunku dziecka oraz jego danych1, które z uwagi na swój charakter wykraczają poza sferę prywatnej komunikacji i wkraczają w przestrzeń publiczną (Brosch, 2018). Anna Brosch w swoim badaniu *Sharenting: Why Do Parents Violate Their Children's Privacy?* dodatkowo rozszerza tę definicję o kolejne elementy, nadając jej jednoznaczny wydźwięk. Wskazuje bowiem nie tylko sam fakt publikowania treści dotyczących dziecka, ale przede wszystkim związane z tą czynnością naruszenie prawa dziecka do prywatności oraz potencjalne, długofalowe ryzyka w środowisku cyfrowym (Brosch, 2018). Tym samym, w ocenie autorki, istotą *sharentingu* jest nie tyle akt komunikacyjny rodzica, ile jego wpływ na podmiotowość dziecka i możliwość przyszłego decydowania o sobie. Ten sposób ujęcia *sharentingu* przekształca dotychczasową dyskusję i przesuwa ciężar rozważań z neutralnego opisu aktywności rodzicielskiej na ocenę jej skutków dla podmiotowości

1 Termin „dane osobowe" oznacza wszelkie informacje o zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osobie fizycznej. Zob. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE.

i bezpieczeństwa dziecka, co uwydatnia rosnące znaczenie problematyki ochrony małoletnich w środowisku cyfrowym.

Na potrzeby bardziej precyzyjnego opisu zjawiska w literaturze wyróżnia się również szczególne odmiany *sharentingu*. Są to: *oversharenting*, rozumiany jako nadmierne, masowe udostępnianie informacji o dziecku (Chrostowska, 2018), a także *parental trolling*, który charakteryzuje się publikowaniem wizerunku dziecka w kompromitujących, prześmiewczych, a często również upokarzających sytuacjach (Błaszczak, 2023). Szczególną formą jest *sharenting* komercyjny (*commercial sharenting*), który polega na udostępnianiu przez rodziców zdjęć, filmów i informacji dotyczących ich dzieci w celu osiągnięcia korzyści finansowych lub materialnych (Grabalska, Wielki, 2022). W przeciwieństwie do tradycyjnego udostępniania treści w węższym gronie model komercyjny opiera się na relacjach z milionami anonimowych odbiorców, co pozbawia rodziców kontroli nad dalszym wykorzystaniem wizerunku dziecka. Aby zobrazować skalę praktyki udostępniania wizerunku dziecka w internecie, należy odwołać się do danych empirycznych, ilustrujących narastający charakter zjawiska.

W 2019 roku na zlecenie agencji Clue PR przeprowadzono badanie, gdzie grupę badawczą stanowiło 1000 rodziców małoletnich dzieci posiadających polskie obywatelstwo. Niemal 40% respondentów aktywnie kreowało cyfrowy ślad swoich dzieci, często jeszcze przed ich narodzinami, publikując średnio 72 fotografie oraz 24 nagrania wideo rocznie2. Z badań wynika, że 81% zapytanych rodziców ocenia udostępnianie zdjęć własnych dzieci w internecie w sposób pozytywny lub neutralny, 57% respondentów uważa, że o prywatności dziecka w przestrzeni cyfrowej decydują wyłącznie rodzice, a jedynie 25% rodziców zadeklarowało uzyskanie zgody dziecka na publikowanie jego wizerunku w sieci (Clue PR, 2019). Inne badanie CBS Sacramento (2019) wykazało, że niemal każde dwuletnie dziecko w Stanach Zjednoczonych (92%) istnieje w przestrzeni cyfrowej, a jego obecność często rozpoczyna się jeszcze przed narodzinami. Dane te jednoznacznie obrazują kierunek, w którym tworzenie cyfrowej tożsamości dziecka, często jeszcze zanim ono samo osiągnie zdolność do świadomego uczestnictwa w życiu społecznym, przestaje być incydentalną praktyką, a staje się powszechną normą społeczną (Chrostowska, 2018).

2 Badanie przeprowadzono metodą CAWI na ogólnopolskiej, kwotowej próbie 1000 rodziców dzieci w wieku 0–18 lat, zrekrutowanych z panelu badawczego Norstat. Próba miała strukturę zbliżoną do populacji rodziców w Polsce (65% kobiet, 35% mężczyzn; średni wiek 38 lat). Zob. Clue PR (2019).

Przyczyny zjawiska *sharentingu* oraz wynikające z niego zagrożenia

Rodzice dzielą się wizerunkiem i informacjami o swoich dzieciach z różnych powodów. Mogą to być zarówno przyczyny o charakterze edukacyjnym, na przykład poszukiwanie informacji i wsparcia w kontekście rodzicielstwa, jak i te wynikające z potrzeb afektywnych (Gadamska-Kyrcz, 2024). Badania pokazują, że motywacje często są związane z chęcią dokumentowania codziennego życia, dzielenia się doświadczeniami rodzicielskimi lub celebracji sukcesów dziecka. Renata Brzezińska w tekście *Sharenting as an Online Visualisation of Family Life* (2024) wskazuje, że według wyników badań3 głównym motywem, deklarowanym przez 87% respondentów, jest duma z dziecka i jego osiągnięć, którą rodzice pragną zaprezentować szerszej społeczności internetowej. Innym czynnikiem, który wskazało 75% badanych, jest chęć nawiązywania kontaktów z innymi rodzicami oraz wymiany doświadczeń i problemów związanych z wychowaniem, a odrębną, choć rzadszą motywację stanowią kwestie zarobkowe, gdzie wizerunek dziecka służy reklamowaniu produktów i staje się źródłem dochodu. Brzezińska wymienia również motywy o charakterze bardziej osobistym czy bezrefleksyjnym – rodzice traktują publikowanie zdjęć jako rodzaj „wirtualnego pamiętnika", robią to też dla zabawy lub z chęci naśladowania innych co, zdaniem autorki, wskazuje na brak refleksji nad negatywnymi konsekwencjami obecności dziecka w sieci (2024). Innymi powodami, które można wskazać, jest traktowanie internetu (a najczęściej mediów społecznościowych) jako przestrzeni do manifestowania miłości i dumy. Anna Brosch (2017) ocenia to jako swego rodzaju „rodzicielstwem na pokaz", gdyż uczucia kierowane są nie tyle do dziecka, ile do publiczności po drugiej stronie ekranu. Dla pełnego obrazu rozważań nad istotą *sharentingu* należy również wskazać potencjalne korzyści. Wśród nich wymienia się możliwość utrzymywania kontaktu z dalszą rodziną, dzielenia się doświadczeniami związanymi z rodzicielstwem, a także budowanie struktury wsparcia, szczególnie dla młodych rodziców (Chrostowska, 2018). Warto zwrócić uwagę, że współczesny świat daje rodzicom niespotykaną dotąd kontrolę nad tym, jakie informacje i wizerunek dziecka trafiają do sieci (Sobczak, 2023). Jednak choć przyczyny, dla których rodzice decydują się na publikację wizerunku swojego dziecka, zwykle wynikają z dobrych intencji, podejmowane są często bez pełnej świadomości ryzyka.

3 Autorka opiera swoje wnioski na badaniu przeprowadzonym wśród 106 respondentów (rodziców), analizując ich nawyki oraz motywacje związane z udostępnianiem wizerunku dzieci w mediach społecznościowych.

Zagrożenia wynikające z *sharentingu*

Nie ulega wątpliwości, że dane opublikowane w internecie zostawiają trwały ślad cyfrowy. Gdy dorosły decyduje się na publikację własnego wizerunku lub ujawnienie swoich danych, dysponuje lub powinien dysponować wystarczającą świadomością, by rozumieć potencjalne konsekwencje swoich działań. Dziecko, z uwagi na swoją niedojrzałość, takiej zdolności nie posiada (Podolska, 2020). O ile sporadyczne udostępnienie przez rodziców kilku ogólnych informacji o dziecku zwykle nie rodzi poważniejszych zagrożeń, o tyle systematyczne publikowanie treści i wizerunku dzieci w przestrzeni cyfrowej staje się przedmiotem coraz szerszej debaty, szczególnie w kontekście konsekwencji takiego działania (Brosch, 2017).

Biorąc powyższe pod uwagę, zagrożenia wynikające z praktyki *sharentingu* można usystematyzować według kryterium sfery dobra dziecka, w którą ingerują jej skutki. Na potrzeby niniejszego artykułu przez pojęcie „sfery dobra dziecka" rozumie się te obszary rozwoju i praw osobistych małoletniego, które podlegają naruszeniom w wyniku upubliczniania wizerunku i informacji o nim w internecie. Wyróżnić zatem można zagrożenia wewnętrzne oraz zewnętrzne. Przez zagrożenia wewnętrzne należy rozumieć te konsekwencje *sharentingu*, które ingerują w sferę rozwoju psychicznego, emocjonalnego i tożsamościowego dziecka, w tym w jego prawo do kształtowania własnej narracji o sobie oraz poczucia kontroli nad własnym wizerunkiem i historią. Zagrożenia zewnętrzne odnoszą się do bezpośrednich ryzyk dla bezpieczeństwa dziecka, wynikających z dostępu osób trzecich do jego danych, wizerunku i informacji.

W momencie publikacji zdjęcia, materiału wideo czy innych informacji o dziecku rodzic tworzy jego cyfrowy ślad, nad którym małoletni nie ma żadnej kontroli, a również rodzic w istocie bardzo szybko ją traci (Maniszewska-Ejsmont, 2022). Jak podkreśla Stacey Steinberg w pracy *Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media* (2017), każda publikacja dokonana przez rodzica sprawia, że dziecko bezpowrotnie traci możliwość samodzielnego ukształtowania własnej biografii i sposobu jej przedstawienia w przyszłości. Autorka wskazuje, że obok prawa do kreowania własnego wizerunku dziecku przysługuje również prawo do całkowitego zachowania prywatności, w tym do decyzji, by pewne fakty z jego życia nigdy nie zostały ujawnione opinii publicznej.

Teza ta ulega dalszemu wzmocnieniu w kontekście dynamicznego rozwoju technologii sztucznej inteligencji. Współczesne systemy AI, w szczególności narzędzia typu *Face Age Progression* (FAP) (Grimmer i in., 2021), wykorzystujące głębokie sieci generatywne, pozwalają z dużą precyzją symulować proces starzenia się twarzy przy

jednoczesnym zachowaniu indywidualnych cech tożsamości danej osoby. Oznacza to, że udostępniona obecnie w sieci fotografia dziecka może stać się w przyszłości podstawą do stworzenia wiarygodnego modelu jego dorosłego wyglądu. W ten sposób wizerunek małego dziecka przekształca się w trwały zestaw danych biometrycznych, który w rękach osób trzecich może prowadzić do nadużyć, w tym do kradzieży tożsamości już na etapie dorosłości (Grimmer i in., 2021). Potwierdza to tezę, że nawet ograniczone czasowo udostępnianie wizerunku małoletniego może powodować konsekwencje wykraczające daleko poza moment publikacji.

Kształtowanie tożsamości dziecka

Według badań przeprowadzonych na próbie ok. 760 uczniów w wieku 11–17 lat aż 51,3% dzieci, których wizerunek był publikowany w internecie bez ich zgody, deklarowało odczuwanie frustracji i niezadowolenia z tego powodu, a 41,6% badanych doświadczyło w związku z publikacją informacji o sobie nieprzyjemnych sytuacji ze strony rówieśników (Borkowska, Witkowska, 2020). Wyniki badań skłaniają do refleksji, czy publikowanie wizerunku dzieci w internecie, szczególnie bez ich zgody, jest warte potencjalnych kosztów emocjonalnych lub negatywnych doświadczeń ze strony osób trzecich. Szczególnym stopniem szkodliwości cechuje się *troll parenting*, stosowany w celu „zdyscyplinowania" dziecka czy „humorystycznie". Taka praktyka, mimo że jest źródłem realnych szkód, często generuje bardzo duże zasięgi oglądalności w internecie (Nottingham, 2020).

Obecnie brakuje kompleksowych badań jednoznacznie określających konsekwencje stałej obecności dziecka w internecie dla jego dobrostanu psychicznego i rozwoju (Brosch, 2018), jednakże dostępne analizy wskazują na potencjalne ryzyko związane z tym zjawiskiem. Dzieci uczą się poprzez obserwację i naśladownictwo, w związku z czym sposób, w jaki rodzice korzystają z mediów społecznościowych, staje się dla nich istotnym wzorcem zachowań (Steinberg, 2017). Regularne publikowanie szczegółów z życia rodzinnego, przywiązywanie dużej wagi do reakcji odbiorców oraz poszukiwanie społecznego uznania dla codziennych wydarzeń może kształtować u dzieci przekonanie, że prywatność stanowi element przestrzeni publicznej i podlega społecznej ocenie (Steinberg, 2017), a co za tym idzie – przestaje mieć wymiar indywidualny. Może to sprzyjać kształtowaniu się u dzieci obniżonej wrażliwości na naruszanie ich prywatności oraz umiejętności w wyznaczaniu granic osobistych. Jeżeli bowiem małoletni przez całe dzieciństwo obserwuje rodziców publicznie udostępniających zarówno własne życie, jak i jego doświadczenia, wówczas taki model funkcjonowania staje się dla niego naturalnym i społecznie akceptowalnym wzorcem.

W przypadku *sharentingu* komercyjnego zagrożenia dla wewnętrznego rozwoju dziecka i jego autonomii kreują się w podobny sposób, choć na o wiele większą skalę. Wśród influencerów *sharenting* przybiera formę działalności o charakterze komercyjnym, w której potrzeby wizerunkowe i biznesowe rodzica przeważają nad dobrem dziecka (Brosch, 2025). Zwraca się uwagę, że takie praktyki mogą mieć długofalowy, negatywny wpływ na kształtowanie się autonomii i poczucia sprawczości u dzieci (Brosch, 2025). Tego rodzaju aktywność zmusza bowiem małoletnich do nieświadomego uczestnictwa w tworzeniu treści, a jednocześnie kształtuje publiczny wizerunek dziecka w sposób odgórnie narzucony przez rodziców, pozbawiając je m.in. decyzji o tym, czy chcą być w przyszłości osobami publicznymi. Każdy ruch, zachowanie czy reakcja dziecka stają się przedmiotem ciągłej obserwacji oraz (często nieprzychylnych) komentarzy odbiorców. Z punktu widzenia rozważań nad *sharentingiem* kluczowe znaczenie ma fakt, że jego komercyjna odmiana wiąże się ze znacznie większą liczbą zagrożeń dla osoby małoletniej. Prowadzi ona bowiem do trwałej eksploatacji wizerunku, naruszania sfery intymności oraz poczucia bezpieczeństwa, a także utraty decyzyjności – czy i w jaki sposób dziecko chce kształtować własny ślad cyfrowy. W kontekście zagrożeń zewnętrznych, czyli tych, które odnoszą się bezpośrednio do bezpieczeństwa dziecka, wymienić należy przede wszystkim: kradzież tożsamości, możliwość jego identyfikacji na podstawie opublikowanych informacji (takich jak adres zamieszkania czy szkoły, do której uczęszcza), nadużycia o charakterze seksualnym, w tym seksualizację wizerunku, a także wykorzystanie wizerunku dziecka do tworzenia *deepfake'ów*.

Kradzież tożsamości

Kradzież tożsamości (*identity theft*) w środowisku cyfrowym oznacza wykorzystanie cudzych danych osobowych lub wizerunku w celu popełnienia przestępstwa, najczęściej poprzez wyrządzenie szkody lub krzywdy osobie, której dane lub wizerunek przywłaszczono lub skradziono. Takie działania obejmują m.in. fałszywe konta, manipulację zdjęciami i filmami czy podszywanie się w sieci społecznościowej w celu oszustwa lub zastraszenia (Ryter, 2020). W takiej sytuacji dochodzi do bezpośredniego naruszenia prywatności dziecka bez wiedzy i zgody jego oraz rodziców (Grabalska, Wielki, 2022). Dane wykorzystywane w przestępstwach kradzieży tożsamości nie muszą być wyłącznie danymi osobowymi – wystarczy, że umożliwiają rozpoznanie osoby w sieci, aby mogły posłużyć do wyrządzenia jej szkody (np. *nick* internetowy) (Banaszek-Grzechowiak, 2023). Badania wykonane na zlecenie brytyjskiego banku Barclays z 2018 r. pokazują, że nadmierne udostępnianie przez rodziców danych

dzieci w sieci znacznie zwiększa ryzyko kradzieży ich tożsamości w przyszłości. Prognozuje się, że nadmierne udostępnianie danych dzieci przez rodziców może do 2030 r. skutkować aż 7,4 mln przypadków kradzieży tożsamości. Szacuje się też, że w efekcie przyszłe pokolenie może ponosić straty finansowe sięgające nawet 676 mln funtów rocznie (Gohil, 2018). Ryzyko wynika przede wszystkim z ujawniania przez rodziców informacji umożliwiających identyfikację dziecka, takich jak imię, data urodzenia, adresu zamieszkania czy szkoły. Skutkiem takiego działania jest realne zagrożenie prywatności dzieci, które może się ujawnić dopiero w dorosłym życiu.

Potencjalne nadużycia seksualne, w tym z wykorzystaniem narzędzi AI

Jedną z kluczowych obaw związanych z publikowaniem wizerunku dziecka, zwłaszcza zdjęć ukazujących dziecko nagie lub np. w stroju kąpielowym, jest ryzyko ich wykorzystania przez osoby o skłonnościach pedofilskich w celu seksualizacji małoletniego (Chrostowska, 2018). Wyniki badań zrealizowanych przez Brosch (2016) wskazują, że ze 168 badanych rodziców (użytkowników Facebooka) 67,3% udostępniło na swoich profilach przynajmniej jedno zdjęcie, które zostało uznane za niewłaściwe czy zawstydzające. Najbardziej popularnym typem zdjęć w tej kategorii były te ukazujące dzieci nagie lub półnagie – najczęściej poniżej 3. roku życia – zrobione w czasie kąpieli oraz na plaży.

Dla pełniejszego zobrazowania problematyki należy odwołać się do pierwszego polskiego orzeczenia dotyczącego *sharentingu*. Wyrokiem z 2017 r. Sąd Okręgowy Warszawa-Praga skazał mężczyznę na prace społeczne za upublicznienie na Facebooku zdjęcia nagiego syna, który w jednej ręce trzymał butelkę piwa, a w drugiej – swoje przyrodzenie. Sprawę zgłosiła matka chłopca, choć w toku sprawy ujawniono, że również i ona umieszczała nagie zdjęcia syna w internecie. Fotografie te, jak argumentowała kobieta, stanowiły pamiątkę z wakacji (Hernacka-Janikowska, 2023). Tego rodzaju działania bezsprzecznie stanowią rażące naruszenie dobra dziecka i narażają je na potencjalne nadużycia seksualne, a w skrajnych przypadkach – gdy dochodzi do rozpowszechniania wizerunku osoby nagiej – mogą wypełniać znamiona czynu zabronionego z art. 191a Kodeksu karnego (Dz.U. z 2025 r., poz. 383 ze zm.).

Także rozwój generatywnej sztucznej inteligencji w zasadniczy sposób zmienił charakter zagrożeń związanych z publikowaniem wizerunku dzieci w internecie. Raport Fondation pour l'Enfance (2024) pokazuje, że generatywna sztuczna inteligencja stała się jednym z głównych czynników gwałtownego wzrostu seksualizacji wizerunku dzieci w internecie. Według innego raportu Childlight w latach

2023–2024 nastąpił wzrost o 1325% materiałów generowanych przez AI, w tym *deepfake'ów* nakładających twarze dzieci na materiały o charakterze seksualnym. Liczba ta wzrosła z 4700 zgłoszeń zarejestrowanych przez National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) w 2023 r. do ponad 67 tys. w 2024 r. (Childlight, 2025).

W 2023 r. do amerykańskiego NCMEC zgłoszono 35,9 mln przypadków treści pedokryminalnych, a liczba zgłoszeń przekazywanych codziennie do francuskiej jednostki OFMIN wzrosła w ciągu ostatnich dziesięciu lat aż o 12 000%. Szczególnie alarmujący jest rozwój treści generowanych przez AI: w samym 2023 r. NCMEC odnotowało 4700 zgłoszeń materiałów pedokryminalnych wytworzonych z użyciem generatywnej sztucznej inteligencji, a na jednym z forów dark webu ujawniono 20 254 obrazów wygenerowanych przez algorytmy, w tym 1372 przedstawiające dzieci w wieku 7–10 lat oraz 143 dzieci w wieku 3–6 lat. Dla problematyki *sharentingu* kluczowe jest to, że połowa (50%) obrazów i filmów z udziałem dzieci krążących na forach pedokryminalnych pochodziła pierwotnie z mediów społecznościowych i została opublikowana przez rodziców (Fondation pour l'Enfance, 2024), co pokazuje, że wizerunek dziecka może być masowo wykorzystywany jako materiał wyjściowy do tworzenia *deepfake'ów* i innych syntetycznych materiałów o charakterze seksualnym.

Wobec powyższych zagrożeń można dojść do wniosku, że nawet potencjalne korzyści płynące z *sharentingu* narażają dziecko, w tym jego prywatność i bezpieczeństwo, na poważne ryzyko. Nasuwa się więc pytanie, czy opisywane wcześniej korzyści rzeczywiście przeważają nad zagrożeniami, które często mają charakter nieodwracalny dla dziecka i jego przyszłości (Ciućkowska, 2024).

Prawo do prywatności i wizerunku dziecka a władza rodzicielska

Prywatność

Prawo do prywatności jest zagwarantowane na poziomie konstytucyjnym i znajduje odzwierciedlenie w art. 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Konstytucja RP, Dz.U., nr 78, poz. 483), który wskazuje, że każdy człowiek – a zatem również dziecko – ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Ochrona prywatności dzieci jest dodatkowo potwierdzona w standardach międzynarodowych, m.in. w art. 16 Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526), który zakazuje bezprawnej ingerencji w życie

prywatne, rodzinne i domowe dziecka oraz naruszeń jego czci i dobrego imienia. Prywatność w najszerszym rozumieniu traktowana jest jako urzeczywistnienie autonomii, prawa do decydowania o własnym losie, kształtowania własnego życia, decydowania o sprawach osobistych i rodzinnych, autonomii fizycznej oraz budowania relacji z innymi według własnych wyborów, a także tworzenia i kontroli własnej narracji życiowej (Młynarska-Sobaczewska, 2013). *Sharenting* w swojej istocie narusza wszystkie te płaszczyzny (Maniszewska-Ejsmont, 2022).

Obecnie dla porządku europejskiego podstawowym instrumentem normatywnym służącym ochronie prywatności jest RODO, które ustanawia szczegółowe zasady przetwarzania danych osobowych, a tym samym konkretyzuje konstytucyjne gwarancje ochrony prywatności. Dla ochrony dziecka szczególnie istotny jest motyw 38 RODO, który wyraźnie podkreśla potrzebę wzmocnionej ochrony małoletnich w środowisku cyfrowym ze względu na mniejszą świadomość dziecka dotyczącą ryzyk i konsekwencji w związku z przetwarzaniem danych osobowych. Jednakże, mimo tak sformułowanych założeń, w praktyce okazuje się, że zaproponowane przez RODO narzędzia w odniesieniu do dzieci, których wizerunek jest publikowany przez rodziców, są trudne do wyegzekwowania. Artykuł 2 lit. c) oraz motyw 18 RODO wyłączają czynności o charakterze domowym i czysto osobistym z ograniczeń rozporządzenia.

Czy działanie rodzica polegające na publikowaniu zdjęć i informacji o dziecku w mediach społecznościowych wypełnia charakter czynności „czysto osobistej"? W wyroku w sprawie Lindqvist z 2003 r. (C-101/01, 2003) Trybunał Sprawiedliwości UE wskazał, że czynność nie może zostać uznana za mającą charakter czysto osobisty, jeżeli w wyniku niej umieszczono w internecie dane w sposób umożliwiający dostęp do nich nieokreślonemu kręgowi odbiorców. To stanowisko podzieliła również Europejska Rada Ochrony Danych, podkreślając konieczność wąskiej wykładni wyłączenia domowego i wyłączając z jego zakresu publikacje dostępne dla nieokreślonej liczby osób (Donovan, 2020). Mimo to dyskusyjny pozostaje art. 2 lit. c), który nie definiuje precyzyjnie, co obejmuje to wyłączenie. Nieostrość określeń i brak definicji budzą wątpliwości co do prywatności i bezpieczeństwa dzieci, które doświadczają *sharentingu* (Donovan, 2020).

Podstawowym warunkiem dopuszczalności przetwarzania danych osobowych w rozumieniu RODO jest jego zgodność z prawem, której normatywnym wyrazem jest art. 6 rozporządzenia. Zgodnie z nim przetwarzanie danych jest zgodne z prawem, jeżeli osoba, której dane dotyczą, wyraziła na to zgodę. Warto zwrócić uwagę, że oświadczenia w rozumieniu RODO nie są tożsame z oświadczeniami w sensie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2025 r., poz. 1071 ze zm.), co wynika z art. 1 ust. 2

tego samego rozporządzenia. Zatem w kontekście *sharentingu* wydaje się, że nie ma konieczności odwoływania się do pełnoletności dziecka w rozumieniu Kodeksu cywilnego, gdyż zgoda przewidziana w RODO legalizuje przetwarzanie danych niezależnie od ograniczonej zdolności dziecka do czynności prawnych. Analogicznie więc do art. 8 ust. 1 RODO, w którym wyznacza się wiek między 13 a 16 lat dla wyrażenia zgody, można wnioskować, że zdaniem ustawodawcy unijnego małoletni w tym wieku osiąga poziom świadomości pozwalający mu samodzielnie podjąć decyzję o zgodzie na przetwarzanie swoich danych osobowych, a w tym również upublicznienie własnego wizerunku w kontekście *sharentingu*.

Ponadto art. 17 RODO ustanawia tzw. prawo do bycia zapomnianym (*right to be forgotten*). Osobie, której dane dotyczą, przysługuje uprawnienie do żądania od administratora niezwłocznego usunięcia jej danych osobowych, na administratorze zaś ciąży obowiązek ich usunięcia bez zbędnej zwłoki, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ust. 3 tego przepisu. W przypadku dzieci takie roszczenie względem rodziców jest możliwe dopiero po osiągnięciu przez nie pełnoletności (Maniszewska-Ejsmont, 2022). Wcześniej w imieniu dziecka mogą to uczynić rodzice, co pozwala wnioskować, że przepis ten nie przewiduje przypadków, kiedy to rodzice działają na szkodę dziecka. Tak ukształtowana konstrukcja nie umożliwia zapobiegania naruszeniom prywatności dziecka dokonywanym przez rodziców, a ma charakter wyłącznie reaktywny i znajduje zastosowanie dopiero po zaistnieniu naruszenia oraz osiągnięciu przez dziecko pełnoletności. Słusznie zwróciła uwagę Donovan (2020) – zamiast prawa do bycia zapomnianym pozostały zapomniane dzieci (*the forgotten children*).

Innym narzędziem ochrony danych osobowych jest prawo do sprzeciwu (art. 21 RODO), pozwalające osobie, której dane dotyczą, w dowolnym momencie wnieść sprzeciw i wstrzymać przetwarzanie danych. W przeciwieństwie do prawa do usunięcia danych (art. 17), które działa dopiero po zastosowaniu i dotyczy trwałego usunięcia danych, prawo do sprzeciwu umożliwia przerwanie przetwarzania w trakcie jego trwania. Administrator4 co do zasady nie może wtedy kontynuować przetwarzania danych, a w kontekście *sharentingu* prawo to daje dziecku możliwość natychmiastowego wstrzymania dalszej publikacji lub przetwarzania zdjęć i informacji w sieci. Istotny jest również, że administratorem danych dziecka może być zarówno

4 W niniejszym artykule definicja administratora danych osobowych została przyjęta zgodnie z art. 4 pkt 7 RODO. W tym rozumieniu za administratora danych osobowych dziecka należy uznać zarówno rodzica decydującego o rozpowszechnieniu jego wizerunku, jak i platformę internetową, która samodzielnie lub wspólnie z rodzicem ustala cele i sposoby przetwarzania danych osobowych.

rodzic, jak i platforma społecznościowa, co sprawia, że odpowiedzialność za przetwarzanie spoczywa na obu współadministratorach. Natomiast dla dziecka oznacza to również większy komfort w dochodzeniu swoich praw, ponieważ nie musi ono występować bezpośrednio przeciwko własnym rodzicom.

Wreszcie, wyrazem ochrony może być art. 80 ust. 2 RODO, przewidujący, że państwa członkowskie mogą powołać podmiot, organizacje lub zrzeszenie, ten zaś – niezależnie od upoważnienia otrzymanego od osoby, której dane dotyczą – może wnieść skargę do organu nadzorczego, jeżeli uzna, że przetwarzanie było niezgodne z prawem i na szkodę osoby, której dane dotyczą. W Polsce na poziomie krajowym takie rozwiązanie nie zostało zaproponowane (Majer, 2025). Artykuł 61 Ustawy o ochronie danych stanowi: „Organizacja społeczna (...) może również występować w postępowaniu za zgodą osoby, której dane dotyczą, w jej imieniu i na jej rzecz".

Sharenting zatem ujawnia kolizję pomiędzy deklarowaną w RODO szczególną ochroną dziecka a rzeczywistymi rozwiązaniami rozporządzenia. W efekcie, mimo istniejących silnych instrumentów ochrony prywatności, w obecnym kształcie nie zapewniają one dziecku skutecznej ochrony przed skutkami ekspozycji w internecie uczynionej przez rodziców małoletniego.

Wizerunek

Wizerunek wymieniony jest w katalogu otwartym art. 23 Kodeksu cywilnego (dalej k.c.) jako jedno z przysługujących dóbr osobistych człowieka. Oznacza to, że ustawodawca przyznaje szczególną ochronę wartościom związanym z wewnętrzną stroną życia ludzi (Gudowski, 2025). Dobra osobiste cechują się również tym, że mają charakter bezwzględny, a zatem przysługują każdemu. Zasada ta nie przewiduje wyjątków, co ma szczególne znaczenie w kontekście ochrony dóbr osobistych dziecka (Michałowska, 2022). Osobie, której dobro osobiste zostaje zagrożone działaniem osoby trzeciej, przysługuje prawo do żądania zaniechania tego działania i usunięcia jego skutków, w szczególności poprzez złożenie odpowiedniego oświadczenia, a także dochodzenia zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy na wskazany cel społeczny. W przypadku małoletnich roszczenia te przysługują dziecku osobiście po uzyskaniu pełnej zdolności do czynności prawnych, a do tego czasu wykonywane są w jego imieniu przez rodziców.

Orzecznictwo przedstawia różne propozycje definiowania wizerunku (Błaszczak, 2023). W wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9 marca 2018 r. (VI ACa 1694/16) wskazano, że wizerunek stanowi utrwalone przedstawienie cech fizycznych osoby, umożliwiające jej identyfikację w przestrzeni publicznej. Ochroną objęte

są wszelkie formy prezentacji pozwalające na rozpoznanie danej osoby zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio, w oparciu o kontekst i towarzyszące informacje. Ochrona wizerunku rozciąga się więc na całą postać osoby fizycznej, obejmując ogół jej cech zewnętrznych, które w danym zestawieniu pozwalają na jej identyfikację (Niewęgłowski, 2025).

Dziecko niezależnie od wieku podlega ochronie cywilnoprawnej (Reps, 2024), jednak z uwagi na brak pełnej zdolności do czynności prawnych nie jest w stanie samodzielnie dochodzić swoich praw, które wykonują w jego imieniu przedstawiciele ustawowi (rodzice). Należy zatem przyjąć, że rodzice realizują prawo do wizerunku dziecka w jego imieniu, działając wyłącznie w interesie dziecka i w ramach ochrony jego praw osobistych (Podolska, 2020).

Choć – jak wskazano we wstępie niniejszej pracy – nie ma powszechnie przyjętej, uniwersalnej definicji dobra dziecka, w doktrynie i w orzecznictwie podejmuje się próby jej doprecyzowania. W tym kontekście kluczowe pozostaje postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2016 r. (II CA 1/16), w którym podkreślono, że brak ustawowej definicji tego pojęcia wymusza każdorazowe odnoszenie go do konkretnych okoliczności faktycznych. Sąd Najwyższy wskazał ponadto, że w treść dobra dziecka wpisane jest przede wszystkim uprawnienie do prawidłowego i niezakłóconego rozwoju, a także poszanowania godności dziecka. Z powyższym postanowieniem Sądu Najwyższego koresponduje również pogląd zaprezentowany w piśmiennictwie przez Arczewską (2019, s. 72), zgodnie z którym za dobro dziecka uznaje się:

> (...) całokształt działań mających na celu zapewnienie dziecku nie tylko podstawowych potrzeb materialnych, ale także stworzenie mu warunków dla harmonijnego rozwoju we wszystkich sferach, w tym psychicznej i emocjonalnej, z uwzględnieniem jego indywidualnej sytuacji życiowej. Elementem dobra dziecka jest także zapewnienie mu poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji.

Powyższe ustalenia prowadzą do wniosku, że ocena, czy publikacja wizerunku przez rodziców jest zgodna z dobrem dziecka, musi uwzględniać to, czy nie zaburza ona harmonijnego rozwoju emocjonalnego oraz czy nie narusza poczucia bezpieczeństwa małoletniego, także w sferze cyfrowej. Przyjmuje się, że ochrona sfery psychicznej dziecka jest zgodna z jego dobrem, zatem nieuzasadniona ekspozycja wizerunku, która może prowadzić do utraty kontroli nad własną prywatnością, stanowi bezpośrednie naruszenie tak rozumianego dobra dziecka. Takie ujęcie nakazuje postrzeganie dobra dziecka przez pryzmat jego przyszłej autonomii oraz ochrony sfery intymnej przed negatywnie oddziałującymi działaniami rodziców.

Zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym (dalej: k.r.o.) (Dz.U. z 2023 r., poz. 2809 ze zm.) dziecko aż do osiągnięcia pełnoletności pozostaje pod władzą rodzicielską. Jednocześnie art. 95 k.r.o. określa istotę tej relacji, wskazując, że władza rodzicielska obejmuje zarówno obowiązek, jak i prawo rodziców do sprawowania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do jego wychowania, przy czym wykonywanie tej władzy musi następować z poszanowaniem godności, praw dziecka oraz tak, jak wymagają tego dobro dziecka i interes społeczny. Rozróżnienie pojęć na „obowiązek" oraz „prawo" wskazuje już na tym etapie, że dziecko jest samodzielnym podmiotem praw, którego sytuacja pozostaje związana nie tylko z powinnością posłuszeństwa i bezwzględnego podporządkowania rodzicom, ale też z ochronnym charakterem władzy rodzicielskiej. Znajduje to również swoje potwierdzenie w §4 tego samego artykułu, w którym przed powzięciem najważniejszych decyzji dotyczącej dziecka rodzice powinni je wysłuchać, a biorąc pod uwagę jego stopień dojrzałości – uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia. Na gruncie tych zasad szczególnego znaczenia nabiera praktyczne stosowanie władzy rodzicielskiej w odniesieniu do decyzji o rozpowszechnianiu wizerunku dziecka.

W orzecznictwie5 ugruntowało się przekonanie, zgodnie z którym decyzja o publikacji wizerunku dziecka w internecie stanowi istotną sprawę w rozumieniu art. 97 k.r.o., a tym samym wymaga zgody obojga rodziców. W razie braku porozumienia pomiędzy rodzicami rozstrzygnięcie w tym zakresie należy do sądu opiekuńczego. W kontekście zjawiska *sharentingu* ma to istotne znaczenie, ponieważ rolą rodziców jest wspólne dbanie o bezpieczeństwo i dobrostan dziecka, a współdziałanie zwiększa prawdopodobieństwo uwzględnienia jego dobra oraz ogranicza ryzyko arbitralnych i impulsywnych decyzji prowadzących do naruszenia jego sfery prywatnej.

Na gruncie prawa rodzinnego podstawowym instrumentem reakcji na zagrożenie dobra dziecka pozostaje art. 109 k.r.o., który przewiduje możliwość wydania przez sąd opiekuńczy odpowiednich zarządzeń w sytuacji, gdy dobro dziecka jest zagrożone. Środki te mogą obejmować m.in. zobowiązanie rodziców do określonego postępowania, ustanowienie nadzoru kuratora, a także inne formy ingerencji zmierzające do przywrócenia prawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej w sferze ochrony dobra, a w tym prywatności dziecka. Celem tego przepisu jest ochrona zagrożonego dobra oraz zapobieganie ujemnym skutkom dla małoletniego (Kamińska, Pośpiech, 2025). Równocześnie instytucja ta w swojej istocie nie ma charakteru represyjnego, a jest środkiem korekcyjnym dla rodziców, pozwalającym

5 Zob. Wyrok SA w Warszawie z dnia 18 listopada 2021 r., I ACa 591/21, oraz wyrok SA w Warszawie z dnia 4 lipca 2018 r., V ACa 484/17.

przywrócić stan sprzed zagrożenia dobra (Kamińska, Pośpiech, 2025). Jak natomiast wskazują głosy krytyczne, art. 109 k.r.o. nie jest w stanie samoistnie przeciwdziałać *sharentingowi*. Postępowania prowadzone w tym trybie cechują się znaczną długotrwałością, co w praktyce powoduje, że ewentualna reakcja sądu następuje zbyt późno, aby mogła skutecznie zapobiec negatywnym konsekwencjom dla małoletniego (Niedbała, 2024). W tym czasie krzywdzące materiały pozostają dostępne w przestrzeni cyfrowej, a wynikające z nich zagrożenia dla dobra dziecka mają charakter często nieodwracalny.

Powyższe rozważania ujawniają kolizję pomiędzy konstytucyjnie chronionym prawem rodziców do wychowywania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniami (art. 48 Konstytucji RP) a prawem dziecka do ochrony jego godności, prywatności i integralności osobowej (art. 47 Konstytucji RP). Rozstrzyganie tej kolizji, zgodnie z zasadą celowości, wymaga każdorazowo dokonania ważenia dóbr, gdzie zgodnie z zasadą nadrzędności dobra dziecka powinno zawsze stanowić wartość najistotniejszą, wyznaczającą granice dopuszczalnej aktywności rodziców w przestrzeni cyfrowej. Dobro dziecka stanowi zatem swoisty „duch" regulacji dotyczących małoletnich, pełniący funkcję nadrzędnej dyrektywy interpretacyjnej przy rozwiązywaniu kolizji interesów (Stojanowska, 2000).

Problematykę ochrony wizerunku i prywatności dzieci dostrzega się także w innych państwach europejskich. Poniższej analizie poddano wybrane regulacje prawne we Francji, Włoszech i Hiszpanii dotyczące publikowania wizerunku dzieci w środowisku cyfrowym, w tym w kontekście *sharentingu*. Państwa te wybrano celem ukazania kierunków działań legislacyjnych w odpowiedzi na rosnące zagrożenia dla prywatności i wizerunku małoletnich w internecie.

Instrumenty prawnej ochrony wybranych państw

Francja

W ostatnich latach na rzecz ochrony wizerunku małoletnich szczególnie aktywne działania legislacyjne podjęła Francja. Należy wskazać zwłaszcza dwa akty prawne: ustawę o dzieciach – influencerach z 2020 r. (LOI n° 2020-1266 du 19 octobre 2020) oraz ustawę z 2024 r., bezpośrednio odnoszącą się do poszanowania wizerunku dziecka (Loi 2024-120, mise à jour 19 février 2024). Pierwsza z nich reguluje obszar, w której obecność dziecka w przestrzeni internetowej przybiera formę profesjonalnej działalności komercyjnej, uznając, że regularne publikowanie wizerunku dziecka w celach zarobkowych wykracza poza ramy zwykłego życia rodzinnego

i stanowi specyficzną formę pracy małoletniego. Z kolei ustawa z 2024 r., stanowiąca nowelizację francuskiego Kodeksu cywilnego (*Code civil*), dotyczy bezpośrednio poszanowania prawa do wizerunku dziecka. Reforma ta modyfikuje konstrukcję władzy rodzicielskiej, przesuwając jej akcent z zakresu „uprawnień decyzyjnych rodzica" w stronę ochrony autonomicznych dóbr osobistych dziecka. Nowelizacja art. 371-1 oraz 372-1 *Code civil* polegała na włączeniu ochrony życia prywatnego dziecka do normatywnej treści władzy rodzicielskiej. Ochrona prywatności została w ten sposób przekształcona z postulatu w element obowiązku prawnego, którego wykonywanie musi uwzględniać stanowisko dziecka odpowiednio do jego wieku i stopnia dojrzałości. Ustawodawca wyraźnie powiązał zatem wykonywanie władzy rodzicielskiej z poszanowaniem podmiotowości dziecka jako samodzielnego nosiciela praw. W artykule drugim Ustawy można przeczytać: „Rodzice włączają dziecko w wykonywanie jego prawa do wizerunku, stosownie do jego wieku oraz stopnia dojrzałości". Równolegle rozszerzono kompetencje sędziego rodzinnego (fr. *juge aux affaires familiales*), przyznając mu wyraźne uprawnienie do ingerencji w przypadkach konfliktu między rodzicami dotyczącego publikowania wizerunku dziecka w internecie (art. 373-2-6 *Code civil*). Sąd może obecnie zakazać publikacji lub dalszego rozpowszechniania wizerunku dziecka przez jednego z rodziców, nakazać usunięcie już opublikowanych treści, a także ustanowić prewencyjny zakaz przyszłych publikacji, który może zostać obłożony sankcją pieniężną (fr. *astreinte*). Przepisy te urzeczywistniają postulaty, zgodnie z którymi rozpowszechnianie wizerunku dziecka w mediach społecznościowych nie stanowi czynności mieszczącej się w zakresie zwykłego zarządu rodzica, lecz mającą szczególne znaczenie i wymagającej zgodnej woli obojga rodziców. W przypadku sporu ciężar wykazania istnienia zgody drugiego rodzica spoczywa na rodzicu dokonującego publikacji. Rozwiązania z 2024 r. zaproponowane przez Francję stanowią pierwsze w Europie przykłady systemowej ochrony wizerunku i prywatności dziecka w internecie. Reforma ta kładzie nacisk na podmiotowość dziecka jako jednostki autonomicznej, w tym prawo do prywatności i kształtowania własnej tożsamości cyfrowej.

Pomimo nowatorskiego charakteru ustawy w dyskursie publicznym pojawiają się również głosy krytyczne, wskazujące, że wprowadzone zmiany mają charakter symboliczny. Podnosi się, iż ustawodawca w dużej części ograniczył się do potwierdzenia lub doprecyzowania zasad już wynikających z ogólnych reguł wykonywania władzy rodzicielskiej, w szczególności obowiązku działania w najlepiej pojętym interesie dziecka, zasady współdecydowania rodziców oraz obowiązku uwzględniania zdania dziecka stosownie do jego wieku i stopnia dojrzałości. Nie wprowadzono natomiast samodzielnych instrumentów procesowych, które umożliwiałyby dziecku ochronę

jego praw (Mallevaey, 2024). Bez wątpienia jednak zmiany wprowadzone ustawą z 2024 r. stanowią wyraźny krok w kierunku wzmocnienia ochrony wizerunku dziecka w przestrzeni cyfrowej, a także sygnalizują potrzebę dalszego precyzowania przepisów w zakresie ochrony małoletniego.

Włochy

Wzorem rozwiązań francuskich we Włoszech podjęto inicjatywę mającą na celu systemowe uregulowanie obecności małoletnich w przestrzeni cyfrowej. Projekt ustawy z dnia 5 czerwca 2024 r. (Senato della Repubblica, Disegno di legge n. 1160, XIX Legislatura) wprost odwołuje się do francuskiego modelu ochrony dzieci przed eksploatacją komercyjną oraz zagrożeniami związanymi ze zjawiskiem *sharentingu*. Proponowane przepisy przewidują m.in. objęcie działalności tzw. baby influencerów[6] rygorami prawa pracy, w tym obowiązkiem uzyskiwania czasowych zezwoleń na zatrudnienie oraz gromadzenia dochodów uzyskanych przez dziecko na specjalnym rachunku powierniczym. W kontekście *sharentingu* projekt analogicznie do nowelizacji francuskiego *Code civil* definiuje zgodę na rozpowszechnianie wizerunku dziecka jako czynność wykraczającą poza zwykły zakres zarządu, wymagającą współdziałania obojga rodziców oraz uwzględnienia stopnia dojrzałości małoletniego. Włoska propozycja kładzie szczególny nacisk na prawo do bycia zapomnianym oraz prewencję ryzyk, takich jak pornografia dziecięca czy kradzież tożsamości cyfrowej, wprowadzając mechanizmy umożliwiające usuwanie treści na wniosek małoletniego po ukończeniu przez niego 16. roku życia.

Hiszpania

Równolegle w Hiszpanii trwają prace nad wzmocnieniem ochrony dzieci i młodzieży w środowisku cyfrowym, ze szczególnym uwzględnieniem ich prawa do prywatności i ochrony wizerunku. Projekt ustawy o ochronie osób małoletnich w środowiskach cyfrowych (Boletín Oficial de las Cortes Generales, Proyecto de Ley Orgánica 121/000052, XV Legislatura), ogłoszony 11 kwietnia 2025 r. i aktualnie opiniowany przez Komisję Sprawiedliwości (*Comisión de Justicia*), ustanawia ramy

6 Projekt ustawy określa cechy „baby influencerów", czyli małoletnich, których wizerunek jest wykorzystywany w celach zarobkowych na platformach cyfrowych poprzez publikowanie nagrań lub zdjęć. Dzieci te są traktowane jak pracownicy w momencie, w którym przekroczą ustalone w rozporządzeniu progi finansowe lub limity czasu publikacji.

prawne zapewniające małoletnim prawo do ochrony ich wizerunku w internecie oraz przewiduje sankcje za rozpowszechnianie obrazów i dźwięków stworzonych przy użyciu technologii *deepfake* naruszających integralność i bezpieczeństwo dzieci. Ponadto hiszpański rząd zapowiada wprowadzenie bezpośrednich regulacji dotyczących *sharentingu*. Ministerstwo ds. Młodzieży i Dzieci planuje przygotowanie przepisów, które mają przeciwdziałać nadmiernej ekspozycji dzieci w mediach społecznościowych, szczególnie w celach komercyjnych (Murcia Today, 2025). Celem tych regulacji ma być ochrona prywatności małoletnich i zabezpieczenie ich danych oraz wizerunku przed udostępnieniem szerokiemu gronu odbiorców bez świadomej zgody dzieci lub właściwej kontroli rodzicielskiej. Chociaż analizowana ustawa nie odnosi się bezpośrednio do *sharentingu*, to wzmacnia mechanizmy ochrony i bez wątpienia stanowi krok w kierunku skuteczniejszej ochrony dziecka w przestrzeni internetowej.

Wnioski i postulaty *de lege ferenda*

We wszystkich działaniach ustawodawcy dotyczących dzieci pierwszeństwo powinno mieć to, co rzeczywiście służy ich dobru i najlepiej chroni ich interesy. Tak przyjęty standard nie jest przypadkowy. Dzieci, ze względu na swój wiek i ograniczoną dojrzałość, są grupą szczególnie narażoną na zagrożenia i w wielu sytuacjach nie potrafią skutecznie się przed nimi bronić. Problematyka staje się jeszcze bardziej złożona w kontekście *sharentingu*, gdy to właśnie rodzice, którzy powinni stać na straży prywatności dziecka i zapewniać mu bezpieczne warunki rozwoju, naruszają jego dobra. Ustawodawca staje zatem wobec istotnego dylematu – musi bowiem ustalić relację między prawem dziecka do ochrony prywatności i wizerunku a konstytucyjnym prawem rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami oraz autonomią wynikającą z władzy rodzicielskiej.

Problematyka wygląda na szczególnie złożoną z dwóch powodów. Po pierwsze, w zakresie podmiotowym dotyczy delikatnej natury, jaką jest relacja rodzic – dziecko. Po drugie, problematyczna jest sama istota zjawiska *sharentingu*. Termin ten nie jest jednoznacznie rozumiany, nie stanowi także pojęcia ustawowego, nie został też zdefiniowany czy w inny sposób dookreślony przez ustawodawcę. W efekcie trudno jest wypracować spójne standardy ochrony prywatności dzieci i powszechnie przyjętą praktykę.

Obecnie w polskim porządku prawnym istnieje szereg instrumentów mających na celu ochronę dziecka przed skutkami *sharentingu*, jednakże w praktyce są one trudne do zastosowania. Okazuje się, że ze względu na swój ograniczony charakter i trudności w egzekwowaniu narzędzia te nie zapewniają rzeczywistej ochrony

prywatności i bezpieczeństwa najmłodszych. Wydaje się, że luka ta wynika z przyjętego odgórnie założenia, że rodzice zawsze działają w najlepiej pojętym interesie dziecka. Artykuł 23 k.c. przyznaje dziecku ochronę dóbr osobistych, w tym wizerunku, natomiast ze względu na brak pełnej zdolności do czynności prawnych małoletniego środki ochrony realizowane są przez rodziców. W konsekwencji przepis ten nie chroni skutecznie dziecka przed działaniami rodziców, a ono samo może jedynie dochodzić roszczeń po osiągnięciu pełnoletności. Podobnie władza rodzicielska w ramach Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, chociaż zobowiązuje rodziców do działania zgodnie z dobrem dziecka i poszanowaniem jego godności, w praktyce nie stanowi mechanizmu prewencyjnego wobec *sharentingu*.

W literaturze przedmiotu (zob. Ciućkowska, 2024) wskazuje się, że wzorem rozwiązań francuskich celowe wydaje się doprecyzowanie treści władzy rodzicielskiej w polskim systemie, tak aby ochrona prywatności dziecka została wyraźnie włączona do obowiązków rodziców i uwzględniała stanowisko dziecka odpowiednio do jego wieku i stopnia dojrzałości. Jednocześnie rozwiązanie to stanowiłoby wyraźny sygnał, że podmiotowość dziecka oraz jego prawo do prywatności nie pozostają bez znaczenia dla ustawodawcy. Należy jednak podkreślić, że władza rodzicielska już w swoim obecnym kształcie nakłada na rodziców obowiązek działania w najlepiej pojętym interesie dziecka, obejmującym poszanowanie godności i praw, z których wynika również prawo do prywatności. Ponadto ograniczenie działań do doprecyzowania władzy rodzicielskiej, bez wprowadzenia skutecznych mechanizmów egzekwowania tego obowiązku, nie wydaje się wystarczające i dla zjawiska *sharentingu* miałoby w dużej mierze charakter iluzoryczny.

Innym instrumentem ochrony prawnej jest art. 109 k.r.o., przewidujący możliwość wydania przez sąd opiekuńczy zarządzeń służących ochronie dobra dziecka w sytuacji jego zagrożenia w celu przywrócenia prawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej. Wydaje się jednak, że ze względu na skalę zjawiska oraz specyfikę mediów społecznościowych stałe monitorowanie aktywności rodziców w sieci celem każdorazowej oceny stwierdzenia naruszenia dobra dziecka jest niemożliwe do zrealizowania. Należy również dodać, że sąd opiekuńczy nie jest instytucją przeznaczoną do tego rodzaju rozwiązań. Nawet jeśli przyjąć, że takie narzędzia miałyby zostać wprowadzone, to wiązałoby się to z dużym opóźnieniem w realizacji oraz brakiem efektywności.

Instrumenty RODO (art. 6 ust. 1 lit. a), w tym prawo do sprzeciwu (art. 21) czy prawo do bycia zapomnianym (art. 17), w teorii dają możliwość ochrony danych dziecka, natomiast w praktyce ograniczają je wiek małoletniego, brak realnej kontroli nad rodzicem-administratorem oraz trudność w definiowaniu czynności przetwarzania

danych w celach domowych (art. 2 lit. c). Ponadto nie ma w polskich przepisach mechanizmów przewidzianych w art. 80 ust. 2 RODO, które umożliwiałyby organom lub organizacjom działanie w imieniu dziecka niezależnie od zgody rodzica.

W związku z powyższym konieczne wydaje się przede wszystkim uzupełnienie krajowych przepisów dotyczących ochrony danych osobowych. Mechanizmy wynikające z art. 80 ust. 2 RODO oraz art. 61 Ustawy o ochronie danych osobowych (UODO) powinny pozwalać podmiotom, organizacjom lub zrzeszeniom na podejmowanie działań bez konieczności uzyskiwania upoważnienia (zgody rodziców) w sytuacjach, gdy publikowanie danych może naruszać interes dziecka. Ponadto, dzięki dodatkowemu rozszerzeniu ich kompetencji, organy te mogłyby analogicznie do funkcji sądu opiekuńczego z art. 109 k.r.o. wydawać zarządzenia czy zalecenia dla rodziców naruszających prywatność dziecka, a równocześnie, ze względu na swój charakter, nie wchodziłyby w kolizję z instytucją władzy rodzicielskiej. Działania realizowałyby zewnętrzne organizacje lub stowarzyszenia o niezarobkowym charakterze, zajmujące się ochroną praw i wolności osób, co zapewniłoby sprawniejszą reakcję w porównaniu z procedurami sądowymi oraz praktyczne wsparcie w ochronie dobra dziecka.

Równocześnie należy określić wyraźne granice wieku, od którego małoletni może samodzielnie wyrażać zgodę na przetwarzanie swoich danych osobowych na gruncie RODO, a także wykonywać związane z tym prawa, takie jak prawo do sprzeciwu wobec przetwarzania danych czy prawo do bycia zapomnianym. W praktyce globalnej kraje coraz częściej przyjmują regulacje ustalające minimalny wiek między 13 a 16 lat, od którego możliwe jest korzystanie z mediów społecznościowych lub innych usług cyfrowych7. Uzasadnione wydaje się więc przyjęcie tej samej granicy wieku jako progu, od którego dziecko powinno móc samodzielnie wyrażać zgodę na publikowanie własnego wizerunku lub przetwarzanie swoich danych osobowych w internecie przez rodziców. Analogicznie do art. 8 ust. 1 RODO, w którym wyznacza się wiek między 13 a 16 lat dla wyrażenia zgody w przypadku usług społeczeństwa informacyjnego, można wnioskować, że małoletni w tym wieku osiąga poziom świadomości pozwalający na samodzielne podjęcie decyzji o przetwarzaniu swoich

7 Australia wprowadziła przepisy zakazujące korzystania z mediów społecznościowych przez osoby poniżej 16. roku życia, przenosząc obowiązek egzekwowania ograniczeń na dostawców platform cyfrowych. Regulacje te weszły w życie 10 grudnia 2025 r. Celem ustawodawcy było ograniczenie negatywnego wpływu mediów społecznościowych na rozwój psychiczny i dobrostan małoletnich, przy jednoczesnym wyłączeniu odpowiedzialności dzieci i ich rodziców za ewentualne naruszenia zakazu (zob. UNICEF, 2026).

danych. Ujednolicenie wieku umożliwiłoby wyraźne określenie autonomii dziecka w zakresie ochrony jego prywatności.

Niezależnie od rozwiązań na gruncie prawnym konieczne jest prowadzenie działań edukacyjnych skierowanych do rodziców. Ich celem powinno być zwiększenie świadomości ryzyka związanego z publikowaniem wizerunku dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony najmłodszych, którzy nie są w stanie wyrazić zgody na takie działania. Szczególnie w przypadku rodziców-influencerów świadomość opinii publicznej i krytyka ich działań ze strony użytkowników mogłaby stanowić najskuteczniejszy i być może najbardziej dotkliwy mechanizm ograniczający wykorzystywanie wizerunku dziecka. Dla rodziców, którzy czerpią korzyści z popularności, utrata aprobaty publiczności może się okazać najbardziej odczuwalnym środkiem. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na potrzebę prowadzenia stałych, kompleksowych badań nad wpływem obecności wizerunku małoletniego w internecie na jego rozwój psychiczny, tak aby dysponować pełnym obrazem zagrożeń i skutków.

Skuteczność postulowanych rozwiązań zależy przede wszystkim od ich osadzenia na poziomie instytucjonalnym, obejmującym zarówno aktywność organów nadzorczych i wyspecjalizowanych podmiotów ochrony praw dziecka, jak i systematyczne działania edukacyjne oraz badawcze. Wydaje się, że tylko takie działania, połączone z ujednoliceniem rozproszonych regulacji, mogą skutkować realną zmianą praktyk i zapewnić dziecku rzeczywistą, a nie wyłącznie deklaratywną ochronę jego prywatności w przestrzeni cyfrowej.

E-mail autorki: **zuzia.rozek@gmail.com**

Bibliografia

Arczewska, M. (2017). *Dobro dziecka jako przedmiot troski społecznej*. Zakład Wydawniczy NOMOS.

Arczewska, M. (2019). Dobro dziecka w perspektywie sędziów rodzinnych i służb społecznych – kontekst wsparcia rodziny naturalnej w odzyskiwaniu opieki nad dzieckiem. *Kultura i Wychowanie*, (1), 69–85. DOI: 10.25312/2083-2923.15/2019_01ma

Banaszak-Grzechowiak, P. (2023). Kilka uwag na temat przestępstwa kradzieży tożsamości. *Prokuratura i Prawo* (7–8), 263–283.

Błaszczak, K. (2023). *Prawne aspekty rozpowszechniania wizerunku małoletniego w celu osiągnięcia korzyści majątkowych przez rodziców-influencerów*. *Ars Iuridica*, 23(2), 9–25. https://doi.org/10.17951/szn.2023.23.2.9-25

Borkowska, A., Witkowska, M. (red.). (2020). *Sharenting i wizerunek dziecka w sieci: Poradnik dla rodziców* (Wydanie I). NASK Państwowy Instytut Badawczy. https://cyberprofilaktyka.pl/publikacje/Poradnik_sharenting_www.pdf

Brosch, A. (2016). When the child is born into the internet: Sharenting as a growing trend among parents on facebook. *The New Educational Review*, 43(1), 225–235. https://www.researchgate.net/publication/299601525_When_the_Child_is_Born_into_the_Internet_Sharenting_as_a_Growing_Trend_among_Parents_on_Facebook

Brosch, A. (2017). *Sharenting – nowy wymiar rodzicielstwa?* W: H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski (red.), *Świat małego dziecka. Przestrzeń instytucji, cyberprzestrzeń i inne przestrzenie dzieciństwa* (379–399). Wydawnictwo Naukowe UAM. https://open.icm.edu.pl/handle/123456789/12798

Brosch, A. (2018). Sharenting – Why Do Parents Violate Their Children's Privacy? *The New Educational Review*, 54(4), 75–85. https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/8382/1/Brosch_Sharenting.pdf

Brzezińska, R. (2024). Sharenting jako internetowa wizualizacja życia rodzinnego. *Społeczeństwo. Edukacja. Język*, 19(19), 17–32. https://doi.org/10.19251/sej/2024.19(2)

Brosch, A. (2025). *Sharenting Among Polish Parenting Influencers on Instagram*. *The New Educational Review*, 80(2), 46–58.

CBS Sacramento. (2019). *Nearly Every Child Has Online Presence By Age Two*. CNS New. https://www.cbsnews.com/sacramento/news/child-online-presence/

Childlight. (2025). Study finds millions of children face sexual violence – and AI deepfakes surge is driving new harm;

https://www.childlight.org/newsroom/study-finds-millions-of-children-face-sexual-violence-and-ai-deepfakes-surge-is-driving-new-harm.

Chrostowska, B. (2018). Sharenting – skala i wielowymiarowość zjawiska (nierozważnego) ujawniania przez rodziców informacji o dzieciach w mediach społecznościowych. *Problemy Wczesnej Edukacji*, 43(4), 58–68. https://doi.org/10.26881/pwe.2018.43.05

Ciućkowska, K. (2024). Sharenting and Child's Privacy in the Digital World. On the Need to Supplement Regulations Regarding to Legal Protection of Child's Personal Rights. *Journal of Modern Science*, 58(4), 303–319. https://doi.org/10.13166/jms/191491

Clue PR. (2019). *Sharenting po polsku, czyli ile dzieci wpadło do sieci? Pierwszy raport w Polsce na temat wizerunku dzieci w internecie*. Clue PR; https://cluepr.pl/wp-content/uploads/2019/10/Sharenting-czyli-dzieci-w-sieci-pierwszy-raport-w-Polsce.pdf

Donovan, S. (2020). 'Sharenting': The Forgotten Children of the GDPR. *Peace Human Rights Governance*, 4, 35–59. https://doi.org/10.14658/pupj-phrg-2020-1-2

Fondation pour l'Enfance. (2024). *L'IA générative, nouvelle arme de la pédocriminalité*; https://www.fondation-enfance.org/wp-content/uploads/2024/10/Fondation-enfance-Rapport-Cyber-Web.pdf

Gadamska-Kyrcz, M. (2024). Sharenting jako jedno z niebezpieczeństw dla dzieci. *Ochrona ludności i dziedzictwa kulturowego*, 3, 75–94. https://doi.org/10.4467/29563763.OLDK.23.014.19137

Gohil, S. (2018). "Sharenting" Cost of Data Losses to Reach £676 Million by 2030. Barclays reports a staggering amount of child identity aftermath by 2030. *Tech Monitor*. https://www.techmonitor.ai/technology/cybersecurity/sharenting-barclays-identitytheft

Grabalska, W., Wielki, R. (2022). „Czy dzieci powinny trafiać do sieci?" Prawne i kryminologiczne aspekty zjawiska sharentingu. *Prawo w Działaniu*, 49, 50–66. https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2025/08/PWD_Nr-49_Art-04.pdf

Grimmer, M., Ramachandra, R., Busch, C. (2021). Deep face age progression: A survey. *IEEE Access*, 9, 83376–83393. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3085835

Gudowski, J. (2025). Art. 23. Dobra osobiste człowieka W *Kodeks cywilny. Orzecznictwo. Piśmiennictwo. Tom I. Część ogólna* (dostęp: LEX).

Hernacka-Janikowska, A.M. (2023). (Nie)bezpieczeństwo dziecka w sieci – analiza krytyczna zjawiska sharentingu, troll parentingu i monetyzacji wizerunku dziecka. *Studia Prawnoustrojowe*, 61. https://doi.org/10.31648/sp.9217

Jabłońska, M. (2018). *Człowiek w cyberprzestrzeni: Wprowadzenie do psychologii Internetu*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Kamińska, K., Pośpiech, A. (2025). Art. 95. W M. Fras, M. Habdas (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. II (dostęp: LEX).

Kierzkowska, M. (2024). Sharenting – pomiędzy prawem rodzica do wyrażania siebie w mediach społecznościowych a ochroną prywatności dziecka. *Kultura i Wychowanie*, 2(22), 41–55. https://doi.org/10.25312/2083-2923.22_04mk

Kuzior, A., Janczyk, J. (2016). Cyberprzestrzeń – poszerzona przestrzeń społeczna – wybrane obszary ewaluacji. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie / Politechnika Śląska*, 87, 253–262.

Lendvai, G.F. (2024). Sharenting as a regulatory paradox – a comprehensive overview of the conceptualization and regulation of sharenting. *International Journal of Law, Policy and The Family*, 38(1), ebae013. https://doi.org/10.1093/lawfam/ebae013

Majer, A. (2025). Zjawisko sharentingu jako źródło refleksji nad zakresem władzy rodzicielskiej a koniecznością ochrony wizerunku dziecka. *Forum Prawnicze*, 2, 101–118. https://doi.org/10.32082/fp.2(86).2025.1320

Mallevaey, B. (2024). Loi du 19 février 2024 sur le droit des enfants au respect de leur image: l'illustration parfaite d'un texte incohérent, inutile et incomplet?, *Actu-Juridique*, 23.04.2024. https://www.actu-juridique.fr/civil/personnes-famille/loi-du-19-fevrier-2024-sur-le-droit-des-enfants-au-respect-de-leur-image-lil-lustration-parfaite-dun-texte-incoherent-inutile-et-incomplet/

Maniszewska-Ejsmont, J. (2022). Sharenting a prawa dziecka – rozważania nad władzą rodzicielską w dobie mediów społecznościowych. *Palestra*, 4, 73–89. Sharenting a prawa dziecka – rozważania nad władzą rodzicielską w dobie mediów społecznościowych – Wydanie – 4/2022 | Palestra

Michałowska, K. (2022). Limits of Parental Interference in a Child's Personal Rights – Selected Issues. *Białostockie Studia Prawnicze*, *27*(3), 49–69. https://doi.org/10.15290/bsp.2022.27.03.03

Młynarska-Sobaczewska, A. (2013). *Trzy wymiary prywatności. Sfera prywatna i publiczna we współczesnym prawie i teorii społecznej*. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 1(13), 33–52. https://doi.org/10.15804/ppk.2013.01.02

Murcia Today. (2025). 'If I'm Not On Social Media, I Don't Exist': Spain Will Put An End To Influencers Sharing Photos Of Their Children. *Murcia Today*, 10.11.2025. https://murciatoday.com/if-im-not-on-social-media-i-dont-exist-spain-will-put-an-end-to-influencers-sharing-photos-of-their-children_1000245788-a.html

Niedbała, M. (2024). Sharenting jako zagrożenie dobra dziecka. Pomiędzy koniecznością ingerencji sądu opiekuńczego a potrzebą edukacji społeczeństwa. *The Prison Systems Review*, 2(2). https://doi.org/10.52694/ThPSR.2024.2.7

Niewęgłowski, A. (2025). *Prawo autorskie. Komentarz*, wyd. II (dostęp: LEX)

Nottingham, E. (2019). 'Dad! Cut that Part Out!' Children's Rights to Privacy in the Age of 'Generation Tagged': Sharenting, Digital Kidnapping and the Child Micro-Celebrity'. W: J., Murray, B., Blue Swadener, K., Smith (red.), *The Routledge International Handbook of Young Children's Rights*. Routledge.

Pisarska, A. (2023). Pojęcie „dobra dziecka". Przegląd wybranych koncepcji. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, *36*(4), 183–202. DOI: 10.17951/j.2023.36.4.183-202.

Reps, M. (2024). The Right of the Child to Respect the Image and the Phenomenon of Sharenting. *Ars Iuridica*, 23(2), 163–174. https://doi.org/10.17951/szn.2023.23.2.163-174

Ryter, E. (2020). Identity theft as a result of breach of personal data protection in the light of the GDPR, criminal laws and other legal regulations in the era of increasing cybercrime. *Probacja*, 4, 11–20. https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.1391

Steinberg, S.B. (2017). Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media. *Emory Law Journal*, 66(4), 839.

Sobczak, A. (2023). Zjawisko sharentingu – między prawem do prywatności dziecka a aktywnością rodziców w mediach społecznościowych. *Studia Edukacyjne*, (71), 93–106. https://doi.org/10.14746/se.2023.71.6

Stojanowska, W. (2000). Dobro dziecka w aspekcie sprawowanej nad nim władzy rodzicielskiej. *Studia nad Rodziną*, 4(1/6), 55–6.

UNICEF (2026). *Social media ban explainer*. UNICEF, https://www.unicef.org.au/unicef-youth/staying-safe-online/social-media-ban-explainer.

Akty prawne

Boletín Oficial de las Cortes Generales, XV Legislatura. Proyecto de Ley Orgánica 121/000052, de 11 de abril de 2025. Proyecto de Ley Orgánica para la protección de las personas menores de edad en los entornos digitales;

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483).

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).

Loi n° 2020-1266 du 19 octobre 2020 visant à encadrer l'exploitation commerciale de l'image d'enfants de moins de seize ans sur les plateformes en ligne;
Loi n° 2024-120 du 19 février 2024 visant à garantir le respect du droit à l'image des enfants
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.U. UE L. z 2016 r. Nr 119).
Senato della Repubblica, XIX Legislatura. Disegno di legge n. 1160, comunicato alla Presidenza il 5 giugno 2024. Modifiche alla legge 17 ottobre 1967, n. 977, in materia di impiego dei minori nell'ambito delle piattaforme digitali di condivisione di contenuti multimediali, nonché disposizioni sulla diffusione dell'immagine e di contenuti multimediali di minori;
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 1071 ze zm.).
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 383 ze zm.).
Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 2809 ze zm.).
Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1781 ze zm.).

Orzecznictwo

Postanowienie SN z dnia 24 listopada 2016 r., II CA 1/16, OSNC 2017 (dostęp: LEX)
Wyrok SA w Warszawie z dnia 18 listopada 2021 r., I ACa 591/21, LEX nr 3286087.
Wyrok SA w Warszawie z dnia 4 lipca 2018 r., V ACa 484/1, LEX nr 2531598.
Wyrok SA w Warszawie z dnia 9 marca 2018 r., VI ACa 1694/16, LEX nr 2524902.
Wyrok TS z dnia 6 listopada 2003 r., C-101/01, Postępowanie karne przeciwko Bodil Lindqvist.

Sharenting and the protection of a child's image and privacy – needs and prospects for the development of Polish legislation

This article addresses the phenomenon of sharenting, understood as the public sharing by parents of information and images of their children in the online space. The starting point of the discussion is the ongoing digitalization of social life, which contributes to the normalization of exposing private spheres, including those of children who are unable to independently assess the consequences of such actions. The aim of this study is to examine whether the current legal regulations, particularly under Polish law and the GDPR, provide effective protection for the image and privacy of minors. The article defines and discusses various forms of sharenting and identifies the reasons why parents choose to publicize images of their children online. It also highlights the threats to a child's psychological and identity development, as well as to their digital security, including the risks of identity theft and the misuse of images by artificial intelligence tools. The legal analysis is complemented by a review of solutions adopted in selected European countries. The research hypothesis assumes that current regulations are insufficient to protect the child's subjectivity, which was the direct motivation for addressing this issue.

Keywords:
sharenting; image; privacy; minors; GDPR

Cytowanie:
Rożek, Z. (2026). Sharenting a ochrona wizerunku i prywatności dziecka – potrzeby i perspektywy rozwoju polskiego ustawodawstwa. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 25(2), 146–173.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Oszacowanie oddziaływania społecznego działań profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa dzieci w internecie metodą SROI

Justyna Szołajska[a], Szymon Wójcik[a,b]

[a]*Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę*, [b]*Uniwersytet Warszawski*

Celem artykułu jest oszacowanie społecznego oddziaływania działań profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w internecie z wykorzystaniem metody społecznej stopy zwrotu z inwestycji (SROI). Punktem wyjścia jest analiza skali i charakteru zagrożeń online, obejmujących m.in. kontakt ze szkodliwymi treściami, przemoc rówieśniczą, wykorzystanie seksualne czy problemowe używanie internetu. W artykule omówiono również rolę oraz skuteczność działań profilaktycznych, wskazując na ich znaczenie w ograniczaniu ryzykownych zachowań i wzmacnianiu kompetencji cyfrowych dzieci oraz ich opiekunów.

Badanie koncentruje się na programie „Dziecko w Sieci", realizowanym przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę, i stanowi próbę oszacowania jego wartości społecznej poprzez zastosowanie metodologii SROI. Analiza została przeprowadzona zgodnie z międzynarodowymi standardami, obejmując identyfikację interesariuszy, mapowanie rezultatów, przypisanie im wartości finansowych oraz obliczenie syntetycznego wskaźnika zwrotu. W artykule wskazano także na lukę badawczą w zakresie zastosowania SROI w obszarze bezpieczeństwa online dzieci, odwołując się do analogicznych badań z zakresu zdrowia publicznego i profilaktyki zdrowia psychicznego.

Uzyskane wyniki pozwalają na oszacowanie relacji między nakładami ponoszonymi na działania profilaktyczne a generowaną przez nie wartością społeczną, podkreślając opłacalność inwestowania w profilaktykę. Artykuł dostarcza argumentów na rzecz rozwijania i skalowania programów edukacyjnych w obszarze bezpieczeństwa cyfrowego oraz wskazuje na użyteczność metod ekonomicznej ewaluacji w analizie działań społecznych.

 https://doi.org/10.63237/WUJP4141

Słowa kluczowe:
bezpieczeństwo dzieci w internecie; profilaktyka; oddziaływanie społeczne; społeczna stopa zwrotu z inwestycji (SROI)

Wstęp

Wielość zagrożeń internetowych czyhających współcześnie na dzieci i młodzież sprawia, że niezbędne są szeroko zakrojone działania profilaktyczne, skierowane jednocześnie do młodych oraz ich opiekunów i otoczenia. Choć co do zasady zarówno w opinii publicznej, jak i wśród specjalistów istnieje konsensus co do wartości edukacji i profilaktyki oraz tego, że „lepiej zapobiegać niż leczyć", rzadko uświadamiamy sobie, jak opłacalna jest to strategia w perspektywie relacji zysków do kosztów. Niniejsza analiza stanowi próbę obliczenia tzw. społecznej stopy zwrotu z inwestycji (*Social Return on Investment*; SROI) dla dużego programu profilaktycznego „Dziecko w Sieci" (DwS), prowadzonego przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS).

Artykuł rozpoczyna się od skrótowego omówienia problematyki zagrożeń internetowych dla dzieci i młodzieży oraz roli i skuteczności działań profilaktycznych prowadzonych w tym obszarze. Następnie przybliżono zastosowaną tu metodę społecznej stopy zwrotu z inwestycji (SROI) i omówiono uzyskane wyniki, przechodząc przez kolejne etapy szacowania oddziaływania społecznego, aż do przedstawienia syntetycznego wskaźnika dla analizowanego zakresu działań.

Zagrożenia internetowe dla dzieci i młodzieży

Przestrzeń internetu stanowi obecnie jeden z kluczowych kontekstów funkcjonowania dzieci i młodzieży, a zarazem istotny obszar, w którym mogą one doświadczać różnorodnych form krzywdzenia. Od wielu lat podkreśla się rosnące znaczenie środowiska online w życiu młodych ludzi, jednak szczególne nasilenie tego zjawiska nastąpiło w okresie pandemii COVID-19, kiedy dla wielu dzieci i nastolatków, pozbawionych dostępu do edukacji stacjonarnej, internet stał się podstawową, a niekiedy jedyną przestrzenią aktywności społecznej. Sytuacja ta przyczyniła się do zwiększenia zainteresowania rodziców, nauczycieli oraz opinii publicznej potencjalnymi zagrożeniami wynikającymi z intensywnego funkcjonowania w środowisku cyfrowym (Smahel i in., 2020).

Bezpieczeństwo dzieci w internecie jest zagadnieniem złożonym i wielowymiarowym, obejmującym różnorodne kategorie ryzyka związane zarówno z odbiorem treści, relacjami interpersonalnymi, jak i aktywnością własną użytkowników. Jedną z najbardziej wpływowych koncepcji porządkujących te zagrożenia jest typologia opracowana w ramach projektu EU Kids Online (Livingstone i in., 2011), rozwijana i adaptowana także w polskich badaniach (np. Pyżalski, 2012; Włodarczyk, 2013; Wójcik, 2022). Model ten wyróżnia trzy poziomy aktywności online: odbiór treści (*content*), nawiązywanie kontaktów (*contact*) oraz działania własne użytkownika (*conduct*), odnosząc je do takich obszarów, jak seksualność, agresja oraz naruszanie granic w innych obszarach. W odpowiedzi na dynamiczne przemiany środowiska cyfrowego, w tym rosnącą rolę globalnych platform technologicznych, typologia ta została rozszerzona o czwarty wymiar – *contract* – obejmujący zagrożenia związane z komercyjnym wykorzystywaniem użytkowników (Livingstone, Stoilova, 2021).

W ramach wyróżnionych kategorii dzieci mogą doświadczać m.in. ekspozycji na treści pornograficzne i przemocowe, uwodzenia w internecie i wykorzystania seksualnego online (*grooming*), a także angażować się w ryzykowne zachowania rówieśnicze, takie jak cyberprzemoc czy *seksting*. Dodatkowo współczesne środowisko internetowe stwarza nowe formy zagrożeń związanych z manipulacją informacyjną, dezinformacją oraz nieuczciwymi praktykami rynkowymi, które – jak wskazują badania – pozostają relatywnie słabo rozpoznane w literaturze przedmiotu (Howard i in., 2021).

Istotnym elementem przeciwdziałania zagrożeniom online są działania profilaktyczne skierowane bezpośrednio do dzieci i młodzieży. Zajęcia edukacyjne realizowane w szkołach i innych placówkach mogą przyczyniać się do rozwijania kompetencji cyfrowych, w tym krytycznego myślenia, umiejętności oceny wiarygodności informacji oraz rozpoznawania sytuacji ryzykownych. Badania wskazują, że podnoszenie świadomości młodych użytkowników w zakresie zagrożeń, takich jak cyberprzemoc, *grooming* czy manipulacja treściami, sprzyja bardziej odpowiedzialnemu i refleksyjnemu korzystaniu z internetu oraz zwiększa gotowość do poszukiwania pomocy w sytuacjach problemowych (Livingstone i in., 2011).

Równolegle istotną rolę odgrywają działania skierowane do dorosłych opiekunów – rodziców i nauczycieli – których kompetencje w zakresie funkcjonowania dzieci w środowisku cyfrowym mają kluczowe znaczenie dla skutecznej profilaktyki. Szkolenia i programy edukacyjne dla dorosłych pozwalają nie tylko lepiej rozumieć specyfikę zagrożeń online, ale również rozwijać umiejętności towarzyszenia dziecku w korzystaniu z internetu, w tym prowadzenia rozmów o bezpieczeństwie, rozpoznawania sygnałów ostrzegawczych oraz adekwatnego reagowania na trudne sytuacje. Jak podkreśla Sonia Livingstone, wsparcie ze strony dorosłych, oparte na dialogu

i zaufaniu, jest jednym z kluczowych czynników chroniących dzieci przed negatywnymi konsekwencjami aktywności online (Livingstone i in., 2011, 2017).

Skuteczność profilaktyki zagrożeń internetowych

Naukowa ocena skuteczności działań profilaktycznych w obszarze bezpieczeństwa dzieci online wskazuje na ich istotny, choć zróżnicowany wpływ. Wyniki badań empirycznych pokazują, że programy profilaktyczne przynoszą wyraźne korzyści, jednak ich efektywność różni się w zależności od tego, czy analizujemy jedynie wzrost wiedzy i świadomości, czy również rzeczywistą zmianę zachowań. W szczególności podkreśla się istnienie luki między „wiedzieć" a „działać" – dzieci i młodzież często przyswajają informacje o zagrożeniach, ale nie zawsze przekłada się to na trwałą zmianę praktyk w środowisku online (Schilder i in., 2015; Patterson i in., 2022; Mishna i in., 2011).

Jednocześnie coraz więcej badań wskazuje, że odpowiednio zaprojektowane działania profilaktyczne mogą prowadzić do istotnej redukcji ryzykownych zachowań. Przykładowo, niedawne randomizowane badanie ewaluacyjne programu edukacyjnego prowadzonego wśród uczniów szkół średnich w Wietnamie wykazało znaczące ograniczenie ujawniania danych osobowych w mediach społecznościowych, wzrost stosowania bezpiecznych praktyk cyfrowych oraz spadek kontaktów z nieznajomymi (Pham i in., 2024). Podobnie programy wieloaspektowe, takie jak Safety.Net, przyczyniają się do ograniczenia niepożądanych zjawisk – np. *groomingu*, problemowego używania internetu czy uzależnienia od gier – co wykazało hiszpańskie badanie ewaluacyjne z użyciem grupy kontrolnej (Ortega-Barón i in., 2021). Co istotne, nawet krótkie, stosunkowo mało intensywne interwencje mogą przynosić wymierne efekty – wykazano, że pojedyncze zajęcia edukacyjne dotyczące *groomingu* mogą zmniejszać skłonność do podejmowania ryzykownych interakcji seksualnych online w przyszłości (Calvete i in., 2022).

W obszarze przemocy rówieśniczej online skuteczność działań profilaktycznych została potwierdzona w licznych badaniach ewaluacyjnych. Metaanalizy wskazują, że szkolne programy przeciwdziałania cyberprzemocy prowadzą do redukcji sprawstwa o około 10–15% oraz wiktymizacji o około 14% (Gaffney i in., 2019). Szczególnie efektywne okazują się interwencje kompleksowe, które łączą rozwijanie kompetencji emocjonalnych, samoregulacji, umiejętności społecznych oraz wiedzy na temat bezpieczeństwa cyfrowego, a także oddziałują na klimat szkoły (Chicote-Beato i in., 2024). Wyniki te sugerują, że działania profilaktyczne przynoszą najlepsze rezultaty wtedy, gdy mają charakter wielowymiarowy i długofalowy.

Istotnym uzupełnieniem działań skierowanych do dzieci są interwencje adresowane do rodziców. Badania wskazują, że programy wzmacniające kompetencje cyfrowe opiekunów przyczyniają się do wzrostu ich wiedzy i umiejętności w zakresie bezpieczeństwa online, a także do ograniczenia czasu spędzanego przed ekranem zarówno przez dzieci, jak i dorosłych (Zgambo i in., 2025). W badaniach randomizowanych odnotowano umiarkowany efekt redukcji czasu ekranowego dzieci, co wskazuje na realny wpływ oddziaływań pośrednich, realizowanych poprzez środowisko rodzinne. Łącznie wyniki badań sugerują, że skuteczna profilaktyka zagrożeń online wymaga zintegrowanego podejścia, obejmującego zarówno dzieci, jak i ich otoczenie społeczne, a także łączenia komponentów edukacyjnych z praktycznym treningiem umiejętności.

Podejście SROI

Programy profilaktyczne można także oceniać pod kątem skali ich oddziaływania społecznego – im szersze i lepiej ukierunkowane działania, tym większa szansa na zapobieganie negatywnym zjawiskom i związanym z nim kosztom. Działania profilaktyczne, co do zasady, charakteryzują się dobrą relacją kosztów do zysków.

Spośród dostępnych, używanych na świecie sprawdzonych metod mierzenia wpływu oddziaływania społecznego, do oszacowania społecznych korzyści działań FDDS na polu profilaktyki zagrożeń internetowych wybraliśmy metodę Społecznej Stopy Zwrotu z Inwestycji (z ang. *Social Return on Investment*, SROI). Za początek wykorzystania tej metody uważa się badania przeprowadzone przez amerykańską organizację Roberts Enterprise Development Fund (REDF). Jako pierwsza zaproponowała ona narzędzie do wyrażania społecznych efektów działalności instytucji w jednostkach finansowych (Emerson i Cabaj, 2000; Głowacki, 2021). Literatura przedmiotu pokazuje, że SROI jest stosowana na świecie do ewaluacji działań m.in. w służbie zdrowia, sporcie i administracji publicznej (Głowacki, 2021).

Badacze skupieni w organizacji SROI Network opracowali przewodnik po metodzie Społecznej Stopy Zwrotu z Inwestycji (The SROI Network, 2012). Przybliżyli w nim założenia, cele i możliwe sposoby wykorzystania tego narzędzia do pomiaru oddziaływania społecznego. Autorzy przewodnika wskazują, że metoda SROI została opracowana na podstawie rachunkowości społecznej oraz analizy kosztów i korzyści, jednak podejście to dotyczy w większym stopniu kategorii wartości niż pieniędzy. Pieniądze są w nim traktowane jedynie jako wspólna jednostka pomiarowa, która jest użytecznym i powszechnie przyjętym sposobem wyrażania wartości. SROI to ramy pomiaru i rozliczania znacznie szerszej koncepcji wartości, wykraczającej

poza finansową rentowność przedsięwzięć. Metoda SROI porównywana jest do biznesplanu, który zawiera znacznie więcej informacji niż tylko prognozy finansowe. Podejście to pozwala szerzej spojrzeć na konsekwencje rozmaitych inwestycji i stanowi swego rodzaju ilustrację zmiany. Klasyczna analiza zwykle obejmuje studia przypadków, dane jakościowe, ilościowe i finansowe, natomiast SROI może uwzględniać wartość społeczną generowaną przez całą organizację lub skupiać się na jednym konkretnym aspekcie jej pracy. Metoda ta może być też wykorzystywana w ewaluacji wewnętrznej lub zewnętrznej. Biorąc pod uwagę oś czasu, SROI może służyć do oceny retrospektywnej w oparciu o rzeczywiste wyniki lub do prognozowania wartości społecznej, jaka zostanie wytworzona przy założeniu osiągnięcia zamierzonych rezultatów. Metoda ta opiera się na siedmiu zasadach:

- zaangażowanie interesariuszy;
- rozumienie obszaru, który się zmienia;
- szacowanie tego, co ma znaczenie;
- uwzględnianie tylko tego, co istotne;
- niewyolbrzymianie wartości;
- przejrzystość;
- weryfikowanie wyników z interesariuszami.

Według wypracowanej przez SROI Network (2012) metodologii analiza SROI jest realizowana w sześciu etapach:

6. **Ustalenie zakresu i identyfikacja kluczowych interesariuszy.** Ważne jest tu jasne wyznaczenie obszaru badawczego: co będzie obejmować analiza SROI oraz kto i w jaki sposób będzie zaangażowany w ten proces.
7. **Mapowanie wyników.** Poprzez współpracę z interesariuszami opracowuje się w tym etapie mapę oddziaływań lub teorię zmiany, która pokazuje związek między nakładami, produktami i rezultatami.
8. **Udokumentowanie wyników i nadanie im wartości.** Ten etap obejmuje znalezienie danych pokazujących, czy wyniki zostały osiągnięte, a następnie ich wycenę.
9. **Ustalenie wpływu.** Po zebraniu dowodów na temat wyników i ich monetyzacji te aspekty zmian, które i tak by się wydarzyły lub są wynikiem innych czynników, są eliminowane z rozważań.
10. **Obliczanie SROI.** Etap ten obejmuje zsumowanie wszystkich korzyści, odjęcie wszelkich kosztów i porównanie wyniku z inwestycją. W tym miejscu można również przeprowadzić „analizę wrażliwości", która polega na testowaniu modelu ewaluowanej organizacji lub działania przez podstawienie do arkusza

kalkulacyjnego innych wartości, co pozwala ocenić wpływ poszczególnych założeń lub elementów na model organizacji czy działania.

11. **Raportowanie**, **wykorzystanie i wdrożenie.** Ostatni etap obejmuje dzielenie się wynikami z interesariuszami i podejmowanie działań w związku z wnioskami z badania (w obszarach np. celów działania, zarządzania, praktyk itp.).

Ostateczny wskaźnik wpływu jest wyrażony w wartościach finansowych i stanowi iloraz oszacowanych zysków społecznych do poniesionych nakładów. Wynik powyżej 1 oznacza wykazanie zysku społeczno-ekonomicznego.

Przykłady wykorzystania SROI w Polsce i na świecie

W Polsce metoda ta nie jest szeroko stosowana, lecz w ciągu ostatnich kilku lat zaczęła być zauważana i wykorzystywana do szacowania korzyści społecznych w różnych aspektach i obszarach. Przykładem jest analiza przeprowadzona w ramach projektu „System partycypacyjnego zarządzania sferą ekonomii społecznej w Polsce". Laboratorium Ekonomii Społecznej, będące częścią tej inicjatywy, badało różne metody pomiaru oddziaływania społecznego w analizie wpływu konkretnych przedsiębiorstw społecznych. W ramach tego projektu opisano i wykorzystano m.in. metodę Społecznej Stopy Zwrotu z Inwestycji (Grabowska, Wójcik, 2021). Metoda SROI została również przybliżona w teorii oraz na przykładzie wykorzystania do zmierzenia efektywności społecznej Fundacji Ale heca! (Oramus, 2011) czy Fundacji Sławek (Snarska, 2018). Inne przykłady to omówienia wyników badań nad możliwością zastosowania SROI do wyceny ekonomicznego rezultatu projektów społecznych jako jednej z metod ewaluacji (Moroń, Klimowicz, 2016). Metoda ta jest również przedmiotem analiz w kontekście możliwości jej zastosowania w dziedzinie finansowania badań naukowych (Cieśliński i in., 2022).

Na świecie metoda SROI była wykorzystywana w rozmaitych obszarach jako narzędzie ewaluacji. W tym miejscu warto szczególnie przywołać jej użycie do szacowania społecznej wartości działań profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży. Choć w literaturze nie zidentyfikowaliśmy analiz wykorzystujących metodologię SROI w odniesieniu do programów profilaktyki zagrożeń online oraz edukacji cyfrowej dzieci i młodzieży, to danych porównawczych dostarczają badania realizowane w obszarze zdrowia publicznego oraz profilaktyki zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Przegląd systematyczny przeprowadzony przez Banke-Thomas i współpracowników (2015), obejmujący 40 analiz SROI w różnych obszarach zdrowia publicznego – w tym promocji zdrowia, zdrowia psychicznego czy edukacji

zdrowotnej – wskazuje na szeroki zakres uzyskiwanych wskaźników zwrotu (od 1,1:1 do 65:1). Inny przegląd analiz SROI w obszarze zdrowia psychicznego (Kadel i in., 2022) identyfikuje 42 badania, z których znaczna część koncentruje się na działaniach profilaktycznych adresowanych do dzieci, młodzieży oraz rodzin. Wskaźniki zwrotu w tych analizach mieściły się w przedziale od 0,79:1 do 28:1. Programy te obejmowały m.in. wzmacnianie odporności psychicznej, wsparcie rodzin czy interwencje środowiskowe – a więc działania koncepcyjnie zbliżone do profilaktyki zagrożeń cyfrowych, która również opiera się na rozwijaniu kompetencji psychospołecznych i wzmacnianiu zasobów ochronnych.

W obszarze szerzej rozumianej profilaktyki przemocy wobec dzieci prowadzone są także globalne analizy oparte na metodzie SROI. Zestawienia obliczeń dla różnych krajów i przyjętych metodologii, pokazujące olbrzymie potencjalne zyski płynące z zapobiegania przemocy, można znaleźć na przykład w publikacjach biura Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ONZ ds. Przemocy wobec Dzieci (ONZ, 2022).

Metodologia

Badanie społecznej stopy zwrotu z inwestycji zostało przeprowadzone w sposób zgodny z ogólnymi zasadami ustanowionymi przez sieć SROI (SROI Network, 2012) przedstawionymi wyżej, a także z wykorzystaniem metodologii i narzędzi wypracowanych przez Grabowską i Wójcika (2021) na potrzeby badania oddziaływania społecznego podmiotów ekonomii społecznej.

Wybór obszaru badawczego

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS) to wiodąca polska organizacja pozarządowa zajmująca się profilaktyką przemocy wobec dzieci i pomocą dzieciom, które jej doświadczają. Od 2003 r. jako jedna z pierwszych podjęła działania profilaktyczne w obszarze zagrożeń dla dzieci w internecie, wyodrębnione jako program „Dziecko w Sieci" (DwS), który od 2005 r. korzysta z dofinansowania ze środków europejskich. Działania obejmują ogólnopolskie kampanie społeczne, szkolenia i konferencje, serwisy edukacyjne dla dzieci, młodzieży, rodziców i nauczycieli, publikacje i scenariusze zajęć. Przeliczenie korzyści społecznych z ewaluowanych działań, czyli tzw. monetyzację, zawęziliśmy, podobnie jak w przypadku liczenia nakładów, do ograniczonej perspektywy czasowej dwóch lat: 2022 i 2023.

Przebieg badania

Niniejsze badanie jest szacowaniem korzyści wynikających z działań programu DwS, które zostało przeprowadzone w następujących etapach:

1. **Identyfikacja interesariuszy i zakresu działań**: ustalono zakres działań do uwzględnienia w analizie oraz zidentyfikowano grupy interesariuszy, które odnoszą korzyści lub są odpowiedzialne za wprowadzanie zmian.
2. **Mapowanie kluczowych działań i wyników**: zmapowano związek między wkładami (*input*), produktami (*output*) i rezultatami (*outcomes*) poszczególnych działań programu DwS za pomocą modelu logicznego, identyfikując wskaźniki wyników końcowych, których korzyści można szacować. Model ten został przedstawiony w części *Mapa oddziaływań*.
3. **Konsultacje z interesariuszami i gromadzenie danych**: przeprowadzono szereg spotkań konsultacyjnych z pracownikami FDDS odpowiedzialnymi za ewaluowany program oraz osobami z działów HR, PR i księgowości, które pomogły zgromadzić dane finansowe wykorzystywane w szacowaniu stopy zwrotu. Ponadto posłużono się danymi gromadzonymi dla potrzeb projektowych, w tym raportowania wyników projektów unijnych, obejmującymi wskaźniki dotyczące liczby odbiorców, skali dotarcia do grup docelowych i in.
4. **Monetyzacja**: zidentyfikowanym korzyściom dla beneficjentów i interesariuszy przypisano wartości monetarne. Posłużono się tu głównie metodą wyceny rynkowej, a więc policzono koszty, jakie należałoby ponieść, aby osiągnąć uzyskane w tym czasie oddziaływania – czyli dostarczyć usługi i wiedzę na taką skalę, jak przeprowadziła to FDDS w badanym obszarze.
5. **Szacowanie wpływu**: na końcu przeanalizowano zebrane dane i przeprowadzono kalkulację wskaźnika społecznej stopy zwrotu z inwestycji dla dwuletnich działań programu DwS.

Ograniczenia badawcze

W ramach tego projektu ograniczyliśmy się do wiedzy uzyskanej od osób zaangażowanych w realizację programu DwS. Drugim ograniczeniem badania jest trudność z przeliczeniem niektórych konsekwencji badanych oddziaływań społecznych na wartość finansową. Szczególnie efekty pośrednie, czyli długofalowe skutki oddziaływań, są trudno mierzalne. W literaturze światowej możemy znaleźć przykłady szacowania kosztów krzywdzenia dzieci uwzględniające długofalowe konsekwencje, jak korzystanie z usług niwelujących skutki krzywdzenia w życiu dorosłym, niższe

wykształcenie i utracona czy zmniejszona produktywność na rynku pracy (por. ONZ, 2022). Tego typu szacunki nie zostały włączone do niniejszej analizy. Dlatego w tym projekcie monetyzację ograniczyliśmy, podobnie jak w przypadku liczenia nakładów, do perspektywy czasowej dwóch lat. Jest to zatem monetyzacja konserwatywna, ograniczona do minimalnych wartości. Uzyskane wyniki można by uzupełnić o wartość korzyści nieprzeliczonych na wartości pieniężne, a opisanych w sekcji *Korzyści niefinansowe*.

Wyniki

Działania programu „Dziecko w Sieci" w analizowanym okresie

Program FDDS „Dziecko w Sieci" (DwS) ma na celu profilaktykę zagrożeń dzieci i młodzieży w sieci, promowanie idei higieny cyfrowej, edukację dzieci, rodziców i profesjonalistów, diagnozę i nagłaśnianie specyfiki i skali problemu zagrożeń dla dzieci w internecie. Działania te są prowadzone przede wszystkim poprzez projekty edukacyjne, kampanie społeczne i konferencje.

W latach 2022–2023 inicjatywa DwS funkcjonowała w ramach programu Komisji Europejskiej Safer Internet. Fundacja Orange, na mocy zawartej umowy, była głównym partnerem realizowanych projektów. W tym okresie zrealizowano trzy duże, organizowane co roku projekty konferencyjne, które odbywają się w formule hybrydowej (stacjonarnie i online): Dzień Bezpiecznego Internetu (DBI), Digital Youth Forum (DYF) oraz Międzynarodowa Konferencja „Bezpieczeństwo Dzieci i Młodzieży w Internecie". Program DwS kontynuował również prowadzenie seminariów eksperckich, serwisów sieciaki.pl i necio.pl oraz programu profilaktycznego dotyczącego cyberprzemocy, przeznaczonego dla młodzieży szkolnej IMPACT. W tym okresie w ramach programu DwS stworzono i przeprowadzono kampanię społeczną „Ciało nie określa", zorganizowano i wypromowano kampanię „Dopamina" oraz wyemitowano nową odsłonę kampanii LGBT+JA. Rozpoczęto również realizację kampanii społecznej skierowanej do rodziców „Domowe Zasady Ekranowe".

Dzień Bezpiecznego Internetu jest międzynarodowym wydarzeniem promującym bezpieczne korzystanie z internetu, w szczególności wśród dzieci i młodzieży. Obchody DBI rozpoczynają się uroczystą galą, której odbiorcami są nauczyciele i profesjonaliści z branży edukacyjnej, a w jej programie znajdują się wystąpienia specjalistów oraz dyskusje panelowe. Ponadto realizowane są liczne webinary (dla profesjonalistów pracujących z dziećmi) oraz lekcje online dla dzieci w wieku szkolnym. Kluczową część DBI stanowią lokalne inicjatywy, czyli działania organizowane

przez szkoły, organizacje pozarządowe, firmy, jednostki kulturalne. Mają one na celu edukowanie w zakresie bezpiecznego korzystania z internetu w szkołach.

Digital Youth Forum to wydarzenie skierowane do młodych i przez nich współtworzone, dotyczące pozytywnego i kreatywnego wykorzystywania nowych technologii. W 2023 r. w ramach 8. edycji DYF zaprezentowano premierowo film *Dopamina*, będący częścią adresowanej do młodzieży kampanii społecznej dotyczącej świadomego korzystania z mediów społecznościowych.

Międzynarodowa Konferencja „Bezpieczeństwo Dzieci i Młodzieży w Internecie" jest największym, organizowanym co roku wydarzeniem w Polsce poświęconym bezpieczeństwu dzieci online i jest skierowana do profesjonalistów pracujących z dziećmi i młodzieżą.

Domowe Zasady Ekranowe są cykliczną kampanią podejmującą tematykę związaną z przeciwdziałaniem nadmiernemu korzystaniu z urządzeń ekranowych. Prowadzona od 2023 r. edycja kampanii skupia się na rodzicach małych dzieci i promowaniu przekazu, że kluczowym warunkiem optymalnego rozwoju najmłodszych jest obecność i uwaga rodziców, co obecnie bywa zakłócane przez nadmierne korzystanie z ekranów – również przez osoby dorosłe.

Istniejący od 2001 r. serwis Sieciaki.pl to polska platforma edukacyjna, której celem jest edukacja dzieci w zakresie bezpiecznego korzystania z internetu i rozwijania umiejętności cyfrowych. Oferuje interaktywne gry, quizy oraz porady na temat bezpieczeństwa w sieci, a także wspiera szkoły w zakresie edukacji informatycznej i ochrony dzieci w internecie. Jego odpowiednikiem dla młodszych dzieci jest serwis Necio.pl. W latach 2022–2023 program DwS rozwijał obydwa serwisy. Zamieszczane tam są materiały edukacyjne dla dzieci z przedszkoli i pierwszych klas szkoły podstawowej oraz dla nauczycieli i wychowawców. W ramach przeprowadzonej akcji „Sieciaki jest nas więcej" wydano trzecią z serii książkę, wyprodukowano słuchowisko, animowany film promujący książkę oraz serwis internetowy. Serię książek przetłumaczono też na język ukraiński. Ponadto stworzono scenariusze zajęć lekcyjnych pt. *Sieciakowe lekcje*, dostępne online w formie pdf, a także przygotowano i rozesłano do 1000 szkół w całej Polsce zestawy edukacyjne zawierające wydrukowane scenariusze lekcji „Sieciakowe Lekcje" oraz dodatkowe materiały edukacyjne (dyplomy, książki, naklejki, karty pracy oraz sznurówki, stanowiące symbol sprzeciwu wobec przemocy rówieśniczej).

Program IMPACT to program profilaktyczny dla szkół, mający na celu zapobieganie zjawisku cyberprzemocy wśród młodzieży w wieku 13–16 lat. Składa się z szeregu przeznaczonych dla nauczycieli scenariuszy zajęć, które w kompleksowy sposób rozwijają i wzmacniają kompetencje indywidualne oraz społeczne, co pomaga

ograniczać zachowania agresywne, redukują czynniki ryzyka cyberwiktymizacji, cybersprawstwa oraz zachowań świadków wzmacniających agresję elektroniczną, a także modyfikują zachowania niepożądane w kierunku intensyfikacji konstruktywnych, twórczych działań w sieci. W ramach edycji 2023 przeprowadzano dwa cykle szkoleń pt. *Przeciwdziałanie przemocy w szkołach – program profilaktyczny IMPACT dla nauczycieli oraz innych profesjonalistów*.

W latach 2022–2023 działania programu DwS były finansowane przez Komisję Europejską – program Safer Internet, Fundację Orange, Nationale Nederlanden, Fundusze EOG, Samsung, Google, Meta, Tik Tok, Algida, Warbud, Fly On The Cloud oraz ze środków własnych FDDS.

Aby zobrazować skalę i zasięg programu DwS, przeprowadzone w latach 2022–2023 działania przedstawiają się w liczbach następująco (wybrane wskaźniki):

- 298 052 uczestników konferencji, szkoleń, webinarów, seminariów i warsztatów;
- 10 578 lokalnych inicjatyw angażujących 1 806 124 uczniów, rodziców i nauczycieli w ramach Dnia Bezpiecznego Internetu i Digital Youth Forum;
- 500 pakietów edukacyjnych „Ciało nie określa" – produkcja i dystrybucja;
- 4505 uczestników debaty „Uwaga: Dopamina! Jak wspierać młodzież w korzystaniu z mediów społecznościowych".

Beneficjenci i interesariusze

W procesie tworzenia mapy oddziaływań wyodrębniono następujące grupy beneficjentów i interesariuszy:

- dzieci;
- młodzież;
- rodzice;
- nauczyciele i inni profesjonaliści pracujący z dzieckiem;
- lokalni partnerzy (głównie szkoły, ale również przedszkola, biblioteki, MDK, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, organizacje pozarządowe);
- społeczeństwo;
- pracownicy programu DwS;
- instytucje publiczne (NASK, MEN, KPRM, MC, RPO, RPD);
- instytucje międzynarodowe (UE, UNESCO, ITU, INSAFE, INHOPE);
- firmy z sektora IT i fundacje korporacyjne/firmy.

Na wartości finansowe przeliczono koszt dostarczenia wiedzy i narzędzi dzieciom i młodzieży, rodzicom, nauczycielom i innym profesjonalistom pracującym z dziećmi

oraz koszt dotarcia z przekazem na temat zagrożeń związanych z siecią do szerokiego społeczeństwa. Przeliczono również koszt merytorycznego wzmocnienia personelu DwS. Korzyści związane z partnerstwem z instytucjami publicznymi, w tym międzynarodowymi oraz firmami, zostały opisane jako korzyści niefinansowe.

Mapa oddziaływań

Przed przystąpieniem do analizy metodą SROI programu DwS sporządzono wstępny model mapy oddziaływania społecznego (rys. 1). W trakcie tworzenia mapy oddziaływań został on rozwinięty; w szczególności szczegółowo rozpisano działania i rezultaty, przedstawione jako korzyści dla poszczególnych grup interesariuszy.

Rys. 1
Model wpływu społecznego działań programu DwS

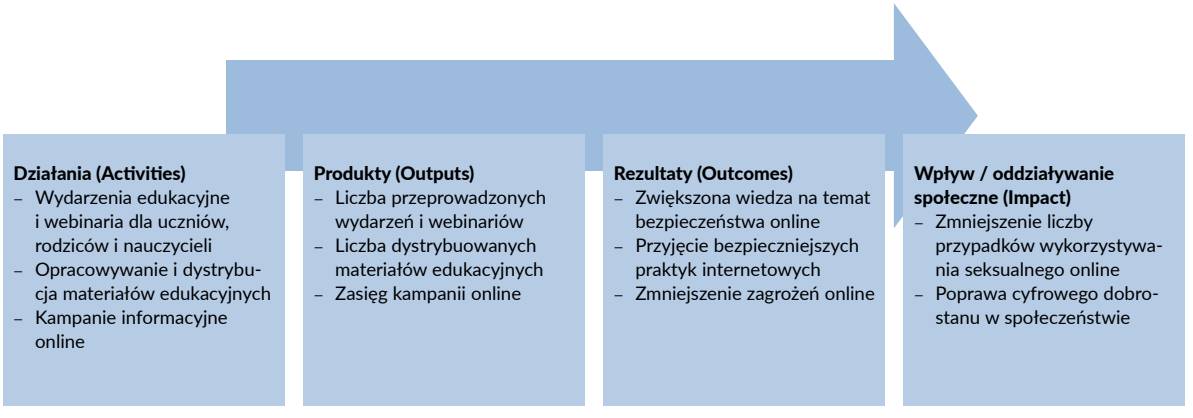

Tabela 1.

Mapa oddziaływań dla programu „Dziecko w Sieci”

Interesariusz	Działania	Korzyści
Dzieci	„Sieciaki” i „Necio” – serie działań i materiałów: publikacje książkowe, e-learning, lekcje online, strony www, słuchowiska, kreskówki Dzień Bezpiecznego Internetu 2022 i 2023	Poprawa bezpieczeństwa dzieci w internecie (szeroko rozumiana prewencja doświadczania przemocy za pośrednictwem internetu i zaburzeń psychicznych z tym związanych). Szczegółowo: – zwiększenie wiedzy dzieci na temat zagrożeń w internecie, podniesienie poziomu wiedzy o bezpiecznym korzystaniu z internetu – zwiększenie umiejętności dzieci bezpiecznego korzystania z internetu – zmniejszenie ekspozycji na szkodliwe treści i kontakty w internecie – poprawa dobrostanu psychicznego, zmniejszenie zachowań agresywnych i autodestrukcyjnych
Młodzież	Kampanie społeczne „Ciało nie określa” i „Dopamina” – lekcje online, eventy, materiały Digital Youth Forum – edycje 2022 i 2023 Dzień Bezpiecznego Internetu – edycje 2022 i 2023	Poprawa bezpieczeństwa młodzieży w internecie (szeroko rozumiana prewencja doświadczania przemocy za pośrednictwem internetu i zaburzeń psychicznych z tym związanych) Szczegółowo: – promowanie pozytywnych wzorców korzystania z internetu jako alternatywy dla zagrożeń online zwiększenie wiedzy młodzieży na temat zagrożeń związanych z korzystaniem z internetu zwiększenie wiedzy młodzieży na temat zagrożeń związanych z korzystaniem z mediów społecznościowych – zwiększenie świadomości na temat negatywnych wzorców dotyczących ciała i hejtu w sieci związanego z wyglądem poprzez promocję neutralnej perspektywy dotyczącej ciała i wyglądu – promowanie pozytywnych wzorców korzystania z internetu jako alternatywy dla zagrożeń online – zwiększenie wiedzy młodzieży na temat zagrożeń związanych z korzystaniem z internetu – poprawa zdrowia fizycznego i psychicznego młodzieży (np. zmniejszenie zaburzeń odżywiania, samookaleczeń, prób samobójczych)
Rodzice	Kampania „Domowe zasady ekranowe” – strona WWW, broszura, spot „Zadbaj o dziecięcy mózg” Szkolenia dla rodziców: – webinary: „Ciałopozytywny dom”, – „Rodzina i ekrany: jak zadbać o dobrostan dziecka w ekranowych czasach?” – seminaria eksperckie, podcasty Platforma edukacyjna dla rodziców rodzice.fdds.pl Dzień Bezpiecznego Internetu 2022 i 2023	Szczegółowo: – zwiększenie świadomości na temat modelowania zachowań dzieci przez zachowania rodziców, m.in. w kontekście korzystania z urządzeń ekranowych – zwiększenie świadomości na temat roli akceptacji cielesności dzieci – zwiększenie umiejętności kontroli rodzicielskiej i kultury korzystania z elektroniki

Interesariusz	Działania	Korzyści
Nauczyciele i inni profesjonaliści	Seminaria i szkolenia dla profesjonalistów (przewodnik dot. prywatności, jak chronić dzieci przed pornografią online): „Przeciwdziałanie przemocy w szkołach – program profilaktyczny IMPACT" (w tym tematyczne seminaria eksperckie prowadzone dwa razy w roku) Dzień Bezpiecznego Internetu 2022 i 2023 Platforma edukacja.fdds.pl i strona saferinternet.pl Scenariusze zajęć „Sieciaki" i „Necio" 16. i 17. Międzynarodowa Konferencja „Bezpieczeństwo Dzieci i Młodzieży w Internecie" Digital Youth Forum 2022 i 2023 Konferencje zewnętrzne	Szczegółowo: – zwiększenie wiedzy profesjonalistów pracujących z dziećmi na temat zjawisk związanych z korzystaniem z internetu: uwodzenia w internecie, bezpieczeństwa osób neuroróżnorodnych, chronienia dzieci przed pornografią, roli szkoły w profilaktyce przemocy rówieśniczej, radzeniu sobie z dezinformacją i sztuczną inteligencją, angażowaniu rodziców w przeciwdziałanie zagrożeniom w internecie – zwiększenie świadomości nauczycieli i pracowników oświaty na temat negatywnych wzorców dot. ciała i hejtu w sieci związanego z wyglądem – zwiększenie wykorzystania wiedzy o bezpiecznym internecie w pracy z dziećmi
Lokalni partnerzy	Dzień Bezpiecznego Internetu 2022 i 2023	Zwiększenie praktycznych umiejętności nauczycieli i innych profesjonalistów pracujących z dziećmi na temat zagrożeń związanych z korzystaniem z internetu
Społeczeństwo	Wystąpienia ekspertów DwS w mediach i doniesienia medialne dotyczące treści poruszanych w kampaniach i podczas konferencji Kampanie społeczne: „LGBT+Ja", „Ciało nie określa", „Dopamina" Dzień Bezpiecznego Internetu 2022 i 2023 Digital Youth Forum 2022 i 2023	Szczegółowo: – zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat zagrożeń związanych z korzystaniem z internetu – zwiększenie otwartości na funkcjonowanie w społeczeństwie osób o różnych preferencjach seksualnych i o różnym wyglądzie – zmniejszenie napięcia związanego z własnym wyglądem i wyglądem dzieci
Pracownicy DwS	Udział w działaniach własnych FDDS i w konferencjach międzynarodowych	Wzmocnienie kompetencji ekspertów w obszarze bezpiecznego korzystania z internetu i prowadzenia kampanii prewencyjnych
Instytucje publiczne	Partnerstwo w kampaniach i wydarzeniach edukacyjnych Kampanie społeczne: „LGBT+Ja", „Ciało nie określa", „Dopamina" Dzień Bezpiecznego Internetu 2022 i 2023	Zwiększenie dostępu do eksperckiej wiedzy na temat krzywdzenia dzieci w internecie – wkład w realizację działań w zakresie poprawy bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w społeczeństwie cyfrowym
Instytucje Unii Europejskiej, UNESCO	Partnerstwo w kampaniach i wydarzeniach edukacyjnych	Realizacja Europejskiej Deklaracji Praw i Zasad Cyfrowych, w tym Nowej strategii na rzecz lepszego Internetu dla dzieci (BIK+) poprzez promocję bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w społeczeństwie cyfrowym Zasilenie działań realizowanych w ramach platformy Better Internet for Kids
Firmy z sektora IT i fundacje korporacyjne/ firmy	Partnerstwo w kampaniach i wydarzeniach edukacyjnych Kampanie społeczne: „LGBT+Ja", „Ciało nie określa", „Dopamina" Dzień Bezpiecznego Internetu 2022 i 2023	Realizacja idei Społecznej Odpowiedzialności Biznesu Dostęp do wiedzy eksperckiej na temat krzywdzenia dzieci w internecie

Nakłady

Nakłady policzono za dwa lata funkcjonowania programu DwS. Uwzględniają one przede wszystkim koszty programowe, czyli wynagrodzenia pracowników (niezależnie od formy prawnej zatrudnienia), i koszty prowadzenia działań merytorycznych (koszty ogólne). Wzięto też pod uwagę koszty obsługowe programu ponoszone przez FDDS, czyli część całkowitych kosztów obsługi księgowej, administracyjnej, informatycznej, prowadzenia fundraisingu i rekrutacji ponoszonych przez FDDS. Policzono je proporcjonalnie – jako procentowy udział kosztów wybranych kategorii, liczony według proporcji zatrudnienia (liczba osób zatrudnionych na umowę o pracę w programie na koniec danego roku kalendarzowego w stosunku do liczby wszystkich osób zatrudnionych na tę samą formę prawną w FDDS na koniec tego roku kalendarzowego). Tak policzony udział kosztów DwS w całości kosztów obsługowych za rok 2022 wyniósł 3,6%, a za rok 2023 – 5,0%. Podsumowanie nakładów dla DwS przedstawiono w zamieszczonej niżej tabeli 2.

Tabela 2.
Suma kosztów programowych i kosztów obsługowych (liczonych proporcjonalnie według liczby osób zatrudnionych) programu „Dziecko w Sieci" w latach 2022–2023

RODZAJ KOSZTU	SUMA w PLN
Koszty programowe	3 836 076
Administracja + IT	352 198
Fundraising	137 918
PR	53 248
HR	55 382
Księgowość	62 832
ŁĄCZNIE	**4 497 653**

Szacowane korzyści

W następnym kroku większość ze zidentyfikowanych na mapie oddziaływań korzyści programu DwS przeliczono na wartości finansowe. Wynika to z przyjętej metody wyceniania kosztów alternatywnych dostarczonych produktów i usług. Szacowanie korzyści wymagało wielu konsultacji. Wyjściowe propozycje mapy oddziaływań, a następnie strumieni danych poddanych przeliczeniu i wreszcie raportu

były uzupełniane i korygowane podczas pięciu spotkań oraz konsultacji z osobami odpowiedzialnymi w programie DwS za poszczególne działania.

Generalnie przy wycenie ustalano wartości rynkowe odpowiedników przekazów lub produktów dostarczanych przez DwS. Dla każdego typu produktu zebrano minimum trzy rynkowe oferty. W przypadku braku produktów o danej tematyce posługiwano się cenami odpowiedników – na przykład do wyceny słuchowiska przyjęto średni koszt produkcji e-booka o tematyce zbliżonej do wycenianego produktu.

W przypadku korzyści dla społeczeństwa policzono koszt dotarcia poprzez media z kampaniami oraz innymi działaniami i materiałami edukacyjnymi. Podstawę wyliczeń stanowiły dane z monitoringu mediów tradycyjnych i elektronicznych, przygotowywanego na zlecenie FDDS. Z bazy wszystkich doniesień medialnych dotyczących FDDS za lata 2022 i 2023 odfiltrowano artykuły i wzmianki dotyczące działań program DwS: poszczególnych kampanii, informacji o konferencjach oraz wypowiedzi ekspertów FDDS. Do szacowania wartości tych publikacji wykorzystano miarę AVE (ang. *Advertising Value Equivalency*) i na podstawie praktyki branży Public Relations stosowania korekty jakościowej tego wskaźnika, dla FDDS przyjęto 25% AVE jako ekwiwalent kosztu, jaki należałoby ponieść, aby treści te zostały opublikowane lub wyemitowane komercyjnie.

W przypadku liczenia alternatywnych kosztów produktów niemających bezpośredniego odpowiednika komercyjnego szukano kosztów podobnych produktów. Na przykład do szacowania korzyści społecznych szeroko wykorzystywanych serwisów edukacyjnych dla dzieci, profesjonalistów i rodziców Sieciaki.pl i Necio.pl policzono koszt dostępu dla jednej klasy pakietu edukacyjnego dla dzieci o podobnej tematyce. Dzieląc ten koszt na jednego ucznia, uzyskiwano koszt dostępu dla jednej osoby, który na podstawie statystyk oglądalności serwisów edukacyjnych można oszacować dla całej populacji osób korzystających z serwisów w analizowanych latach. Zestawienie wartości oszacowania oddziaływania społecznego programu DwS znajduje się w tabeli 3.

Tabela 3.
Oszacowanie wartości oddziaływania społecznego programu „Dziecko w Sieci" za lata 2022 i 2023

Interesariusz	Opis korzyści	Liczba beneficjentów	Łączna wartość oszacowania oddziaływania społecznego (w PLN)
Dzieci i młodzież	Zwiększenie wiedzy dzieci i młodzieży i nabycie kompetencji w obszarze zagrożeń płynących z nadużywania i nieprawidłowego korzystania z internetu i urządzeń ekranowych oraz wzmocnienie postaw akceptacji dla różnorodności	233 522	7 408 977
Rodzice	Wzmocnienie cyfrowych umiejętności rodzicielskich i pomoc w radzeniu sobie z problemem nadmiernego korzystania z ekranu przez dzieci – udział w webinarach	643	57 227
Profesjonaliści	Nabycie przez nauczycieli i innych profesjonalistów wiedzy, dostarczenie narzędzi do edukacji dzieci i młodzieży w zakresie bezpiecznego korzystania z internetu oraz profilaktyki przemocy	37 883	21 146 987
Lokalni partnerzy	Zwiększenie wiedzy dzieci, rodziców i profesjonalistów pracujących z dziećmi (udział w inicjatywach lokalnych) w zakresie bezpiecznego korzystania z internetu	1 806 124	31 522 440
Społeczeństwo	Zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat zagrożeń związanych z korzystaniem z internetu	4 418 886	2 820 000
Personel DwS	Wzmocnienie wiedzy i kompetencji pracowników – ekspertów FDDS w obszarze bezpiecznego korzystania z internetu i prowadzenia kampanii prewencyjnych	3	17 580
Łączna suma oszacowanych korzyści			**62 973 211**

Wskaźnik SROI

Odniesienie nakładów finansowych ponoszonych na działania profilaktyczne programu „Dziecko w Sieci" do łącznej wartości korzyści społecznych z tych działań potwierdza znaną tezę, że korzystniej jest zapobiegać problemom niż niwelować ich skutki. Uzyskany wskaźnik wskazuje na 14-krotny zysk z każdej zainwestowanej złotówki, przy maksymalnie zawężonym, za to dobrze ugruntowanym w danych sposobie wykorzystania metody SROI. Szerokie dotarcie FDDS z przekazami edukacyjnymi – czyli duża rozpoznawalność organizacji, skuteczne dotarcie i duże zainteresowanie materiałami i wydarzeniami DwS – to klucz do efektywności podejmowanych działań.

Łączna wartość oszacowania oddziaływania społecznego	62 973 211 zł	= 14,00	**WARTOŚĆ SPOŁECZNEJ STOPY ZWROTU Z INWESTYCJI**
Łączna kwota nakładów	4 497 653 zł		

Korzyści niefinansowe

Bardzo wiele ostatecznych korzyści, jakie przynosi realizacja programu DwS, nie zostało poddanych monetyzacji. Przede wszystkim w ramach tego projektu niemożliwe było ustalenie, w jakim stopniu przekazy kampanijne i treści edukacyjne zmieniły świadomość dzieci, rodziców i profesjonalistów (w tym z bardzo licznej grupy partnerów lokalnych, przede wszystkim szkół). Wymagałoby to przeprowadzenia odrębnego projektu badawczego, który uwzględniałby różnorodność form przekazów, treści i grup docelowych działań rozbudowanego programu DwS. Po drugie, szacując zyski, nie wzięto pod uwagę, w jakim stopniu zmiana świadomości przekłada się na uważność na potrzeby dzieci i zapobieganie niekorzystnym oddziaływaniom – np. na ile rodzice, którzy zetknęli się z materiałami na temat zagrożeń płynących z nadużywania urządzeń ekranowych i sieci, podjęli działania chroniące własne dzieci. Dotarcie do ostatecznego pytania – o ile mniej dzieci wskutek prowadzenia działań edukacyjnych znajdzie się w potrzebie podjęcia terapii z powodu uzależnień behawioralnych lub w potrzebie terapii czy leczenia psychiatrycznego z powodu wykorzystania w sieci – wymagałoby przyjęcia wielu przybliżeń i pozostania w obszarze dużej niepewności co do wyników szacowania wartości społecznych korzyści. Z tego powodu postanowiliśmy nie sięgać z szacowaniem zysków do poziomu zmian, które są końcowymi, spodziewanymi rezultatami podejmowanych działań, gdy chodzi o bezpieczeństwo dzieci, policzyliśmy jednak koszt dotarcia z treściami edukacyjnymi na skalę, na jaką robi to FDDS. Wzrost świadomości i poprawa dobrostanu dzieci, jakie z tego wynikają, są więc potraktowane tu jako korzyść niefinansowa, tj. nie poddana w tym badaniu monetyzacji.

Instytucje partnerskie sektora prywatnego stanowią kolejną po dzieciach, rodzicach i profesjonalistach grupę interesariuszy programu DwS. Oni również zyskują na współpracy z FDDS. Korporacje – takie jak np. Orange, Samsung, Google, Meta i inne – odnoszą z działań prowadzonych w partnerstwie z FDDS np. korzyści wizerunkowe. Ramy tego przedsięwzięcia badawczego nie pozwoliły na bliższe przyjrzenie się temu obszarowi, ale z pewnością można umieścić po stronie benefitów wsparcie przez tę grupę partnerów nagłośnienia tematów związanych z bezpiecznym korzystaniem z internetu, a więc szerokie dotarcie do lokalnych partnerów i społeczeństwa.

Instytucje UE również zwiększają dotarcie do społeczeństwa z przekazem o bezpiecznym korzystaniu z internetu. Dla przykładu Polskie Centrum Programu Safer Internet to ośrodek, do którego ekspertów (w tym w dużym stopniu ekspertów FDDS) media regularnie zwracają się z prośbą o komentarze, porady i analizy

dotyczące kwestii bezpieczeństwa dzieci w kontekście rozmaitych zagrożeń związanych z siecią, co przyczynia się do zwiększenia świadomości społecznej.

Wreszcie trzeba wziąć pod uwagę otoczenie instytucji państwowych, dla których korzyścią jest oddolne, prowadzone przez organizację trzeciego sektora, podejmowanie prewencyjnych działań w odpowiedzi na zagrożenia bezpieczeństwa dzieci. Państwo ponosi odpowiedzialność za edukację, w tym na temat współczesnych zagrożeń cywilizacyjnych, za bezpieczeństwo i ochronę praw dziecka. Organizacja skupiająca licznych ekspertów, gromadząca wiedzę i – dzięki wieloletniej profesjonalnej pracy – zaufanie partnerów biznesowych w istotny sposób oddziałuje i stanowi w tej chwili ważną (jeśli nie kluczową) instytucję w obszarze przeciwdziałania zagrożeniom w internecie. Zatem z pewnością FDDS w istotny sposób przyczynia się do realizacji misji wielu instytucji państwowych: Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Cyfryzacji, NASK, Rzecznika Praw Dziecka czy Rzecznika Praw Obywatelskich.

Dyskusja i podsumowanie

Wykorzystanie metody Społecznej Stopy Zwrotu z Inwestycji (SROI) do szacowania korzyści społecznych pozwala na przykładzie wybranych działań Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę unaocznić, że działania organizacji pozarządowych to nie tylko koszty. Organizacje działają non profit w sensie finansowym, ale wypracowują zyski społeczne. Wiele badań ma na celu pokazanie kosztów rozmaitych problemów społecznych. Metoda SROI pozwala oszacować korzyści podejmowanych działań profilaktycznych dla konkretnych grup odbiorców i objąć analizą działania rzadko uwzględniane w liczeniu i pokazywaniu rezultatów działań czy nawet korzyści – takie jak np. skalowanie działań.

Warto mieć świadomość, że zyski społeczne płynące z podjętych działań, przeliczone na wartości finansowe, stanowią w istocie oszczędność dla budżetu państwa i innych interesariuszy. Rezygnacja z aktywności FDDS wymusiłaby bowiem kosztowne interwencje innych podmiotów w odpowiedzi na rosnącą skalę zjawiska krzywdzenia w sieci. W dalszej perspektywie brak tych działań generowałby ogromne koszty pośrednie: od leczenia skutków doświadczonej przemocy (np. depresji), przez terapię osób skrzywdzonych, aż po straty wynikające z ich obniżonego funkcjonowania społecznego i zawodowego. Co więcej, brak odpowiedniego wsparcia zwiększa ryzyko powielania wzorców przemocowych w przyszłości.

Przeprowadzone szacowanie pokazało, że społeczne korzyści z działań profilaktycznych są bardzo duże. Każda złotówka włożona w działania prewencyjne dotyczące cyberzagrożeń, przy minimalnych szacunkach wartości działań „tu i teraz",

przyniosła 14-krotny zysk społeczny. W dzisiejszej rzeczywistości internet stanowi nie tylko zagrożenie, ale i szansę dotarcia z informacją. Poprzez ten kanał możliwe jest prowadzenie szeroko zakrojonych działań edukacyjnych, które zwielokrotniają włożony wysiłek. Trzeba przy tym pamiętać, że osiągnięte zasięgi dotarcia do społeczeństwa to wiele lat pracy FDDS na rzecz dzieciństwa bez przemocy, tworzenie partnerstw, sieci odbiorców i budowania rozpoznawalnej marki Fundacji.

Jak wspomniano we wstępie, zestawienie wyników szacowania zwrotu z inwestycji w programy profilaktyczne w różnych krajach pokazuje, że rezultat tych działań, określanych z wykorzystaniem metody SROI, jest dodatni. Oszacowanie przeprowadzone w naszym badaniu mieści się w górnym zakresie wyników uzyskiwanych w innych krajach dla podobnych programów. Dla przykładu w USA jest to w zależności od badań: od 5,30 do 14,65 USD zwrotu z inwestycji, w Wielkiej Brytanii – od 2,05 do 14,35 GBP; w Holandii – 4,04–6,72 EUR, w Australii – 1,56–2,22 AUD, w Nowej Zelandii – 3,75 NZD (ONZ, 2022).

Wyniki prezentowanego tu badania potwierdzają wnioski wyciągnięte z szeregu studiów przypadków przeprowadzonych w ramach porównawczych opracowań szacujących koszty przemocy wobec dzieci. Analiza efektywności wykazała, że wdrażanie programów profilaktycznych generuje znacznie niższe koszty niż te, które w perspektywie długofalowej ponosiłyby jednostki, rządy i państwa w związku z konsekwencjami tego zjawiska (Pereznieto i in., 2014). Jest to silny argument przemawiający za inwestowaniem w działania zapobiegawcze. Trzeba jednocześnie pamiętać, że – choć nie ujęto tego bezpośrednio w analizie – korzyści z konkretnych działań przeprowadzonych w krótkim czasie będą odczuwane również w przyszłości. Oznacza to mniejsze obciążenia dla państwa na dalszych etapach życia beneficjentów, które byłyby konieczne w przypadku braku interwencji i fachowej pomocy. Te trudno mierzalne korzyści to w praktyce życie wolne od przemocy, niszczących relacji, szkodliwych treści i uzależnień.

E-mail głównej autorki: **justyna.szolajska@fdds.pl**

Bibliografia

Calvete, E., Orue, I., Gámez-Guadi, M. (2022). A Preventive Intervention to Reduce Risk of Online Grooming Among Adolescents. *Psychosocial Intervention*, 31, 177–184. https://doi.org/10.5093/pi2022a14

Chicote-Beato, M., González-Víllora, S., Bodoque-Osma, A., Olivas, R. (2024). Cyberbullying intervention and prevention programmes in Primary Education (6 to 12 years): A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*. https://doi.org/10.1016/j.avb.2024.101938

Cieśliński, W., Perechuda, I., Barczyński, B. (2022). Społeczna stopa zwrotu z inwestycji jako metoda oceny rezultatów badań naukowych. W *Współczesne problemy zarządzania opartego na dowodach w sektorze publicznym*. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie (7–23).

Conti, G., Morris S., Melnyczuk, M., Pizzo, E. (2017). The economic costs of child maltreatment in the UK. NSPCC. https://learning.nspcc.org.uk/media/1094/economic-cost-child-maltreatment-united-kingdom-preliminary-study.pdf

Emerso, J., Cabaj, M. (2000). Social return on investment. *Making Waves*, 11(2).

Gaffney, H., Farrington, D., Espelage, D., Ttofi, M. (2019). Are cyberbullying intervention and prevention programs effective? A systematic and meta-analytical review. *Aggression and Violent Behavior*. https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.07.002

Głowacki J. (2021). Social return on investment – does the tool work in practice? *Social Entrepreneurship Review*, 2, 34–40. DOI: 10.15678/SER.2021.2.03.

Grabowska I., Wójcik S. (2021). *Oddziaływanie społeczne przedsiębiorstw społecznych w teorii i praktyce*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Howard, P.N., Neudert, L.M., Prakash, N., Vosloo, S. (2021). *Digital misinformation/disinformation and children*. UNICEF Office of Global Insight and Policy. UNICEF-Global-Insight-Digital-Mis-Disinformation-and-Children-2021.pdf

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., Olafsson, K. (2011). *Final report, EU kids online II*. London School of Economics.

Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G., Folkvord, F. (2017). Maximizing Opportunities and Minimizing Risks for Children Online: The Role of Digital Skills in Emerging Strategies of Parental Mediation. *Journal of Communication*, 67, 82–105. https://doi.org/10.1111/jcom.12277

Livingstone, S., Stoilova, M. (2021). *The 4Cs: Classifying Online Risk to Children*. Leibniz-Institut für Medienforschung, Hans-Bredow-Institut (HBI); CO:RE – Children Online: Research and Evidence. https://doi.org/10.21241/ssoar.71817

Mishna, F., Cook, C., Saini, M., Wu, M., Macfadden, R. (2011). Interventions to Prevent and Reduce Cyber Abuse of Youth: A Systematic Review. *Research on Social Work Practice*, 21, 5–14. https://doi.org/10.1177/1049731509351988

Moroń D., Klimowicz M. (2016). Zastosowanie stopy społecznego zwrotu z inwestycji (SROI) jako wskaźnika mierzenia efektywności projektów społecznych, *Wrocławskie Studia Politologiczne* 21, 2016. DOI: 10.19195/1643-0328.21.5

ONZ (2022). *The Violence Prevention Dividend – Why Preventing Violence Against Children Makes Economic Sense*. Office of the Special Representative on Violence against Children i in.

ONZ (2023). *Investing in Children. An accelerator for the Sustainable Development goals.* Office of the Special Representative of the Secretary-General on Violence Against Children.

Oramus, M. (2011). Przydatność metody Social Return on Investment dla małych podmiotów ekonomii społecznej. Studium przypadku fundacji Ale heca! *Ekonomia Społeczna*, 2.

Patterson, A., Ryckman, L., Guerra, C. (2022). A Systematic Review of the Education and Awareness Interventions to Prevent Online Child Sexual Abuse. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 15, 857–867. https://doi.org/10.1007/s40653-022-00440-x

Pereznieto, P., Montes, A., Routier, S., Langston, L. (2014). *The costs and economic impact of violence against children*. ChildFund.

Pham, T., Goto, D., Tran, D. (2024). Child online safety education: A program evaluation combining a randomized controlled trial and list experiments in Vietnam. *Computers and Human Behaviour*, 156, 108225. https://doi.org/10.1016/j.chb.2024.108225

Pyżalski, J. (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Oficyna Wydawnicza „Impuls".

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo

Snarska, A. (2018). Pomiar wartości społecznej na przykładzie Fundacji Sławek, *Ekonomia Społeczna* Nr 1/2018, s. 20–32 DOI: 10.15678/ES.2018.1.02

Somerset, A. (2014). *Social Return on Investment Summary Report*. The Zurich Community Trust.

Szołajska, J. (2024). *Szacowanie korzyści społecznych z wybranych działań interwencyjnych i profilaktycznych Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. RAPORT_SROI_FDDS_01_2025_LAST.pdf

The SROI Network (2012). A Guide to Social Return on Investment. https://static1.squarespace.com/static/60dc51e3c58aef413ae5c975/t/60f7fa286b9c6a47815bc3b2/1626864196998/The-SROI-Guide-2012.pdf

Ortega-Barón, J., González-Cabrera, J., Machimbarrena, J., Montiel, I. (2021). Safety.Net: A Pilot Study on a Multi-Risk Internet Prevention Program. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18. https://doi.org/10.3390/ijerph18084249

Schilder, J., Brusselaers, M., Bogaerts, S. (2015). The Effectiveness of an Intervention to Promote Awareness and Reduce Online Risk Behavior in Early Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 286–300. https://doi.org/10.1007/s10964-015-0401-2

Wójcik, S. (2022). Zagrożenia dzieci i młodzieży w internecie. W: *Dzieci się liczą 2022*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Zgambo, M., Anyango, E., Arabiat, D., Ngune, I., Mörelius, E., Zhang, M., Whitehead, L. (2025). Effect of Digital Safety Interventions on Parental Practices in Safeguarding Children's Digital Activities: Systematic Review and Meta-Analysis. *JMIR Pediatrics and Parenting*, 8. https://doi.org/10.2196/70745

Estimating the Social Impact of Preventive Interventions for Children's Online Safety Using the SROI Method

The aim of this article is to estimate the social impact of preventive interventions aimed at improving children's and adolescents' online safety using the Social Return on Investment (SROI) methodology. The starting point is an analysis of the scale and nature of online risks, including exposure to harmful content, peer violence, sexual exploitation, and problematic internet use. The article also discusses the role and effectiveness of preventive measures, highlighting their importance in reducing risky behaviours and strengthening the digital competences of children and their caregivers.

The study focuses on the "Child in the Web" programme implemented by the Empowering Children Foundation and constitutes an attempt to assess its social value through the application of the SROI framework. The analysis was conducted in line with international standards, including stakeholder identification, outcome mapping, assigning financial proxies, and calculating the overall SROI ratio. The article also identifies a research gap in the application of SROI to children's online safety, drawing on analogous studies in public health and mental health prevention.

The results allow for an estimation of the relationship between the resources invested in preventive interventions and the social value they generate, emphasizing the cost-effectiveness of investing in prevention. The article provides arguments for the development and scaling up of educational programmes in the field of digital safety and demonstrates the usefulness of economic evaluation methods in assessing social interventions.

Keywords:
children online safety; prevention; social impact; Social Return on Investment (SROI)

Cytowanie:
Szołajska, J., Wójcik, Sz. (2026). Oszacowanie oddziaływania społecznego działań profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa dzieci w internecie metodą SROI. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 25(2), 174–199.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Fundusz Sprawiedliwości

Ministerstwo Sprawiedliwości

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Cechy pozwalające przewidzieć narażenie na kontakt z materiałami przedstawiającymi wykorzystywanie seksualne dzieci oraz późniejsze intencjonalne oglądanie takich treści wśród próby badawczej obejmującej użytkowników internetu

Sarah Skye Napier[a], Michael C. Seto[b], Judith Cashmore[c], Rita Shackel[c]

[a]*Uniwersytet w Sydney, Australia*
[b]*Royal Ottawa Health Care Group, Kanada*
[c]*Uniwersytet w Sydney, Australia*

Kontekst: *Ważnym elementem w ograniczaniu wykorzystywania seksualnego i krzywdzenia dzieci na tle seksualnym jest zrozumienie zachowań osób, które stanowią odbiorców materiałów przedstawiających wykorzystywanie seksualne dzieci (materiały/treści* CSAM – child sexual abuse material*), w tym czynników predykcyjnych w odniesieniu do ustawicznego oglądania takich materiałów.*

Cel: *Zbadanie czynników predykcyjnych dotyczących kontaktu z materiałami CSAM („kiedykolwiek widziałem/am") i późniejszego intencjonalnego korzystania z takich materiałów wśród osób z danej społeczności.*

Metoda: *W niniejszym badaniu zastosowano wielowymiarową analizę regresji logistycznej celem zidentyfikowania istotnych czynników predykcyjnych dotyczących kontaktu z materiałami CSAM (*n *= 742) za pośrednictwem anonimowej ankiety przeprowadzonej wśród 5512 użytkowników internetu w danej społeczności oraz późniejszego intencjonalnego korzystania z materiałów CSAM w podgrupie 459 osób oglądających treści CSAM.*

Wyniki: *Cechy istotnie związane z kontaktem z materiałami CSAM charakteryzujące respondentów obejmowały: płeć męską, starszy wiek (25–34 lata i powyżej 55. roku życia w porównaniu z przedziałem wiekowym 18–24 lata), miejsce zamieszkania w Australii, Nowej Zelandii lub Kanadzie (w porównaniu z Wielką Brytanią), wcześniejszą*

 https://doi.org/10.63237/XSBI4718

ekspozycję na pornografię dla dorosłych (poniżej 14. roku życia), doświadczenie przemocy fizycznej lub zaniedbania w dzieciństwie, oglądanie pornografii przedstawiającej zoofilię z udziałem dorosłych, oglądanie pornografii przedstawiającej BDSM z udziałem dorosłych, prawdopodobieństwo (według własnych deklaracji) kontaktu seksualnego z dzieckiem oraz odwiedzanie pedofilskich forów internetowych. W podgrupie badanych prawie połowa (218 osób stanowiących 47,5%) ponownie intencjonalnie oglądała materiały CSAM w następstwie pierwszego kontaktu.
Czynnikami predykcyjnymi dotyczącymi ponownego intencjonalnego oglądania materiałów CSAM po korekcie ze względu na wiek i kraj zamieszkania były: płeć męska, doświadczenie samotności, celowe wyszukiwanie treści CSAM przy pierwszym kontakcie, prawdopodobieństwo (według własnych deklaracji) kontaktu seksualnego z dzieckiem oraz odwiedzanie pedofilskich forów internetowych.
***Wnioski:** Wyniki mają istotne znaczenie w kontekście zapobiegania pierwszemu kontaktowi z materiałami CSAM oraz dalszemu oglądaniu treści CSAM w następstwie pierwszego kontaktu.*

Słowa kluczowe:
materiały przedstawiające wykorzystywanie seksualne dzieci (materiały CSAM); wykorzystywanie seksualne dzieci; sprawca; cecha; czynnik predykcyjny (predyktor); prewencja

Wstęp

Na popularnych stronach internetowych i w mediach społecznościowych (NCMEC, 2024) wykrywa się olbrzymie ilości materiałów przedstawiających wykorzystywanie seksualne dzieci (materiały CSAM od ang. Child Sexual Abuse Materials, które zgodnie z prawem niektórych krajów definiowane są jako pornografia dziecięca[1]), a rozwój takich platform znacznie ułatwia udostępnianie i oglądanie tego rodzaju materiałów (WeProtect Global Alliance, 2023). Liczba zgłoszeń dotyczących materiałów CSAM, odnotowanych przez amerykański ośrodek National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC), z których większość pochodzi od dostawców usług elektronicznych, takich jak Meta, wzrosła z 29,3 mln

1 Badacze używają również skrótu CSEM od terminu Child Sexual Exploitation Materials; zob. Eke i Seto (2023).

w roku 2021[2] do 35,9 mln w roku 2023; pojedyncze zgłoszenie może zawierać jedno lub wiele zdjęć lub filmów przedstawiających wykorzystywanie dzieci (NCMEC, 2024). Duża ilość materiałów CSAM wykrytych w internecie jest efektem gwałtownego wzrostu popularności mediów społecznościowych i platform służących do udostępniania zdjęć/filmów, a także coraz lepszych metod wykrywania treści CSAM stosowanych przez te platformy (WeProtect Global Alliance, 2023; Thorn, 2021).

Ważnym aspektem w kontekście zwalczania i ograniczania przestępstw związanych z treściami CSAM jest zrozumienie zachowań osób, które je oglądają, w tym czynników ryzyka i ścieżek prowadzących do korzystania z nich, oraz wzrostu przestępczości w tym obszarze. Większość dotychczasowych badań dotyczyła cech użytkowników materiałów CSAM objętych postępowaniem karnym lub leczeniem (Babchishin et al., 2015). Na przykład w analizie jakościowej wywiadów przeprowadzonych przez Merdian et al. (2020) z 20 mężczyznami będącymi w trakcie leczenia po aresztowaniu w związku z przestępstwami związanymi z materiałami CSAM zaproponowano siedem czynników, które łącznie kształtują ścieżkę danej osoby prowadzącą do popełnienia przestępstwa związanego z treściami CSAM. W szczególności dwa z nich dotyczyły kontekstu rozwojowego (brak fizycznej i emocjonalnej więzi z innymi, wczesna ekspozycja na seks/pornografię dla dorosłych, wykorzystywanie pornografii dla dorosłych jako mechanizmu radzenia sobie ze stresem) oraz indywidualnych skłonności i podatności psychologicznej (negatywne stany wewnętrzne/niska samoocena, dysfunkcyjne strategie radzenia sobie oraz zainteresowanie seksualne dziećmi). Podobnie Knack ze współpracownikami (2020) przeprowadzili wywiady z 20 mężczyznami w Kanadzie poddanymi leczeniu jako sprawcy przestępstw związanych z materiałami CSAM (większość z nich zostało wykrytych). Analiza jakościowa pozwoliła zidentyfikować cztery nadrzędne pobudki, którymi kierowali się sprawcy: satysfakcja seksualna (np. brak partnerów seksualnych, zainteresowanie seksualne tematami tabu, zainteresowanie seksualne dziećmi); samoregulacja emocjonalna (np. postrzeganie treści CSAM jako mechanizmu radzenia sobie ze stresem, niezdolność do nawiązywania lub utrzymywania relacji osobistych, depresja i stres); ułatwianie zachowań (np. nadmierne skupienie na podnieceniu seksualnym, przyzwyczajenie); utrzymywanie zachowań (np. kompulsja, poczucie respondentów, że powtarzająca się ekspozycja na materiały CSAM „warunkowała" ich zainteresowanie seksualne dziećmi).

2 Wśród tych zgłoszeń 2% dotyczyło wykorzystywania seksualnego dzieci, w tym nagabywania dzieci w internecie.

Chociaż badania te są nieocenione w pogłębianiu wiedzy na temat kontekstu i pobudek wykrytych sprawców przestępstw związanych z materiałami CSAM, sondaże przeprowadzone wśród przestępców i specjalistów dostarczyły mocnych dowodów na poparcie tezy, że większość przestępstw związanych z materiałami CSAM nie jest zgłaszana ani wykrywana przez policję (Ray et al., 2014; Schuler et al., 2021; von Weiler et al., 2010). W związku z tym niewykryci użytkownicy materiałów CSAM w społeczności byli dotychczas niewidoczni w wielu badaniach.

1. Czynniki predykcyjne w odniesieniu do oglądania materiałów CSAM

Tylko w kilku badaniach obrano sobie za cel lepsze zrozumienie cech użytkowników materiałów CSAM poprzez sondaże przeprowadzane w ich społeczności. Poniżej przedstawiono podsumowanie tych oraz innych istotnych badań, gdzie w centrum zainteresowania byli użytkownicy materiałów CSAM objęci postępowaniem karnym.

1.1. Płeć

Dowody dotyczące cech demograficznych użytkowników materiałów CSAM w społeczności są niejednoznaczne. Chociaż badania analizujące próby osób objętych postępowaniem karnym sugerują, że wśród wykrytych sprawców przestępstw związanych z treściami CSAM zdecydowanie przeważają mężczyźni (Babchishin et al., 2011), większość badań użytkowników CSAM w społeczności wyklucza kobiety i nie uwzględnia porównań między płciami. Wyjątek stanowią trzy badania społeczności internetowych. W pierwszym z nich – panelowym badaniu 630 osób dorosłych w Stanach Zjednoczonych, obejmującym osoby oglądające materiały CSAM (n = 33) – znacznie częściej byli to mężczyźni (Seigfried-Spellar & Rogers, 2013). W drugim badaniu, zrealizowanym z udziałem 273 respondentów zamieszkałych w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Wielkiej Brytanii i Australii, zrekrutowanych za pośrednictwem ogłoszeń na kilku stronach internetowych, w tym w mediach społecznościowych, użytkownikami materiałów CSAM (n = 16) również znacznie częściej były osoby płci męskiej (Seigfried-Spellar, 2013). W trzeciej ankiecie, przeprowadzonej wśród 13 302 dorosłych osób w Australii, płeć była istotnie powiązana z intencjonalnym oglądaniem materiałów CSAM (n = 101) w analizie dwuwymiarowej, ale nie w analizie wielowymiarowej po uwzględnieniu innych zmiennych (Brown, 2023), co sugeruje, że związek między płcią a materiałami CSAM może być bardziej złożony niż wcześniej zakładano i wymaga dalszej analizy.

1.2. Inne cechy demograficzne

W niewielu badaniach porównywano wiek użytkowników materiałów CSAM z wiekiem osób niebędącymi użytkownikami treści CSAM w społeczności (tj. próbami obejmującymi osoby niepopełniające przestępstw).

Badanie Browna (2023) wykazało, że osoby intencjonalnie oglądające materiały CSAM były młodsze niż osoby nieoglądające takich materiałów w społeczności (18–34 lata w porównaniu z wiekiem powyżej 34. roku życia). W innych badaniach podobnie potwierdzono, że wykryci sprawcy przestępstw związanych z treściami CSAM są zazwyczaj młodsi niż wykryci sprawcy przestępstw seksualnych obejmujących kontakt fizyczny lub osoby w populacji ogólnej (Aslan & Edelmann, 2014; Babchishin et al., 2011; Babchishin et al., 2015).

Badania sugerują, że biała rasa stanowi również częstą cechę demograficzną wśród wykrytych sprawców przestępstw związanych z materiałami CSAM (Aslan & Edelmann, 2014; Babchishin et al., 2011; Faust et al., 2015). Spośród trzech prób badawczych w jednym badaniu (Ray et al., 2014) pochodzenie etniczne nie miało znaczenia w kontekście oglądania treści CSAM, natomiast stanowiło czynnik predykcyjny w dwóch badaniach (Seigfried et al., 2008; Seigfried-Spellar & Rogers, 2010), przy czym oba sugerowały, że osoby z mniejszości chętniej oglądały materiały CSAM, chociaż próba użytkowników treści CSAM była niewielka (od 10 do 30 osób). Ponadto Brown (2023) nie wykazał powiązania między statusem związku a oglądaniem materiałów CSAM, podczas gdy Ray et al. (2014) stwierdzili, że osoby samotne częściej stawały się użytkownikami treści CSAM. W metaanalizie obejmującej 27 badań wykazano, że wśród wykrytych sprawców przestępstw związanych z materiałami CSAM było więcej osób samotnych w porównaniu z ogółem populacji (Babchishin et al., 2011). Nie stwierdzono, aby poziom wykształcenia, forma zatrudnienia ani fakt zamieszkiwania z dziećmi pozwalały przewidywać oglądanie treści CSAM w próbach badawczych (Brown, 2023; Ray et al., 2014). Niemniej, w próbach obejmujących uczestników postępowań karnych wykazano, że użytkownicy materiałów CSAM częściej posiadają wyższe wykształcenie i stabilne zatrudnienie oraz rzadziej mają dostęp do dzieci niż wykryci sprawcy przestępstw seksualnych związanych z kontaktem z dziećmi (Aslan & Edelmann, 2014; Babchishin et al., 2015; Faust et al., 2015). Znaczne różnice w kryteriach doboru próby i rekrutacji oznaczają, że korelacja cech demograficznych i korzystania z materiałów CSAM nie jest ugruntowana w literaturze i konieczne są dalsze badania.

1.3. Korzystanie z pornografii dla dorosłych

Pojawiają się dowody wskazujące, że osoby oglądające materiały CSAM częściej oglądają treści pornograficzne dla dorosłych oraz ekstremalną, brutalną i nielegalną pornografię dla dorosłych niż osoby, które nie mają styczności z takimi materiałami. Seigfried-Spellar i Rogers (2013) odkryli, że osoby oglądające treści CSAM (n = 33), które ankietowano w Stanach Zjednoczonych, częściej niż osoby niemające styczności z takimi materiałami (n = 597) oglądały filmy pornograficzne przedstawiające zoofilię. Seto et al. (2015), którzy przeprowadzili anonimową ankietę wśród reprezentatywnej próby 1978 uczniów płci męskiej ze szwedzkich szkół w wieku 17–20 lat, stwierdzili, że częste oglądanie pornografii dla dorosłych oraz oglądanie pornografii obejmującej przemoc (ale nie zoofilię) było istotnie skorelowane z oglądaniem treści CSAM. W badaniu australijskim, przeprowadzonym przez University of New South Wales wśród 1945 mężczyzn, respondenci, którzy zgłosili popełnienie przestępstw seksualnych wobec dzieci poniżej 18. roku życia (mierzonych za pomocą pięciu wskaźników, z których jednym było oglądanie treści CSAM), znacznie chętniej intencjonalnie oglądali pornografię zawierającą przemoc i zoofilię (Salter et al., 2023).

Ponadto, w jedynym badaniu, które udało nam się znaleźć, wczesna ekspozycja na pornografię dla dorosłych została powiązana z oglądaniem materiałów CSAM i nietypowej pornografii dla dorosłych. Seigfried-Spellar i Rogers (2013) odkryli, że osoby, które w młodszym wieku zaczęły oglądać pornografię dla dorosłych, były bardziej skłonne do oglądania treści CSAM i pornografii zawierającej zoofilię. Podobnie w odrębnym badaniu opartym na ankietach Seigfried-Spellar (2016) stwierdziła, że użytkownicy pornografii dla dorosłych, którzy oglądali również pornografię przedstawiającą zoofilię i treści CSAM (n = 61), zgłaszali znacznie młodszy wiek rozpoczęcia oglądania pornografii dla dorosłych w porównaniu z osobami, które korzystały wyłącznie z pornografii dla dorosłych (n = 165). Autorka potwierdziła hipotezę, że oglądanie nietypowej pornografii i treści CSAM przebiega według skali Guttmana, gdzie wcześniejsza ekspozycja na pornografię dla dorosłych zwiększa ryzyko przejścia do bardziej ekstremalnych i nielegalnych treści. W badaniach jakościowych Merdian et al. (2020) podobnie zasugerowali, że wczesna ekspozycja na pornografię dla dorosłych może znieczulić niektóre osoby na obrazy o charakterze seksualnym i wprowadzić je na drogę przestępstw związanych z materiałami CSAM. Badania ankietowe przeprowadzone w Australii i Wielkiej Brytanii wykazały, że średni wiek pierwszego kontaktu z pornografią dla dorosłych jest niższy wśród młodszych pokoleń (Lim et al., 2017) oraz że niektóre dzieci mają kontakt

z pornografią przed okresem dojrzewania (British Board of Film Classification, 2019). Dlatego istotne jest dalsze badanie związku między wczesnym kontaktem z pornografią dla dorosłych a oglądaniem treści CSAM na podstawie większych prób badawczych.

1.4. Inne zachowania w internecie

Na podstawie próby 153 mężczyzn skazanych za przestępstwa seksualne wobec dzieci w internecie w Australii Krone et al. (2017) ustalili, że fakt moderowania/administrowania siecią służącą do wykorzystywania dzieci w środowisku cyfrowym wiązał się z historią przestępstw seksualnych wobec dzieci. W innym badaniu, w anonimowej ankiecie, 1546 użytkownikom materiałów CSAM w sieci Darknet zadano pytanie: „Jak często po obejrzeniu treści CSAM/nielegalnych materiałów przedstawiających przemoc szukałeś bezpośredniego kontaktu z dziećmi za pośrednictwem platform internetowych?" (Insoll et al., 2022, s. 8). Okazało się, że 42% respondentów oceniło stopień poszukiwania kontaktu z dziećmi na skali od „rzadko" do „prawie za każdym razem" (gdy oglądali takie materiały), a osoby, które miały kontakt z innymi użytkownikami materiałów CSAM lub nielegalnych materiałów przedstawiających przemoc, były znacznie bardziej skłonne do takich działań. Jednak poza pewnymi badaniami obejmującymi analizę jakościową i analizę treści (D'Ovidio et al., 2009; Quayle and Taylor, 2003) istnieje niewiele analiz empirycznych zgłębiających związek między odwiedzaniem pedofilskich forów internetowych a oglądaniem treści CSAM. Ponadto, chociaż dowody przedstawiane przez organizacje monitorujące i rzecznicze sugerują, że do oglądania treści CSAM wykorzystuje się szyfrowanie i darknet (WeProtect Global Alliance, 2023), a przesyłanie/udostępnianie materiałów CSAM odbywa się głównie bez wymiany pieniężnej (Internet Watch, Foundation, 2021), badania empiryczne zachowań użytkowników materiałów CSAM w internecie są nieliczne, a mogłyby pomóc w podejmowaniu działań mających na celu blokowanie i zapobieganie takim zachowaniom.

1.5. Wykorzystywanie seksualne w dzieciństwie

Niewiele badań obejmowało porównanie częstotliwości występowania przypadków wykorzystywania seksualnego w dzieciństwie wśród osób korzystających z materiałów CSAM i osób niebędących sprawcami przestępstw. W jednym z nich dokonano tego na podstawie metaanalizy 27 badań obejmujących próby sprawców przestępstw seksualnych wobec dzieci. Porównano w niej respondentów z ogólnej

próby sprawców przestępstw seksualnych w internecie (n = 4844) oraz sprawców przestępstw seksualnych wobec dzieci (n = 1342) z dopasowaną próbą mężczyzn z populacji ogólnej, którzy nie byli sprawcami przestępstw (Babchishin et al., 2011). Stwierdzono, że odsetek osób, które doświadczyły przemocy fizycznej i seksualnej w dzieciństwie, jest wyższy zarówno wśród użytkowników CSAM, jak i sprawców przestępstw seksualnych wobec dzieci niż wśród dopasowanej próby mężczyzn z populacji ogólnej. W próbie młodych mężczyzn – uczniów z badania Seto et al. (2015) – doświadczenie przemocy seksualnej w dzieciństwie było związane z oglądaniem materiałów CSAM, ale nie potwierdziła tego wielowymiarowa analiza uwzględniająca inne czynniki.

Chociaż istnieją pewne dowody na to, że wykorzystywanie seksualne i fizyczne w dzieciństwie jest związane z oglądaniem treści CSAM, nie zbadano, czy pozwala to przewidzieć dalsze korzystanie z materiałów CSAM w następstwie pierwszego kontaktu.

1.6. Zainteresowanie seksualne dziećmi

Zainteresowanie seksualne dziećmi powiązano z przyznaniem się do korzystania z materiałów CSAM w anonimowych ankietach przeprowadzonych wśród mężczyzn w społeczności (Ray et al., 2014; Seto et al., 2015) oraz w wywiadach jakościowych z wykrytymi sprawcami przestępstw związanych z treściami CSAM (Knack et al., 2020; Merdian et al., 2013). W badaniu zrealizowanym wśród młodych szwedzkich mężczyzn przez Seto et al. (2015) osoby, które same zgłosiły oglądanie materiałów CSAM (n = 84), znacznie częściej deklarowały, że „prawdopodobnie" odbyłyby stosunek seksualny z dzieckiem w wieku 12–14 lat lub młodszym, gdyby miały pewność, że nikt się o tym nie dowie i nie zostaną za to ukarane. Podobnie w badaniu jakościowym opartym na wywiadach ze skazanymi dorosłymi mężczyznami, którzy popełnili przestępstwa związane z CSAM i byli leczeni psychiatrycznie w kanadyjskiej klinice zdrowia psychicznego, niektórzy zgłaszali zainteresowanie seksualne dziećmi, które pojawiło się, gdy sami byli dziećmi (Knack et al., 2020).

1.7. Pierwszy kontakt z materiałami CSAM – przypadkowy lub intencjonalny

W dwóch anonimowych ankietach, przeprowadzonych wśród użytkowników materiałów CSAM w społeczności, większość (50–64%) respondentów zgłosiła, że po raz pierwszy obejrzała treści CSAM przypadkowo, często podczas

wyszukiwania innych materiałów w internecie (Insoll et al., 2021; Napier et al., w przygotowaniu). Niniejsze badanie ma na celu rozbudowanie tych analiz poprzez sprawdzenie, czy przypadkowe pierwsze zetknięcie się z materiałami CSAM może prowadzić do późniejszego intencjonalnego oglądania takich treści i jak często się to dzieje oraz czy osoby, które po raz pierwszy intencjonalnie obejrzały treści CSAM, są bardziej skłonne ponownie to robić.

1.8. Niniejsze badanie

Badania analizujące związek między oglądaniem materiałów CSAM a cechami indywidualnymi i behawioralnymi są przydatne, ale jak dotąd nieliczne, szczególnie wśród dużych prób badawczych obejmujących wszystkie płcie. Ponadto niewiele prac poświęcono sposobom uzyskiwania dostępu do materiałów CSAM przez oglądające je osoby (np. zakup, wykorzystanie szyfrowania), a nie odnaleziono żadnych analiz dotyczących czynników predykcyjnych dalszego, intencjonalnego oglądania tego typu treści. Taka wiedza mogłaby pomóc w zapobieganiu pierwszemu kontaktowi z materiałami CSAM i eskalacji takich praktyk. Dlatego w niniejszym badaniu zadano trzy pytania badawcze, analizując dane z próby badawczej obejmującej wszystkie płcie:

6. Jakie cechy indywidualne i behawioralne pozwalają przewidzieć, że dana osoba kiedykolwiek oglądała materiały CSAM?
7. Jakie cechy indywidualne i behawioralne pozwalają przewidzieć dalsze intencjonalne oglądanie materiałów CSAM w następstwie pierwszego kontaktu z takimi treściami?
8. Czy przypadkowy kontakt z materiałami CSAM prowadzi do późniejszego intencjonalnego oglądania takich treści i jak często się to zdarza?

2. Metoda

2.1. Procedura

W ramach projektu doktoranckiego na Uniwersytecie w Sydney[3,4] opracowano anonimową ankietę dotyczącą zachowań seksualnych i korzystania z pornografii w internecie. Ankieta była reklamowana na platformie Reddit nieprzerwanie od 9 sierpnia 2019 do 5 września 2021 roku (około 25 miesięcy). W sierpniu i wrześniu 2019 roku przeprowadzono pilotażową wersję ankiety wśród 367 użytkowników przez cztery tygodnie, aby przetestować pytania na docelowej populacji. Na podstawie danych z pilotażu wprowadzono niewielkie zmiany w niektórych pytaniach[5].

W ankiecie nie gromadzono żadnych danych umożliwiających identyfikację uczestników. Korzystając z funkcji reklamowych platformy Reddit, ograniczono ostateczną próbę badawczą do osób zamieszkałych w Australii, Nowej Zelandii, Kanadzie, Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, ponieważ są to kraje anglojęzyczne, które mają podobne przepisy dotyczące wykorzystywania seksualnego dzieci w internecie (Departament Sprawiedliwości, 2020). W oświadczeniu informacyjnym, przekazanym uczestnikom przed przystąpieniem do ankiety, wyraźnie zaznaczono, że badanie jest ograniczone do uczestników pełnoletnich (powyżej 18. roku życia), mieszkających w tych konkretnych krajach, co zostało powtórzone w samej ankiecie. Ponieważ wcześniejsze badania wskazały na trudności w rekrutacji odpowiedniej próby użytkowników materiałów CSAM w internecie (Ray Seigfried et al., 2008; Seigfried-Spellar & Rogers, 2013), zdecydowano, że korzyści płynące z maksymalizacji wielkości próby tej trudno dostępnej populacji przeważają nad potencjalnymi różnicami geograficznymi w jej obrębie. Chociaż nie zostało to wyraźnie zaznaczone, ankieta wymagała znajomości języka angielskiego, ponieważ pytania sformułowano w tym języku. Nie było żadnych innych kryteriów wykluczenia.

3 Ankietę opracowano specjalnie na potrzeby tego projektu doktoranckiego. Opierała się ona na przeglądzie odpowiedniej literatury, w tym poprzednich ankiet przeprowadzonych wśród użytkowników CSAM.

4 Badanie zostało zatwierdzone przez Komisję Etyczną ds. Badań Naukowych z Udziałem Ludzi (HREC - Human Research Ethics Committee) Uniwersytetu w Sydney w dniu 30 czerwca 2017 r. (numer zatwierdzenia 2017/373).

5 W latach 2019–2021 przeprowadzono sześć wersji ankiety. W każdej wersji pojawiało się dodatkowe pytania, zatwierdzone następnie przez uniwersytecką komisję HREC (wyjaśnienie dotyczące wprowadzenia nowych pytań znajduje się w publikacji Napier et al. – w przygotowaniu).

Do celów rekrutacji wybrano platformę Reddit ze względu na jej anonimowość w porównaniu z innymi platformami społecznościowymi (np. Facebookiem); przewidywaliśmy, że efektem będzie większą szczerość w odpowiedziach na delikatne pytania. Biorąc pod uwagę różne strefy czasowe krajów, w których prowadzono badania, nie wybrano konkretnych godzin promowania ankiety. W ogłoszeniu była mowa o tym, że osoby mieszkające w jednym z wymienionych krajów są zaproszone do udziału w anonimowej ankiecie dotyczącej zachowań seksualnych w internecie i korzystania z pornografii oraz do „kliknięcia w poniższy link", jeśli są tym zainteresowane. Oczekiwano, że przyciągnie to respondentów korzystających z pornografii. Aby zapobiec fałszywym lub powielonym odpowiedziom w ankiecie, nie oferowano żadnych zachęt.

Po kliknięciu w link respondenci trafiali na stronę ankiety na platformie RedCap. Znajdowała się tam informacja dla uczestników zawierająca ogólny opis badania, w tym komunikat, że jest ono dobrowolne i anonimowe. Wyjaśniono również, że ani RedCap, ani Uniwersytet w Sydney nie mogą powiązać odpowiedzi z adresami IP, podkreślono też, że uczestnicy nie są zobowiązani do udzielania odpowiedzi na żadne pytania i mogą przerwać ankietę w dowolnym momencie. Wyraźnie zaznaczono, że klikając „wyślij" na końcu ankiety, respondenci wyrażają zgodę na udział w badaniu. W badaniu uwzględniono wyłącznie przesłane odpowiedzi.

2.2. Zmienne

Czynniki predykcyjne dotyczące kontaktu z materiałami CSAM i późniejszego intencjonalnego oglądania treści CSAM zidentyfikowano na podstawie literatury na temat cech osób oglądających takie materiały (Babchishin et al., 2011; Quayle & Taylor, 2003; Ray et al., 2014; Seigfried-Spellar & Rogers, 2013; Seto et al., 2015; Svedin et al., 2011). Pytania dotyczące cech demograficznych i doświadczeń z dzieciństwa zadano przed pytaniami dotyczącymi korzystania z pornografii i zachowań niezgodnych z prawem, aby wzbudzić zainteresowanie ankietą, zbudować relację i zniechęcić do nieudzielania odpowiedzi lub rezygnacji z ankiety (Australian Bureau of Statistics, 2021). W celu sprawdzenia dokładności danych wprowadzono pytanie weryfikacyjne (Singh, 2011) („Czy obecnie pracujesz?" Udzieloną odpowiedź porównano z odpowiedzią na pytanie dotyczące zatrudnienia zadane na początku). Przewidywano, że wszystkie te czynniki zachęcą respondentów do udzielania szczerych odpowiedzi i pozwolą je zweryfikować. Poniżej znajduje się opis wziętych pod uwagę zmiennych.

2.2.1. Dane demograficzne

Respondentów zapytano o wiek, płeć, pochodzenie etniczne, status związku, wykształcenie, status zatrudnienia oraz o to, czy mają regularny kontakt z dziećmi.

2.2.2. Wykorzystywanie w dzieciństwie

Pytania dotyczące wykorzystywania seksualnego w dzieciństwie zaczerpnięto z kwestionariusza dotyczącego traum z dzieciństwa (Childhood Trauma Questionnaire, Bernstein et al., 1997).

„Czy w okresie dorastania (przed ukończeniem 18. roku życia) doświadczyłeś/aś którejś z poniższych sytuacji" (Ktoś zmusił mnie do czynności seksualnych; Ktoś zmusił mnie do oglądania czynności seksualnych; Byłem/am wykorzystywany/a lub zaniedbywany/a w sposób o charakterze nieseksualnym. Oddzielne odpowiedzi „tak/nie" na wszystkie trzy pytania).

Respondentów, którzy zaznaczyli odpowiedź „tak" przy pierwszej lub dwóch pierwszych opcjach, zaklasyfikowano jako osoby, które doświadczyły wykorzystywania seksualnego w dzieciństwie.

2.2.3. Pornografia i materiały CSAM

W ankiecie zapytano respondentów, w jakim wieku po raz pierwszy obejrzeli pornografię z udziałem osób dorosłych, pornografię z udziałem osób dorosłych przedstawiającą BDSM, pornografię z udziałem osób dorosłych i zwierząt, pornografię z udziałem dzieci przed okresem dojrzewania oraz pornografię z udziałem dzieci w wieku dojrzewania lub nastolatków (podano wyjaśnienia dotyczące dwóch ostatnich rodzajów). Respondenci otrzymali listę 17 kategorii wiekowych do wyboru, gdy pytano ich o wiek, w jakim po raz pierwszy zetknęli się z każdym z 5 rodzajów materiałów. Ankietowanych, którzy udzielili odpowiedzi innej niż „nie dotyczy", zarejestrowano jako osoby, które obejrzały dany materiał. Celowo nie określiliśmy w pytaniach „intencjonalnego" oglądania materiałów CSAM, biorąc pod uwagę, że w szerszym kontekście celem było zbadanie okoliczności pierwszego kontaktu z treściami CSAM. Zakładamy, że przeciwwagę wszelkich ograniczeń związanych z nieokreśleniem intencjonalnego kontaktu z materiałami CSAM stanowią dodatkowe pytanie ankietowe dotyczące późniejszego intencjonalnego kontaktu. Respondentom zadano również pytanie: „Czy kiedykolwiek w swoim życiu oglądałeś pornografię z udziałem osób dorosłych pięć razy w tygodniu lub częściej?" (Tak/Nie).

Osoby, które same zgłosiły oglądanie materiałów CSAM, zapytano o okoliczności pierwszego kontaktu z nimi oraz o to, czy kiedykolwiek ponownie oglądały treści CSAM intencjonalnie.

2.2.4. Zainteresowanie seksualne dziećmi

Na podstawie dwóch wcześniejszych badań (Ray et al., 2014; Seto et al., 2015) respondentom zadano następujące pytanie: „Jakie jest prawdopodobieństwo, że nawiązałbyś kontakt seksualny z osobą w jednym z poniższych przedziałów wiekowych, gdyby nadarzyła się taka okazja?" (14–15 lat; 10–13 lat; poniżej 10. roku życia); (4-punktowa skala Likerta: od „bardzo mało prawdopodobne" do „bardzo prawdopodobne"). W momencie przeprowadzania badania wiek zgody na stosunki seksualne wynosił 16 lat w większości jurysdykcji w pięciu krajach objętych badaniem oraz 17 i 18 lat w mniejszej części jurysdykcji (AIFS, 2021; Miller et al., 2010; Urząd Podsekretarza ds. Planowania i Oceny, 2004). Dlatego przyjęliśmy podejście konserwatywne i zdefiniowaliśmy dziecko jako osobę poniżej 16. roku życia w odniesieniu do tej zmiennej. Postanowiliśmy skupić się na sytuacjach, w których respondenci „mieli możliwość" wykorzystania seksualnego dzieci, aby odzwierciedlić rzeczywiste scenariusze.

Na koniec respondentom zadano pytanie, jak często w ciągu ostatnich sześciu miesięcy odwiedzali „strony internetowe lub fora dyskusyjne (w tym komunikatory internetowe), których użytkownicy rozmawiają o stosunkach seksualnych między dorosłymi a dziećmi". Respondentów, którzy wybrali odpowiedź inną niż „Nie odwiedzałem takich forów dyskusyjnych", zarejestrowano jako udzielających odpowiedzi twierdzącej w odniesieniu do niedawnego odwiedzania takich stron.

2.3. Analiza statystyczna i analiza danych

Wszystkie odpowiedzi z ankiety zostały eksportowane z platformy RedCap do programu Stata, wersja 16.1, w celu analizy. Aby odpowiedzieć na pierwsze pytanie badawcze („Jakie cechy indywidualne i behawioralne pozwalają przewidzieć oglądanie materiałów CSAM w ciągu całego życia?"), zastosowaliśmy model regresji logistycznej z wynikiem „miał/a kontakt z materiałami CSAM", skorygowanym o wiek i pochodzenie etniczne. W drugiej części badania przeanalizowano czynniki predykcyjne wskazujące na to, czy respondent ponownie intencjonalnie obejrzał materiały CSAM w następstwie pierwszego kontaktu z nimi, poprzez dopasowanie modelu regresji logistycznej skorygowanego o wiek i pochodzenie etniczne.

2.4. Uczestnicy

W okresie trwania badania odnotowano 10 012 zapytań ankietowych (liczba osób, które kliknęły w link do ankiety). Spośród nich 5601 (56%) respondentów przesłało swoje odpowiedzi, a 4411 (44%) tego nie zrobiło. W badaniu uwzględniono tylko przesłane ankiety. Ostateczna próba obejmowała 5512 respondentów[6]. Uwzględniając fakt, że w ankietach przeprowadzanych w ramach poprzednich badań wykazano niski odsetek osób oglądających materiały CSAM (4–21%) (Ray et al., 2014; Seigfried-Spellar & Rogers, 2013; Seto et al., 2015), naszym zamiarem było zrekrutowanie co najmniej 5000 respondentów, aby zapewnić wystarczającą liczbę osób oglądających materiały CSAM do analiz statystycznych celem uzyskania odpowiedzi na pytania badawcze.

Zgodnie z oczekiwaniami próba była przesunięta w kierunku mężczyzn i młodszych kohort ze względu na metodę rekrutacji uczestników (tj. platforma Reddit, z której korzysta więcej mężczyzn i młodszych użytkowników; Pew Research Center, 2019; Statista, 2016a). Ponad dwie trzecie próby stanowili mężczyźni[7] (68,7%; n = 3784), kobiet było 28,5% (n = 1573), a 2,8% osób (n = 155) identyfikowało się jako „inna" płeć. Największy odsetek respondentów stanowiły osoby w przedziale wiekowym 18–24 lata (44,1%) i 25–34 lata (30,4%), a następnie 35–44 lata (15,4%), 45–54 lata (6,6%) i powyżej 55. roku życia (3,5%). Na podstawie ustalonych odpowiedzi większość respondentów (81,2%) określiła się jako osoby rasy białej, co może odzwierciedlać powszechne pochodzenie etniczne użytkowników platformy Reddit (badanie z 2016 roku wykazało, że 70% użytkowników Reddit w Stanach Zjednoczonych to osoby białe; Statista, 2016b).

W dalszej kolejności najczęściej występujące grupy etniczne w obecnej próbie to „rasa mieszana" (5,9%), „Azjaci" (4,8%) i „osoby pochodzące z subkontynentu indyjskiego" (2,7%). W momencie przeprowadzania badania większość respondentów

6 Z badania wykluczono 70 respondentów, ponieważ udzielili sprzecznych odpowiedzi w ankiecie, co wykazała analiza pytania kontrolnego na końcu ankiety. Szesnaścioro respondentów, którzy nie odpowiedzieli na oba pytania dotyczące oglądania CSAM, wykluczono, ponieważ pytania te stanowiły główny przedmiot badania. Dwoje respondentów, którzy zgłosili oglądanie CSAM w ramach swojej pracy jako funkcjonariusze policji, wykluczono z badania, ponieważ interesowały nas osoby oglądające CSAM z powodów innych niż praca śledcza (tj. zainteresowanie seksualne, przypadkowy kontakt, kontekst wykorzystywania). Jeden respondent został usunięty, ponieważ ujawnił swoją tożsamość.

7 W ankiecie zadano respondentom pytanie: „Jaka jest Twoja płeć?" [Mężczyzna/Kobieta/Inna płeć]. Zwracamy uwagę, że miara ta jest ograniczona, a gromadzenie danych dotyczących płci respondentów w badaniach jest złożone (zob. Beischel et al., 2023).

(83,4%) pracowała i/lub studiowała – tj. tylko pracowała (52,8%), tylko studiowała (19,5%) lub pracowała i studiowała (11,1%). Większość (60,8%) ukończyła studia wyższe, 34,1% – tylko szkołę średnią lub jej odpowiednik, a 4,8% nie ukończyło szkoły średniej.

2.4.1. Dalsze intencjonalne oglądanie materiałów CSAM

Tylko części osób z próby użytkowników materiałów CSAM (n = 465) zadano pytanie: „Czy po obejrzeniu pornografii przedstawiającej nastolatków w okresie dojrzewania albo przed okresem dojrzewania lub dzieci po raz pierwszy kiedykolwiek intencjonalnie obejrzałeś ją ponownie?". To pytanie dodaliśmy do ankiety na późniejszym etapie gromadzenia danych, dlatego znalazło się ono w ankiecie przeprowadzanej od kwietnia 2020 do września 2021 roku (około 18 miesięcy). Sześcioro respondentów zostało usuniętych, ponieważ nie odpowiedziało na to pytanie, co oznacza, że ostatecznie pozostała podpróba licząca 459 osób oglądających treści CSAM.

3. Wyniki

Zdecydowana większość (99%; n = 5452/5510) uczestników próby zgłosiła, że „kiedykolwiek oglądała" pornografię przedstawiającą osoby dorosłe (dwie osoby nie odpowiedziały na to pytanie), co było oczekiwane, biorąc pod uwagę, że w ogłoszeniu podano, iż badanie dotyczy korzystania z pornografii. Łącznie 742 (13,5%) respondentów zgłosiło, że oglądało co najmniej jeden rodzaj materiałów CSAM, wśród których było 571 mężczyzn (77%), 145 (19,5%) kobiet i 26 (3,5%) respondentów określających się jako „inna płeć". Respondenci częściej oglądali materiały CSAM przedstawiające dzieci w trakcie/po okresie dojrzewania lub nastolatków (726, 13,2%) niż materiały CSAM przedstawiające dzieci przed okresem dojrzewania (316, 5,7%). Wśród osób oglądających treści CSAM w mniejszości były te, które stwierdziły, że zdarzyło im się płacić za dostęp do tych materiałów (15/739, 2,0%) albo korzystały z sieci Darknet (99/741, 13,3%) lub VPN/innych metod szyfrowania (92/740, 12,4%), aby obejrzeć takie materiały.

3.1. Czynniki predykcyjne w odniesieniu do oglądania materiałów CSAM

Aby odpowiedzieć na pytanie badawcze nr 1 „Jakie cechy indywidualne i behawioralne pozwalają przewidzieć, że dana osoba kiedykolwiek oglądała materiały CSAM?", w modelu regresji logistycznej uwzględniono 20 zmiennych predykcyjnych,

a wynikiem był fakt oglądania treści CSAM (tak/nie). Test dopasowania Hosmera-Lemeshowa (Hosmer & Lemeshow, 1980) nie był istotny (p = 0,5668), co oznacza dobre dopasowanie modelu; test połączeń (Pregibon, 1980) nie był istotny (p = 0,977), co sugeruje niskie prawdopodobieństwo błędu specyfikacji. Obszar pod krzywą ROC (Receiver Operating Characteristic) na poziomie 0,79 wskazywał na akceptowalną siłę predykcyjną modelu (Mandrekar, 2010). Ponieważ 81% respondentów stanowiły osoby rasy białej, zmienną tę podzieliliśmy dychotomicznie na „rasa biała/rasa inna niż biała". W porównaniu z kobietami mężczyźni (ale nie respondenci innej płci) znacznie częściej zgłaszali, że kiedykolwiek oglądali materiały CSAM (szanse 1,3). Wiek rejestrowano w pięciu grupach wiekowych; respondenci w przedziale wiekowym 25–34 lata i powyżej 55. roku życia znacznie częściej niż respondenci w przedziale wiekowym 18–24 lata zgłaszali, że kiedykolwiek oglądali CSAM – tu prawdopodobieństwo było odpowiednio 1,3 i 1,8 razy wyższe. Jedynym innym czynnikiem demograficznym, istotnie związanym z oglądaniem materiałów CSAM, był kraj zamieszkania. W grupie respondentów zamieszkałych w Wielkiej Brytanii odnotowano najniższy odsetek osób oglądających materiały CSAM, który wyniósł 10,2% – w zestawieniu z respondentami z Kanady (13,3%), Stanów Zjednoczonych (13,7%), Australii (14,9%) i Nowej Zelandii (20,8%) – dlatego też porównano inne kraje z tą grupą respondentów. Badani mieszkający w Australii, Nowej Zelandii i Kanadzie (ale nie w Stanach Zjednoczonych) byli znacznie bardziej skłonni niż mieszkańcy Wielkiej Brytanii do zgłaszania, że kiedykolwiek oglądali treści CSAM, z prawdopodobieństwem na poziomie od 1,4 do 2,6 (zob. tabela 1).

Tabela 1

Czynniki predykcyjne w odniesieniu do oglądania materiałów CSAM w próbie obejmującej 5512 użytkowników internetu

Czynnik predykcyjny	*OR*	*p*	*95% CI*	Odsetek osób, które oglądały materiały CSAM[a]
Płeć				
Kobieta	(Odniesienie)			19,5
Mężczyzna	1,29	0,038*	1,01–1,64	77,0
Inna płeć	1,55	0,100	0,92–2,62	3,5
Wiek obecnie (w latach)				
18–24	(Odniesienie)			37,4
25–34	1,32	0,018	1,05–1,67	33,3
35	1,31	0,079	0,97–1,76	17,4
45–54	0,99	0,953	0,65–1,50	6,1
55 i więcej	1,79	0,020	1,10–2,91	3,5
Pochodzenie etniczne	0,99	0,914	0,79–1,24	
Rasa biała				81,1
Rasa inna niż biała				18,9
Kraj zamieszkania				
Wielka Brytania	(Odniesienie)			20,4
Australia	1,72	<0,001***	1,34–2,20	27,4
Nowa Zelandia	2,60	<0,001***	1,88–3,60	12,2
Kanada	1,37	0,014	1,07–1,75	28,1
Stany Zjednoczone	1,33	0,074	0,97–1,81	12,0
Szkoła średnia				
Nieukończona	(Odniesienie)			5,5
Ukończona	1,13	0,551	0,75–1,71	33,1
Studia po ukończeniu szkoły średniej	1,10	0,644	0,73–1,65	61,4
Zatrudnienie	0,94	0,569	0,74–1,18	
Pracujący				81,1
Niepracujący				18,9
Status związku				
Samotny	(Odniesienie)			45,1
W związku małżeńskim/partnerskim	0,90	0,296	0,74–1,10	50,3
Rozwiedziony/wdowiec	1,29	0,302	0,80–2,08	4,6
Dostęp do dzieci	0,88	0,233	0,71–1,09	
Tak				28,0
Nie				72,0
Wiek, w którym po raz pierwszy obejrzano pornografię dla dorosłych	1,53	<0,001***	1,25–1,87	
<14				74,0
14+				26,0
Wykorzystywanie seksualne w dzieciństwie	1,12	0,247	0,92–1,36	
Tak				39,1
Nie				60,9

Czynnik predykcyjny	*OR*	*p*	*95% CI*	Odsetek osób, które oglądały materiały CSAM[a]
Przemoc fizyczna/zaniedbanie w dzieciństwie o charakterze nieseksualnym	1,33	0,017	1,05–1,68	
Tak				34,1
Nie				65,9
Przemoc domowa w dzieciństwie	1,06	0,584	0,85–1,33	
Tak				32,1
Nie				67,9
Prześladowany w dzieciństwie	1,08	0,420	0,89–1,3	
Tak				67,7
Nie				32,3
Prawdopodobieństwo kontaktu seksualnego z dzieckiem	4,85	<0,001***	3,53–6,65	
Tak				14,0
Nie				86,0
Częste oglądanie pornografii dla dorosłych	1,30	0,105	0,95–1,65	
Tak				87,3
Nie				12,7
Oglądanie filmów przedstawiających zoofilię z udziałem osób dorosłych	5,51	<0,001***	4,51–6,75	
Tak				78,5
Nie				21,7
Oglądanie filmów BDSM z udziałem osób dorosłych	1,38	0,033	1,03–1,86	
Tak				91,4
Nie				8,6
Odwiedzanie forów internetowych dla pedofilów	2,69	<0,001***	1,69–4,27	
Tak				6,9
Nie				93,1
Doświadczenie samotności	1,09	0,385	0,89–1,33	
Tak				68,2
Nie				31,8
Doświadczenie problemów ze zdrowiem psychicznym	1,17	0,115	0,96–1,41	
Tak				57,4
Nie				42,6

Uwaga: Zmienna wynikowa: Czy kiedykolwiek oglądałeś materiały zawierające pornografię dziecięcą: 0 = Nie, 1 = Tak.
OR (Odds ratio) = iloraz szans. CI (Confidence interval) = przedział ufności

* p < 0,05

*** p < 0,001

[a] Odsetek respondentów, którzy oglądali materiały CSAM

Zmienne wskazujące na kontakt z pornografią przedstawiającą dorosłych i zwierzęta oraz zainteresowanie seksualne dziećmi były najsilniejszymi czynnikami predykcyjnymi w odniesieniu do oglądania materiałów CSAM. W przypadku respondentów, którzy zgłosili kontakt z pornografią przedstawiającą dorosłych

i zwierzęta, istniało 5,5 razy większe prawdopodobieństwo oglądania materiałów CSAM w porównaniu z osobami, które nie oglądały takich materiałów (zob. tabela 1). Respondentów, którzy zaznaczyli, że „prawdopodobnie" lub „bardzo prawdopodobnie" mieliby kontakt seksualny z dzieckiem w co najmniej jednej z trzech określonych grup wiekowych (14–15 lat; 10–13 lat; poniżej 10. roku życia), gdyby mieli taką możliwość, zaszeregowano jako osoby, które udzieliły twierdzącej odpowiedzi w odniesieniu do prawdopodobieństwa kontaktu seksualnego z dzieckiem (odpowiedzi „mało prawdopodobne" lub „bardzo mało prawdopodobne" rejestrowano jako odpowiedzi przeczące). Należy zauważyć, że miara ta wskazuje na chęć nawiązania kontaktu seksualnego z dzieckiem w hipotetycznej sytuacji, w której respondent ma możliwość popełnienia przestępstwa, a nie na to, że planuje to zrobić. Jednak w badaniach prewalencji wykazano wysoki odsetek przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci w społeczności (np. 28,5% w Australii) (Mathews et al., 2023), dlatego nie jest wykluczone, że przynajmniej niektórzy respondenci, którzy zgłosili „prawdopodobieństwo", zrealizowaliby to pragnienie, gdyby nadarzyła się taka okazja. Mniejszość (251/5496 = 4,6%) respondentów zgłosiła, że prawdopodobnie nawiązałaby kontakt seksualny z dzieckiem poniżej 16. roku życia, gdyby miała taką możliwość (16 osób nie udzieliło odpowiedzi); grupa ta składała się głównie z mężczyzn (203/251, 80,9%), a następnie kobiet (42/251, 16,7%) i respondentów określających się jako osoby innej płci (6/251, 2,4%). Zgodnie z oczekiwaniami samo zgłoszenie, że prawdopodobnie doszłoby do kontaktu seksualnego z dzieckiem, istotnie wiązało się z oglądaniem materiałów CSAM, przy czym możliwość oglądania treści CSAM w przypadku tych respondentów było pięciokrotnie większe w porównaniu z osobami, które zgłosiły, że potencjalnie nie doszłoby do kontaktu seksualnego z dzieckiem. Prawdopodobieństwo, że respondenci, którzy niedawno odwiedzili strony internetowe lub fora dyskusyjne, na których rozmawia się o seksie między dorosłymi a dziećmi, będą mieć kontakt z materiałami CSAM, okazywało się trzy razy wyższe.

Potwierdzono, że trzy inne zmienne istotnie łączyły się z oglądaniem materiałów CSAM. Młodszy wiek w chwili rozpoczęcia oglądania pornografii dla dorosłych (poniżej 14. roku życia), doświadczenie przemocy fizycznej lub zaniedbania w dzieciństwie (niezwiązane z seksem) lub oglądanie pornografii BDSM z udziałem dorosłych wiązało się z większym prawdopodobieństwem oglądania materiałów CSAM, chociaż siła efektu była niewielka (zob. tabela 1).

3.2. Dalsze intencjonalne oglądanie materiałów CSAM

W podgrupie osób oglądających materiały CSAM (n = 459), które odpowiedziały na pytanie dotyczące dalszego intencjonalnego oglądania materiałów CSAM, 353 (76,9%) stanowili mężczyźni, 86 (18,7%) – kobiety, a 20 (4,4%) – osoby identyfikujące się jako inna płeć. W momencie wypełniania ankiety najwięcej respondentów mieszkało w Kanadzie (148, 32,3%), a następnie w Wielkiej Brytanii (100, 21,8%), Australii (96, 21,0%), Stanach Zjednoczonych (79, 17,3%) i Nowej Zelandii (35, 7,6%)[8]. Nieco mniej niż połowa respondentów (218/459, 47,5%) stwierdziła, że po pierwszym kontakcie z materiałami CSAM ponownie oglądała je intencjonalnie – połowa (53%) mężczyzn i jedna czwarta (26,7%) kobiet oglądających treści CSAM – podczas gdy nieco ponad połowa (241/459, 52,5%) zadeklarowała, że tego nie zrobiła.

W modelu regresji logistycznej uwzględniono 13 zmiennych predykcyjnych, przy czym zmienną wynikową było „ponowne intencjonalne obejrzenie CSAM" (tak/nie). Uwzględniając fakt, że analizę przeprowadzono na zmniejszonej próbie, wykluczyliśmy zmienne uznane za najmniej istotne koncepcyjnie w odniesieniu do wyniku, aby zmniejszyć ryzyko nadmiernego dopasowania. Usunęliśmy wszystkie zmienne demograficzne wymienione w tabeli 1 (pochodzenie etniczne, status związku, dostęp do dzieci, wykształcenie, zatrudnienie), które nie okazały się istotne, ponieważ były one mniej prawdopodobnymi predyktorami późniejszego intencjonalnego oglądania CSAM. Model skorygowano o wiek i kraj zamieszkania przy użyciu tych samych kategorii odpowiedzi, co w tabeli 1. Wszystkie pozostałe zmienne uwzględnione w tabeli 1, w tym płeć, doświadczenia z dzieciństwa i zmienne dotyczące zachowań w internecie, uwzględniono w drugim modelu regresji logistycznej (zob. tabela 2).

Dodaliśmy jedną dodatkową zmienną określającą, czy respondenci obejrzeli materiały CSAM intencjonalnie czy przypadkowo przy pierwszym kontakcie (pytanie to zadano tylko tym respondentom, którzy zgłosili, że kiedykolwiek oglądali materiały CSAM). Aby to zmierzyć, utworzyliśmy dwie grupy osób oglądających materiały CSAM: (1) „Osoby, które obejrzały materiały CSAM po raz pierwszy przypadkowo" (n = 380), obejmującą 83 respondentów, którym ktoś inny pokazał/wysłał materiały CSAM; (2) „Osoby, które po raz pierwszy obejrzały materiały CSAM intencjonalnie" (n = 66). Respondentów umieszczonych w kategorii „niejasne zamiary" w odniesieniu do okoliczności pierwszego kontaktu z treściami CSAM (n = 13) wykluczono z tej analizy.

8 Jeden respondent nie odpowiedział na pytanie dotyczące kraju zamieszkania, ale założono, że mieszka w jednym z pięciu określonych państw, ponieważ ankietę reklamowano tylko w tych obszarach.

Szczegółowy przegląd rejestrowania odpowiedzi otwartych z kategorii „inne" oraz analiza okoliczności pierwszego kontaktu z materiałami CSAM wśród obecnej próby znajdują się w publikacji Napier et al. (w przygotowaniu).

Test dopasowania Hosmera-Lemeshowa nie był istotny (p = 0,4617), co sugeruje dobre dopasowanie modelu (Hosmer & Lemeshow, 1980). Z kolei nieistotność testu połączeń (p = 0,332) pokazuje niskie prawdopodobieństwo błędu specyfikacji (Pregibon, 1980). Obszar pod krzywą ROC na poziomie 0,77 wskazywał na akceptowalną siłę predykcyjną modelu (Mandrekar, 2010).

Tabela 2

Czynniki predykcyjne w odniesieniu do dalszego intencjonalnego oglądania CSAM (n = 459)

Czynnik predykcyjny	*OR*	*p*	*95% CI*	Odsetek osób, które ponownie oglądają materiały CSAM[a]
Płeć				
Kobieta	(Odniesienie)	0,020*	1,12–3,99	10,6
Mężczyzna	2,12	0,219	0,65–6,35	85,8
Inna płeć	2,04			3,7
Pierwszy intencjonalny kontakt z CSAM	2,48	0,005**	1,31–4,70	
Tak				21,6
Nie				78,4
Wiek, w którym po raz pierwszy obejrzano pornografię dla dorosłych	1,02	0,941	0,61–1,72	
< 14				73,9
14 +				26,2
Wykorzystywanie seksualne w dzieciństwie	0,68	0,116	0,42–1,10	
Tak				34,9
Nie				65,1
Przemoc fizyczna/zaniedbanie w dzieciństwie o charakterze nieseksualnym	0,57	0,059	0,32–1,02	
Tak				23,9
Nie				76,2
Przemoc domowa w dzieciństwie	0,87	0,605	0,50–1,49	
Tak				26,6
Nie				73,4
Prześladowany w dzieciństwie	0,70	0,156	0,43–1,14	
Tak				65,7
Nie				34,3

Czynnik predykcyjny	*OR*	*p*	*95% CI*	Odsetek osób, które ponownie oglądają materiały CSAM[a]
Prawdopodobieństwo kontaktu seksualnego z dzieckiem	7,63	<0,001***	3,17–18,35	
Tak				22,5
Nie				77,5
Częste oglądanie pornografii dla dorosłych	1,47	0,327	0,68–3,18	
Tak				90,4
Nie				9,6
Oglądanie filmów przedstawiających zoofilię z udziałem osób dorosłych	0,89	0,685	0,50–1,58	
Tak				
Nie				78,9 21,1
Oglądanie filmów BDSM z udziałem osób dorosłych	0,57	0,142	0,27–1,21	
Tak				86,2
Nie				13,8
Odwiedzanie forów internetowych dla pedofilów	7,28	0,004**	1,92–27,62	
Tak				11,9
Nie				88,1
Doświadczenie samotności	1,98	0,011	1,17–3,35	
Tak				72,4
Nie				27,7
Doświadczenie problemów ze zdrowiem psychicznym	1,28	0,327	0,78–2,12	
Tak				57,8
Nie				42,2

Uwaga: Zmienna wynikowa: Ponowne intencjonalne oglądanie materiałów CSAM następujące po pierwszym kontakcie 0 = nie i 1 = tak. OR (odds ratio) = iloraz szans. CI (confidence interval) = przedział ufności. Zmienne zaznaczone na szaro okazały się predyktorem zarówno kontaktu z materiałami CSAM (tabela 1), jak i intencjonalnego oglądania materiałów CSAM po raz kolejny (tabela 2)

*p < 0,05

**p < 0,01

***p < 0,001

[a] Odsetek respondentów, którzy intencjonalnie oglądali materiały CSAM w następstwie pierwszego kontaktu

Stwierdzono, że pięć zmiennych było istotnie związanych z późniejszym intencjonalnym oglądaniem treści CSAM w następstwie pierwszego kontaktu (zob. tabela 2). Trzy z nich przewidywały również kontakt z materiałami CSAM (zob. tabela 1): płeć (mężczyzna), samodzielna deklaracja, że prawdopodobnie doszłoby do kontaktu seksualnego z dzieckiem poniżej 16. roku życia, gdyby nadarzyła się okazja, oraz niedawna wizyta na forach dyskusyjnych, gdzie rozmawia się o seksie między dorosłymi a dziećmi (zob. tabela 2). W porównaniu z kobietami u mężczyzn zaobserwowano ponad dwukrotnie większe prawdopodobieństwo intencjonalnego oglądania materiałów zawierających treści CSAM w następstwie pierwszego kontaktu

z nimi. Respondenci, którzy wskazali prawdopodobieństwo kontaktu seksualnego z dzieckiem poniżej 16. roku życia, gdyby mieli taką możliwość, lub którzy niedawno odwiedzili fora internetowe poświęcone pedofilii, byli ponad siedmiokrotnie bardziej skłonni do ponownego intencjonalnego oglądania materiałów CSAM w następstwie pierwszego kontaktu z nimi. Co ważne, rozkład tych dwóch zmiennych był wysoce asymetryczny, z niskimi wskaźnikami bazowymi (odpowiednio 57/459 i 29/458 respondentów udzieliło odpowiedzi twierdzącej).

W przypadku respondentów, którzy celowo wyszukiwali treści CSAM przy pierwszym kontakcie (w porównaniu z tymi, którzy twierdzili, że odkryli je przypadkowo), istniało 2,5 razy większe prawdopodobieństwo intencjonalnego oglądania materiałów CSAM w następstwie pierwszego kontaktu (zob. tabela 2). Jednak znaczna część osób, które po raz pierwszy obejrzały treści CSAM przypadkowo, robiły to następnie celowo (44,0%, 167). W szczególności 144 z 284 mężczyzn (50,7%) i 15 z 76 kobiet (19,7%), którzy po raz pierwszy odkryli materiały CSAM przypadkowo, stwierdziło, że następnie oglądało je intencjonalnie. A zatem, odpowiadając na pytanie badawcze nr 3, przypadkowe odkrycie materiałów CSAM po raz pierwszy faktycznie prowadzi u niektórych osób do późniejszego intencjonalnego ich oglądania.

Wreszcie wśród respondentów, którzy zgłosili, że „nie mają nikogo, komu mogliby się zwierzyć lub na kim mogliby się oprzeć w trudnych chwilach" (tj. samotność), istniało około dwukrotnie większe prawdopodobieństwo intencjonalnego oglądania materiałów CSAM w następstwie pierwszego kontaktu (zob. tabela 2). Nie stwierdzono, aby ta zmienna była czynnikiem predykcyjnym w odniesieniu do oglądania treści CSAM (zob. tabela 1).

4. Dyskusja

W niniejszym badaniu przeanalizowano dane z anonimowej ankiety przeprowadzonej wśród 5512 użytkowników popularnej platformy społecznościowej i dyskusyjnej w społeczności celem zbadania czynników predykcyjnych w odniesieniu do kontaktu z materiałami CSAM (n = 742). Według dostępnej nam wiedzy jest to pierwsze badanie, w którym zbadano również czynniki predykcyjne dotyczące dalszego, intencjonalnego oglądania treści CSAM następującego po pierwszym kontakcie. Istotnie związanych z oglądaniem materiałów CSAM było 9 z 20 czynników predykcyjnych: wiek (przedział wiekowy 25–34 lata i powyżej 55. roku życia w porównaniu z przedziałem wiekowym 18–24 lata); płeć (mężczyźni); kraj zamieszkania (Australia, Nowa Zelandia i Kanada w porównaniu z Wielką Brytanią); wczesna ekspozycja na pornografię dla dorosłych (poniżej 14. roku życia); doświadczenie

przemocy fizycznej lub zaniedbania w dzieciństwie; samodzielne zgłoszenie prawdopodobieństwa kontaktu seksualnego z dzieckiem poniżej 16. roku życia; oglądanie pornografii przedstawiającej dorosłych i zwierzęta; oglądanie pornografii BDSM przedstawiającej dorosłych; niedawne odwiedziny forów dyskusyjnych, na których użytkownicy rozmawiają o relacjach seksualnych między dorosłymi a dziećmi.

Następnie przeanalizowaliśmy dane z podgrupy 459 osób oglądających materiały CSAM, z których nieco mniej niż połowa (47,5%) zgłosiła, że po pierwszym kontakcie (początek) ponownie oglądała takie treści intencjonalnie. Trzy zmienne pozwalały przewidzieć zarówno kontakt z materiałami CSAM, jak i późniejsze intencjonalne oglądanie treści CSAM po pierwszym kontakcie: płeć męska, samodzielne zgłoszenie prawdopodobieństwa kontaktu seksualnego z dzieckiem oraz niedawne odwiedziny forów dyskusyjnych, których użytkownicy rozmawiają o stosunkach seksualnych między dorosłymi a dziećmi. Dwie dodatkowe zmienne pozwalały przewidzieć wyłącznie późniejsze intencjonalne oglądanie CSAM: intencjonalne oglądanie CSAM przy pierwszym kontakcie oraz brak osoby, której można się zwierzyć lub na której można się oprzeć w trudnych chwilach (tj. samotność).

4.1. Dane demograficzne

Wyniki dotyczące wieku stoją w sprzeczności z wynikami dwóch innych badań, w których ustalono, że użytkownicy materiałów CSAM byli młodsi niż osoby niebędące przestępcami (Babchishin et al., 2011; Brown, 2023); tę rozbieżność można przypisać różnicom metodologicznym między badaniami (np. lokalizacja geograficzna, metoda rekrutacji, miary). Związek między płcią a oglądaniem CSAM (zarówno jednorazowym, jak i późniejszym celowym) był oczekiwany, biorąc pod uwagę, że bycie mężczyzną wydaje się wspólną cechą łączącą użytkowników materiałów CSAM badanych w ramach poprzednich prób (Babchishin et al., 2011; Seigfried-Spellar, 2016; Seigfried-Spellar i Rogers, 2013; Wolak et al., 2011); chociaż Brown (2023) stwierdził, że płeć nie pozwalała przewidzieć intencjonalnego oglądania treści CSAM po uwzględnieniu innych czynników. Niemniej 19,5% osób oglądających materiały CSAM w niniejszym badaniu stanowiły kobiety, co sugeruje, że odsetek kobiet narażonych na kontakt z treściami CSAM jest większy, niż wynika to z danych wymiaru sprawiedliwości (Babchishin et al., 2011), co potwierdzają trzy badania obejmujące mniejsze próby użytkowników materiałów CSAM (Brown, 2023; Seigfried et al., 2008; Seigfried-Spellar i Rogers, 2013). Chociaż może to w dużej mierze odzwierciedlać fakt, że pierwszy kontakt z tymi materiałami był przypadkowy (Napier et al., w przygotowaniu), to jedna na pięć kobiet, która się z nimi zetknęła,

intencjonalne oglądała treści CSAM po raz kolejny, co sugeruje, że odbiór treści CSAM przez kobiety nie zawsze jest przypadkowy.

Kraj zamieszkania był predyktorem tego, czy dana osoba kiedykolwiek oglądała materiały CSAM. Ponieważ wykraczało to poza zakres niniejszego badania, w przyszłości należy zbadać czynniki, które mogły mieć wpływ na ten wynik (np. różnice kulturowe, w wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych i w polityce między krajami). Działania takich organizacji, jak np. Lucy Faithful Foundation i inne inicjatywy prewencyjne (np. zob. Scanlan et al., 2024) mogą wpływać na wskaźnik użytkowania materiałów CSAM w różnych krajach. Inne cechy demograficzne (pochodzenie etniczne, wykształcenie, zatrudnienie, status związku, dostęp do dzieci) nie miały związku z oglądaniem materiałów CSAM, co potwierdza niektóre (choć nie wszystkie) wyniki poprzednich badań opartych na próbach rekrutowanych ze społeczności (Brown, 2023; Ray et al., 2014) oraz pogląd, że nie ma typowego profilu demograficznego osób oglądających materiały CSAM.

4.2. Korzystanie z pornografii dla dorosłych

W przeciwieństwie do dwóch poprzednich badań, w których wykorzystano próby rekrutowane ze społeczności (Seto et al., 2015; Svedin et al., 2011), częste oglądanie pornografii dla dorosłych nie było związane z pierwszym lub kolejnym celowym oglądaniem materiałów CSAM, co może wynikać z różnic w próbach między badaniami (tj. uczniowie szkół średnich płci męskiej w porównaniu z użytkownikami pornografii dla dorosłych wszystkich płci w niniejszym badaniu). Ponadto obecna próba była silnie przesunięta w kierunku osób często korzystających z pornografii dla dorosłych, co mogło mieć wpływ na wyniki. Może to również wskazywać na podobne cechy demograficzne osób oglądających treści CSAM i osób często oglądających pornografię dla dorosłych, jak sugerują Ray et al. (2014). Jednak wczesna ekspozycja na pornografię dla dorosłych była istotnie związana z oglądaniem materiałów CSAM. Znaleźliśmy dwa inne badania ilościowe, w których badano ten związek i osiągnięto podobny wynik (Seigfried-Spellar, 2016; Seigfried-Spellar & Rogers, 2013), podczas gdy badania jakościowe sugerują, że niektórzy użytkownicy materiałów CSAM zgłaszają wczesne doświadczenia seksualne, w tym ekspozycję na pornografię dla dorosłych (Merdian et al., 2020). Chociaż oglądanie pornografii dla dorosłych nie prowadzi u większości osób do kontaktu z treściami CSAM, niektóre osoby, które miały kontakt z pornografią dla dorosłych w młodszym wieku, mogą stać się mniej wrażliwe na takie materiały i być bardziej skłonne do przejścia do oglądania treści szkodliwych lub nielegalnych (Merdian et al., 2020; Seigfried-Spellar,

2016), co wskazuje na pilną potrzebę opóźnienia kontaktu z pornografią dla dorosłych poprzez działania prewencyjne (np. weryfikację wieku lub inne metody, które mogą ograniczyć jej dostępność dla dzieci, a także edukację).

4.3. Zachowania w internecie i zainteresowanie seksualne dziećmi

Najsilniejszymi czynnikami predykcyjnymi w odniesieniu do oglądania materiałów CSAM były deklaracje samych respondentów dotyczące tego, że oglądali pornografię przedstawiającą zoofilię z udziałem osób dorosłych, oraz wskazanie, że gdyby mieli okazję, prawdopodobnie nawiązaliby kontakt seksualny z dzieckiem poniżej 16. roku życia; to ostatnie również w znaczący sposób przewidywało późniejsze intencjonalne oglądanie materiałów CSAM. Oglądanie pornografii BDSM z udziałem osób dorosłych również istotnie wiązało się z oglądaniem materiałów CSAM. Coraz więcej dowodów wskazuje na współwystępujące zainteresowanie lub kontakt z materiałami CSAM i treściami dla dorosłych o charakterze tabu/nielegalnym lub zawierającymi przemoc (Salter et al., 2023; Seigfried-Spellar i Rogers, 2013; Seto et al., 2015). Jednak w niniejszym badaniu oglądanie pornografii dla dorosłych zawierającej zoofilię lub BDSM nie pozwalało przewidzieć późniejszego intencjonalnego oglądania materiałów CSAM po pierwszym kontakcie z takimi treściami. Możliwym wyjaśnieniem tych konkretnych wyników jest fakt, że osoby poszukujące treści dla dorosłych o charakterze tabu/nielegalnym są bardziej narażone na przypadkowe natrafienie na materiały CSAM, a osoby poszukujące materiałów CSAM po raz pierwszy są bardziej narażone na natrafienie na treści dla dorosłych o charakterze tabu/nielegalnym. Z drugiej strony osoby, które celowo poszukują treści CSAM w następstwie pierwszego kontaktu, są motywowane seksualnym zainteresowaniem dziećmi (tj. celowe poszukiwanie treści CSAM po raz pierwszy, prawdopodobnie – według własnych deklaracji – aby nawiązać kontakt seksualny z dzieckiem, odwiedzanie pedofilskich forów internetowych) i dlatego mogą podejmować bardziej ukierunkowane poszukiwania materiałów CSAM, co zmniejsza ryzyko przypadkowego kontaktu z innymi treściami. Podobnie jak w niniejszym badaniu, zainteresowanie seksualne dziećmi konsekwentnie pojawia się w innych badaniach jako kluczowy temat wśród użytkowników materiałów CSAM (Knack et al., 2020; Merdian et al., 2013; Ray et al., 2014; Seto et al., 2015).

Innym wyjaśnieniem tych wyników jest fakt, że odzwierciedlają one istnienie różnych podgrup użytkowników materiałów CSAM. Na przykład w dyskusji na temat odpowiedniego leczenia Seto i Ahmed (2014) zidentyfikowali cztery typy użytkowników treści CSAM: (1) osoby z pedofilskimi zainteresowaniami seksualnymi;

(2) osoby motywowane hiperseksualnym lub kompulsywnym zachowaniem seksualnym; (3) osoby o impulsywnych zachowaniach i skłonności do podejmowania ryzyka; (4) osoby, które mają dostęp do treści CSAM przypadkowo lub z ciekawości. Wyniki niniejszego badania wskazują na istnienie typów 1–3 sugerowanych przez Seto i Ahmeda (2014); związek między oglądaniem materiałów CSAM a oglądaniem treści tabu/nielegalnych dla dorosłych może wskazywać na motywacje związane z hiperseksualnością (2) lub impulsywnością/podejmowaniem ryzyka (3), a związek między kontaktem z materiałami CSAM/późniejszym intencjonalnym oglądaniem treści CSAM a zgłaszanym przez samych respondentów prawdopodobieństwem kontaktu seksualnego z dzieckiem wskazuje na motywację związaną z pedofilskimi zainteresowaniami seksualnymi (1).

Chociaż związek między oglądaniem CSAM a odwiedzaniem forów dyskusyjnych, których użytkownicy rozmawiają o seksie między dorosłymi a dziećmi, był omawiany we wcześniejszych badaniach (D'Ovidio et al., 2009; Quayle & Taylor, 2003), według dostępnej nam wiedzy jest to pierwsze badanie ilościowe, w którym odwiedzanie takich forów zidentyfikowano jako istotny czynnik predykcyjny w odniesieniu do oglądania materiałów CSAM, a konkretnie kontaktu z nimi i późniejszego intencjonalnego oglądania takich treści.

Nawiązywanie kontaktów z osobami o zainteresowaniach pedofilskich w internecie może zachęcać jednostki do normalizowania i usprawiedliwiania swoich przestępstw wobec dzieci (D'Ovidio et al., 2009) i powinno być traktowane jako czynnik ryzyka w odniesieniu do użytkowników materiałów CSAM podczas opracowywania interwencji psychologicznych mających na celu ograniczenie tego typu przestępstw.

4.4. Wykorzystywanie seksualne w dzieciństwie

Przemoc fizyczna (nieseksualna) lub zaniedbanie w dzieciństwie wiązały się z oglądaniem materiałów CSAM, chociaż siła efektu była niewielka. Zgadza się to z wynikami poprzedniego badania (Babchishin et al., 2011) oraz teorią, że przemoc w dzieciństwie może niekorzystnie wpływać na zainteresowania seksualne lub zachowania danej osoby w miarę jej dorastania. Wcześniejsze badania w dużej mierze potwierdziły tę hipotezę także w odniesieniu do wykorzystywania seksualnego w dzieciństwie (Ogloff et al., 2012; Seto et al., 2015), ale w niniejszym badaniu nie stwierdzono związku między wykorzystywaniem seksualnym w dzieciństwie a oglądaniem CSAM.

4.5. Samotność

Respondenci, którzy zgłosili, że nigdy nie mieli nikogo, komu mogliby się zwierzyć lub na kim mogliby się oprzeć w trudnych chwilach, znacznie częściej deklarowali intencjonalne oglądanie treści CSAM w następstwie pierwszego kontaktu z takimi materiałami. Badania analizujące cechy osobowości sprawców poddanych leczeniu, którzy byli użytkownikami materiałów CSAM, wykazały ogólnie, że są oni bardziej narażeni na doświadczenie trudności społecznych/międzyludzkich (Laulik et al., 2007) oraz częściej zgłaszają wykluczenie społeczne i ucieczkę od rzeczywistości (np. bycie ofiarą prześladowania w szkole, zanurzenie się w aktywnościach online i fantazjach) niż wykryci sprawcy przestępstw seksualnych wobec dzieci lub osoby niepopełniające przestępstw (Merdian et al., 2016). Koncentrując się przede wszystkim na samotności, Ray et al. (2014) po przebadaniu175 osób oglądających pornografię w społeczności stwierdzili, że osoby, które same zgłosiły oglądanie materiałów CSAM (n = 39), nie różniły się znacząco od osób nieoglądających CSAM pod względem samotności i stylów przywiązania. Ray et al. sugerują, że może to być efektem tego, że badanie przyciągnęło określony rodzaj uczestników (tj. „ankieta dotycząca problematycznego korzystania z pornografii"), u których poziom deficytów emocjonalnych i intymności mógł być podobny jak u osób oglądających materiały CSAM. Związek między samotnością a późniejszym intencjonalnym oglądaniem treści CSAM, stwierdzony w niniejszym badaniu, jest zgodny z poglądem, że osobom, które są odbiorcami materiałów CSAM w Internecie, brakuje bliskich relacji i wsparcia w świecie rzeczywistym, co podkreślono w badaniach jakościowych obejmujących wywiady z wykrytymi sprawcami przestępstw związanych z materiałami CSAM (Knack et al., 2020; Merdian et al., 2020). Wynik ten może pomóc w opracowaniu interwencji psychologicznych skierowanych do sprawców przestępstw próbujących zaprzestać oglądania materiałów CSAM.

4.6. Pierwszy kontakt: przypadkowy lub intencjonalny

Chociaż respondenci, którzy po raz pierwszy obejrzeli materiały CSAM celowo, byli znacznie bardziej skłonni do ponownego intencjonalnego oglądania takich materiałów, to jednak przypadkowe zetknięcie się po raz pierwszy z materiałami CSAM doprowadziło do późniejszego, intencjonalnego oglądania takich treści u dwóch na pięciu respondentów. Połowa z 8484 osób oglądających treści CSAM w sieci Darknet, objętych badaniem Insoll et al. (2021), zgłosiła, że po raz pierwszy zetknęła się z materiałami CSAM lub nielegalnymi materiałami zawierającymi przemoc (które

mogły obejmować treści dla dorosłych) przypadkowo, a w 70% przypadków miało to miejsce, gdy mieli mniej niż 18 lat.

Ponadto większość respondentów ujawniła poszukiwanie i oglądanie treści CSAM przez mniej niż sześć miesięcy, co wskazuje na znaczną grupę osób, które niedawno zaczęły oglądać tego typu materiały. Liczne obserwacje z odrębnego badania opartego na tej samej próbie sugerują, że wielu respondentów, którzy zgłosili, że mieli kontakt z treściami CSAM, po raz pierwszy odkryli je przypadkowo w sieci Clearnet, a tylko niewielu z nich celowo poszukiwało takich materiałów przy pierwszym kontakcie lub w darknecie (Napier et al., w przygotowaniu). Te ustalenia, a także wyniki badań Insoll et al. przemawiają za zwiększeniem nacisku na środki zapobiegające rozpoczęciu i eskalacji oglądania materiałów CSAM, w tym zwiększenie barier dostępu do treści CSAM (Brown, 2022; Krone et al., 2020), publikowanie odstraszających komunikatów w internecie (Prichard et al., 2021; Prichard et al., 2022; Scanlan et al., 2024) oraz oparte na dowodach interwencje psychologiczne skierowane do osób w społeczności oglądających materiały CSAM (Gannoni et al., 2023; Lätth et al., 2022). Takie interwencje są szczególnie istotne w przypadku sieci Clearnet (np. Facebook, Google), biorąc pod uwagę, że niniejsze badanie wykazało, iż większość osób oglądających treści CSAM miała kontakt z tymi materiałami w clearnet bez ponoszenia kosztów finansowych czy korzystania z darknetu. Może to wskazywać, że widzowie postrzegają treści CSAM jako materiały o niskim ryzyku dostępu w sieci Clearnet (np. istnieją inne dowody, że ludzie próbują wyszukiwać materiały CSAM w popularnych witrynach pornograficznych dla dorosłych i wyszukiwarkach clearnet; Scanlan et al., 2024; Steel, 2015)), i z tego powodu większy nacisk należy położyć na wyszukiwarki clearnet i platformy społecznościowe/komunikatory internetowe, aby zapobiegać ekspozycji na treści CSAM za pośrednictwem stron internetowych/aplikacji clearnet.

4.7. Ograniczenia

Nasze pomiary dotyczące wykorzystywania seksualnego dzieci były ograniczone, ponieważ odnosiły się do sytuacji, w których ofiara – osoba doświadczająca wykorzystywania seksualnego – została do tego „zmuszona" (tj. „Ktoś zmusił mnie do czynności seksualnych"), co może wykluczać sytuacje, w których zmuszanie dzieci nie miało charakteru fizycznego. W ostatnich badaniach wykorzystano wiele pytań, aby oddzielnie zmierzyć pięć różnych form znęcania się nad dziećmi (Mathews et al., 2023), a w przyszłości należy przeanalizować wykorzystywanie materiałów CSAM do znęcania się nad dziećmi przy użyciu wielu miar. Kolejnym ograniczeniem

niniejszego badania było poleganie na odpowiedziach na delikatne pytania udzielonych przez respondentów samodzielnie, gdzie nie wszystkie musiały być szczere (np. podawanie nieprawdziwych informacji na temat swojej płci, wieku, oglądania materiałów CSAM przedstawiających osoby przed okresem dojrzewania, płacenia za materiały CSAM); staraliśmy się zachęcić respondentów do udzielania szczerych odpowiedzi, zapewniając im anonimowość. Ponad 700 uczestników zgłosiło korzystanie z materiałów CSAM i nietypowej (w tym nielegalnej) pornografii dla dorosłych, co sugeruje, że odpowiedzi nie były w dużym stopniu podyktowane społecznymi oczekiwaniami. Brak odpowiedzi na pytania dotyczące wieku, w którym po raz pierwszy obejrzano pornografię i materiały CSAM, zdarzał się rzadko (najwyższy odsetek = 0,3%), a respondentów, którzy udzielili niespójnych odpowiedzi, usunięto z badania.

Znaczna liczba osób, które kliknęły w link do ankiety, ale nie przesłały swoich odpowiedzi, mogła mieć wpływ na dobór próby. Ograniczeniem badania jest to, że nie byliśmy w stanie określić, w jaki sposób ten wybór został zakłócony, na przykład czy zrekrutowaliśmy więcej lub mniej osób skłonnych do zgłaszania nielegalnych zachowań lub wykazujących większą lub mniejszą skłonność do podejmowania ryzyka, czy też wybór ten nie został w ogóle zakłócony.

Wreszcie, w pytaniach w ankiecie na temat materiałów CSAM zabrakło rozróżnienia między materiałami przedstawiającym dzieci w okresie dojrzewania i nastolatków po okresie dojrzewania. Istnieją znaczące różnice pod względem typowych i nietypowych wzorców pociągu seksualnego, gdzie zainteresowanie nastolatkami po okresie dojrzewania jest powszechne wśród rówieśników, a nawet dorosłych, podczas gdy pociąg do dzieci w okresie dojrzewania jest nietypowy dla starszych nastolatków i dorosłych. Po drugie, w pytaniach dotyczących materiałów CSAM brakowało również rozróżnienia treści przedstawiających nieznajomych od treści przedstawiających małoletnich znanych widzowi, w tym zdjęć, które im przesłano (przez osobę przedstawioną na zdjęciu lub udostępnione przez rówieśników) (tj. 18% respondentów stwierdziło, że ktoś im pokazał lub przesłał materiały CSAM).

5. Wnioski

Przypadkowy kontakt z materiałami CSAM doprowadził znaczną część respondentów do późniejszego intencjonalnego oglądania takich treści. Chociaż wszystkie płcie mogą się zetknąć z materiałami CSAM, mężczyźni są bardziej narażeni na kontakt z nimi i ich celowe oglądanie w następstwie pierwszego kontaktu. Niemniej jedna czwarta kobiet, które miały kontakt z materiałami CSAM, również oglądała te

treści intencjonalnie w następstwie pierwszego kontaktu. Inicjatywy interwencyjne mające na celu zapobieganie pojawieniu się i eskalacji użytkowania treści CSAM w społeczności powinny być skierowane do wszystkich płci i uwzględniać czynniki predykcyjne zidentyfikowane w niniejszym badaniu.

Finansowanie
Finansowanie promocji ankiety zapewniono w ramach programu wsparcia badań podyplomowych Uniwersytetu w Sydney.

Podziękowania
Autorzy pragną podziękować Alanowi Taylorowi z Macquarie University za pomoc w analizie statystycznej.

Dane uzupełniające
Dane uzupełniające do niniejszego artykułu można znaleźć w internecie pod adresem https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.106977.

Artykuł ukazał się pierwotnie jako: Napier, S.S., Seto, M.C., Cashmore, J., & Shackel, R. (2024). Characteristics that predict exposure to and subsequent intentional viewing of child sexual abuse material among a community sample of Internet users. *Child Abuse & Neglect*, 156, 106977. Przedruk za zgodą wydawcy.

Tłumaczenie: Dagmara Wolska

E-maile autorów:
sarah.napier@aic.gov.au (S.S. Napier)
michael.Seto@theroyal.ca (M.C. Seto)
judith.cashmore@sydney.edu.au (J. Cashmore)
rita.shackel@sydney.edu.au (R. Shackel)

Bibliografia

AIFS. (2021). Age of consent laws in Australia [Text]. Australian Institute of Family Studies. https://aifs.gov.au/cfca/publications/age-consent-laws

Aslan, D., & Edelmann, R. (2014). Demographic and offence characteristics: A comparison of sex offenders convicted of possessing indecent images of children, committing contact sex offences or both offences. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, *25*(2), 121–134. https://doi.org/10.1080/14789949.2014.884618

Australian Bureau of Statistics. (2021). *Questionnaire design*. Australian Bureau of Statistics. https://www.abs.gov.au/websitedbs/D3310114.nsf/home/Basic+Survey+Design+-+Questionnaire+Design

Babchishin, K.M., Hanson, R.K., & VanZuylen, H. (2015). Online child pornography offenders are different: A meta-analysis of the characteristics of online and offline sex offenders against children. *Archives of Sexual Behavior*, *44*(1), 45–66. https://doi.org/10.1007/s10508-014-0270-x

Babchishin, K.M., Karl Hanson, R., & Hermann, C.A. (2011). The characteristics of online sex offenders: A meta-analysis. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, *23*(1), 92–123. https://doi.org/10.1177/1079063210370708

Beischel, W.J., Schudson, Z.C., Hoskin, R.A., & van Anders, S.M. (2023). The gender/sex 3×3: Measuring and categorizing gender/sex beyond binaries. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, *10*(3), 355–372. https://doi.org/10.1037/sgd0000558

Bernstein, D.P., Ahluvalia, T., Pogge, D., & Handelsman, L. (1997). Validity of the Childhood Trauma Questionnaire in an adolescent psychiatric population. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *36*(3), 340–348. https://doi.org/10.1097/00004583-199703000-00012

British Board of Film Classification. (2019). Children see pornography as young as seven, new report finds. https://www.bbfc.co.uk/about-us/news/children-seepornography-as-young-as-seven-new-report-finds

Brown, R. (2022). *Eliminating online child sexual abuse material*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003327264

Brown, R. (2023). Prevalence of viewing online child sexual abuse material among Australian adults. *Trends & Issues in Crime & Criminal Justice*, *682*. https://doi.org/10.52922/ti77239

Department of Justice. (2020). Department of Justice, Homeland Security and International Partners Announce Launch of Voluntary Principles to Counter Online

Child Sexual Exploitation and Abuse. *In Justice News*. https://www.justice.gov/opa/pr/department-justice-homeland-security-and-international-partnersannounce-launch-voluntary

D'Ovidio, R., Mitman, T., El-Burki, I., & Shumar, W. (2009). Adult-child sex advocacy websites as social learning environments: A content analysis. *International Journal of Cyber Criminology*, *3*(1), 421–440. https://www.proquest.com/openview/e33bf11c2e6ade1d32bb0c5244c8fb6b/1?pq-origsite=gscholar&cbl=55114

Eke, A.W., & Seto, M.C. (2023). Correspondence of Child Age and Gender Distribution in Child Sexual Exploitation Material and Other Child Content With Age and Gender of Child Sexual Assault Victims. *Sexual Abuse*, *35*(3), 375–397. https://doi.org/10.1177/10790632221108951

Faust, E., Bickart, W., Renaud, C., & Camp, S. (2015). Child pornography possessors and child contact sex offenders: A multilevel comparison of demographic characteristics and rates of recidivism. *Sexual Abuse: A Journal of Research & Treatment (Sage)*, *27*(5), 460–478. https://doi.org/10.1177/1079063214521469

Gannoni, A., Voce, A., Napier, S., Boxall, H., & Thomsen, D. (2023). *Preventing child sexual abuse material offending: An international review of initiatives* (Vol. 28). Australian Institute of Criminology. https://doi.org/10.52922/rr78764

Hosmer, D.W., & Lemeshow, S. (1980). Goodness of fit tests for the multiple logistic regression model. *Communications in Statistics – Theory and Methods*, *9*(10), 1043–1069. https://doi.org/10.1080/03610928008827941

Insoll, T., Ovaska, A., & Vaaranen-Valonen, N. (2021). CSAM users in the dark web: Protecting children through prevention. Redirection survey report. https://suojellaanlapsia.fi/

Insoll, T., Ovaska, A.K., Nurmi, J., Aaltonen, M., & Vaaranen-Valkonen, N. (2022). Risk factors for child sexual abuse material users contacting children online: Results of an anonymous multilingual survey on the dark web. *Journal of Online Trust and Safety*, *1*(2), Article 2. https://doi.org/10.54501/jots.v1i2.29

Internet Watch, Foundation. (2021). *The Annual Report 2021. Internet Watch Foundation*. https://annualreport2021.iwf.org.uk/

Knack, N., Holmes, D., & Fedoroff, J.P. (2020). Motivational pathways underlying the onset and maintenance of viewing child pornography on the Internet. *Behavioral Sciences & the Law*, *38*(2), 100–116. https://doi.org/10.1002/bsl.2450

Krone, T., Smith, R.G., Cartwright, J., Hutchings, A., Tomison, A., & Napier, S. (2017). *Online child sexual exploitation offenders: A study of Australian law enforcement data* (Criminology Research Grant Report). *Australian Institute of Criminology*. http://crg.aic.gov.au/reports/1617/58-1213-FinalReport.pdf

Krone, T., Spiranovic, C., Prichard, J., Watters, P., Wortley, R., Gelb, K., & Hunn, C. (2020). Child sexual abuse material in child-centred institutions: Situational crime prevention approaches. *Journal of Sexual Aggression*, *26*(1), 91–110. https://doi.org/10.1080/13552600.2019.1705925

Lätth, J., Landgren, V., McMahan, A., Sparre, C., Eriksson, J., Malki, K., … Rahm, C. (2022). Effects of internet-delivered cognitive behavioral therapy on use of child sexual abuse material: A randomized placebo-controlled trial on the Darknet. *Internet Interventions*, *30*, Article 100590. https://doi.org/10.1016/j.invent.2022.100590

Laulik, S., Allam, J., & Sheridan, L. (2007). An investigation into maladaptive personality functioning in Internet sex offenders. *Psychology, Crime & Law*, 13(5), 523–535. https://doi.org/10.1080/10683160701340577

Lim, M.S.C., Agius, P.A., Carrotte, E.R., Vella, A.M., & Hellard, M.E. (2017). Young Australians' use of pornography and associations with sexual risk behaviours. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, *41*(4), 438–443. https://doi.org/10.1111/1753-6405.12678

Mandrekar, J.N. (2010). Receiver operating characteristic curve in diagnostic test assessment. *Journal of Thoracic Oncology*, *5*(9), 1315–1316. https://doi.org/10.1097/JTO.0b013e3181ec173d

Mathews, B., Pacella, R., Scott, J. G., Finkelhor, D., Meinck, F., Higgins, D. J., … Dunne, M. P. (2023). The prevalence of child maltreatment in Australia: Findings from a national survey. *Medical Journal of Australia*, *218*(S6), S13–S18. https://doi.org/10.5694/mja2.51873

Merdian, H.L., Moghaddam, N., Boer, D.P., Wilson, N., Thakker, J., Curtis, C., & Dawson, D. (2016). Fantasy-driven versus contact-driven users of child sexual exploitation material offender classification and implications for their risk assessment. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, *30*(2), Article 1079063216641109. https://doi.org/10.1177/1079063216641109

Merdian, H.L., Perkins, D.E., Dustagheer, E., & Glorney, E. (2020). Development of a case formulation model for individuals who have viewed, distributed, and/or shared child sexual exploitation material. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *64*(10–11), 1055–1073. https://doi.org/10.1177/0306624X17748067

Merdian, H.L., Wilson, N., Thakker, J., Curtis, C., & Boer, D.P. (2013). So why did you do it?": Explanations provided by child pornography offenders. *Sexual Offender Treatment*, *8*(1).

Miller, B.B., Cox, D.N., & Saewyc, E.M. (2010). Age of sexual consent law in Canada: Population-based evidence for law and policy. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, *19*(3), 105–117.

Napier, S.S., Seto, M.C., Shackel, R., Cashmore, J., & McGeechan, K. (2024). Viewing child sexual abuse material for the first time: Findings from an anonymous survey of Internet users. *Sexual Abuse* (Forthcoming).

National Center for Missing & Exploited Children. (2024). *CyberTipline Report 2023*. https://www.missingkids.org/content/dam/missingkids/pdfs/2023-CyberTipline-Report.pdf

Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation. (2004). Statutory rape: A guide to state laws and reporting requirements. Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation. https://aspe.hhs.gov/reports/statutory-rape-guide-state-laws-reporting-requirements-1

Ogloff, J., Cutajar, M., Mann, E., & Mullen, P. (2012). *Child sexual abuse and subsequent offending and victimisation: A 45 year follow-up study (440; Trends & Issues in Crime and Criminal Justice)*. Australian Institute of Criminology. https://aic.gov.au/publications/tandi/tandi440

Pew Research Center. (2019). Who uses YouTube, *WhatsApp and Reddit*. Pew Research Center. Internet, Science & Tech. https://www.pewresearch.org/internet/chart/who-uses-youtube-whatsapp-and-reddit/

Pregibon, D. (1980). Goodness of Link Tests for Generalized Linear Models. *Journal of the Royal Statistical Society. Series C (Applied Statistics)*, *29*(1), 15–23. https://doi.org/10.2307/2346405

Prichard, J., Scalan, J., Krone, T., Spiranovic, C., Watters, P., & Wortley, R. (2022). Warning messages to prevent illegal sharing of sexual images: Results of a randomised controlled experiment. *Trends & Issues in Crime & Criminal Justice*, *647*. https://doi.org/10.52922/ti78559

Prichard, J., Wortley, R., Watters, P.A., Spiranovic, C., Hunn, C., & Krone, T. (2021). Effects of automated messages on internet users attempting to access "barely legal" pornography. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*. Article 10790632211013809. https://doi.org/10.1177/10790632211013809

Quayle, E., & Taylor, M. (2003). Model of problematic internet use in people with a sexual interest in children. *CyberPsychology & Behavior*, *6*(1), 93–106. https://doi.org/10.1089/109493103321168009

Ray, J.V., Kimonis, E.R., & Seto, M.C. (2014). Correlates and moderators of child pornography consumption in a community sample. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, *26*(6), 523–545. https://doi.org/10.1177/1079063213502678

Salter, M., Woodlock, D., Whitten, T., Tyler, M., Naldrett, G., Breckenridge, J., Nolan, J., & Peleg, N. (2023). Identifying and understanding child sexual offending behaviours and attitudes among Australian men (Australia) [Report]. University of New South Wales Australian Human Rights Institute. https://www.humanrights.unsw.edu.au/sites/default/files/documents/Identifying%20and%20understanding%20child%20sexual%20offending%20behaviour%20and%20attitudes%20among%20Australian%20men.pdf

Scanlan, J., Prichard, J., Hall, L., Watters, P., & Wortley, R. (2024). reThink Chatbot Evaluation [Report]. University of Tasmania. https://figshare.utas.edu.au/articles/report/reThink_Chatbot_Evaluation/25320859/2

Schuler, M., Gieseler, H., Schweder, K.W., von Heyden, M., & Beier, K.M. (2021). Characteristics of the users of troubled desire, a web-based self-management app for individuals with sexual interest in children: Descriptive analysis of self-assessment data. *JMIR Mental Health*, *8*(2), Article e22277. https://doi.org/10.2196/22277

Seigfried, K.C., Lovely, R.W., & Rogers, M.K. (2008). Self-reported online child pornography behavior: A psychological analysis. *International Journal of Cyber Criminology*, *2*(1), 286–297.

Seigfried-Spellar, K.C. (2013). Individual differences of internet child pornography users: Peculiar findings in a community-based study. *International Journal of Cyber Criminology*, *7*(2), 141–154.

Seigfried-Spellar, K.C. (2016). Deviant pornography use: The role of early-onset adult pornography use and individual differences. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning*, *6*(3), 34–47. https://doi.org/10.4018/IJCBPL.2016070103

Seigfried-Spellar, K.C., & Rogers, M.K. (2010). Low neuroticism and high hedonistic traits for female internet child pornography consumers. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, *13*(6), 629–635. https://doi.org/10.1089/cyber.2009.0212

Seigfried-Spellar, K.C., & Rogers, M.K. (2013). Does deviant pornography use follow a Guttman-like progression? *Computers in Human Behavior*, *29*(5), 1997–2003. https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.04.018

Seto, M.C., & Ahmed, A.G. (2014). Treatment and management of child pornography use. *Psychiatric Clinics*, *37*(2), 207–214. https://doi.org/10.1016/j.psc.2014.03.004

Seto, M.C., Hermann, C.A., Kjellgren, C., Priebe, G., Svedin, C.G., & Långström, N. (2015). Viewing child pornography: Prevalence and correlates in a representative

community sample of young Swedish men. *Archives of Sexual Behavior*, *44*(1), 67–79. https://doi.org/10.1007/s10508-013-0244-4

Singh, L. (2011). Accuracy of web survey data: The state of research on factual questions in surveys. *Information Management and Business Review*, *3*(2), 48–56. https://doi.org/10.22610/imbr.v3i2.916

Statista. *Distribution of Reddit users in the United States as of February 2016, by age group*. Statista. https://www.statista.com/statistics/517218/reddit-user-distributionusa-age/

Statista. *Distribution of Reddit users in the United States as of February 2016, by ethnicity*. Statista. https://www.statista.com/statistics/517229/reddit-user-distributionusa-ethnicity/

Steel, C.M.S. (2015). Web-based child pornography: The global impact of deterrence efforts and its consumption on mobile platforms. *Child Abuse & Neglect*, *44*, 150–158. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.12.009

Svedin, C.G., Åkerman, I., & Priebe, G. (2011). Frequent users of pornography. A population based epidemiological study of Swedish male adolescents. *Journal of Adolescence*, *34*(4), 779–788. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2010.04.010

Thorn. (2021). *Why an increase in reports of CSAM is actually a good thing*. https://www.thorn.org/blog/why-anincrease-in-reports-of-csam-is-actually-a-good-thing/

von Weiler, J., Haardt-Becker, A., & Schulte, S. (2010). Care and treatment of child victims of child pornographic exploitation (CPE) in Germany. *Journal of Sexual Aggression*, *16*(2), 211–222. https://doi.org/10.1080/13552601003759990

WeProtect Global Alliance. (2023). *Global Threat Assessment 2023. WeProtect Global Alliance*. https://www.weprotect.org/wp-content/uploads/Global-Threat-Assessment-2023-English.pdf

Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K.J., & Jones, L.M. (2011). Arrests for child pornography production: Data at two time points from a national sample of U.S. law enforcement agencies. *Child Maltreatment*, *16*(3), 184–195. https://doi.org/10.1177/1077559511415837

Characteristics that predict exposure to and subsequent intentional viewing of child sexual abuse material among a community sample of Internet users

Background: *An important element of reducing the sexual abuse and exploitation of children is to understand the behaviors of individuals who consume child sexual abuse material (CSAM), including the predictors of continued use.*
Objective: *To investigate predictors of 'ever viewing' CSAM and subsequent intentional use among individuals in the community.*
Method: *This study used multivariate logistic regression analysis to identify significant predictors of ever viewing CSAM (n = 742) in an anonymous survey of 5512 Internet users in the community, and of subsequent intentional CSAM use among a subset of 459 CSAM viewers.*
Results: *The characteristics of respondents that were significantly associated with ever viewing CSAM were being male, older in age (25–34 and 55+ years cf. 18–24 years), residing in Australia, New Zealand, or Canada (cf. the United Kingdom), earlier exposure to adult pornography (<14 years), experiencing childhood physical abuse or neglect, viewing bestiality pornography featuring adults, viewing bondage/S&M (BDSM) pornography featuring adults, being likely (selfreported) to have sexual contact with a child, and visiting pedophilic chat forums online. In the subset sample, almost half (218, 47.5 %) viewed CSAM again intentionally after first exposure. Predictors of subsequent intentional viewing of CSAM after adjusting for age and country of residence were being male, ever experiencing loneliness, searching for CSAM intentionally at first exposure, being likely (self-reported) to have sexual contact with a child, and visiting pedophilic chat forums online.*
Conclusions: *The findings have strong implications for prevention of first exposure to CSAM, and of continued CSAM use after exposure does occur.*

Keywords:
child sexual abuse material; child sexual exploitation; offender; characteristic; predictor; prevention

Cytowanie:
Napier, S.S., Seto, M.C., Cashmore, J., Shackel, R. (2026). Cechy pozwalające przewidzieć narażenie na kontakt z materiałami przedstawiającymi wykorzystywanie seksualne dzieci oraz późniejsze intencjonalne oglądanie takich treści wśród próby badawczej obejmującej użytkowników internetu. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 25(2), 200–238.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości